

UNIVERSITY OF TORONTO

A standard linear barcode consisting of vertical black lines of varying widths on a white background.

3 1761 01479462 2

PA
6500
M4
1903
liber
2
cop.2

HANDBOUND
AT THE



UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

453 I.

(62)

M. MANILII ASTRONOMICON
LIBER SECUNDVS

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER SECUNDVS

RECENSVIT ET ENARRAVIT

A. E. HOVSMAN

LONDINII
APVD GRANT RICHARDS
MDCCCCXII

PA

6500

M4

1903

liber 2

cop. 2



1142235

I have lightened the notes on this book, though they still are heavy, by transferring to a preface my exposition of its astrological contents, together with most of the parallels to be adduced from other astrologers. The exposition thus becomes continuous, and the reader may see the wood in spite of the trees.

150-154 The signs of the zodiac, counted from Aries, are masculine and feminine alternately: six masculine, Aries Gemini Leo Libra Sagittarius Aquarius; six feminine, Taurus Cancer Virgo Scorpius Capricornus Pisces. This division is founded not on sex but on the Pythagorean fantasy that odd numbers are male and even numbers female. The six masculine signs, so it happens, are all male creatures except Libra, and Libra could be identified with the Libripens: the feminine are less tractable, for Capricorn has a great peard under her muffler, and the line is led by a female Bull, providentially amputated at the shoulders, the softness of whose nominal sex was imputed either to the Hyades and Pleiades or to the peculiarity noticed in verse 153.

Paulus Alexandrinus ed. 1586 fol. B, Ptolemy tetr. p. 9 ed. Camerar. 1535, Firmicus math. II 1 3, Vettius Valens I 2 (pp. 5-13 Kroll), Porphyrius isag. p. 194 (comm. Ptol. tetr. ed. Basil. 1559), Ludwich's Maximus p. 105 2-5, schol. Germanici Breys. p. 107 7 sq., catalogus codicum astrologorum Graecorum I p. 144 23-5, VII pp. 194-211. comm. Ptol. tetr. p. 29 ὅσα μὲν . . . ὑπὸ περιττοῦ ἀριθμοῦ πέφυκε . . . ἔκεīνα ἀρσενικά ἔστιν· ὅσα δὲ ὑπὸ ἀρτίου θηλυκά· καὶ γὰρ εἰώθασιν οἱ Πυθαγόρειοι λόγοι τινὰ λέγειν τοιούτον, ὅτι ὁ ἄρτιος ἀριθμὸς τὸ τυητὸν ἔχει καὶ παθητικὸν, ὁ δὲ περιττὸς τὸ ἀτμητὸν καὶ ἀπαθέτος καὶ δραστήριον. δοδὸς ὁ μὲν θῆλυς ὄνομαζεται, ὁ δὲ ἄρρην. Sextus Empiricus puts the cart before the horse: πρὸς ἀστρ. 7 ἀρρενικὰ καὶ θηλυκὰ ἅπερ συνεργὴν ἔχει φύσιν πρὸς ἀρρενογονίαν ηθη θηλυγονίαν· Κριδὸς γὰρ ἀρρενικὸν ἔστι ζῷδιον, Ταῦρος δὲ, φασι, θηλυκὸν, Δίδυμοι ἀρρενικὸν, καὶ ἐναλλάξ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν ὄμοιαν ἀναλογίαν, τὰ μὲν ἀρρενικὰ τὰ δὲ θηλυκά. ἀφ' ὧν, σίμαι, καὶ οἱ Πυθαγορικοὶ κινηθέντες τὴν μὲν μονάδα ἄρρεν προσαγορεύουσι, τὴν δὲ διάδο θῆλυν, τὴν δὲ τριάδα πάλιν ἄρρεν, καὶ ἀναλόγως τὸντο λοιπὸν τῶν τε ἀρτίων καὶ περιττῶν ἀριθμῶν.

Ptolemy tetr. p. 9 mentions two other systems, in which the sex of the signs was not fixed, but varied with the position of the horoscope.

155–157 Three signs, Gemini Virgo Aquarius, are visibly human ; seven, Aries Taurus Cancer Leo Scorpius Capricornus Pisces, are visibly bestial. There remains Libra, which is reckoned human, as I explain at verse 529, because it is often held by a male human figure, and Sagittarius, in which both natures are combined. The bestial are themselves divided into *pecudes*, Aries and Taurus, and *ferae*, the five others.

C.C.A.G. i p. 166 30, v iii p. 97 14, vii p. 206 24, Hephaestio Thebanus i 1 (p. 60 19–21 Engelbrecht) τὸ τοῦ Τοξότου δωδεκατημόριον (i.e. ξύδιον) . . . ἀπὸ μέρους ἀνθρωπόμορφον : on the other hand Ludw. Maxim. p. 110 2 has θηριώδεστ Τοξότησ, and C.C.A.G. iv p. 152 13 includes Sagittarius in a list of θηριώδη from which Aries Cancer and Pisces are omitted, as also does C.C.A.G. v iii p. 97 12 with the limitation ἐκ μέρους δὲ καὶ ὁ Τοξότης. comm. Ptol. tetr. p. 67 λογικὰ μὲν Δίδυμοι Παρθένος Ὑδροχόος, ἀλογα δὲ τὰ λοιπά. αὐτῶν δὲ τῶν ἀλόγων τὰ μὲν ἔστιν ἀνήμερα τὰ δὲ ἡμερα. ἀνήμερα μὲν Λέων Σκορπίος, ἡμερα δὲ Κριός Ταῦρος, καὶ τὰ τοιαῦτα.

157–196 Five of the twelve signs are double : Gemini Virgo Sagittarius Capricornus Pisces. Two of these, Gemini and Pisces, are complete pairs ; two are mutilated composites, Sagittarius, half a man upon half a horse, and Capricorn, with a goat's body and a fish's tail ; the fifth, Virgo, is a woman with wings on her shoulders. The Greek astrologers give the name δίσωμα to four only of these, excluding Capricorn (which they allow to be διφνέος and δίμορφον) for a reason which will presently appear : the distinction drawn by Manilius in verses 167–172 between Gemini and Pisces on the one hand and Sagittarius and Capricorn on the other they express by calling the two last ἡμιτελῆ, a name also given to Taurus because it has no hindquarters. The four δίσωμα (*duplicia* Firm. II 22 8, *biformia* schol. German. Breys. p. 107 13), Δίδυμοι Παρθένος Τοξότηρος Ἰχθύεσ, are equidistant, and compose one of the three tetragons into which the zodiac, as Manilius explains in II 287–96 and 654–72, is divided ; they are followed, as he says in 178 sq., by the tetragon of *τροπικὰ*, Κριός Καρκίνος Ζυγός Αἰγάκερως (that is what becomes of Capricorn), on which he expatiates in III 618–82 ; and these in their turn are succeeded by the tetragon of *στερεὰ*, Ταῦρος Λέων Σκορπίος Ὑδροχόος, which at II 664 he very improperly calls *simplicia*, a name to which three of the *τροπικά* have equal right : the regular Latin version is *solida*, Firm. II 22 8, anth. Lat. Ries. 640 2. The four *τροπικά* mark the decisive advent of the four seasons ; the *στερεά* (of whom Leo is called ἀμετάτρεπτον and the other three ἀμετάβλητα) preside over months whose weather is of a settled type, thoroughly spring-like or summer-like or what-

ever it may be ; the δίσωμα on the contrary, as Manilius explains in verses 176–96, embrace the junction of two seasons and combine the characters of both.

Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 10 δίσωμα δὲ λέγουσιν εἶναι ξύδια Διδύμουσ τε καὶ τὸν διαμετροῦντα τούτους Τοξότην, Παρθένον τε καὶ Ἰχθύασ, οὐ δίσωμα δὲ τὰ λοιπά. comm. Ptol. tetr. p. 29 δίσωμα (κέκληται) οὐχ ὅτι ἐκ δύο σωμάτων συνέστηκεν ἀλλ᾽ ὅτι μεταξὺ δύο ὥρῶν εἰσι. Μανεθ. iv 452–5 ἐν ζωιδίοισι διμορφώσιοι . . . , Ἰχθύσιν ἡ Διδύμοισι συνωρίζουσι κατ' αἰθρην, | Τοξότεω κατὰ κύκλον ἡ ἐσ σταχυφόρον ἀγνήν | Παρθενικήν. Ludw. Maxim. p. 105 16–8 τροπικά. Κριός Καρκίνος Συγδός Αἰγάλεως. στερεά· Ταῦρος Λέων Σκορπίος Τύρωνος. δίσωμα· Διδύμοις Παρθένος Τοξότης Ἰχθύεσ, Heph. Theb. i 1, Vett. Val. i 2, Paul. Alex. A–A 4, C.C.A.G. vii pp. 194–213. Paul. Alex. B τροπικὰ δὲ ΨΩ ΔΣ ΗΨ . . . ισάριθμα δὲ τούτους τὰ στερεά, ἦγουν ΣΩ ΙΨ ΖΩ, τῶν δισώμων ισαριθμων αὐτοῖς τυγχανόντων, ἢ ἔστι ΠΙ ΠΨ Φ Χ. schol. German. Breys. p. 107 (Jahn Censor. p. 78) quartum quodque eorum aut tropicum aut solidum aut biforme . . . tropicis proxima solida, anteposita his biformia. Heph. Theb. p. 62 26 Αἰγάλεως . . . διφύεσ, Vett. Val. p. 11 12, Ludw. Maxim. p. 108 5, C.C.A.G. i p. 166 10 sq., vii p. 208 16. Ludw. Maxim. p. 109 26 διμορφα· Αἰγάλεως Ἰχθύεσ, C.C.A.G. v iii p. 97 4. Vett. Val. p. 11 5 Τοξότης . . . ήμιτελέσ, 13 Αἰγάλεως . . . ήμιτελέσ, Ludw. Maxim. p. 109 2.

In citing the prose Greek astrologers, who are edited as ill as they deserve, I shall often make tacit corrections. Thus in Paul. Alex. I have substituted ΠΨ for ΗΨ.

Jacob p. xxii invents a distinction, unknown to any Roman writer, between *gemina*, *biformia*, and *duplia*; and Mr Bouché-Leclercq, *l'astrologie Grecque* p. 150, quotes Jacob in the belief that he is quoting Manilius.

197–202 The three contiguous signs of Taurus Gemini and Cancer differ from all the rest in that they rise and set hind foremost. Because in Gemini the sun is in apogee, his motion is slowest in this and in the two adjacent signs; and this retardation is fancifully derived by Manilius from the reverse position of the signs themselves.

Scaliger calls these three ἀποστρεφόμενα and the other nine ὄρθοστάδια, but I have not found those terms in the astrologers or astronomers; the former would be misleading (since ἀπόστροφα has a very different sense), and the latter inappropriate. Taurus is described in Vett. Val. p. 6 21 as ἀνατέλλον ἐκ τῶν ὀπισθιῶν, and the Latins perpetually call him *aversus*. Jacob p. xxii confounds these three signs with the πλάγια or obliquely rising signs, six in number and contrasted with six ὄρθα, on which Manilius touches in III 275 sqq.; and this term he translates into Christian Latin as *transuersim orientia*. Mr Bouché-Leclercq on p. 150 again copies him, and on p. 151 taxes Manilius with Jacob's blunder.

203–222 The signs are divided into diurnal and nocturnal on three different plans. By the first (211–217), which Manilius prefers, they lie in pairs, and the pairs lie alternately: Pisces Aries, Cancer Leo, Scorpius Sagittarius, are diurnal; Taurus

Gemini, Virgo Libra, Capricornus Aquarius, are nocturnal. The reason of this division he indicates in verses 211–213 by his arrangement of the names. The six diurnal signs constitute the trigon of Aries (Aries with Leo and Sagittarius) and the trigon of Cancer (Cancer with Scorpius and Pisces): Aries is the tropical sign in which the day becomes longer than the night, and Cancer the tropical sign in which the day is longest. The six nocturnal signs compose the trigons of Libra and of Capricornus, the signs of the autumnal equinox and the winter solstice.

There is a trace of this first system in Ludw. Maxim. p. 105 6 sq., ἡμερινά· Κριός Καρκίνος Λέων Τοξότης. νυκτερινά· Διόνυσος Ζευγός Αἰγάλεως Τῦφροχόες, where however Scorpius and Pisces are omitted from the diurnal and Taurus and Virgo from the nocturnal signs. The four signs thus omitted, I note, are those immediately adjacent to the equinoctial signs, and they were perhaps called *ἐπικονια*; for the cod. Berol. 173 at C.C.A.G. vii p. 212 17 has a defective list which may be completed thus: ἡμερινά μέν εἰσιν Ψ ΣΩΝ Π· νυκτερινά δὲ *ἢ* *ἢ* *ἢ*, *ἐπικονια* δὲ *ἢ* *ἢ* *ἢ* (ita scripsi pro II).

The second system (218–220), by which the six consecutive signs from the vernal equinox onwards, Aries Taurus Gemini Cancer Leo Virgo, are diurnal, and the rest, Libra Scorpius Sagittarius Capricornus Aquarius Pisces, nocturnal, is still more evidently built upon the same foundation: the diurnal signs are those in which the day is longer than the night.

C.C.A.G. iv p. 152 18–20 quoted in my note on verse 218.

The third system (221 sq.), which identifies diurnal with masculine and nocturnal with feminine, and so repeats the scheme of verses 150–154, is, like that scheme, Pythagorean and merely numerical: *φῶσ* was conceived to be *περιπτόν* and *σκότος* to be *ἄρτιον* (Arist. *metaph.* i 5, p. 986 Bekk.).

Ptol. tetr. p. 9 ἐξ μὲν τῶν δωδεκατημορίων (=ξψίων) ἀπένειμαν τὴν ἀρρενικὴν φύσεις καὶ ἡμερινὴν, τὰ δὲ ἵστα τὴν θηλυκὴν καὶ νυκτερινὴν. καὶ ἡ μὲν τάξις αὐτοῖς ἔδειθη παρ' ἔν . . . τῆς δὲ ἀρχῆς ἀπὸ τοῦ Κριοῦ . . . λαμβανομένης . . . τὸ μὲν τοῦ Κριοῦ δωδεκατημόριον καὶ ἔτι τὸ τῶν Χηλῶν ἀρρενικὰ ἔδοξε καὶ ἡμερινά. C.C.A.G. vii p. 212 17 (cod. Vind.) ἡμερινά μέν εἰσιν Ψ ΣΩΝ ~~ἢ~~ *ἢ* *ἢ*, νυκτερινά δὲ *ἢ* *ἢ* *ἢ* *ἢ* *ἢ* *ἢ*, p. 213 1 sq. ἀρσενικά εἰσιν ἀπέρ καὶ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἡμερινά ἐγράψαμεν, 4 sq. θηλυκὰ καὶ νυκτερινά, Iohann. Camat. 2373.

In Heph. *Theb.* i 1 (pp. 46–67) all is confusion: Leo Virgo Scorpius Sagittarius Capricornus have the epithet *ἡμερινόν*, Aries Cancer Aquarius Pisces *νυκτερινόν*, Taurus Gemini Libra neither.

223–233 Cancer and Pisces are aquatic, Aries Taurus Leo and Scorpius terrestrial, Capricornus and Aquarius betwixt and between; nothing is said of Gemini Virgo and Libra, which

are at once terrestrial and human, nor of Sagittarius, which is half human and wholly terrestrial. I have found no astrologer quite agreeing with Manilius in this division.

C.C.A.G. i p. 165 16 χερσαῖα δὲ Κρίος Ταῦρος Δίδυμοι Λέων Παρθένος Ζυγός Σκορπίος (so too v iii p. 97 22 sq.). 34 ἔνυδρα δὲ ἑκλήθησαν ὅσα ἐν ὕδασιν ἡ παρ' ὕδασιν ἡ μέρος τι ὕδατος ἔχουσιν, Ἰχθύεσ Καρκίνος Αἰγάλεως Τύροχόσ Τοξότης· ἐν ὕδασιν μὲν οὐς Σ, ἀπὸ μέρους δὲ ΝΖ καὶ οὐς ΝΖ μὲν διὰ τὸ οὐραῖον, οὐς διὰ τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἐκχεισθαι τὸν Ἡριδανὸν ποταμὸν· ♋ δὲ διὰ τὴν Ἀργώ τὸ πλοῖον καὶ τὸ ὑποκείμενον πέλαγος (in v iii p. 96 32-4 οὐς ΝΖ ♋ are called πάργυρα); then follows a cross-division, ἀμφίβια δὲ Καρκίνος καὶ Αἰγάλεως (so v iii p. 97 24). But in Ludw. Maxim. p. 106 6-9, χερσαῖα· Κρίος Ταῦρος Δίδυμοι Λέων Παρθένος Ζυγός Τοξότης and ἔνυδρα (κάθηγρα in C.C.A.G. v iii p. 97 25). Καρκίνος Αἰγάλεως Τύροχόσ Ιχθύεσ, Sagittarius is transferred to the χερσαῖα and Scorpius, perhaps by accident, omitted; then comes a strange list of ἀμφίβια· Ταῦρος Καρκίνος Σκορπίος Τοξότης. Hephaestio i 1 gives the epithet χερσαῖον to Aries Taurus Leo Scorpius and Sagittarius, ξενδρον to no sign, νηκτόν to Pisces, and ἀμφίζιον to Cancer and Capricornus: upon the human signs Gemini Libra Virgo and Aquarius he confers no title of this sort. Other lists, as comm. Ptol. p. 67, Vett. Val. i 2, C.C.A.G. iv p. 152 and vii pp. 194-213, are too incomplete and desultory to be worth quoting.

The term *iδατῶδεσ*, which Scaliger misapplies, does not belong to this classification but to another, which may be found in Ludw. Maxim. pp. 105 24-106 2 and C.C.A.G. iv p. 152 21-3.

234-243 Three signs, Cancer Scorpius Pisces, are fruitful, like the prolific creatures from which they take their names. Three are barren: the Virgin; the Lion, because the lioness was thought to bear cubs once only; and Aquarius, for the reasons suggested in verse 239. The remaining six are neither barren nor notably fertile.

The Greeks have various names for these qualities, and allot them variously to the signs. The *πολύγονα* in Ludw. Maxim. p. 108 20 and C.C.A.G. i p. 166 4 and v iii p. 97 17 are the *secunda* of Manilius, Cancer Scorpius Pisces; in C.C.A.G. vii pp. 194-211 and Vett. Val. i 2 only Cancer and Pisces are so called, and Scorpius is *πολύσπορον* or *πολύσπερμον* instead; in C.C.A.G. vii p. 212 21 sq. and v iii p. 97 16 all three are *πολύσπορα* and in Ptol. tetr. p. 49 all three are *πολύσπερμα*, while in Ludw. Maxim. p. 108 21 and C.C.A.G. i p. 166 3 the *πολύσπερμα* are Aries Taurus Pisces: Hephaestio i 1 calls Cancer and Pisces *γόνιμα*. *sterile* is *ἄγονον* or *στεῖρον* or *στειρῶδεσ*, but I find no one who at once extends and confines any of these terms to the three *sterilia* of Manilius, Leo Virgo Aquarius. C.C.A.G. i p. 166 5 sq. *ἄγονα* δὲ καὶ *στεῖρα ταῦτα* Παρθένος Αἰγάλεως Τύροχόσ· λέγεται δὲ καὶ οἱ Λέων διὰ τὸ μονοτοκεῖν. Ludw. Maxim. p. 108 23 *ἄγονον* Αἰγάλεως. *στειρώδης* Δίδυμοι Παρθένος Τοξότης Αἰγάλεως. In Heph. Theb. i 1 Leo Virgo Sagittarius Capricornus are *στειρώδη*; in Ptol. tetr. p. 49 Leo and Virgo are given as examples of *στειρώδη*, and in C.C.A.G. v iii p. 97 18 sq. these two are *στειρώδη* while Taurus Virgo Capricornus are *ἄγονα*. Then there are the *δλιγχονα*: Aries Taurus Leo

Aquarius in Ludw. Maxim. p. 108 22, Sagittarius in C.C.A.G. i p. 166 5, Aries Taurus Sagittarius in vii pp. 194-211, Aries Taurus Sagittarius Aquarius in Vett. Val. i 2.

244-255 There are three running signs, Aries Leo Sagittarius; three standing, Gemini Virgo Aquarius; three sitting, Taurus Libra (which is sometimes shown not as suspended but as sunk into a heap) Capricornus; three lying, Cancer Scorpius Pisces. This classification seems peculiar to Manilius.

The βαδιστικά and ἔρπυστικά, into which the χερσαία ἀλογά ἀνήμερα or *serae terrenae* are divided in Ptol. tetr. comm. p. 67, are quadrupeds and reptiles, and the division is one of nature and not of posture. The accusation of Mr Bouché-Leclercq astr. Grecque p. 151 n. 3 that Manilius ‘confond les signes qui marchent ou courrent, comme le Lion et le Sagittaire, avec les signes “rapides” qui se lèvent rapidement sur l’horizon, comme le Bélier,’ and his statement that ‘le Bélier n’est pas représenté courant, mais au repos,’ are false, as may be seen from the Farnese globe or the Bianchini planisphere or the Leyden Germanicus.

256-264 Four signs are maimed: Scorpions, whose claws have been cut off to form the constellation Libra; Taurus, which limps and has one leg doubled under it; Cancer, which is eyeless; and Sagittarius, who is one-eyed.

Here again Manilius stands alone. The μελοκοπούμενα of C.C.A.G. i p. 166 9 sq. include indeed Taurus Cancer Scorpions Sagittarius but include also Aries Leo Capricornus Pisces; the list of Ludw. Maxim. p. 109 3 sq. is Aries Taurus Leo Libra Scorpions Sagittarius Pisces, of C.C.A.G. v iii p. 97 20 sq. Aries Taurus Cancer Leo Scorpions Capricornus Pisces; in vii pp. 194-211 Aries Taurus Leo Capricornus Pisces are so called, in Vett. Val. i 2 Taurus and Pisces only. The epithet ἡμιτελέσ, given to Taurus Sagittarius Capricornus, has nothing to do with this matter, and has been noticed at verses 167-172.

265-269 Pisces Aries Taurus belong to spring, Gemini Cancer Leo to summer, Virgo Libra Scorpions to autumn, Sagittarius Capricornus Aquarius to winter. Such at least is the natural interpretation of Manilius’ words, and it accords with what he has said in verses 176-196 about the four signs which he here places at the head of the seasons; but most astrologers begin the seasons with the tropical signs.

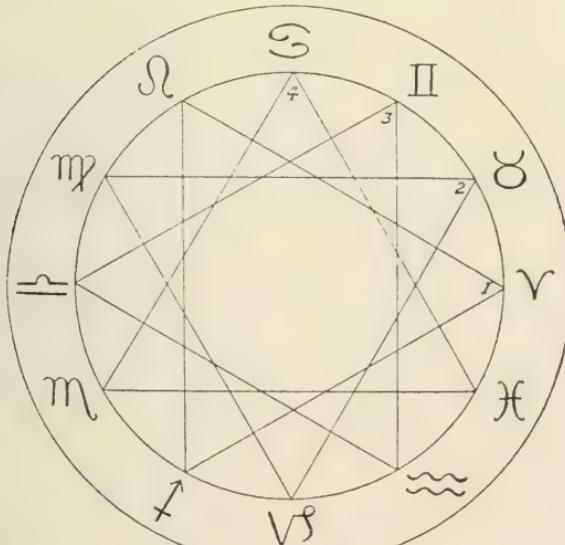
Ludw. Maxim. p. 105 19-22 ἑαρινά· Κριός Ταῦρος Διδυμοί. θερινά· Καρκίνος Λέων Παρθένος. μετοπωρινά· Ζυγός Σκορπίος Τοξότης. χειμερινά· Αιγύκερως Τῦροχος Ἰχθύεσ, Paul. Alex. A-A 4, C.C.A.G. vii pp. 194-213, iv p. 152 20. In anth. Lat. Ries. 864 (P. L. M. Baehr. v. p. 379) there is a third system: the vernal signs are Aquarius Pisces Aries, the summer begins with Taurus, and so on. Hephaestio i 1 bestows the names of the seasons on the tropical signs alone.

270-432 From these classifications of the signs according to their natures and qualities we pass to their configurations or aspects, that is their conjunction by certain geometrical lines or figures. The most obvious and striking of these local relations, direct opposition, is postponed till verse 395: the trine and square and sextile aspects are given precedence, and first among them comes the prime favourite of astrologers, the trigon.

Firm. II 22 1 (quoted in my note), Paul. Alex. E, Ptol. tetr. p. 9^u, Porph. isag. p. 186, Gemin. isag. 2, Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 39, Hermipp. I 19. Some of these authors ignore the hexagon, some the direct opposition, some both; Geminus adds συγγένεια, to which Manilius will come at verse 466.

273-286 In the circle of the zodiac there are inscribed four equilateral triangles, in such manner that each angle falls upon a different sign: the signs are thus grouped in the following trigons.

1. Aries Leo Sagittarius.
2. Taurus Virgo Capricornus.
3. Gemini Libra Aquarius.
4. Cancer Scorpius Pisces.

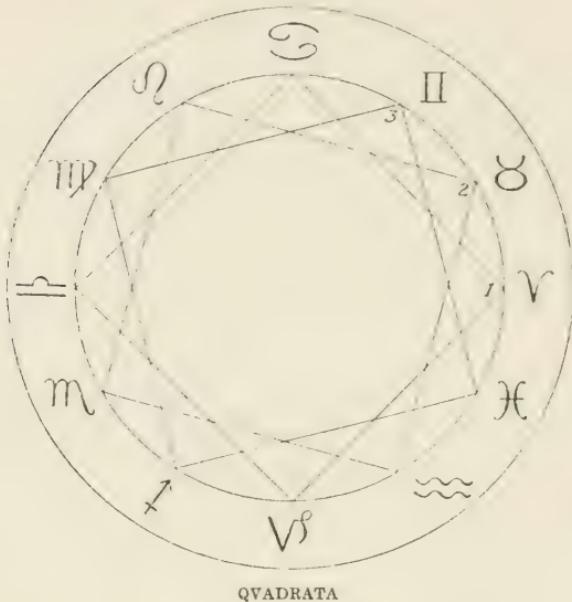


TRIGONA

Gemin. 2 7 (quoted in my note on verse 282), Ptol. tetr. pp. 10^u-11, Paul. Alex. B, Firm. II 22 3, 23 4.

287-296 Three squares are similarly inscribed in the circle, and form the following tetragons of signs.

1. Aries Cancer Libra Capricornus.
2. Taurus Leo Scorpius Aquarius.
3. Gemini Virgo Sagittarius Pisces.



These three tetragons, of which Manilius speaks at length in verses 654-672, are identical with the *τροπικά*, the *στερεά*, and the *δίστωμα*, which I enumerated at 157-196.

Gemin. 2 16 (quoted in my note on verse 290), Firm. II 22 5.

297-351 Now follows a long digression in which readers learning astrology before they have learnt arithmetic are put on their guard against a puerile miscalculation. They must not suppose that the side of a trigon consists of 5 whole signs; for $5 \times 3 = 15$, and all the signs of the zodiac are only 12. $12 \div 3 = 4$: therefore 4 signs, or their equivalent, compose the side of a trigon. The reckoning, in fact, had better not be made by signs, *signiliter*, *ξωδιακῶς*, but by degrees of the circle, *partiliter*, *μοιρικῶς*: these are 360, therefore the side of a trigon contains 120 and no more, and should be measured, not from sign to sign, but from point to point, — e.g. from the 15th point of Aries to the 15th of Leo. So also with

tetragons: the side of a tetragon consists not of 4 but of 3 signs, or of 90 degrees, inasmuch as $12 \div 4 = 3$ and $360 \div 4 = 90$. To Romans, whose slovenly use of their ordinal numbers had already in Manilius' lifetime thrown the new Julian calendar out of gear, because the pontifices did not know what Caesar and Sosigenes meant by *quarto quoque anno*, these lessons from the dame-school were not superfluous; but Greek readers receive similar monitions from the so-called Porphyry, *isag.* pp. 186 sq. ὁρᾶν δὲ χρῆ εἰ κατὰ μοίρας ἔχουσι τέλεια τὰ σχήματα καὶ μὴ μόνον ζῳδιακῶσ, ὁ μὲν τρίγωνος σχηματισμὸς διὰ μοίρας ρκ', ὁ δὲ τετράγωνος διὰ μοίρας ά', ὁ δὲ ἔξαγωνος διὰ μοίρας ξ', ὁ δὲ διάμετρος διὰ μοίρας ρπ'. πολλάκις γὰρ κατὰ μὲν ζῷδιά εἰσιν ἐσχηματισμένοι, κατὰ δὲ μοίρας οὐκέτι. The inordinate length of Manilius' exposition is perhaps after all less due to a low estimate of his readers' knowledge of ciphering than to the pleasure he takes in exercising that eminent aptitude for doing sums in verse which is the brightest facet of his genius.

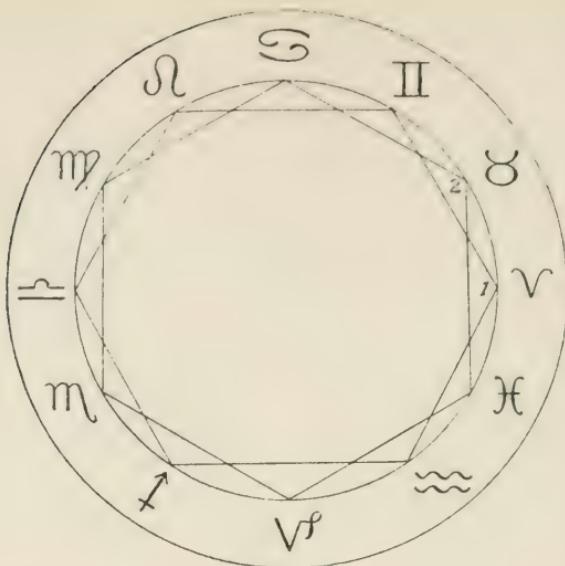
352–357 The trinē aspect, says Manilius, has much more force than the quadrate. This statement, which he repeats by implication in verses 673–680, is confirmed by no astrologer within my knowledge, and by some it is apparently contradicted.

Thus Firmicus II 23 says indeed (4) *trigonum . . . maxima . . . cum horoscopo . . . societate coniungi* but also says (5) *quadratum quoque cum horoscopo . . . ualilissima radiationis societate coniungi*; Censorinus de die nat. 8 9 is equally impartial, *duae visiones τετράγωνοι et τρίγωνοι per quam efficaces*, and so is the author of Cens. frag. 3 8 (schol. German. Breys. pp. 199 and 223) *aspiciunt inter se stellae ex quinto signo, quod dicitur trigonon, et habent maximam consensionem, item a quarto, quod dicitur tetragonon . . . , et in alterutrum maximum praestant effectum*. The difference usually made between the trigon and the tetragon is a difference not of force but of quality; the former is harmonious or good and the latter discordant or evil: Firm. II 22 4 and 6, Paul. Alex. E and schol. D 4, Sext. emp. 40, Ptol. tetr. p. 9^v, Porph. *isag.* p. 186, Hermipp. I 19, C.C.A.G. VIII ii p. 74 17–9.

358–384 Two hexagons inscribed in the circle connect the alternate signs as follows.

1. Aries Gemini Leo Libra Sagittarius Aquarius.
2. Taurus Cancer Virgo Scorpius Capricornus Pisces.

Thus one hexagon consists of the masculine and the other of the feminine signs.



HEXAGONA

Some astrologers, as I said above, ignore the hexagon, and some even of those who mention it declare it to have little efficacy, as does Manilius himself and the authors whom I cite in the note to verse 358. But, like the trigon, it is held to be harmonious by Firmicus II 22 7 *hexagona hoc idem sunt quod trigona, nisi quod minoris potestatis*, Ptol. tetr. p. 9^a, Her-mipp. I 19, C.C.A.G. VIII ii p. 74 18. The scholiast at Paul. Alex. D 4 asserts however that this relationship is good only between Gemini and Leo, between Sagittarius and Aquarius, between Virgo and Scorpius, and between Pisces and Taurus, that is between signs which see or hear one another,—a form of intercourse to which we shall come at verse 485. Manilius himself at II 572 sq. speaks worse of the hexagon: *plerumque manent inimica tertia quaeque | lege, in transuersum uultu d[ef]ixa maligno.*

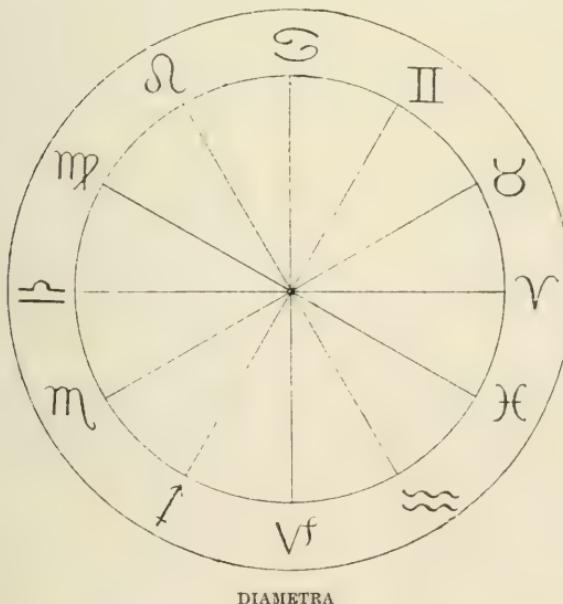
385-389 There might be formed a dodecagon by drawing a straight
 391-394 line from each sign to its next neighbour, but the efficacy
 of this aspect is null. Null also are the relations of signs
 divided from one another by four intervening signs, since the line
 which joins them is not the side of any equilateral figure which can
 be inscribed in the circle. Thus, if a line be drawn from Aries to
 Virgo, a line of equal length, 150° , can be drawn from Virgo to
 Aquarius, but a third line, drawn from Aquarius, must end at Aries,
 and will therefore contain only 60° , so that the figure formed will
 be an isosceles triangle.

Paul. Alex. Ε 2 ἡ τῶν ἀσυνδέτων πρὸς ἄλληλα ἥψοιων σχέσισ τέχει τὴν διάστασιν
 ἀπὸ δύο καὶ ἔξι καὶ ὅκτω καὶ δεκάδου τὸν ἀριθμὸν, λέγεται δὲ καὶ ἀπόστροφα πρὸς

ἄλληλα τὰ πρὸς τήνδε τὴν διάστασιν τὸν ἀριθμὸν εἰληφότα ἔψιδια. Heph. Theb. i 11, Ptol. tetr. p. 10, comm. Ptol. p. 35. Firm. ii 23 7 quae uero loca sunt ita posita, ut partes eorum nulla uel duplicatione uel triplicatione uel quadruplicazione integrum *cocc LX* partium numerum perficiant, nulla cum horoscopo nec cum alio signo societatis ratione iunguntur, ac per hoc, quodcumque signum extra hunc numerum fuerit inuentum, pigrum et ableptum dicitur. Cens. de die nat. 8 6 and 10, Auson. 369 13 sq. and 24 sq. The denial of sympathy to adjacent signs is criticised by Geminus 2 14, καίτοι εὐλογοὶ ήν ἐκ τῶν μάλιστα σύνεγγυστ συγκειμένων ἔψιδιων συμπάθειαν γίνεσθαι, and Paulus E 3 allows certain of the ἀστριδεῖτα to be brought into relationship by what Geminus calls συγνυγίαι, with which we are not here concerned. Censorinus too is willing to concede to neighbouring signs *imbecillum conspectum*, and Manilius himself in verse 681 says that they preside over the relations of neighbours.

395-432 There remains the aspect of direct opposition, which joins the confronting signs by six lines drawn through the centre of the circle. This aspect is powerful but, Manilius here says, discordant no less often than harmonious; less often harmonious than discordant, he says at verse 652. The opposed signs are these :

- | | |
|----------------------------|----------------------------|
| 1. Aries and Libra. | 4. Cancer and Capricornus. |
| 2. Taurus and Scorpius. | 5. Leo and Aquarius. |
| 3. Gemini and Sagittarius. | 6. Virgo and Pisces. |



Gemin. 2 2 κατὰ διάμετρον εἰσι ἔψιδια τὰ κατὰ τὴν αὐτὴν διάμετρον κείμενα. ἔστι δὲ τάδε· Κριός Ζυγός, Ταῦρος Σκορπίος, Διδυμοὶ Τοξότης, Καρκίνος Αἰγάκερωσ,

Λέων Τόροχόστ, Παρθένος Ἰχθύεσ: in comm. Arat. Maass p. 128 15-7 the same list is given under the name of ἀντίγνα. Concerning the potency of this aspect there is no dispute: Cens. de die nat. 8 10 *a septimo zodio, quod est contrarium, plenissimus potentissimusque conspectus*; but about its quality there are two opinions. Firmicus II 22 2 goes further than Manilius, *haec semper maligna ac minax radiatio est*; and similarly Paul. Alex. D 4 ἀστριφωνον τὸ διάμετρον, Ptol. tetr. p. 9^o, comm. Ptol. p. 33 τὰ . . . διάμετρα . . . μάχησ καὶ ἴναπτότητός ἔστι δηλωτικά, Porph. isag. p. 186, Cens. frag. 3 8 (schol. German. Breys. pp. 199 and 223) *estque maxime aduersum*. Hernippus I 19 on the other hand says καὶ οἱ κατὰ περιποὺν τῶν ἀστέρων σχηματισμοὶ πρὸς ἀλλήλουν ἐπι-ζευγνύμενοι συμπαθεῖσι τέ εἰσι καὶ ὡφέλιμοι, καὶ τούτων μᾶλλον ὁ καθ' ἐβδομάδα, δος καὶ κατὰ διάμετρον ἔστων, and so also Gemin. 2 5 δοκοῦσιν οἱ κατὰ διάμετρον γεννώμενοι συμπάσχειν ἀλλήλοισι καὶ, ὡς ἀν εἴποι τισ, ἀντικεῖσθαι ἀλλήλοισ.

From the coupling of signs by diameters of the circle one would now naturally proceed to their coupling by other straight lines. But this theme is postponed till verse 466: the next business, says Manilius, is the ascription of the twelve signs to their twelve tutelary deities. The only imaginable reason why this matter should be treated at this point, just after the διάμετρα, is that the gods and goddesses are so arranged in the zodiac as to form six diametrical pairs.

433-452 Each of the twelve signs has one of the twelve great gods for its guardian, a system ascribed by Diodorus II 30 to the Chaldaeans: τῶν θεῶν δὲ κυρίοντ εἶναι φασι δώδεκα τὸν ἀριθμὸν, ὃν ἑκάστῳ μῆνι καὶ τῶν δώδεκα λεγομένων ζῳῶν ἐν προστέμοντι. The distribution is as follows.

Aries: Minerua.	Libra: Volcanus.
Taurus: Venus.	Scorpius: Mars.
Gemini: Apollo.	Sagittarius: Diana.
Cancer: Mercurius.	Capricornus: Vesta.
Leo: Iuppiter.	Aquarius: Iuno.
Virgo: Ceres.	Pisces: Neptunus.

In the case of Aries Gemini Virgo Libra Scorpius Sagittarius Aquarius and Pisces, perhaps also of Capricorn, Manilius has so chosen his words as to suggest the cause which associates the sign with the god.

The emblems of the same gods are attached to the same signs on the bas-relief surrounding the circular altar of Gabii figured in Visconti's *Monumenti Gabini*, tavola VIII. Aries and the emblems on either side of him have perished, except the tail of Venus' dove at the feet of Taurus; but Gemini have Apollo's tripod, Cancer Mercury's tortoise, Leo Jove's eagle, Virgo Ceres' basket, Libra Vulcan's *pilleus*, Scorpius Mars' wolf,

Sagittarius Diana's hound, Capricorn Vesta's lamp, Aquarius Juno's peacock, Pisces Neptune's dolphins. In the two menologia rustica, the Colotianum and the Vallense, mentioned by Scaliger and now shown on pp. 280 sq. of C.I.L. 1 ed. 2, the gods, through an error explained by Mommsen Roem. chron. ed. 2 p. 306, have all slipped one place westward, so that Minerva has Pisces, Venus Aries, and so on throughout the circle. Scattered traces of the system are found elsewhere, as in Seruius (cited at verse 439) and in Valens 1 2 ed. Kr. pp. 5-14. The scheme of the planetary houses, so important in later astrology, is an altogether distinct affair with a very different origin; and it is only a fortuitous coincidence that Taurus is one of the two houses of the planet Venus, and Scorpius one of the two houses of the planet Mars.

The gods, by this arrangement, are sorted in couples, males facing females.

Minerua : Volcanus.

Mercurius : Vesta.

Venus : Mars.

Iuppiter : Juno.

Apollo : Diana.

Ceres : Neptunus.

The same six pairs are sculptured on the triangular pedestal known as the Ara Borghese, Visconti Mon. Gab. tavole A, B, C. Some of the figures, especially Apollo and Vulcan, are mutilated, but all are recognisable.

453-465 Still more digression. The signs have dominion severally over the parts of the human body. Aries rules the head, Taurus the neck, Gemini the arms, Cancer the breast, Leo the sides and shoulder-blades, Virgo the belly, Libra the loins, Scorpius the groin, Sagittarius the thighs, Capricornus the knees, Aquarius the shanks, and Pisces the feet.

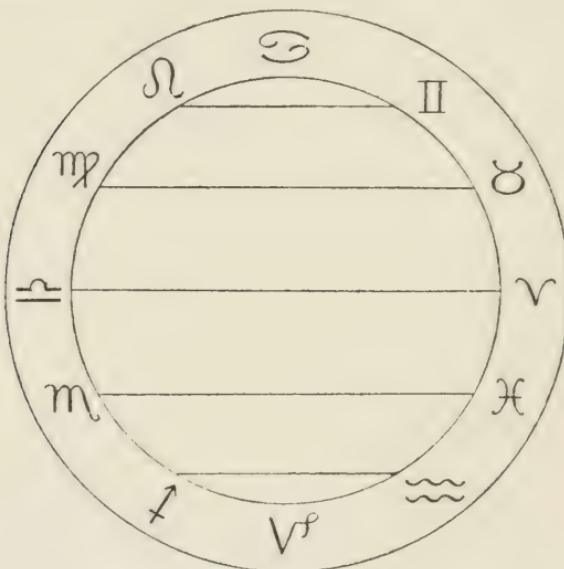
The same list is repeated in IV 701-9 and occurs with little variation in many other astrologers whom I enumerate in my note.

466-484 Now we return to the geometrical relations of the signs, from which we were led away at verse 433; and we come to the relation *κατὰ συγνυγίαν*, by parallel lines drawn across a diameter of the circle. Manilius himself says nothing to indicate that geometry is at the bottom of this matter, but swims contentedly on the surface amidst the metaphors in vogue. Three *συγνυγίαι* are treated in the next paragraph, verses 485-519: that to which Ge-minus is ag. 2 27 gives the name, and which unites the signs, usually called *βλέποντα*, on either side of the diameter joining the solstitial signs; that which unites the signs, usually called *άκοιοντα*, on either side of the diameter joining the equinoctial signs; and a third, peculiar to Manilius, which unites, or rather fails to unite, in sexual love the masculine and feminine signs on either side of a diameter drawn from the first point of Taurus to the first point of Scorpius. The enmity and friendship, *odium* and *feodus*, of the signs, mentioned in verse 469, are expounded later, in verses 520-580 and 608-640: these are not *συγνυγίαι*, though they are in great measure geometrical.

The *videntia*, the *audientia*, and the *amantia et inservientia*.
485-519

The *videntia* are generally called in Greek βλέποντα or βλέποντα ἄλληλα, but also ὄρωντα. They are defined in Heph. Theb. II 22 (C.C.A.G. vi p. 100 11 sq.) βλέποντα δὲ ζώδια τὰ ἵσον ἀπέχοντα τῶν τροπικῶν ζῳδίων and enumerated in Ludw. Maxim. p. 106 10 sq. ὄρωντα· Διδυμοὶ Λέων, Ταῦρος Περθένος, Κρίς Ζυγός, Σκορπίος Ἰχθύεσ, Τοξότης Τόροχόσ, the two tropical signs Cancer and Capricorn being excluded. Statements which entirely, or so far as they go, agree with the above are to be found in Paul. Alex. D 3, Porph. isag. p. 193 (where there are misprints both in the Greek and in the Latin translation), C.C.A.G. i p. 155 11-3, Gemin. 2 32. But Ptolemy tetr. pp. 9^u sq. and Hephaestio i 10 put the tropical points for the tropical signs, as Geminus advises in 2 33-9, so that the *videntia* will be Gemini and Cancer, Taurus and Leo, and so forth, with no exclusion of any sign. The chapter Vett. Val. i 8, in spite of its title, does not deal with this relation.

The scheme therefore is the following.



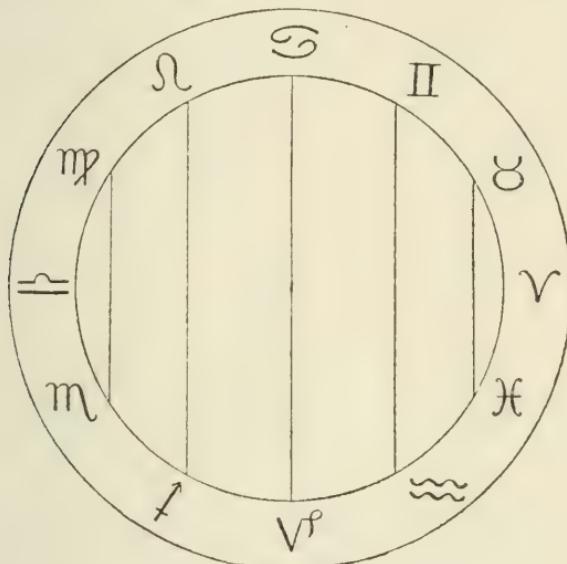
VIDENTIA

Manilius' MSS deviate from the scheme at 487 sq. *Taurum... qui... uidet... Pisces.*

The *audientia* are called in Greek ἀκούοντα or ἀκούοντα ἄλλήλων, and are divided into κελεύοντα (or προστάσσοντα) and ὑπακούοντα, the northernmost of each pair commanding and the southernmost obeying. They are defined in Heph. Theb. II 22 (C.C.A.G. vi p. 100 8 sqq.), a passage which I have corrected in the Classical Quarterly 1908 p. 53, ἀκούει δὲ ἄλλήλων τὰ ἵσον ἀπέχοντα τῶν ισημεριῶν ζῳδίων (τοῦ ισημερινοῦ ζῳδιακοῦ cod.), and are enumerated in Ludw. Maxim. p. 106 12 sq. ἀκούοντα· Ταῦρος Ἰχθύεσ, Διδυμοὶ Τόροχόσ, Καρκίνος

Αἰγύκερωσ, Δέων Τοξότησ, Παρθένος Σκορπίοσ (then follows 14–20 κελεύοντα καὶ ὑπακούοντα) Ταῦρος κελεύει Ἰχθύσιν, Ἰχθύεσ ὑπακούοντι Ταῦρῳ and so on): the equinoctial signs Aries and Libra are excluded. Similarly Paul. Alex. E—E 2, Porphy. isag. p. 193 (where again there are misprints), C.C.A.G. I p. 155 13 sq.; but Ptolemy tetr. p. 9^v. and Hephaestio I 9 divide the *audientia*, as they divide the *videntia*, by points and not by signs.

The scheme is the following.



AVDIENTIA

Manilius' MSS deviate from the scheme at 497 *Leo cum Geminis . . . coniungit . . . aurem*, 502 sq. *Scorpion . . . ille . . . audit . . . Libram*.

The *amantia* and *insidiantia* are apparently unknown except to Manilius, who arranges them as follows. From the point or *μεσεμβόλημα* between the first masculine sign Aries and the first feminine sign Taurus there is drawn a diameter of the circle; and across the wall thus built the masculine signs play Pyramus to a series of treacherous or apathetic Thisbes. Each pays court to that feminine sign which is equidistant with himself from the dividing point, and she, if a northern sign, repays him with trickery, if a southern, with indifference. The scheme therefore is the following.

Aries loves Taurus, who tricks him.

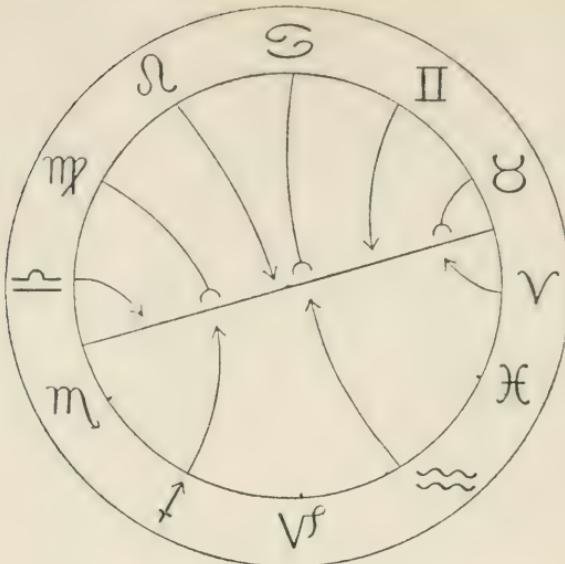
Gemini love Pisces.

Leo loves Capricornus.

Libra loves Scorpius.

Sagittarius loves Virgo, who tricks him.

Aquarius loves Cancer, who tricks him.



AMANTIA ET INSIDIANTIA

Manilius' MSS deviate from the scheme at 488 (Tauri) *Virgine mens capitum*, 498 *Centaurus Geminos et Capricorni diligit astrum* (Leo nihil).

Now begins the rehearsal of enmities between the signs,
520-535 already mentioned in verse 469. Of the four trigons,
which I enumerated above at 273-286, the first, Aries Leo Sagittarius, and the third, Gemini Libra Aquarius, are mutually hostile, as being not only opposite in place but diverse in nature, the former bestial and the latter human. This statement I find nowhere but in Manilius.

From the enmities of whole trigons we pass to the
536-607 enmities of single signs. These are traced by Manilius to three sources: geometry (572-578), zoology (536-538), and the freedom of the will (539 sq.). *a.* A sign is attacked by the opposite sign and by the two other members of that opposite sign's trigon.
b. A human sign is attacked by bestial signs and a bestial sign by human.
c. There are sallies of pure caprice. Each sign's assailants may be classified under these three heads as follows.

Aries: *ab* Libra Gemini Aquarius, *b* Virgo.

Taurus: *a* Scorpius Cancer Pisces, *b* Libra.

Gemini: *ab* Sagittarius Aries Leo.

Cancer: *ab* Virgo, *a* Capricornus Taurus, *b* Libra.

Leo: *ab* Aquarius Libra Gemini, *b* Virgo.

Virgo : *ab* Pisces Cancer Scorpis, *b* Capricornus.

Libra : *ab* Aries Leo Sagittarius, *b* Taurus Cancer Scorpis
Capricornus.

Scorpis : *ab* Virgo, *a* Taurus, *b* Gemini Libra Aquarius,
c Leo Sagittarius.

Sagittarius : *ab* Gemini Libra Aquarius, *b* Virgo.

Capricornus : *b* Gemini Libra Aquarius Virgo.

Aquarius : *ab* Leo Aries Sagittarius.

Pisces : *ab* Virgo, *b* Gemini Aquarius, *c* Sagittarius.

Thus the only wanton attacks are those made by a pair of bestial signs: by Leo on Scorpis and by Sagittarius on Scorpis and Pisces. Both assailants are male, and make their assaults on females; which is a contrast to the chivalrous forbearance shown by the same two beasts and their partner Aries towards their female and human persecutor Virgo. There are other cases of abstention from hostility in which law succumbs to choice: Cancer does not attack the opposite sign Capricorn (which is strange to one who remembers 417-423), while Capricorn, though it attacks Cancer, attacks neither Scorpis nor Pisces, the signs of Cancer's trigon, and is attacked by neither of them; nor is there war between every bestial and every human sign.

On these enmities Manilius again is our sole informant.

The MSS deviate from the scheme at 542, 543, 545, 552, 553, 555.

608-640 The less fertile and attractive topic of friendship is soon despatched. Friendship in heaven has no foundation but geometry, and even that is insecure. Signs of the same trigon are by courtesy supposed to be on friendly terms; but only the third trigon, Gemini Libra Aquarius, deserves its reputation. In the first trigon Aries is a good soul and all for a quiet life, but the violence and fraud of his partners Leo and Sagittarius are now and again too much for his patience. In the second trigon Taurus has no true amity with Capricorn and many quarrels with Virgo; Cancer in the fourth too often finds Scorpis a secret enemy and Pisces a fickle friend. Only from Manilius do we learn these details.

643-692 Still we are not out of the wood. Beside the permanent causes of enmity or friendship between sign and sign there are temporary causes (645-683) depending on the revolution of the heaven through that imaginary framework of *cardines* and *templa* which will be erected in verses 788 sqq. Beside the causes which affect whole signs there are causes affecting only parts of

them (687–689); and these depend on a matter to which we now proceed, the *dodecatemoria*.

693–737 Manilius, treating of this subject, has fallen into a confusion which deprives of coherent sense a whole paragraph of his exposition, verses 722–737. That confusion I have analysed in my notes: here, to explain and perhaps excuse it, I have collected and arranged the various accounts of the dodecatemoria, together with much casual mention which lets us see how many notions were attached to the name. The materials are dispersed and fragmentary, and the order and sequence which I here bestow upon them are conjectural; but this history, true or no, will explain the variety of the evidence and harmonise its discord. I advise no one to read Mr Bouché-Leclercq's account of the matter, *l'astrol. Grecque* pp. 299–303, unless he wants to be confused and misled.

Manil. II 693–712.

Ptol. tetr. p. 13 ll. 26–35.

comm. Ptol. p. 48 ll. 22–7.

C.C.A.G. I p. 93 med., VIII

ii p. 113 19 sq.

Each of the 12 zodiacal signs was divided not only into 30 equal portions called *μοῖραι* or *partes* or degrees, but also, by another partition, into 12 equal portions called *δωδεκατημόρια*. Since the degrees

were 30, it followed that each dodecatemoria contained $2\frac{1}{2}$. Each sign was itself a twelfth part of the zodiac, and often styled *δωδεκατημόριον* by astronomers, so that the full title of one of these subdivisions was *δωδεκατημόριον δωδεκατημορίου* (which Scaliger falsely and absurdly applies to the planetary dodecatemories of Manil. II 738–748); but this was generally shortened in use.

Manil. II 713–722.

Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 9.

C.C.A.G. VIII ii pp. 113 sq.

The 12 dodecatemories in each sign were allotted to the 12 signs in order; the first to the sign containing it, the second to the next, and so on to the end. Thus the first dodecatemoria of Aries belonged to Aries itself, the second to Taurus and the twelfth to Pisces; the first of Taurus to Taurus itself, the second to Gemini and the twelfth to Aries. Let the leader serve for an example.



The row of five planets here figured in the first dodecatemoria will be explained when we come to verses 738–748.

The importance of the dodecatemories resided chiefly in this: that a planet's influence was supposed to be modified not only by the sign in which it stood but by the sign in whose dodecatemory it stood. When the Moon stood in the first dodecatemory of Aries, the influence of Aries and of no other sign was blent with hers. But when she stood in his second dodecatemory, then the influence of Taurus became an ingredient in her effects.

Porph. *isag.* p. 194 ll. 26-32. It was therefore necessary, after noting the comm. Ptol. p. 48 ll. 2-6. degree which a planet occupied in the sign C.C.A.G. 1 p. 93 med., pp. 154 sq. it was traversing, to ascertain also what sign was the possessor of the dodecatemory

wherein that degree was situate. The most obvious method was to count the dodecatemories from the beginning of the sign until the degree at which the planet stood was reached; in other words, to take the number of the degree, give $2\frac{1}{2}$ of that number to the sign itself, $2\frac{1}{2}$ to the next sign, and so on till the number failed and, by failing, announced the possessor of the dodecatemory. For example, let the Moon be stationed in the 9th degree of Aries: it is desired to know in what sign's dodecatemory that degree is included. Out of 9 give $2\frac{1}{2}$ to Aries, $2\frac{1}{2}$ to Taurus, $2\frac{1}{2}$ to Gemini, and there remains but $1\frac{1}{2}$: the number has failed in the sign of Cancer, and to Cancer's dodecatemory does the 9th degree of Aries belong.

Manil. II 726-31, 735-8. This method was the most obvious; but comm. Ptol. pp. 47 sq. fractions are not so easy to handle as round C.C.A.G. 1 p. 154 sq. numbers, so another method was devised Firm. II 13 2. for clearness and smoothness. Multiply by

12 the number of the degree in which the planet is stationed, and then, in the same order as before, allot 30 instead of $2\frac{1}{2}$ to each successive sign. $9 \times 12 = 108$: give 30 to Aries, 30 to Taurus, 30 to Gemini, and there remains but 18: again the number has failed in Cancer, and to his dodecatemory belongs the 9th degree of Aries.

The 'tertia methodus' (virtually identical with the first) set forth by Bentley at Manil. II 736 exists neither, as Bentley states, in Porphyry *p. 194 ll. 26-32* nor anywhere else outside Bentley's head. There is nothing in Porphyry about the number 5 except $\tauοισ ε' \epsilon\xiησ$ in l. 29; and that is a mere blunder for $\tauοισ \epsilonφεξησ$. Here I may remark that several other of the passages which I am citing in the margin contain corruptions which upset their arithmetic; but they can easily be corrected by anyone who has a little astrology and a little Greek.

Thus much, and no more, had the planets to do with the dodecatemories. It was because the planets were powerful that

the dodecatemories, which influenced them, were important; but the dodecatemories did not belong to the planets: the very essence of their character was that they belonged to the 12 signs of the zodiac.

Paul. Alex. K. Heph. Theb. I 18, C.C.A.G. I p. 127 29 sq., 154 11, v iii p. 122 17, Firm. II 13 2 *stella cuius dodecatemorion quaeritur.*

Porph. isag. p. 194 l. 26, Vett. Val. p. 341 6 sq., C.C.A.G. I p. 93 med., 122 med., 127 29 sq., v iii p. 112 23, 126 25.

But unfortunately, because the dodecatemories were seldom mentioned except in connexion with the planets, and because they were oftenest mentioned in connexion with the most powerful planet, the Moon, there came into existence and frequent use the phrases 'the dodecatemories of the planets,' $\tauὰ \deltaωδεκατημόρια τῶν ἀστέρων$, and especially 'the dodecatemory of the Moon,' $\tauὸ \deltaωδεκατημόριον τῆς Σελήνης$. This pro-

perly meant *dodecatemorium* (*signi cuiusvis*) *in quo Luna constituta est*: the genitive designated not the permanent owner (as in $\tauὸ \Tauρὸν δωδεκατημόριον$) but the temporary occupant of the dodecatemory. But the looseness of the phrase left room for a misconception of its meaning, and its meaning accordingly was misconceived: the dodecatemory began to be regarded as the Moon's property and no longer as the property of a sign of the zodiac. And to this inaccuracy, first of speech and then of thought, there was added another. When the calculation was complete, the result was announced, not in the

C.C.A.G. I p. 93 med. has first rightly $\piερὶ \deltaωδεκατημορίων τῶν \zeta\wpōlōn$ and then wrongly $\epsilon\kappaēnō \tauὸ \zeta\wpōlōn \phiasōn \epsilon\nuai \deltaωδεκατημόριον \tauὸ \kappaatā \tauὴn \epsilon\nuox̄h̄n \dot{\alpha}σtērōs$. Similar is VIII ii p. 113 4-12.

encouraged by the circumstance that the word $\deltaωδεκατημόριον$ signified in astronomy a zodiacal sign.

But on reflexion it did not seem natural or plausible that the Moon or any other planet, because it was stationed in a certain degree of a sign, should become the tenant of a whole sign elsewhere. It seemed more reasonable that this invisible tenancy should be restricted to a single degree. Accordingly the calculations, whose original aim was now misapprehended, were perverted in use. Their aim was supposed to be the discovery, not of a sign, but of a

certain degree of a sign ; and this degree was supposed to be given by the exact point at which the multiplied and distributed number was exhausted. Because $9 \times 12 = 108$ and $108 - 90 = 18$, it was supposed that when the Moon stood in the 9th degree of Aries her dodecatemory was the 18th degree of Cancer. If the other calculation was employed, in which $2\frac{1}{2}$ without multiplication was distributed to the successive signs, it now became necessary to multiply the residue by 12 in order to secure the same result : $1\frac{1}{2} \times 12 = 18$.

comm. Ptol. p. 48 l. 12 η
ημισεια . . . ὁ ἐστι μόριας ζ'

The notion of a dodecatemory having been thus unrecognisably distorted and the true purpose of the calculations altogether lost, men began to enquire why the distribution of the number should begin at the beginning of the sign in which the planet stood and not rather at the degree which it actually occupied : that method seemed much more exact and rational. It was therefore adopted : if the Moon stood in the 9th degree of Aries, the sum given to Aries

Vett. Val. p. 19 8-13.
Ioh. Camat. 3003-22.

was 21 (= 30 - 9) instead of 30 ; and the Moon's dodecatemory was thus removed 9 degrees further, from the 18th to the 27th

degree of Cancer. There is a shorter way of securing the same result : instead of thus adding the multiplicand to the product, add 1 to the multiplier. Multiply by 13 instead of 12, and distribute,

Paul. Alex. K.
C.C.A.G. I p. 154 13-6, 155
2-4.

as originally, 30 to each sign: $9 \times 13 = 117$, and $117 - 90 = 27$; the 27th degree of Cancer is again the Moon's dodecatemory. Nor were dodecatemories now ascribed to planets only : dodecatemories of the four κέιτρα or *cardines* and of the twelve κλῆροι or *sortes* are calculated by Paulus in the same way.

But now, if a dodecatemory is a single degree, why is it called δωδεκατημόριον? A degree is $\frac{1}{360}$ of the zodiac, $\frac{1}{30}$ of a sign, but not $\frac{1}{12}$ of anything. Apparently δωδεκατημόριον must mean a μόριον at which you arrive by operating with the number δώδεκα. If so, the term need not be restricted to a place discovered by any of the particular operations described above : any other μόριον can no less properly receive the name, provided only that the number 12 is somehow employed in ascertaining it. Hence there was invented a new sort of 'dodecatemory of the Moon,' discovered by a method similar to the regular method of discovering the κλῆρος τύχησ. A measurement was taken from the place of the Sun to the place of

the Moon : from the number of degrees all the thirties (if it was over thirty) were cast out, and the residue was distributed, as far as it would go, through the signs of the zodiac, beginning with the sign in which the Moon stood, at the rate of $2\frac{1}{2}$ degrees ($\frac{1}{12}$ of a sign) apiece. It is the latter part of this operation that Manilius, not knowing what he is about, performs in verses 732–734.

Porph. *isag.* p. 194 ll. 36–41. C.C.A.G. VIII ii p. 50 med.

738–749 Each sign is further subdivided into more minute parts, also called dodecatemories, which are allotted not to the signs but to the planets. In size these planetary dodecatemories are half a degree, that is $\frac{1}{720}$ of the circle or $\frac{1}{60}$ of a sign or $\frac{1}{5}$ of the dodecatomy described in verses 693 sqq. Each of those larger dodecatemories therefore comprises 5 of these, and these 5 are assigned to the 5 planets in order. In what order, Manilius forgets to say ; but presumably in the usual order of the planets, which he himself observes at 1 807 sq. and v 6 sq.: Saturn Jupiter Mars Venus Mercury. In this order therefore I have shown them in the figure on p. xxii.

Why are these divisions called *δωδεκατημόρια* ? Because, as each planet possesses one of them in each of the larger dodecatemories, he possesses 12 of them in each of the signs ; so that one planetary dodecatomy is $\frac{1}{2}$ of the property possessed in a sign by a planet.

These planetary dodecatemories are found in Manilius alone.

788–807 The zodiac is divided into four quadrants of 90 degrees each by four *cardines*, *κέντρα*, points. So at least the astrologers call them, and *κέντρα* they are in so far as they divide the ecliptic, which is a mathematical line ; but since the zodiac is a band conventionally supposed to be 12 degrees in breadth, the *cardines*, in so far as they divide the zodiac, must be transverse lines 12 degrees long. This however is immaterial : what needs to be remembered, and what commentators on Manilius usually forget, is that the *cardines* are without magnitude so far as concerns the longitudinal measurement of the zodiac, and merely cut it into four quarters.

The place of these four points is fixed as regards the observer, but perpetually changing as regards the zodiac itself. They are the points at which the zodiac, revolving with the sky, is at any moment intersected by the horizon and the meridian, both of which are riveted fast to the spectator. To the east of him he has the *horoscopus* or *ortus*, to the west the *occensus*, overhead the *medium caelum*, underfoot the *imum caelum*.

Such at least is the fond fancy of the more innocent astrologers : that the four *cardines* are found where the zodiac is intersected by the horizon and the meridian, and that they cut the zodiac into four equal parts. Twice and only twice in the twenty-four hours, for an observer posted outside the tropics, does this dream come true. Only at the two moments of the sidereal day when the equinoctial points, the 1st of Aries and the 1st of Libra, coincide with the horizon, are the four *cardines* equidistant and the zodiac quartered. At all other times the distance from the ascendant to the mid-heaven is greater or less than the distance from the mid-heaven to the occident ; and twice a day, when the solstitial points are on the horizon, the error, in the latitude of Rome at the date of Manilius, would amount to 25 degrees. When for example the 1st point of Cancer was on the eastern horizon, the meridian cut the zodiac not at the 1st point of Aries but between the 5th and 6th degree of Pisces, and the *cardo* thus created, the *medium caelum*, was 115 degrees distant from the *horoscopus* and only 65 from the *occasus*.

This grave discrepancy between false theory and the practical consequences of that untoward fact, the obliquity of the ecliptic, is recognised by Porphyry isag. pp. 197 sq. and Pancharius C.C.A.G. VIII ii p. 67, who prescribe means for rectifying the error ; Geminus 2 20-26 makes blunders as gross as those which he corrects (21 Αἰγόκερω πρώτης μοίρας ὀνούσης Κριοῦ πρώτη μοίρα μεσουρανῆσει κτλ.) ; Firmicus II 15 4 vaguely signifies that he is aware of the difficulty.

Another inaccuracy is involved in the use of the terms *medium caelum* and *imum caelum*. These, in the plain sense of the words, should mean the zenith and the nadir, but they actually signify only the highest and lowest points of the zodiac, which never mount to the zenith nor sink to the nadir except between the tropics, and which in northern latitudes incline so far to the south and the north respectively that some astrologers call the MC southern and the IMC northern. To hear Manilius talk, ‘tertius excelsi signat fastigia caeli,’ ‘ima tenet quartus fundato nobilis orbe,’ you would fancy that the one were sheer overhead and the other plumb underfoot.

Firm. II 15 1 (quoted in my note), Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 12 sq. οὐ μὴν ἄλλα καὶ πάντων τούτων τὰ ἐπὶ ἔκαστης γενέσεως κυριεύοντα ἥψιδια πρὸς τὴν τῶν ἀποτελεσμάτων ἔκβασιν, καὶ ἀφ' ὧν μάλιστα τὰς προαγορεύεισι ποιοῦνται, τέσσαρά φασιν εἶναι τὸν ἀριθμὸν, ἀπέρ κοινῷ μὲν ὄντοι κέντρα καλοῦσιν, ἰδιαίτερον δὲ τὸ μὲν ὠροσκόπον, τὸ δὲ μεσουράνημα, τὸ δὲ δῦνον, τὸ δὲ ὑπόγαιον καὶ ἀντιμεσουράνημα, δὲ καὶ αὐτὸν μεσουράνημά ἔστιν. ὠροσκόπος μὲν οὖν ἔστιν ὅπερ ἔτυχεν ἀνίσχειν καθ' ὃν χρόνον ἡ γένεσις συνετελεῖτο, μεσουράνημα δὲ τὸ ἀπ' ἐκείνου τέταρτον (measuring upward and westward) ἥψιδιον σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ, δῦνον δὲ τὸ διαμετροῦν τῷ μεσουράνηματι· οἷον (ἔσται γὰρ σαφέστ ἐπὶ παραδεγματος) Καρκίνου

ώροσκοπούντος μεσουρανεῖ μὲν Κρίος, δίνει δὲ Διγόκερωσ, ἵπο γῆν δὲ ἔστι Ζυγός.
Sextus here, with a common negligence of phrase, identifies the κέντρα or *cardines* with the ζῳδία or signs of the zodiac in which at a given moment they are contained : similarly Hephaestio 11 and others call Cancer ωροσκόπος κόσμου because the 15th degree of Cancer was on the eastern horizon at the creation of the world, while Paulus A 3 says more accurately ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ ζῳδίῳ ὁ τοῦ κόσμου ωροσκόπος.

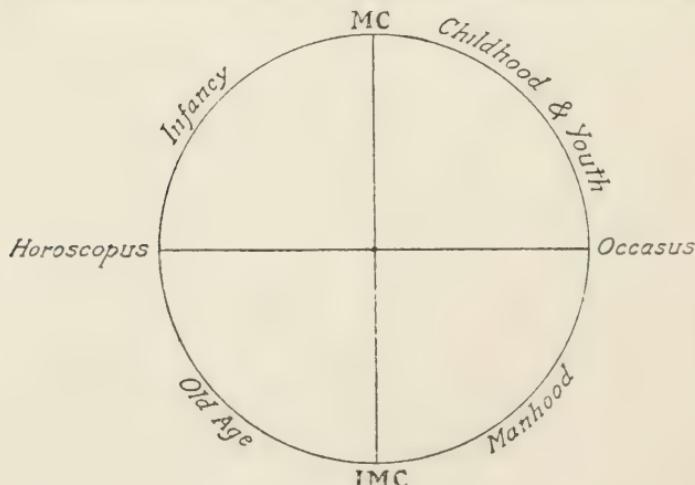
808–840 The four *cardines* are ranged by Manilius in this order of dignity : *medium caelum, imum caelum, horoscopus, occasus*. To the MC he assigns fame, honours, and success in public life ; to the IMC wealth and its sources ; to the Ascendant character, talents, and the general tenour of life ; to the Occident the end of life and of labours, together with marriage, social intercourse, and religion.

The MC is placed first of the *cardines* not only by Manilius but by Ptolemy and Firmicus ; Hephaestio prefers the *horoscopus* ; the opinion of Dorotheus is doubtful. Further variations of order are given in my note on verse 809, and no astrologer is in full agreement with Manilius.

841–855 The four quadrants or *intervalla* into which the zodiac is at any moment divided by these four cardinal points have severally assigned to them the four periods of human life. To the superior eastern quadrant belongs infancy, to the superior western quadrant childhood and youth, to the inferior western quadrant manhood, and to the inferior eastern quadrant old age.

Paulus D 2–3 assigns youth to the first, middle age to the second, old age to the third, extreme old age and death to the fourth. He calls them *τεταρτημέτρια*, and I find them in no other astrologer ; the term *μεσοκέντρια* was apparently invented by Scaliger.

The *cardines* and *intervalla* together compose the following figure.

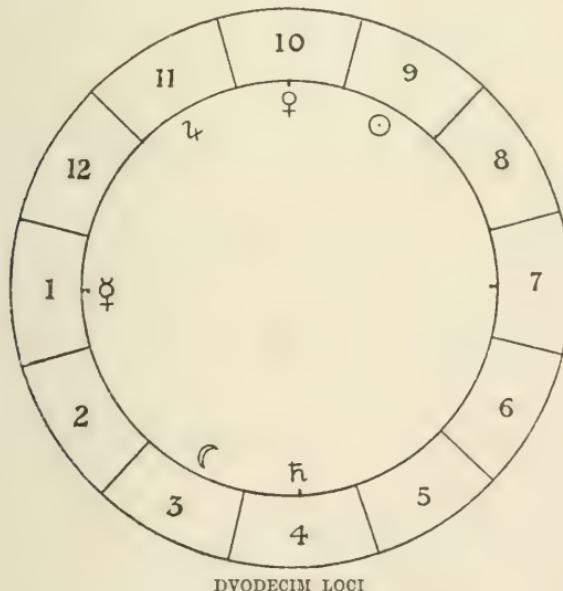


CARDINES CVM INTERVALLIS

856-967 Now we come to another and commoner method of dividing the circle: *οἱ δώδεκα τόποι*, also called *ἡ δωδεκάτροπος*, a division into twelve equal parts like the division of the zodiac into signs.

Since Stephanus' thesaurus quotes no authority for *δωδεκάτροπος* except Salmasius, I note five places where it occurs: Vett. Val. p. 179 11 and 33, p. 334 4 and 18, C.C.A.G. v iii p. 89 9. It is explained aright by Salmasius de an. clim. pp. 187 sqq., but Mr Boll in his sphaera, p. 310 n. 5, confounds it with the zodiac.

These twelve parts are denominated *τόποι* by the Greeks and usually *loca* by Manilius, who also gives them other names, such as *templa* (which I shall use) or *sedes* or *partes*. Four of them necessarily contain the four cardinal points, and the *templum* is often called by the name of the *cardo*. The whole circle of temples is a rigid and stationary frame through which the wheel of the zodiac revolves, so that each temple is occupied by the twelve zodiacal signs in due succession. The scheme is the following.



The numeration here given is that of Paulus Alexandrinus, Vettius Valens, Firmicus, Manetho (i 135, v 278, vi 312, 315), Dorotheus (uu. 112, 161, 223, in C.C.A.G. vi pp. 91 sqq.), Hephaestio Thebanus (*ibid.*), Antiochus Atheniensis (C.C.A.G. i p. 110 33, p. 111 35), and of astrologers in general: it starts from the *templum* containing the *horoskopos* and proceeds downward. Manilius himself assigns no numbers to his *templa*.

In distributing to these twelve temples their several provinces and functions there is so much disagreement between Manilius and other

astrologers that I will not recite it: their agreement, where they do agree, is mentioned in my notes.

I begin with the four *loci principalia*, 1, 10, 7, 4, which Manilius (918-958) places last.

1 (939-947), containing the *horoscopus*, is called *Stibon*, if I understand Manilius aright, and is conventionally regarded as the abode of the planet Mercury. It presides over *fortuna natorum* and *uota parentum*.

10 (918-927), containing the MC, is called *Fortuna* and is the abode of Venus. It presides over marriage.

7 (948-958), containing the *occasus*, is called *Ditis iana*. It presides over the end of life and also over good faith and constancy.

4 (929-938), containing the IMC, is called *Daemonium* and is the abode of Saturn. It presides over the fortunes of fathers and of old men.

Here let it be noted, for it is commonly neglected or ignored, that the provinces of these four *templa* are very different from those of the four *cardines* contained in them, which were set forth by Manilius in verses 808-840.

These four temples compose a tetragon: it will be well to take next what Manilius (881-917) immediately prefixes, the four other temples which are geometrically related, by trigon or by hexagon, to the *horoscopus*.

11 (881-890), next to the MC on the eastern side, is called *ἀγαθὸς δαιμόν* in Greek, which Firmicus renders *bonus daemon* or *bonus genius*, Manilius otherwise, and is the abode of Jupiter. Manilius loads it with praises, and forgets in his enthusiasm to tell us what it presides over.

9 (905-909), next to the MC on the western side, is called *Deus* and is the abode of the Sun. It presides over *corporum nostrorum uitia et fortuna*.

5 (891-904), next to the IMC on the western side, is called *Daemonie*. It presides over health and sickness.

3 (910-917), next to the IMC on the eastern side, is called *Dea* and is the abode of the Moon. Over what it presides the manuscript text of Manilius leaves us in doubt.

There remain the four temples, treated first (864-880) by Manilius, which stand in no proper geometrical relation to the *horoscopus*, being either adjacent to it or five places away. They have no special provinces but are all vaguely maleficent.

12 (864-6 and 868-70) next above the *horoscopus*.

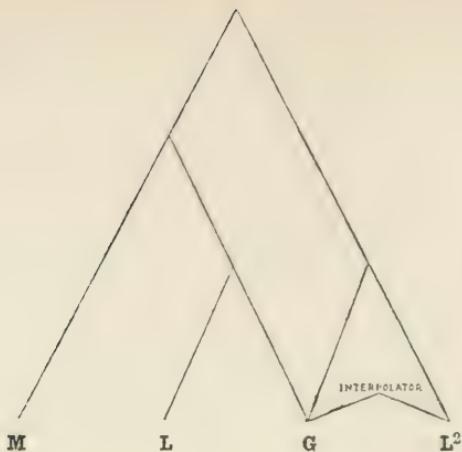
8 (871-879) next above the *occasus*.

6 (871-879) next below the *occasus*.

2 (866-870) next below the *horoscopus*.

Of these, 12 and 6 are each described as *porta laboris*, 8 and 2 are said to be *Typhonis sedes*.

What is said of the planets in connexion with the twelve temples has nothing to do with the regular doctrine, not found in Manilius, of the planetary houses, *domus*, *oīkoi*, which are signs of the zodiac. Mercury for example, here placed in the first temple, has for his houses the signs of Gemini and Virgo. It will be observed that Mars, alone among the planets, has no temple for his abode.



- G** Gemblacensis, Bruxellensis 10012, saec. XI. usus sum et collatione a P. Thomasio anno 1888 edita et ea quam Bechertus in apparatu exhibuit; quae quibus in uersibus discrepabant, 295, 308, 387, 816, 863, 868, 880, 969, dubitationes meas inde natas beneuole sustulit I. van den Gheyn, librorum manu scriptorum Bruxellensium custos
- L** Lipsiensis 1465, saec. XI. totum codicem photographice expressum penes me habeo. quo in conferendo Bechertum, etsi multo et plura et grauiora quam par erat omisit, raro tamen falsa testatum deprehendi; Breitero neque de hoc libro neque ulla alia de re credendum est
- L²** eiusdem corrector non multo minus antiquus
- M** Matritensis M 31, scriptus circa an. 1417. quae huius codicis paginae Manilium continent, earum ut photographa mihi parare possem tres uiri strenui et amici coniuncta opera perfecerunt, Grant Richards, Ericus Maclagan, dominus Gulielmus de Osma. unde uerum esse comperi quod anno 1903 conieceram, ex Matritensi ortos esse quos in libri I editione adhibui codices Vrbinates 667 et 668. neque aliter iudicandum est de ea Vossiani 390 parte quae a uersu circiter 665 libri II usque ad finem libri V pertinet; cui opinioni a Breitero iam anno 1893 significatae quae obstare uidebantur difficultates remouere conatus sum in Classical Quarterly anni 1907 pp. 290-8: nunc omnis dubitandi causa sublata est
- * editoris coniecturae, magnam partem anno 1903 prolatae in libri I editione pp. 84-90

M. MANILII
ASTRONOMICON
LIBER SECUNDVS

MAXIMVS Iliaceae gentis certamina uates
et quinquaginta regum regemque patremque
pectoraque Aeacii uictamque sub Hectore Troiam,

1-149 prooemium 2 Priandum, uide Hom. Il. vi 244-6, xxiv 495 ;
quamquam fuisse inter Manilii editores qui Agamemnonem intellegerent
facile credet qui eos nouerit 3 pectoraque aeacii*, hectoreumque facit
libri (*haect- GL*) hoc loco, *castra ducum et caeli* in dittographia i 766,
Hectoreumque facem Dulcinius, mutatione, oratione, sententia pariter improbabili ; Bentleius uersum deleuit. atqui ubi de Iliade sermo est non tam
Hector amouendus erat quam requirendus Achilles ; is uero haud longe
abest, si quidem *FACIT* idem paene est atque *EACII* (sicut Non. p. 85 in
Telamonis Enniani uersu Bergkius *Aeaci et restituit pro faciet*, in Hor. carm.
iii 19 3 pro *Aeaci* cod. Bernensis *faci⁷* exhibet), *CAELI* autem et *EACLI*
eisdem constant litteris et anth. Lat. Ries. 631 5 *Aeacides* in *caeides*
corruptum est. *Aeacius* pro *Aeacides* posuit Ouidii imitator her. viii 33
at pater Aeacio promiserat (sic enim Riesius ex cod. Puteaneo qui *aecio*
habet, reliqui *aeacidae*), sicut *Telamonius* et *Cephisius* pro substantiuis
ipse Ouidius ; item opinor Columella x 174 sq. et *male damnati maesto*
qui *sanguine surgunt | Aeacii flores*, qui etiam 348 *Amythaonius* dixit pro
Amythaonides. hinc in Sen. Tro. 44-8 scribendum conicio uidi execrandum
regiae caedis nefas | ipsasque ad aras maius admissis (*admissum libri*, uide
Ag. 29 *maius . . . commissso scelus* *scelus*, | *Aeacius* (*Aeacis* cod. Etrusc.,
Aeacidae plerique, barbare Scaliger *Aeacidis*) *armis cum ferox, scaeva*
manu | coma reflectens regium torta caput, | alto nefandum vulneri ferrum
abdidit. Manilius ut hoc loco *Aeacius* ita i 869 *Titanius* substantiuum fecit.
quod autem Wolfius litt. anal. i p. 61 ne adiectiuorum quidem genetiuos in -ii
exeuntes apud hunc poetam reperiri confirmat, refellitur uersu i 802, ubi
aetherii et necessarium est et in M seruatum. quamquam fortasse uix
minus probabiliter scriberetur Aeacidum. superest ut ex *Hectoreumque*,
quod simpliciorem interpolandi conatum prae se fert quam *castra ista ducum*,
eruatur quod orationi sententiaeque satisfaciat. scriptum fuisse puto *Hectora-*
que facit (contrario errore II. Lat. 674 *pectoris unus liber pro Hectoris*), inde
metri causa factum *Hectoreumque*. in altero exemplari, cum *pectoraque caeli*

erroremque ducis totidem, quot uicerat, annis
 5 luctati remo geminataque Pergama ponto

sine sensu ferri animaduerteretur, paulo doctior adhibita est coniectura; quamquam fortasse subest id genus mendi quo in Plauti cod. Ambrosiano pro *Hector* Cas. 995 scriptum est *ecastor*. magni pectora Achillis Silius commemorat xi 450, Propertius iv 11 39 *Persen proau simulantem pectus Achilli*; adde Catull. 64 338 sq. *Achilles | hostibus haud tergo sed forti pectore notus*, Ouid. art. i 209 *tergaque Parthorum Romanaque pectora dicam*

uictam in i 766 G et ex *metam* corr. M, *uictam (erasa ut uidetur m) L, tutam libri hoc loco. argumento Iliadis significando illud magis conuenit: *uictam sub Hectore* idem ualeat quod *uicta Hectore uictam*; similiter iv 24 sq. *Troia sub uno | non euersa uiro* (saluo Aenea salua), Petron. 119 48 sq. in uno (Catone) *uicta potestas | Romanumque decus*, Aetn. 590 *extinctosque suo Phrygas Hectore*, anth. Pal. vii 139 1 "Ἐκτορὶ μὲν Τροίη συγκάτθανεν, Auson. 231 (Peip. p. 77) *Hectoris hic tumulus, cum quo sua Troia sepulta est*: | conduntur pariter, qui perire simul, auth. Lat. Ries. 431 7 sq. aut ut *Achilleis infelix Troia lacertis | quassata Hectoreo vulnere conciderit*, 630 7 sq. *ille Menoetiadas soluit me uindice poenas, | Pergama tunc ferro procubuere meo*, 631 3 sq. *occupabit telo uiolenti uictus Achillis, | occupuere simul spesque salusque Phrygum*, Sen. Tro. 128 sq. *tecum occidit, summusque dies | Hectoris idem patriaeque fuit*, II. Lat. 978 (Hectore cadente) *Troes sua funera maerent, 1019 sq. ruit omnis in uno | Hectore causa Phrygum, 1040 Hectoris interitu uicisti Dardana regna, 1054 illo namque rogo natorum funera cernunt, 1056 ardebat flamma namque Ilion illa*, Hom. II. xxiv 243 sq. ἐπίτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δῆ τεσσέ | κείον τεθνῶτος ἐναρπέψεν ceterum quod Breiterus in Fleck. annal. vol. 139 p. 197 simpliciter hoc transtulit i 766, *Hectoreumque facit nescio quo modo ex v 300 Hectoris ille faces ortum esse opinatus, illa castra ducum et caeli* (quae qui scripsit, is Graios et Trojanos cum suis utrosque deis inter se bellantes non tam significavit quam significare uoluisse deprehenditur) neque asyndeton commendat neque in proximo uersu positum ducis nomen 4 uicerat: Scaliger attulit Luc. i 299 sq. *bellorum o socii, qui mille pericula Martis | mecum, ait, experti decimo iam uincitis anno* 5 luctati remo* (= *inctantem o*), instantem *bello libri, iactati pelago* Bentleius, postquam ad Hor. carm. i 6 7 alia temptauit; *instantis* (hoc Fayus) *pelago imperite praetulit Pingraeus, tamquam sic proprius ad libros accederet.* ceterorum coniecturae eo inutiles sunt quod nullum reponunt genetiuum, quem casum propter praecedentia *totidem quot uicerat annis requiri Iacobus quoque sensit, neque enim error Vlixis Troiano bello uicerat, sed Vlixes nondum errabundus; ne illud addam, nudum ducis nomen nec satis eleganter et nimis infinite ponit.* Bentleius adscripsit Ouid. amor. ii 1 31 *quique tot errando quot bello perdidit amos, art. III 15 sq. est pia Penelope lustris errante duobus | et totidem lustris bella gerente uiro*, Claud. laud. Ser. 27 de Vlixe saeu*totidem bellis quot fluctibus anni: adde Cic. de off. III 99 illi (Vlixi) non modo cum hostibus uerum etiam cum fluctibus, il quod fecit, dimicare melius fuit quam etc.*, Man. i 762 sq. *terraeque marique triumphis | naturae uictorem Ithacum, qui loci quaque hic statim subiciuntur potius luctati pelago quam iactati scribendum suadent, quo modo Silius locutus est xiv 454 crudo luctari pelago.* ad meam coniecturam quod attinet, uide Ouid. trist. iv 5 19 *r-mis ad opem luctare ferentium*, Verg. Aen. vii 28 *in lento luctantur marmore tonsae, VIII 89 remo ut luctamen abesset. lu et in confusa memini Verg. Aen. vi 725, ubi ingentem Mediceus pro lucentem, Sil. xii 448, ubi luvabat libri plerique pro innabat, Man. iv 29 in M, qui lucidi pro includi exhibet, sicut etiam*

- ultimaque in patria captisque penatibus arma
ore sacro cecinit; patriam quo*i* turba petentum,
dum dabat, eripuit, cuiusque ex ore profusos
omnis posteritas latices in carmina duxit
10 amnemque in tenues ausa est deducere riuos
unius fecunda bonis. sed proximus illi
Hesiodus memorat diuos diuumque parentis

lustratum pro instratum ad Stat. silu. III 1 36; ti autem et n litterae in his libris haud raro permuntantur, uelut mox uersu 9 lances pro latices GL, i 207 terens pro teretis M, III 487 multiplicatis pro multiplicans L et ut uidetur G, v 226 uitio pro uino omnes. neque paucis locis r et t confusa sunt, huius libri uersibus 117, 339, 756, 824, 921 que pergama eximie Bentleius ad Hor. carm. i 6 7, per agmina libri. que excidit sequente pe, quemadmodum in G uersu huic proximo et III 449 et 616, in GL v 599, in M ii 832, iv 482, 624; tum ex per gama factum est per agma, sicut i 501 in M per magna. eundem omnibus litteris errorem, laudata per agmina pro laudataque Pergama, ipse Bentleius inuenit in Cantabrigensi codice Ouidii heroidum xvii 205. huius loci memor fuit aut Valerius Flaccus aut librarius aliquis Arg. III 513, ubi codices corrupte pulchro reserantem Pergama ponto (pulso . . . ponto Columbus, pulchro . . . coepo Burmannus). ceterum uide Ouid. her. i 51 diruta sunt aliis, uni mihi (Penelopae) Pergama restant, Tibull. II 3 43 praeda uago iussit geminare pericula ponto 6 captisque L², captis G, capitisque LM. captis, quos proci occuparant 7 patriam Bonincontrius, patria libri cui Gronouius diatr. p. 365, quae GL, que M; qui forma dispicitur etiam sub quod ii 888 et quo iv 449 turba petentum, iura petentem libri, idem III 47 latentem pro latentum. ciuitatium uatem sibi uindicantium multitudo patriam ei certatim tribuendo eripuit: iv 3 sq. dum quaerimus aenum | perdimus, hoc est quaerendo, Cic. pro Arch. 19 Homerum Colophonii ciuem esse dicunt suum, Chii suum uindicant, Salaminii repetunt, . . . illi alienum, quia poeta fuit, post mortem etiam expetunt, Stat. silu. v 3 130 sq. Maeoniden aliae . . . aliis natalibus urbes | diripiunt, certam. Hom. et Hes. circ. init. "Ομηρον δὲ πάσαις ὡς εἰπεῖν αἱ πόλεις καὶ οἱ ἀποκοι αὐτῶν παρ' ἑαυτοῖς γεγενῆσθαι λέγουσιν. sententiam primus restituit Bentleius argutissimo sane commento patriam cui Graecia, septem | dum dabat, eripuit. quod autem scribi uolunt auctore Gronouio patriae cui iura petenti similiaue, ut ad dabat et eripuit praecipiatur omnis posteritas ex u. 9, quid hoc est, patriae iura petiisse Homerum, et ab omni posteritate petiisse? inter 7 et 8 omnia peruolitans M, quod uersus 66 initium est 8 dabat GL, dabit M profusos L, profusas M profusas G*

9 latices corr. man. 2 ex latites M, lances GL. Apoll. Sid. ep. VIII 9 5 uu. 2-4 quid doctos Heliconidum liquores . . . nunc in carmina commouere temptas? Scaliger adscripsit Ouid. amor. III 9 25 sq. Maeoniden, a quo ceu fonte perenni | uatum Pieris ora rigantur aquis, Ael. uar. hist. XIII 22 Γαλάτων δὲ ὁ ζωγράφος Έγραψε τὸν μὲν "Ομηρον αὐτὸν ἐμοῦντα, τούτος δὲ ἄλλος ποιητὰς τὰ ἐμημερένα ἀρτομένοντος 10 diducere ne conicerent Marklandum et Bentleium prohibere debuit illud tennes: Seru. ad Verg. buc. vi 5 lana que deducitur in temnitatem, Macr. Sat. vi 4 12 deductum pro tenui et subtili eleganter positum est. uide praeterea Plin. n.b. III 119 Padus . . . deductus in flumina et fossas et Hageni append. Seru. p. 225 4 (ad Verg. georg. i 114) deducit, id est . . . derivat 12 diuumque parentis GL, dominumque potentis M.

- et chaos enixum terras orbemque sub illo
infantem et primos titubantia sidera cursus
15 Titanasque senes, Iouis et cunabula magni
et sub fratre uiri nomen, sine matre parentis,
atque iterum patrio nascentem corpore Bacchum,
23 siluarumque deos sacrataque numina nymphis.

Hes. theog. 105-7 ἀθανάτων ιερὸν γένος αἰὲν ἔοντων, | οἱ Γῆσ τ' ἐξεγένοντο καὶ
Οὐρανοῦ ἀστέρεντος | Νυκτός τε δυοφερῆσ, οὐσ' θ' ἀλμυρὸς ἔτρεψε Πόντος 13
chaos enixum terras, theog. 111 sq. ήτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένεται, αὐτὰρ
ἔπειτα | Γαῖαν εὐρύστερον. sub illo, Hor. epist. II 199 sub nutrice puella uelut
si luderet infans, Aetn. 595 sub truce nunc parui ludentes Colchide nati 14
cursus Bechertus, corpus libri, partus Bentleius, primum . . . corpus codd.
Pal. et Par. theog. 126 sq. Γαῖα δέ τοι πρώτον μὲν ἐγένετο Ιστον ἑαυτῇ | Οὐρανὸν
ἀστέρεντα, at 381 sq. post uentos ἀστέρα τίκτεν 'Εωσφόρον 'Ηριγένεια | ἀστρα
τε λαμπτεόντα, τά τ' οὐρανὸς ἐστεφάνωται. Becherti conjecturam non tam
Vergilii locus Aen. V 331 sq. uestigia presso | haut tenuit titubata solo defendit
(nedum Aen. x 283 egressique labant uestigia prima, ubi plus auctoritatis
habet egressis) quam Aen. XII 386 alternos longa nitentem cuspidē gressus et
Val. Fl. II 93 alternos aegro cunctantem poplite gressus 15 iouis et G,
iuuisse LM. Germ. phaen. 34 sq. fidae comites prima incunabula magni |
fouerunt Iouis, Ouid. met. VIII 99 Iouis incunabula Creten, Pacat. paneg.
Theod. 4 5 terra Cretensis parui Iouis gloriata cunabulis 16 Iouem Iunonis
fratrem eundem et uirum, Mineruae patrem matre parentis matre I. L.
Hugius in commentatione de Hesiodi ἐργοις μεγάλοις an. 1835 p. 10, fratre
libri, proinde quasi hoc nouum sit ac mentione dignum, sine fratris con-
cubitu feminam peperisse. Vulcani origo, quam significari putant, ideo
notabilis fuit quia eum mater peperit sine uiro siue coniuge, uel, quod eodem
redit quodque in lemmate primae editionis Scaligeranae inuenio, sine patre,
theog. 927 "Ηρη δ'"Ηφαιστον κλυτὸν οὐ φιλότητι μιγέσα | γεννατο, καὶ ζαυένησε καὶ
ἥρισε φαρακοῖτη. uerum cum sic satis incommode oratio a Ioue ad Iunonem
digressa rursus uersu insequenti ad Iouem reuertatur non dubito quin res
haud paulo illustrior hic significata sit, quam commemorauit Hesiodus theog.
924 αὐτὸς δ' ἐκ κεφαλῆς γλαυκῶπιδα Τριτογένειαν . . . γεννατο. uide Ouid. fast.
V 231 sq. sancta Iouem Iuno nata sine matre Minerua | officio doluit non
equuisse suo, 239 sq. pater est factus neglecto coniugis usu | Iuppiter et solus nomen
utrumque tenet. cum toto uersu comparari possunt Mart. XI 4 3 sq. Iuppiter
... et soror et summi filia tota patris 17 Ouid. fast. III 717 sq. puer ut
posses maturo tempore nasci, | expletum patrio corpore matris opus, met. IV 12
saturnique iterum solumque bimatem. Bacchum bis natum Hesiodus in theo-
gonia non narrauit, sed 940 sq. Σεμέλη τέκε φαῖδιμον νῖὸν . . . Διώνυσον 18 et
23, illum a Bretero, hunc a Bentleio eiectum, a Schraderio autem post 40
collocatum, inter se transposui; qui cur in codicibus sedem mutarint demon-
strant uerba bis posita atque 17 et 22, numina siue rumina 18 et 23. de uersu
18 dicam suo loco: 23 absurdum reddit qui eum excipit 24; quippe siluarum
deos in naturae usus condere nec pacis nec belli opus est, sed nugae merae:
contra apte illi maioribus deis uu. 15-17 commemoratis subiciuntur. de
nymphis Hesiodus theog. 184-7 Γαῖα . . . γεννατο . . . Νύμφαι, ἀσ Μελιασ
καλέοντος ἐπ' ἀπέροντα γαῖαν, quibus in fragmento a Strabone X p. 471 seruato
acecedunt satyri, οὐραι Νύμφαι θεαι ἐξεγένοντο | καὶ γένος οἰτιδανῶν Σατύρων καὶ

- 19 quin etiam ruris cultus legesque notauit
 20 militiamque soli, quod colles Bacchus amaret,
 quod fecunda Ceres campos, quod Pallas utrumque,
 atque arbusta uagis essent quod adultera pomis;
 18 omniaque immenso uolitantia lumina mundo,

ἀμηχανοεργῶν. iam omnia recte procedunt: rusticorum numinum u. 23
 mentione facta ad res rusticas et in ea materia occupatum carmen transitur; deinde, cum u. 18 usus astronomiae memoratus sit, ad eos poetas progreditur oratio qui dedita opera astrorum figuratas descripserunt **23 numina GL**, **rumina M** **nymphis GLM**, **nymphas** cod. Flor. frustra *lymphis* Breiterus in Fleck. annal. uol. 139 p. 197, neque enim, ut Iuppiter sede Capitolina, sic nymphae aquis sacratae sunt, et longe aliter *indigenis sacratus aquis*, datiuo casu, sacerdos dicitur Val. Fl. vi 294; neque rectius *flumina* P. Thomasius in not. et coni. an. 1891 p. 7, nam flumina suis deis, nymphis fontes sacrati sunt. ac forma quidem orationis quin in Florentino restituta sit uix dubitari sinunt hi loci, Ouid. her. iv 171 *satyri montanaque numina panes*, fast. vi 323 *satyros et rustica numina nymphas*, met. i 192 sunt mihi semidei, sunt rustica numina *nymphae*, XIV 327 sq. *illum fontana petebant | numina naiades*, Verg. georg. i 10 *agrestum praesentia numina fauni*, Stat. Theb. iv 684 *agrestes fluviorum numina nymphae*, silu. i 5 2 nec lassata uoco totiens mihi numina Musas, Auson. 418 73 (Peip. p. 289) *Boeotia numina Musae*, Mosell. 177 *lasciuos paganica numina faunos*, Claud. 28 200 *rustica numina faunos*, Luc. i 313 *Marcellusque loquax et nomina uana Catones*, vi 795 *popularia nomina Drusos*, VII 408 sq. *feralia nomina Cannae | et . . . Allia*, VIII 404 sq. *iacuere sorores | in regum thalamis sacrataque pignora matres*, quamquam ab altera parte opponi potest Sil. VIII 253 *sacrataque nomina Marti; nymphas autem propter sacrata in datiuum abiisse credibile est. sed nullo sensu nymphae simpliciter sacratae dicuntur* (nam Hesiodus theog. 346 Oceaninas *ιερὸν γένος* appellauit, *ιερῷενον* non item); itaque cum Ellisius falso ex **M** *saciata rettulisset*, cumque notissima esset *nympharum* cum *satyris* societas, anno 1903 *sociata* proposui: nunc haud scio an probabilius sit *secreta collatis Hor. carm. i 1 30-2 me . . . nympharum . . . cum satyris chori | secernunt populo*

19 notauit P. Francius in exemplari Gottingensi auct. class. Lat. 1366, notarit **G**, rogarit **LM** et pro uar. scr. **G**, rogaruit cod. Flor. 20 *militiamque soli*, iv 145 sq. Taurus mense Aprili *militiam indicit terris et segnia rura | in ueteres reuocat cultus* quod . . . amaret: uide Caes. b.c. i 23 3 *pauca apud eos loquitur, quod sibi a parte eorum gratia relata non sit quaeque praeterea Maduigius compositus opusc. ii p. 236* 21 *pallas Bentleius, bacchus libri, sicut etiam u. 20. Luer. v 1373-5 olearum | caerula . . . plaga . . . per tumulos et conualles camposque profusa* 22 *adultera GL*, et ultra **M**. Bullialdus attulit Plin. n.h. xvii 8 *insita et arborum quoque adulteria excogitata sunt, ut nec poma pauperibus nascerentur.* ceterum haec de segetibus uineis oliuetis insitionibus praecepta apud Hesiodum non habentur, fortasse in *μεγάλοις ἔργοις* tradita; similiter enim Propertius ii 34 77 sq. *Ascraei ueteris praecepta poetae, | quo seges in campo, quo uiret uua iugo* 18 *inmeno L et (imm-) G, uniuerso M lumina* cod. Cusanus, **rumina M**, **numina GL**. numina per mundum uolitantia nemo aut Graecus aut Romanus animo fingebat, nisi forte ridiculi causa et contemptim: sidera uolitare Manilius dixit i 200, 806, ii 415, v 733. hic autem uersiculus, ut

- 24 pacis opus, magnos naturae condit in usus.
 25 astrorum quidam uarias dixere figuras,
 signaque diffuso passim labentia caelo
 in proprium cuiusque genus causasque tulere;
 Persea et Andromedan poena matremque dolentem
 soluentemque patrem, raptamque Lycaone natam,

post 17 propter siderum in u. 14 mentionem ferri nequit, ita hoc loco positus optime se habet; multa enim de siderum in anni temporibus signandis utilitate Hesiodus in ἔργοισ πρaecepit, atque eius nomine astronomiam siue astrologiam extitisse referunt Athenaeus xi p. 491c et Plinius n.h. xviii 213, quale carmen *pacis opus* esse et Germanicus phaen. 5-14 et ipse Manilius i 13 confirmant 24 omnia sidera in ordinem redigit ut eis usibus inseruant quos sibi proposuit natura, hoc est agri culturae, rei amplissimae. *pacis opus* sic per appositionem adiungitur in Ouid. met. v 111 sq. non hos adhibendus ad usus, | sed qui, *pacis opus*, citharam cum uoce moueres 25-38 his uersibus praeter Aratum significari possunt ei poetae quos commemorat epigramma in uita illius seruatum, πάνο' Ὑγρούαξ τε καὶ "Ερυππος τὰ κατ' αἰθρην | τείρεα καὶ πολλολ τάῦτα τὰ φαινόμενα | βίβλοισ ἐγκατέθεντο, uel qui praeterea in Hygini astronomicis et in catastermis Eratosthenicis auctores laudantur, Musaeus, Epimenides, Alexander Ephesus, Cleostratus Tenedius, alii. sed quod Scaliger Eratosthenes potissimum tangi uisus est, 'qui' inquit 'τὰ φαινόμενα cum caussis suis et fabulis conscripsit,' conscripsit sane Eratosthenes eo arguento καταλόγοντο, sed prosa oratione, ut hinc alieni sint; neque, si in Erigonae et Mercurii carminibus de certorum quorundam siderum causis egit, ideo prae ceteris hoc loco intellegendum est 26 diffuso, patulo, Mart. iii 31 i diffusi ingera campi 27 causas, i 316 nixa . . . species genibus, sibi conscientiae causae, Ouid. fast. v 697 'dic' ego respondi 'causam mihi sideris huius' 28 Persea Scaliger, Persi GL, Parsi M, Persei cod. Flor., quod cum et absurdam haberet sententiam et uitiosam elisionem non potuit non placere Iacobo Bechertoque, quorum alter ii 286 dextera erit Tauro Capricornus, alter iv 597 uestero ab astro Manilio adfinxit, cum scire possent eum ne in secunda quidem daetyli syllaba longas vocales elisisse et secundo loco positum coniungit *tulere* u. 27 et *voluerunt* u. 36: signa in causas suas tulere et voluerunt Persea ceteraque astra ex uariis casibus pendentia per aethera reuolui andromeden poena Bentleius, andromedae poenas libri constructione uerborum non intellecta, quam ne qui uerba ipsa restituit quidem intellexit. nam Bentleius ablatium cum *ductam* u. 31 (quod ut fieri posset, *raptam* u. 29 in *raptu* mutauit) coniungebat, ut hi quattuor, Perseus Andromeda Cassiepia Cepheus, poena ad sidera ducti dicerentur, quod de Perseo plane falsum est, occisa Gorgone caelum merito 29 soluentem cum ad *patrem* omnes rettulerint nemo adhuc explicauit; neque enim aut filiam ipsius iussu uinetam aut poenas eius Cepheus soluit, neque ita in caelo figuratus est tamquam aut has aut illam soluere conetur. quamobrem et Scaliger in ed. I et Bentleius soluentemque scripserunt, quod Gronouius e cod. Veneto enotauit. sed soluentem ἀπὸ κονοῦ positum ad *Persea* refertur, que particula matrem et *patrem* coniungit, qualem uerborum ordinem exhibent i 875, ii 325 sq., iii 152 sq., iv 179, v 479, 638 sq. hic stadium fraudare fide poteritque uideri | mentitus passus. Perseus non tantum Andromedan poena soluit

- 30 officioque Iouis Cynosuram, lacte Capellam
 et furto Cyenum, pietate ad sidera ductam
 Erigonem ictuque Nepam spolioque Leonem
 et morsu Cancerum, Pisces Cythereide uersa,
 Lanigerum uicto ducentem sidera ponto,
 35 ceteraque ex uariis pendentia casibus astra
 aethera per summum uoluerunt fixa reuolui.
 quorum carminibus nihil est nisi fabula caelum
 terraque composuit mundum quae pendet ab illo.
 quin etiam ritus pastorum et Pana sonantem
 40 in calamos Sicula memorat tellure creatus,
 nec siluis siluestre canit perque horrida motus
 rura serit dulcis musamque inducit in aulas.

sed eadem opera parentes natae uicem dolentes et poenae participes
 30-33 ablatiui *officio lacte furto pietate ictu spolio morsu Cythereide uersa*
a ductam participio pendent 35 *cetera GL², ceteras LM* 38 *mundum**,
caelum libri e glossemate, quod si in hoc uersu retinetur in superiore
 mutandum erit scribendumque *mundus*; artificium enim in iteratione uocabuli
 apparet nullum, neglegentiae uero talia adscribere non licet. causa corrup-
 telae intellegitur ex i 276 *caelo* cod. Cus. pro mundo, 444 *caeli L²* pro mundi,
 505 *caelo G* pro mundo, ii 811 *caelum* cod. Par. pro mundum; adde C.G.L.
 iv 120 41 (259 38, 539 46) *mundus caelum*. ceterum haec paucis scribo,
 qui ea et legere et expendere uelint: maior turba est eorum qui me docere
 parati sunt Horatium *Postume Postume, occidit occidit geminasse*, Vergilium
 ter in uno uersiculo eandem uocem posuisse, *me, me, adsum qui feci, in me*
conuertite ferrum, Mænilium ipsum ii 124 sq. scripsisse *caeloque ueniret | quod*
uocat in caelum 39 *ritus pastorum* Bentleius, *ritus pecorum* (erasa c ut
 uidetur) *L*, *pecorum ritus GM* metri causa, quam transpositionem ne quis
 bis factam miretur, sciat etiam codicis Marc. XII 69 librarium quod in Cusano,
 exemplari suo, inuenierat *ritus pecorum in pecorum ritus mutasse*, cum
 Vossiani aliam corrigendi uiam inierint, *ritus pecorumque*. *pecorum ritus*
Theocritus non memorat, neque bucolici carminis id argumentum est, sed
ritus pastorum, *pecorum pastus*, hoc est pecora pascendi actio: anth. Lat.
 Ries. 564 3 sq. de Vergilio *qui pecudum pastus, qui cultum fertilis agri, | mox*
Anchisiadae bella ducis cecini 40 *creatus L²M, creatis GL*. Theocritus
Siculæ telluris alumnus appellatur Ter. Maur. 2127 41 *nec siluis siluestre*
canit, et siluis non siluestre canit. raro nec ea ratione positum, quam ad
 i 656 exemplis illustrauit, a uocabulo ad quod negatio pertinet diuellitur; sic
 tamen iv 736 *nec te, Bacche, pari donantem munere terras pro et te munere*
dispari donantem, Ouid. ex Pont. iv 7 4 *nec me testis eris falsa solere queri*,
 Auian. fab. 6 7 *nec se Paeoni iactat cessisse magistro*, in comoedia Ter.
 Phorm. 114 *neque . . . aequom*, in prosa Liu. xxxii 10 6 *nec . . . ab ullis:*
 paulo minus audacter Lucanus i 72 *nec se Roma ferens* *motus serit dulcis*,
 dulces spargit adfectus 42 *aulas**, *auras libri, arua cod. Flor. et Scaliger*,
 multo melius Bentleius *antra*; nam in *arua* musam iam Hesiodus induxerat,
 qua noce georgica significant qui ea bucolicis contraria ponunt, anth. Lat.

ecce alias pictas uolucres ac bella ferarum,
 ille uenenatos anguis aconitaque et herbas
 45 fata refert uitamque sua radice ferentis.
 quin etiam tenebris inmersum Tartaron atra
 in lucem de nocte uocant orbemque reuoluunt
 interius uersum naturae foedere rupto.
 omne genus rerum doctae cecinere sorores,

Ries. 563 1 *Sicanius uates siluis, Ascreacis in aruis, prooem. Aeneid.*
 2 sq. *egressus siluis uicina coegi | ut quamuis auido parerent arua colono.*
aulas dicit pastorum, αὐλάς, ut Propertius III 13 39 uacuam pastoris in
aulam, Statius silu. II 2 109 sq. Tirynthia . . . aula pro Baulis, ubi Herculem
Geryonae bubus siue aulam siue caulam fecisse tradunt Seruus ad Aen. VII
662, Symmachus epist. I 1 5. aura pro aula scriptum extat Mart. IX 35 3,
Non. p. 505 3, aulas pro auras Val. Fl. VI 113 43 pictas uolucres dubitari
potest utrum ὄρνιθογονία (non sane Aemilii Macri sed fortasse Boei) an
de aucupio siue ζευτική carmen significet bella ferarum, uenationem, ut
IV 178 et 224, κυνηγητικῶν argumentum. designatur autem non Grattius sed
quicunque primus Graeco carmine eam materiam tractauit 44 aconitaq.
et, hic nata per libri. apparet ordinem esse refert herbas futa (hoc est*
mortem) uitamque radice sua ferentes, ut illa nata per extra sententiam
uagentur orationemque perturbent; quorum in locum Bentleius gramine et
substituit. sed ne hic quidem, post Sicula tellure creatus . . . aliis . . .
ille orationi non necessarium, sententia commendat; nam unum certe nouimus
eumque clarum poetam qui et serpentes et herbas mortiferas salutaresque
percensuerit, θηριακῶν et ἀλεξιφαρμάκων scriptorem Nicandrum. ille autem
alex. 12-73 statim post prooemium de aconito disserit, quod omnium
uenenorum ocissimum esse dicit Plinius n.h. XXVII 4. scriptum suspicor
iconata eo transpositionis genere cuius in praef. lib. I p. lviii multa
exempla collegi pluribus omissis, uelut I 791 Luuius Hasdribal L, Mart.
VII 28 3 Tartesiaci Tartisiaces, IX 5 1 Prisco Crispo, X 4 1 caligantem
galicantem, Nemes. buc. IV 27 ueteranus ueneratus: de que et in per mutato
uide ad u. 5 adnotata et praesertim I 156, ubi simillimo errore perjudit
scriptum est pro que effulit. ceterum ne prata per herbas proponerem et
collatis quae ad I 245 disputauit per prata interpretarer, retentus sum
eisdem tribus uerbis mox u. 53 diuerso et usitato sensu positis; Brei-
terus non est retentus 45 sua cod. Monac., suam GLM propter uitam
46 immersum Scaliger, inmensum libri. Verg. Aen. VI 267 pandere res
alta terra et caligine mersas tartaron atra Gerardus Vossius ad Val.
Fl. IV 258, tartaron atrum iam Scaliger, tartara natram G, tartara nacta M,
tartara natum L. Culic. 270 cerberon unquam, cerbero numquam, cerbera
numquam libri. 47 rupto naturae foedere reuoluunt atque explicant,
quemadmodum uolumina euoluunt legentes, eam orbis partem quae interius
uersa est, hoc est cauae telluris crustam solidam ita inuertunt ut interior
cius superficies iam non intro spectet. haec uerborum interpretatio est:
de re Scaliger 'puto innui, qui νεκυμαντικά scriperunt, aut raptum Pro-
serpinae. si aliud praeter hoc intelligitur, per me quidem esto'; idem adfert
Aetn. 76 sq. uates | sub terris nigros uiderunt carmine manes. Lucani
catachthonion, quo spectare creditur Stat. silu. II 7 57 et sedes reserabim

- 50 omnis ad accessus Heliconos semita trita est,
 et iam confusi manant de fontibus amnes
 nec capiunt haustum turbamque ad nota ruentem.
 integra quaeramus rorantis prata per herbas
 undamque occultis meditantem murmur in antris
 55 quam neque durato gustarint ore uolucres
 ipse nec aetherio Phoebus libauerit igni.
 nostra loquar, nulli uatum debebimus orsa,
 nec furtum sed opus ueniet, soloque uolamus
 in caelum curru, propria rate pellimus undas.
 60 namque canam tacita naturae mente potentem
 infusumque deum caelo terrisque fretoque
 ingentem aequali moderantem foedere molem,
 totumque alterno consensu uiuere mundum
 et rationis agi motu, cum spiritus unus
 65 per cunctas habitet partes atque inriget orbem
 omnia peruolitans corpusque animale figuret.
 quod nisi cognatis membris contexta maneret
 machina et inposito pareret tota magistro

inferorum, ipso nomine ad Graecum exemplar referri uidetur 50 **helicones**
 libri 52 **nota GL**, **uota M** 54 nondum murmurantem, sed secum ipsam
 meditantem murmur quod antris relictis editura est 55 **gustarint GL²**,
gustarunt LM 56 **libauerit Voss.** 390, **librauerit GL²**, **liberauerit LM**.

57 **orsa** Dulcinius, **ora** libri, quod ab Iacobo reductum haec aetas tenet,
 gaudente apud inferos Stoebero. **orsa** pro coeptis verbis, quae Seruui inter-
 pretatio est, Vergilius posuit Aen. VII 435, XI 124, et post eum alii; **ora**
 qui potuit ponit? nam in Man. v 478-80, ubi libri uel magis absurde de
 comoediarum ac praesertim Menandri recitatore uoce poetis... referet...
ora | et sua dicendo faciet, et Statius et Ausonius **orsa** se legisse testari
 uidentur cum alter silu. II 1 114, alter 322 46 (Peip. p. 263), in re simili **orsa**
 Menandri commemorant. item **orsa** pro **ora** Heinsius restituit in Val. Fl. II
 242 sq. **sed tibi nunc quae digna tuis ingentibus ausis | orsa feram**, pro **ora** uel
ossa Naugerius cons. Liu. 210 **tristia cum mediis rumperet orsa dolor**

59 **uolamus in caelum curru** cum pariter ac rate pellimus undas per trans-
 lationem dictum esse appareret neque **caelum** pro sideribus eorumque notitia
 accipi posse, Bentleius **campum** coniecit. at poetis, sicut v 99 Bellerophontae,
caelum campus est: Prop. III 1 9-11 *me Fama leuat terra sublimis... et*
mecum in curru parui uectantur Amores, Stat. silu. II 7 107 sq. *rapidum poli*
per axem | Famae curribus arduis leuatus 60 **ordo est deum tacita mente**
potentem naturae 66 Plat. Tim. 30B δεῖ λέγειν τὸν δὲ κύρσον ξῶν ἔμψυχον
 ἐννοῦν τε, Diog. Laert. VII 142 ὅτι... ξῶν ὁ κύρσος... Χρύσιππος φησιν, quem
 eam quaestionem ἐν τῷ πέμπτῳ περὶ θεῶν tractasse auctor est Philodemus de
 piet. I 14-5. sed cum nec Chrysippus nec Plato nec Platonis interpres Cicero

- ac tantum mundi regeret prudentia censem
 70 non esset statio terris, non ambitus astris,
 erraretque uagus mundus standoue rigeret,
 nec sua dispositos seruarent sidera cursus
 noxque alterna diem fugeret rursumque fugaret,
 non imbres alerent terras, non aethera uenti
 75 nec pontus grauidas nubes nec flumina pontum
 nec pelagus fontis, nec staret summa per omnis
 par semper partis aequo digesta parente,
 ut neque deficerent undae nec sideret orbis
 nec caelum iusto maiusue minusue uolaret.
 80 motus alit, non mutat opus. sic omnia toto
 dispensata manent mundo dominumque sequuntur.

Manilio notus fuerit, a Posidonio eum hoc didicisse statuit Ed. Muellerus de Posid. Man. auctore p. 30, qui praeterea huc refert locum plane alienum Ouid. met. xv 342, ubi de orbe terrae sermo est **69 censem** Scaliger, **sensum libri** ut i 12 **71 erraret**. . . standoue Oudendorpius in epistula anno 1755 scripta, edita a C. F. Webero Luc. uol. i p. xxi, idemque ad Appul. met. i 3, haereret . . . standoque libri. errandi haerendique uerba passim confusa esse (uelut Culic. 51) Oudendorpius adnotauit, quod quam facile fiat demonstrat **G herret** pro **erret** exhibens iii 389. **erraret uagus** Manilius dixit ut ii 714 **ne uagus** . . . **erres**; similiter de planetis Horatius epist. i 12 17 **wagentur et errant**, Cicero Tim. c. 10 **uaga et mutabili erratione labuntur**, contra ib. c. 6 (deus) ab omni erratione eum (mundum) liberavit, Appuleius de mund. 29 **cum caelum** . . . **inerranti cursu feratur**: in primis huc faciunt Luc. i 642 sqq. ‘aut hic errat’ ait ‘nulla cum lege per aeuum | mundus et incerto discurrunt sidera motu, | aut, si fata mouent,’ etc. prorsus recte Bentleius, cum perperam uersum deleri uellet, ‘quis sani capit is totum mundum uagum appellauerit?’ quem contra inconsiderate disputat Pingraeus uol. II p. 307 et multo magis Iacobus progr. Lubec. 1834 p. 3. sol, nox, sidera (etiam fixa, non sane in i 52, quem uersum Pingraeus adfert, sed Germ. phaen. 17, Sen. Thy. 834, Oct. 389) uaga sunt, quae abeunt e conspectu redeuntque; mundus uolubilis uersatilisque, non uagus. nam in **soliuagus** adiectiu uis alterius membra adeo delitescit ut Cicero, quemadmodum de off. i 157 **soliuagum cognitionem** posuit pro solitaria, ita Tim. c. 6 **caelum soliuagum** Latine dixerit ubi Graece Plato οὐπανὸς ἡγα μόνον ἔρημος; neque aliter indicandum est de laud. Pis. 19 **aetheriae moles circumuaga flammæ** **72 sua**, quod a Bentleio sollicitatum Bechertus absurdia interpretatione tueri conatur, non minus recte dictum est quam Ouid. remed. 176 **ut sua**, **quod peperit**, **uix** **ferat arbor onus**, fast. iv 459 **ut titulo mugit sua** mater ab ubere rapto. a dispositis cursibus aberrarent sidera eos seruare solita **73 que** negationem continuare propter Iacobum dicendum est **77 par cod.** Flor., pars **GLM** **aequo parente**, aequitate parentis ministra, ut Iuu. i 13 **adsiduo ruptae lectore** **columnæ** **78 sideret** Bentleius, sidera libri **orbis GLM**, nobis pro uar. ser. **GL** propter metrum, eandem ob causam et orbis cod. Venetus **79 minusue**

hic igitur deus et ratio, quae cuncta gubernat,
 dicit ab aetheriis terrena animalia signis,
 quae, quamquam longo, cogit, summota recessu,
 85 sentiri tamen, ut uitas ac fata ministrent
 gentibus ac proprios per singula corpora mores.
 nec nimis est quaerenda fides: sic temperat arua
 caelum, sic uarias fruges redditque rapitque,
 sic pontum mouet ac terris inmittit et aufert,
 90 atque haec seditio pelagus nunc sidere lunae
 mota tenet, nunc diuerso stimulata recessu,
 nunc anni spatio Phoebum comitata uolantem;
 sic submersa fretis, concharum et carcere clausa,
 ad lunae motum uariant animalia corpus

Voss. 390, minusque GLM. pudendo errore Fayus et Pingraeus adiectiu pro
 aduerbiis habuerunt 83 etheriis Bonincontrius, aeternis libri, quorum
 utrum Scaligero et Bentleio, utrum Iacobo et Becherto placuerit, non opus
 est dici 84 interpunxi ad mentem Pingraei, qui recte interpretatus est
 quae, licet procul summota, cogit tamen sentiri: uide II 383 sic quamquam
 alternis par est natura figuris, id est quamquam eae alternae sunt. de hyper-
 bato dixi ad I 58. quae sententia requireretur iam Fayus se uidere ostenderat
 scribendo quae cogit, quamquam longo 85 uitas G, uita LM 87 nimis
 Bentleius, minus GL, munus M. ‘non diu et magno labore quaerenda sunt
 argumenta: sponte se offerunt’ Bentleius. fides ab analogia quaeritur, sic
 89 ac terris GL, a terra M 90 sidere Scaliger, sidera libri. Luc. I 413 sq.
an sidere mota secundo (id est δευτέρῳ, luna) | Tethyos unda uagae lunaribus
aestuet horis 91 tenet cod. Venetus sicut coniecerat Scaliger, tenent GLM

diuerso Voss. 390, diuiso GLM nunc sidere lunae mota, quod plenum ac
 rursus nouissimum maiores aestus mouet, diuiduum minores; nunc stimulata
 eiusdem lunae in diuersas partes recessu a medio mundi circulo, qua de re
 Plinius n.h. II 215 eadem (luna) *in aquilonia et a terris longius recedente*
mitiores (aestus sunt) quam cum in austros digressa propiore nisu vim suam
exercet 92 anni spatio uolantem recte coniunxit F. Iunius. significantur
 aestus solis annuis causis duobus aequinoctiis maxime tumentes et autumnali
amplius quam uerno, inanes uero bruma et magis solsticio, quae Plinii uerba
 sunt loco supra adlati *comitata* ut Gell. XIV 1 3 *oceanus quasi lunae comes*
cum ea simul senescit adolescitque itaque uniuersae rationi u. 89 declaratae
 primum menstruarum, deinde annuarum uarietatum causae subiciuntur,
 quas eodem ordine recenset Plinius 93 sic M, si GL. et haec et quae
 his similia traduntur a Cicerone de diu. II 33, Horatio serm. II 4 30,
 Plinio n.h. II 109, 221, IX 18, 96, XXXII 59, Augustino ciu. dei v 6, omnia
 a Posidonio sumpta esse Germanorum nemo ignorat, apud quos iam dudum
 constat Romanos praeter Posidonium nihil legisse. huius autem libros tam
 flagranti studio conquirebant diripiebantque ut multo ante quam Rhodi scrib-
 erentur Romae innotescerent. unde enim, nisi ex illis, Lucilius ea haurire
 potuit quae a Gellio xx 8 4 seruata sunt, *luna alit ostrea et implet echinos?*

- 95 et tua damna, tuas imitantur, Delia, uires;
 tu quoque fraternalis sic reddis curribus ora
 atque iterum ex isdem repetis, quantumque reliquit
 aut dedit ille refers et sidus sidere constas;
 denique sic pecudes et muta animalia terris,
 100 cum maneant ignara sui legisque per acuum,
 natura tamen ad mundum reuocante parentem
 attollunt animos caelumque et sidera seruant
 corporaque ad lunae nascentis cornua lustrant
 uenturasque uident hiemes, redditura serena.
 105 quis dubitet post haec hominem coniungere caelo,
 105A *cui*
 eximum natura dedit linguamque capaxque
 ingenium uolucremque animum, quem denique in unum
 descendit deus atque habitat seque ipse requirit?
 mitte alias artes, quarum est permissa facultas
 110 inuidiosa adeo, nec nostri munera census:

95 tua Bentleius, tum M Bentleio ignotus, cum GL 96 reddis GL, recdes
 M curribus GL² et post co litteras transfixas M, cruribus L. luna ad solem
 accedens os ac speciem minutus, quod cum facit, fraterno currui id, quod ab eo
 acceperit, reddere fingitur, et rursus ab eodem repetere, cum recedens augetur:
 Plin. n.h. II 46 (lunam) *in coitu quidem non cerni, quoniam haustum omnem*
lucis auersa illo regerat unde acceperit. quantum autem sol uel decrescenti
 reliquit uel dedit crescenti, tantum luna nostris oculis refert: Plin. ib. 45
tantum ex se terris ostendat quantum ex sole ipsa concipiatur 97 reliquit cod.
 Bodleianus, relinquis GLM 98 refers Bodl., refert GLM constas G sicut
 coniecerat F. Iunius, constans LM. Vett. Val. ed. Kroll. p. 1 14 ἡ σελήνη
 γενομένη ἐκ τῆς ἀντακλάσεως τοῦ ἡλιακοῦ φωτός, schol. Arat. 455 ὅτε δὲ αὐτοῦ
 χωρίσεται . . . πάλιν . . . ὥσπερ γεννᾶται 100 Sen. dial. VII 5 2 homines
 quos in numerum pecorum et animalium redegit hebes natura et ignoratio sui
 adscripsit Bentleius 103 Scaliger attulit Plin. n.h. VIII 2 auctores sunt in
Mauretaniae saltibus ad quendam annem cui nomen est Amilo nitescente luna
noua greges eorum (elephantum) descendere ibique se purificantes soli miniter aqua
circumspergi atque ita salutato sidere in silvas reuerti post 105 uersum
 excidisse intellexit Iacobus, cui inserendum esse iam F. Iunius uiderat

106 eximum GL, eximum M 108 requirit GL², requirit LM 109 mitte
 L²M, mittet L, mitto G. ‘nulla usquam in toto Manilii poemate persona ullius
 uerbi prima in o desinens legitur’ Iacobus progr. Lubec. an. 1834 p. 5, cuius
 obseruationis ipse postea oblitus est cum ad IV 636 Doruillii coniecturam *taceo*
furaretur 110 inuidiosa*, infidos GL, insidos M, *injidas* Regiomontanus et
 uarie interpretati editores omnes, quo nihil excogitari potuit peruersius. poeta
 enim, cum praeteritionis figura usus hominum cum deo coniunctionem etiam
 ex aliarum praeter astrologiam artium facultate eis concessa satis apparere
 significet, non potest eas artes tamquam *injidas* uituperare et uituperationem

[mitto quod aequali nihil est sub lege tributum,
quo patet auctoris summam, non corporis, esse;
mitto quod certum est et ineuitabile fatum
materiaeque datum est cogi sed cogere mundo]

- 115 quis caelum posset nisi caeli munere nosse,
et reperire deum, nisi qui pars ipse deorum est,
atque hanc conuexi molem sine fine patentis
signorumque choros ac mundi flammea tecta
aeternum et stellis aduersus sidera bellum
120 [ac terras caeloque fretum subiectaque utrisque]
cernere et angusto sub pectore claudere posset,
ni sanctos animis oculos natura dedisset

addito insuper adeo insignire: contrarium requiritur, ut laude aliqua extollantur. *inuidiosa*, usque ad inuidiam larga, maior quam pro mortali condicione. eodem pertinent illa nec nostri census, ‘qui ne sont point de nostre fond, quas non a nobis sed a deo concessas habemus,’ ut ait Fayus. hoc igitur dicitur, praeter aliarum artium copiam amplissimam et dotes non humanas sed plane diuinias, maxime caeli noscendi facultate nostra comprobari homines deo cognatos esse 111–114 delebat Iacobus progr. Lubec. an. 1834 p. 5, 112 iam Bentleius deleuerat. ac priores quidem duo, versus hinc alienissimi, eo pertinent ut demonstretur mundum non casu coisse: in 113 sq. sine ullo consilio Stoicorum placita congeruntur 111 mitto GLM, mitte Voss. 390

112 quo Scaliger, quod libri autoris Bonincontrius, auctores libri summam M sicut coniecerat Scaliger, summa GL eiusdem erat poetae uniuersum a deo creatum esse inde colligere, quod inaequale esset, et haec duo, auctorem et corpus, inter se contraria ponere 113 mitto quod et Scaliger, uereor ne scriptorem ipsum corrigens. Suid. s.u. εἰμαρμένη: εἰμόσ τις καὶ ἐπιστύνδεσις ἀπαράβατος δὲ αἴριαν ἀναπόδηραστον 114 datum M, datum L, sat G propter metrum, cui que delendo consuluit L². Plut. de placit. I 4 Ζήνων Μνασέων Κίτιενσ ἀρχὰς μὲν τὸν θεὸν καὶ τὴν ὑλην, ἀν ὁ μὲν ἔστι τοῦ ποιεῖν αἴτιος, ἡ δὲ τοῦ πάσχειν 115 posset G, possit LM, uide 121 munere nosse Gronouius obs. I c. 11 et Gatakerus ad M. Anton. v 27, munera nosset (nosset M) libri 116 qui GL, om. M pars ipse Scaliger, pars ipsa GL, ipsa pars M. similis in libris error IV 155 *labor est etiam ipsa uoluptas*, Tac. ann. xv 72 3 *Nymphidio . . . nam et ipsa pars Romanarum cladium erit* 117 pro atque magis concinne Bentleius quisue sine L²M, nisi GL patentis Scaliger, parentis libri 119 *stellis*, planetis sidera zodiaci potissimum bellum, motum contrarium 120 deleuit Scaliger ed. 1, quem qui finxit, uoluisse uidetur et caelo subiectas terras fretumque, caue quae terris fretoque subiecta sunt, quae Huetii interpretatio est uersum contra Scaligerum defendantis. at terras fretumque etiam pecudes, terris fretoque subiecta ne ingeniosissimi quidem uiri cernunt; neque ex eo, quod terras cernimus, efficitur caelo uenire quod in caelum uocet 121 posset G, possit LM 122 sanctos*, tantos libri, cum uulgo diceretur *santus*. tantos oculos absurde nec Latine dici pro tam *acres* (Colum. III 8 1 *acrioribus mentis oculis*), tantam oculorum aciem (Cic. acad. II 122 *acies humani ingenii tanta*), Bentleius intellexit: ‘quantos,

- cognatamque sibi mentem uertisset ad ipsam
et tantum dictasset opus, caeloque ueniret
 125 quod uocat in caelum sacra ad commercia rerum ?
 127 quis neget esse nefas inuitum prendere mundum
et uelut in semet captum deducere in orbem ?
sed, ne circuitu longo manifesta probentur,
 130 ipsa fides operi faciet pondusque fidemque ;
nam neque decipitur ratio nec decipit umquam.
rite secunda uia est ac ueris credita causis
euentusque datur qualis praedicitur ante.

obsecro ? an quanta Polyphami *lata acies*, per quam sollers evasit *Vlices*,
Argolici clipei aut Phoebeae lampadis instar?' in loco huius simillimo, libri
περὶ κόσμου initio, haec leguntur, ἡ . . . ψυχὴ . . . φρέδωσ . . . τὰ συγγενῆ
γηωρίσασα καὶ θεῖοφ ψυχῆσ δύματι τὰ θεῖα καταλαβοῦσα ; quos autem Appuleius
interpres diuinos oculos uocat, ei non minus recte sancti dicuntur, quemadmo-
dum Vergilius Aen. II 686 *sanc̄tos ignis* appellauit diuinitus missos ; uide etiam
C.G.L. III 171 29, 238 40 *sanctum θεῖον*, Appul. apol. 50 *diuinum mortuum . . .*
quod animi partem rationalem, quae longe sanctissima est, eam uiolet. Manilius
IV 906 sq. (homo) *ad sidera mittit | sidereo oculos*, 933 *ne dubites homini diuinos*
credere uisus animis G. animi LM. IV 194 sq. (Erigone) *faciet . . . oculos*
menti, 875 *quos . . . dedit natura oculos . . . mentis* 123 sibi cod. Flor.,
sui GLM. sus quid hic agat nescio 125 inter incredibilia, quae ab eis
hominibus, quibus in Manilio recensendo fortuna me succedere uoluit, com-
missa sunt, hoc non ultimum locum habet, quod, cum Iacobus siue sua siue
typothetarum culpa *caeli pro rerum in contextu exhibuisset*, illud Breiterus
pro uera emendatione amplexus est, adiecta in notis librorum discrepantia

126 *et primas (GL, prima M) quas dant leges nascentibus astra*, qui uersus ne-
tum quidem, si tolleretur *primas*, hoc loco apte positus uideri posset, deleuit
Bentleius, ego post 270 collocauit 129 *mundum*, hoc est rerum caelestium
scientiam, *in semet*, in mundo siue caelo, *captum deducere in hunc orbem*
terrestrem. *uelut* non ad sola uerba *in semet captum* refertur sed uniuersae
orationis audaciam excusat. similiter luditur in duplii dei nominis significa-
tione 1 50 *inque deum deus ipse tulit* 130 *ipsa fides*, hoc est praedicta uera
euidentia, operi faciet fidem atque auctoritatem. idem adnominationis genus
habent Plaut. Pseud. 90 *certumst mihi ante tenebras (uesperum) tenebras*
(mortem) *persequi*, Ouid. met. IX 723 *quamque uirum (marem) putat esse virum*
(maritum) *fore credit Ianthe*, trist. I 11 12 *omnis ab hac cura (studio) cura*
(aegrimonie) *leuata mea est*, Man. III 86 *donec uenit orbis in orbem* 131 *ratio*
mathematicorum, astrologia 132 *secunda Pingraeus sequenda interpretatus*
est, quod ipsum scripserat Fayus; cod. Flor. *secunda* habet, heroici paene
spiritus uerbum nec huic rei congruens. sed uiam ueris causis credere quid
sit aut quo iure Latine dici putetur (nam aliter, apud Ouidium praesertim,
homines credi dicuntur, quibus aliiquid adfirmantibus creditur) tam mihi
obscurum est quam fuisse uidetur Bentleio, qui uersum sic immutauit,
arte secunda uia est, a ueris tradita causis, hac addita interpretatione :
'in praedictionibus astrologicis procedendum est secundum artis regulas
a Chaldaeis ex ueris obseruationibus traditas ; et tum certe euentus datur,

quod Fortuna ratum faciat, quis dicere falsum
135 audeat et tantae suffragia uincere sortis?

haec ego diuino cupiam cum ad sidera flatu
ferre, nec in turba nec turbae carmina condam,
sed solus, uacuo ueluti uectatus in orbe
liber agam currus non occursantibus ullis

140 nec per iter socios commune regentibus actus,
sed caelo noscenda canam, mirantibus astris
et gaudente sui mundo per carmina uatis,
uel quibus illa sacros non inuidere meatus
notitiamque sui, minima est quae turba per orbem.

qualis praedicitur.' mihi uerborum, modo sana sint, hic ordo esse uidetur,
via rite ac ueris causis credita est sequenda, id est recte ac ueras ob
causas credidimus uiam nos sequi oportere; quarum causarum continuo
subicitur praecipua. *via* autem idem est quod in uersu superiore positum
ratio; quae duo nomina et Cicero passim sic coniunxit, uelut Verr. i 49
certam uiam atque rationem qua omnes illorum conatus inuestigare et con-
sequi possim, et Vergilius in loco iniuria attemptato a Ribbeckio, ab aliis
non satis efficaciter defenso, Aen. ix 67 sq. *qua temptet ratione aditus et*
quae uia clausos | excutiat Teucros uallo atque effundat in aequor. sane
fatendum est hoc uersu remoto optime cohaerere 131 et 133; sed interpolandi
nec causa nec consilium appetet 134 ratum faciat GL, faciat ratum M

135 *suffragia . . . sortis*: 'utrumque uerbum comitiale' Scaliger. Fortuna,
cui quasi praerogatiuae sors exiit, prima suffragium tulit, quod, si sapimus,
nostrum faciemus, ut fere solebat populus Romanus in comitiis 137 *turba*
Schraderus ab Iacobo progr. Lubec. an. 1834 p. 7 commemoratus, *turbam*
libri, terram Bentleius, nam *turbae et in turbam* idem significant. sublato
mendo inter se respondent *in turbas* et u. 138 *solus, turbae* et u. 141 *caelo*
noscenda condam G, *quondam LM*. est futurum indicatiui 138–141 inter-
punxi. sed particula per anaphoram repetita est, ut Catull. 64 141, Tibull. i 7
44–6, Ouid. met. i 594 sq., v 17 sq., 507 sq. *non in turbas* inquit *carmina*
condam, sed solus canam, ueluti (hoc est *ueluti si*, ut Ouid. met. iv 595 *ueluti*
cognosceret) *currus agam* (praes. subi.) *nullis occursantibus*; *non turbae condam*
carmina, sed caelo noscenda canam. sic tollitur iustissima Bentleii in uu. 138–40,
quales scribebantur, offendio. nihilo autem durius *ueluti ad agam* quam
uersu 84 *quamquam ad summota* refertur, interposito hic *uectatus*, illie cogit

orbe non *caelum* significat sed *circum, gyrum equestrem* 139 *liber agam*
Bentleius, *uerbere agam* iam Scaliger, *ubera tam LM, umbrato et curru GL*,
qua inepta interpolatione Gronouium deceptum esse cum Bentleio miror

140 *per iter GL, partim M regentibus F. Iunius, gerentibus libri*, quae
duo uerba et III 119 et apud alios scriptores passim permutata sunt. *actus*
sunt ἐλάσσει, ut i 573, III 595; hae autem reguntur, non geruntur. *ordo* est
nec ullis per commune iter socios actus regentibus 141 *mirantibus GL*,
tyrantibus corr. in gyrantibus L, rexantibus M, quorum errorum initium ab m
semel scripta repetendum uidetur 143 *uel quibus*, uel eis noscenda quibus
illa, astra sacros meatus Scaliger interpretatur accessum ad diuina, ut

- 145 illa fluit, quae diuitias, quae diligit aurum,
imperia et fasces mollemque per otia luxum
et blandos aduersa sonos dulcemque per aures
affectum, ut modico noscenda ad fata labore.
hoc quoque fatorum est, legem perdiscere fati.
- 150 et primum astrorum uaria est natura notanda
carminibus per utrumque genus. nam mascula sex sunt,
diuersi totidem generis sub principe Tauro:
cernis ut auersos redeundo surgat in artus.
alternant genus et uicibus uariantur in orbem.

eadem sint *sacra commercia rerum* u. 125: mihi non liquet, nam aliter *sacro meatu* dicitur i 250, aliud etiam hoc nomen declarare solet ubi de astris sermo est, uelut Verg. Aen. vi 849, Luc. i 663; et ita Manilius ii 168 *signa meant*

145-148, qui quales in libris habentur a nullo poeta Latino scribi potuerunt, Bentleius eiecit 145 *illa fluit*. fluat stetne non multum interest; illud dicendum erat, maiorem altera atque adeo maximam esse. quod cum pars interpretum se furtim supponere posse sperauerit, pars ne senserit quidem deesse, Pingraeus, simplicis et recti iudicii homo, *illa frequens* reposuit; neque incredibile est altera syllaba ab inseuenti uerbo hausta alteram utecumque reconcinnatam esse. sed fortasse post 144 uersus intercidit in quo fuerit uelut *maxima passim* 147 *blandos . . . sonos* Scaliger ed. 1 (idem ad uerba), *blandis . . . sonis* libri propter aduersa, quamquam *blandis aduersa sonis* quae sint aut quo nomine diligantur nemo adhuc explicauit. sed aduersa quo referri deberet cum Scaliger non uidisset, uudit F. Iunius, scilicet ad subiectum sententiae, turbam illi minimae turbae ex aduerso positam. etsi aptius uidetur *diuersa*, in quod casu et errore Scaliger incidit cum in ed. 2 *blandis diuersa sonis* coniceret; nec raro ea uerba confusa sunt, uelut mox u. 170 148 *ut modico labore ad noscenda fata*, ut res non magni laboris, si cum fatorum inuestigatione comparentur. ita recte Iacobus: Scaligero homines modiei laboris sive ἀφέρεπονοι dici uidebantur, qui fatis noscendis non multum laboris impenderent 149 hoc quoque a fatis datum habemus, non nostra sponte facimus, ut fati legem uelimus perdiscere. iv 118 *hoc quoque fatale est, sic ipsum expendere fatum* 150-269 *signa zodiaci secundum singulorum naturam in sua quodque genera uariis rationibus distribuuntur*

150-154 masculina et feminina. Paul. Alex. ed. 1586 fol. В ἀρσενικὰ ξώδια εἰσι τάδε· Κρίστος Διδύμοι Λέων Ζυγὸς Τοξότης Ὑδροχόος. θηλυκά δὲ ξώδια τὰ τούτων ὑπόλοιπα· Ταῦρος Καρκίνος Παρθένος Σκορπίος Αἰγύπερως Ἰχθύεσ. καὶ καθόλου εἰπεῖν ὅσα περιττὸν ἀριθμὸν ἔκδέχεται, ἀπὸ πρώτου Κριοῦ ἀρχόμενα, ταῦτα ἀρσενικὰ νοεῖσθω, ὅσα δὲ ἄρτιον, ταῦτα θηλυκά 151 *genus, sexum*, ut 152, 154, 380, 384, 388, 412, 414; aliter 224 et saepius 153 v 232 *cernis ut ipsum etiam sidus uenetur in astris auersos . . . artus* Bentleius, *auersus iam Scaliger, aduersus . . . arcum libri*. uide v 38 *suos puppis consurgit in ignes*, 206 *in nustos surget Nemeacus hiatus*, i 341 (*Cycenus*) *diductas nolitat stellatus in alas* quaeque ibi adnotauit, Ouid. met. v 96 *sanguine defectos cecidit collapsus in artus*. in v 140 *Taurus in auersos praeeeps cum tollitur ortus*, ubi iterum Bentleius *artus*, alterum defendit iii 415 *tollentur ad ortus*; hoc loco neque *auersus . . . in ortum neque in altum ulla re praestare iudico*. *arcum iam*

- 155 humanas etiam species in parte uidebis,
 nec mores distant: pecudum pars atque ferarum
 ingenium facient. quaedam signanda sagaci
 singula sunt animo, propria quae sorte feruntur:
 nunc binis insiste; dabunt geminata potentis
 160 per socium effectus. multum comes addit et aufert,
 ambiguisque ualent, quis sunt collegia, fatis
 ad meritum noxamque. duos per sidera Pisces
 et totidem Geminos nudatis aspice membris.
 his coniuncta manent alterno braecchia nexu,
 165 dissimile est illis iter in contraria uersis.
 par numerus, sed enim dispar natura notanda est.
 atque haec ex paribus toto gaudentia censu

Scaligero suspicionem mouerat; etenim in hoc uersu, ubi certam ob causam
 mira quaedam Tauri proprietas denotatur, intempestue de circinata orbita
 omnibus signis communi (neque enim facile aliud ea noce significari potest,
 ne hoc quidem facillime) mentio inicitur. de auero Tauro et de scribarum
 in conuertendo eo assiduitate dixi ad i 264. significat poeta iure pro
 feminino haberí qui auersus surgat, cum ea cinaedi positio sit, uelut
 Sen. n.q. i 16 2. ita iv 518-21 at, quos prima creant nascentis sidera
Tauri, | feminei incedunt. nec longe causa petenda est... auersus uenit
in caelum 155-157 humana et ferina. catal. cod. astrol. Graec. i
 p. 166 30 ἀνθρωποειδῆ Δίδυμοι Παρθένος Ζυγός (de quo dicam ad ii 529)
Τέροχθοσ. Τοξότης δὲ ἀπὸ μέρους διὰ τὸ ἀνθρώπειον σῶμα. reliquorum, id est
τῶν ἀλόγων, Aries et Taurus ἡμέρα siue pecudes sunt, ἀνήμερα et proprio
 nomine ferae Cancer Leo Scorpis Capricornus Pisces 156 **mores G,**
moris LM. mores sub illis signis nascentium non distant ab ipsorum siderum
 humanitate 157-196 singula et bina. cetera singula sunt, bina Gemini
 Virgo Sagittarius Capricornus Pisces. aliorum astrologorum locos congessi
 in praefatione 157 quaedam Bentleius, quae iam libri, quo errore effectum
 est ut singula siue simplicia, binis contraria, nusquam conmemorarentur,
 ferina uero iam singillatim signanda esse, quod tamen non fit, et, quod
 quo spectet aegre exputes, propria sorte ferri dicerentur. has tantas nugas
 Scaliger et notauerat et, cum etiam rescriberet, sustulerat; reuocarunt
 Iacobus et Breiterus 158 sorte L², forte GLM. *propria sorte*, sine con-
 sortio. hunc uersum Bentleius sententia postulante cum sequentibus
 continuauit, libri a u. 159 *nunc binis nouam paragraphe*n ordiuntur: Iacobus
 Bechertus Breiterus utrum maluerint neminem docendum puto 159 sensus
 post tertium trochaeum incisus est etiam 162 et minus grauiter III 411,
 nam i 417 similesque uersus non numero *potentis per socium effectus*,
 quorum potentiam socius temperat, maiorem minoremque reddendo 160 addit
GL², addet **LM** 161 ambiguisque **M**, ambiguis **G**, ambiguusque **L**

165 Piscium signum ἀντικελευνον ἐαντῷ uocatur Maximii a Ludwichio editi
 p. 109 21, Vett. Val. p. 13 3, C.C.A.G. v iii p. 96 31 166 *natura* in
 Geminis concors, discors in Pisibus 167 *toto gaudentia censu* Scaliger

- signa meant, nihil exterius mirantur in ipsis
amissumue dolent, quaedam quod, parte recisa
170 atque ex diuerso commissis corpore membris,
ut Capricornus et intentum qui derigit arcum
iunctus equo: pars huic hominis, sed nulla priori.
[hoc quoque seruandum est alta discrimen in arte,
distat enim gemini duo sint duplane figura.]
175 quin etiam Erigone binis numeratur in astris,
nec facies ratio duplex; nam desinit aestas,
incipit autumnus media sub Virgine utrimque.
idcirco tropicis praecedunt omnibus astra

uertit per ὀλόκληρα. III 72 totum hominis censem 168 exterius mirantur GL²,
exterminantur L, exterminatur M 169 amissumue cod. Flor., admis-
sumue LM, admissumque G dolent GL², dolens LM quod GL, que M

quaedam quod, id quod quaedam signa dolent mirantur: dolent parte
recisa, mirantur membris ex diuerso corpore commissis. intellexit Fayus.
ceteros transuersos egit pronomen relativum post suum locum reiectum, ut
Hor. serm. I 4 81 uixi cum quibus, Man. I 281 sidereus circa medium quem
uoluit orbis, II 283 desunt quae, v 422 uenit ex illo quisquis. hoc uersu
et II 283 poetam id egesse dicas, ne pes quartus una uoce spondiaca constaret

170 diuerso GL, aduerso M 171 ut GL, utque L², ut quae M et
Breiterus in Fleck. annal. uol. 147 p. 419, et hic G, om. LM intentum qui M,
qui intentum GL similes uersus collegi ad I 47 utrumque signum et
diφνέσ et ήμιτελέσ appellatur, uelut Vett. Val. p. 11, Ludw. Maxim. pp. 108 sq.

172 iunctus equo, I 270 mixtus equo, Ouid. amor. I 4 9 nec equo mea
membra cohaerent hominis M, oris GL, ut u. 190; quippe scriptum fuerat
hōis. Heph. Theb. I 1 (ed. Engelbr. p. 60 21) τὸ τοῦ Τοξέτου δωδεκατημόριον
(id est signum) . . . ἀπὸ μέρουσ ἀνθρωπόμορφον priori M et cod. Venetus
sicut coniecerat Lannoins, prioris GL 173 174 deleuit Bentleius: ‘uersus
spurii et barbari. alta arte putidissimum. dupla figura non esset quod
euculus hic uolebat, sed figura duplo maior altera.’ accedit ut masculinum
genus in gemini rationem non habeat. ceterum duplus pro duplici posuit
Sidonius ep. VIII 9 5 u. 10, duplaque frondis | hinc bacis quatiam uel hinc
corymbos, cuius aequalis fuisse potest qui hos uersus finxit 174 ne GL,
ue L²M 176 facies cod. Flor., facie GLM. nec duplex Virginis facies ratio
est quamobrem in binis ea numeretur, nam adest altera ac potior ratio. idem
non solum de Virgine sed de Geminis Sagittario Piscibus dicit comm. Ptol.
tetr. ed. Basil. 1559 p. 29, δίσωμα κέκληται οὐχ ὅτι ἐκ δύο σωμάτων συνέστηκεν
ἀλλ' ὅτι μεταξὺ δύο ὥρων εἰσὶ. duplēcē Virginis faciem Manilius commemorauit
etiam u. 662 duplēcē in Virgine formam: scilicet alas habet, uelut in
sphaera Farnesiana, unde πτερωτὸν appellatur Ludw. Maxim. p. 108 8, Heph.
Theb. I 1 (p. 55 14), Vett. Val. p. 11 4, C.C.A.G. I p. 166 31, VII p. 202 16,
σύνθετος καὶ καταπτερωμένη Iohann. Camat. 775. ordinem uerborum defendunt
Prop. II 26 7 ne forte tuum mare nomen haberet (tuum nomen), Man. v 568
felix illa dies redemptum ad litora duxit (illa litora), alia multa 177 utrimque
L², utrumque GLM 178 tropicis, ut apud plerosque praeter Ptolemaeum, et
solstitialia et aequinoctialia significat. ad haec duo tropicorum binorumque

bina, ut Lanigero, Chelis Cancroque Caproque,
 180 quod duplicis retinent conexo tempore uires.
 ut, quos subsequitur Cancer per sidera fratres,
 e Geminis alter florentia tempora ueris
 sufficit, aestatem sitientem prouehit alter;
 nudus uterque tamen, sentit quia uterque calorem,
 185 ille senescentis ueris, subeuntis at ille
 aestatis: par est primae sors ultima parti.
quin etiam Arquitenens, qui te, Capricorne, sub ipso
 promittit, duplii formatus imagine fertur:
 mitior autumnus mollis sibi uindicat artus
 190 materiamque hominis, fera tergo membra rigentem
 excipiunt hiemem mutantque in tempora signum.

tetragona redditur uu. 656-63 179 *Capro*, Capricorno, ut IV 745 ex Bentlei
 emendatione *gelidumque Caprum*, anth. Lat. Ries. 617 5 *Capri*, 619 *liquidus*
caper aequoris, 622 *pelagi capella*, 623 *aequorei capri*, 626 *Neptunia capra*;
 cuius sideris forma expressius significata est II 659 *caper* . . . *genitusque*
ad frigora pisces 180 *retinent Regiomontanus, retinet libri* 181 *quos*
Regiomontanus, quod libri 182 *e M*, et GL, ut v 131 *et gelido idem pro*
egelido, ex cod. Flor. et editores usque ad Bentleium, qui cum M nondum
notus esset ex uno recenti codice id restituit quod iv 152 omnes exhibent
e Geminis. nec tamen defuit qui ad ex recurreret ueris cod Bodl.,
uires GL, uiris uoluisse uidetur M. Lucr. vi 359 cum tempora se ueris (ris
*codd.) *florentia pandunt* 184 *calorem G, colorem LM* 185 *ueris Dulcinius,*
uires libri at Scaliger, et libri, quam particulam Latini ista condicione non
 ponebant, sed aut at aut nullam 186 *aestatis G, aetatis L, aeratis M**

par M sicut coniecerat Bentleius, pars GL pro parti Bentleius sorti, quod
 mihi minus uenustum uidetur 187 *quin etiam Bentleius, ut artificem*
decevit, nec iam GLM, nec non L² et pro uar. scr. G, quae ab imperito homine
facta conjectura imperitis hominibus adhuc placet sub ipso Fayus inter-
pretatur post se adlato Verg. Aen. v 323 sq. quo deinde sub ipso | ecce uolat
calcemque terit iam calce Diores, ubi Seruius post ipsum, iuxta ipsum; et
eadem ratione Aries u. 192 Pisces p[re]se mittere dicitur. contra Ellisio
duplex Sagittarii forma in se quasi augurium continere uidetur Capricorni
et ipsius duplicitis; qui praepositionis usus habetur II 16 et 623. etiam tertio
modo sub ipso accipi potest, ut sit infra se, collato i 672 hunc (zodiacum) tenet
a summo Cancer, Capricornus ab imo, quemadmodum bis Scorpis Libra
inferior dicitur, II 502, IV 778 188 *fertur nescio utrum pro meat, ut*
v 488, dictum sit an, quo sensu et feror et saepius dico[rum] ponuntur, pro est,
ut II 607, 609, 688, IV 161, 332 sub Geminis pars tertia fertur. eadem oritur
dubitatio II 303, 411 189 *artus GL, arcus M* 190 *hominis M, oris GL*
ut 172. inepte oris non figuram lineamentaque sed materiam commemorari
iam Regiomontanus aliisque uidentur sensisse, qui cum libris aliquot recentibus
multo ante Bentleium hominis scripserunt fera tergo GL², ferat ergo L,
fera ergo M rigentem GL, ferentem M 191 *mutant Iacobus, nuncia LM,*
nunciā L², nunc iam G. mutant signum Capricorni temporum mutationi

- quosque Aries p[re]se mittit duo tempora Pisces
 bina dicant: hiemem *hic claudit*, uer incoh[er]at alter.
 cum sol aequoreis reuolans decurrit in astris,
 195 hiberni coeunt cum uernis roribus imbr[es].
 utraque sors umoris habet fluitantia signa.
 quin tria signa nouem signis coniuncta repugnant
 et quasi seditio caelum tenet. aspice Taurum
 clunibus et Geminis pedibus, testudine Cancerum
 200 surgere, cum rectis orientur cetera membris;
 ne mirere moras cum sol auersa per astra

conuenienter: Hor. epist. II 2 188 sq. *in unum | quodque caput uoltu mutabilis*,
 quae recte ita distinxit Doederleinus. *noua dant* Salmasius de an. clim. p. 320, quo significari uult ‘nouum tempus auspiceantur’; *mittunt sine sensu* idoneo editores ante Iacobum 193 *dicant*. Non. p. 292 *dicare, indicare, nuntiare*. *Lucilius lib. xxx sicubi ad auris | fama tuam pugnam claram mi*
adlata dicasset. comm. Ptol. tetr. p. 29 δύσωμα προσαγορεύεται, σημαντε
γάρ καὶ παρωχηκίναν ὄραν καὶ μέλλονταν hic addidit Bentleius, quod si
 necessarium esse dixero, clamabunt uno ore quotquot ubique sunt Iacobi
 Becherti Breiteri alter ex posteriore membro posse audiri; locum, ubi sic
 audiatur, non adferent 194 *aequoreis astris, Piscibus*; idem significantur
 u. 196 195 *cum praepositio uernis M, uertus L, uer tunc GL²*

roribus Scaliger, roboris libri 196 sors umoris Scaliger, sursum oris
 libri. *sors, genus, Anglice ‘sort,’ ut u. 222 signa* Pisces minus recte
 appellantur quam *astra et sidera et singulari numero signum*, nam aliter
Gemini nautis laetissima signa Germanicus dicit phaen. 541; sed ita anth.
Lat. Ries. 623 6 Pisces, duo signa sub uno, Ouid. fast. II 458-60 Piscis ... te ... fratremque tuum, nam iuncta micatis | signa 197-202 auersa sunt
 et orientem spectant tria, Taurus Gemini Cancer 197 quin Scaliger, quod
 libri, cuius mendi causa perspicitur u. 223. quamquam conferenti mili 527
quod tria signa tribus signis contraria fulgent et 244 sq. nec tu nulla putes in eo
commenta locasse | naturam rerum, quod sunt currentia quedam interdum
probabilius uidetur intercidisse uersum huiusmodi, <quin etiam illa tibi
memori res mente notanda est,> quod coniuncta GL², quod iuncta L, neque
aliud uoluit M. coniuncta, continuata: signis a repugnant pendet

199 *clunibus Taurus caret, qui ἡμιτρύπα ἔστι καὶ τὸν ἐπισθίοντον οὐχ ἔχων*
πτόδας, ut ait scholiastes Arat. 167, item Ouidius fast. IV 717 sq. uaccia
sit an taurus non est cognoscere promptum: | pars prior appetet, posteriora
latent; sed eodem errore caudam ei apposuerunt Nicander ther. 122 sq.
αὶ θ' ὑπὸ Ταύρου | ἀλκατηρ ψαλποσται ὀλίγωντος φορέονται et, quos Scaliger com-
memorauit, Vitruvius IX 3 1 progruditur ad caudam Tauri et Plinius n.h.
II 110 in cauda Tauri septem quas appellauere Vergilius testudine, χελεύω,
Arat. 494 sq. τέμνει ... ὑπένερθε χελείον | Καρκίνον 201 *ne LM, nec G.*
ne forte mirere, ut I 859, II 951, 423 (ubi iterum G nec), IV 393 (ubi
solus M ne seruauit). uide quae at I 557 adnotauit auersa Scaliger ed.
I, aduersa libri, quod cum sic defendit Bentleius, ‘Taurus quidem auersus
*surgit, sed ob id ipsum sol aduersum eum et a fronte incurrit,’ fallitur, in
 errorem inductus ab Ouidio met. II 80, de quo loco dixi ad I 264*

aestuum tardis adtollat mensibus annum.

nec te praetereat nocturna diurnaque signa
quae sint perspicere et propria deducere lege,

- 205 non tenebris aut luce suam peragentia sortem
(nam commune foret nullo discrimine nomen,
omnia quod certis uicibus per tempora fulgent
et nunc illa dies, nunc noctes illa sequuntur,)
sed quibus illa parens mundi natura sacratas
210 temporis adtribuit partes statione perenni.
namque Sagittari signum rabidique Leonis
et sua respiciens aurato uellere terga,
tum Pisces et Cancer et acri Scorpions ictu,

202 rei a Gemino isag. 1 40-1, Cleomedes 1 6 30, Ptolemaeo synt. III 4 expositae causa poetice facta redditur. sol Geminorum et utrimque uicina signa Taurum et Cancrum propterea tardius permeabat quia *ἀπόγειον* eius in Geminis situm erat. recte in uniuersum Bullialdus in tertia editione Scaligerana ; ipse enim Scaliger ‘moras longarum dierum’ significari crediderat, quo in 1 568-70 spectant *moram* et *tarda lumina aestuum annum*, aestiuam partem anni, ut Hor. epod. 2 29 *annus hibernus* pro hieme

adtollat usque ad summi fastigia Canceris 203-222 diurna et nocturna : quae cum nec nocturna nec diurna sint, id quod poeta uu. 205-8 confitetur, non mirum est nanissimam disperitionem plus uno modo factam esse 203 *praetereat* Bonincontrius, *praetereant* libri proclui errore, *poeniteat* Regiomontanus. ceterum ne te praetereant Iacobus Bechertusque qua sermonis Latini peritia sint perspicere ; quibus non dubito quin simile uisum sit Ouid. amor. 1 8 38 *quantum quisque ferat respiciendus erit, infinitum perspicere* quomodo in istam orationem cogi posset non quaeasierint

208 nec qui elecit Bentleius intellexisse uidetur neque eorum, qui retinuerunt, quisquam recte interpretatus est. *nunc illa*, nocturna uidelicet u. 203 commemorata, *dies, nunc illu*, diurna ibidem secundo loco posita, *noctes sequuntur* comitanturque 209 *parens GL²*, pars LM³ *sacratas* Scaliger, *sacratas* est libri 211-217 diurna sunt tria uicinorum signorum paria binis interiectis diuisa, Pisces Aries, Cancer Leo, Scorpius Sagittarius ; illa autem bina interiecta nocturna sunt, Taurus Gemini, Virgo Libra, Capricornus Aquarius. diurna igitur habentur Aries, qui diem nocte longiorem, et Cancer, qui longissimum reddit, cum suis uterque trigonis, Leone Sagittario, Scorpio Piscibus : nocturna his opposita. hanc distributionem apud alios non inueni

211 *rabidi G, rapidi L³M, rapidis L.* haec duo adiectiva, ut ad 1 396 dixi, librariis, quibus opinor in bifero Centauri corpore sors est nascendi concessa, libet commutare rabiemque auferre leoni : ablatam reddi nolunt qui leones rapidos Latine dici non posse nec ipsi didicerunt nec Lachmann ad Lucr. iv 712 docenti credere animum inducunt. sed Iacobo et Breitero Leo, quem hic equorum epitheto auctum ferunt dissentiente Gemblacensi, tum demum rabere uidetur cum eum omnes tres libri, non duo tantum, rapidum exhibent ; itaque apud illos u. 211 *rapidique Leonis*, u. 550 *rabidique Leonis* legimus

212 *respiciens*, 1 266, iv 506 213 *tum Regiomontanus, nunc libri, tunc*

aut uicina loco, diuisa aut partibus aequis,
 215 omnia dicuntur simili sub sorte diurna.
 cetera, uel numero consortia uel uice sedis,
 interiecta locis totidem, nocturna feruntur.
 quin etiam sex continuis dixere diurnas
 esse uices astris, quae sunt a principe signo
 220 Lanigeri, sex a Libra nocturna uideri.
 sunt quibus esse diurna placet quae mascula surgunt,
 femineam sortem tutis gaudere tenebris.

Bentleius, cuius formae in enumerando positae nullum exemplum metro tutum apud poetas Latinos repperi et priore loco add. cod. Monacensis, om. **GLM**

aci scorpios Scaliger, **cancri scorpius** libri 214 uicina loco sunt Pisces Arieti, Cancer Leoni, Scorpius Sagittario ; aequis partibus, hoc est binis signis interiectis, diuisa sunt Aries a Cancro, Leo a Scorpio, Sagittarius a Piscibus. intellexit Scaliger 215 *simili sub sorte*, 243 *pari sub sorte* 216 *uel... uel* Breiterus in Fleck. annal. uol. 139 p. 199, *sex... uel* iam Fayus, *nec... nec* libri; uersum post 222 traiecit Bullialdus, deleuit Bentleius. *uel* et *nec* confusa sunt etiam Prop. II 20 10, Ouid. met. x 21, Stat. silu. IV 9 40, Mart. v 49 5, XII 48 8, Iuu. XI 57. *uel... uel* hic, ut saepe, uix differunt ab *et... et*. cetera signa, quae et numerum (sex enim sunt) et uicem sedis (nam bina cum binis alternant) cum diurnis signis communem habent, totidem locis interiecta quot locis illa interiecta sunt, hoc est tribus, feruntur nocturna. haec mihi exponenda reliquit Breiterus, qui ut I 398 sq. ita hoc loco in emendationem incidit imprudens; ipse enim *consortia* dixit esse ‘*consortia als nocturna*,’ uersum 214 interpretatus est peruersissime, uerba *uel numero uel uice sedis omnino oblitus* est interpretari. itaque postea, quod casu inuenierat, iudicii errore deseruit, ut conjecturam sensu vacuam *nunc... nunc* Ellisio surriperet

218 *quidam etiam F. Iunius non sine specie.* fuerunt qui diurna dicerent in quibus sole collocato dies nocte longior est, Arietem Taurum Geminos Cancerum Leonem Virginem, reliqua nocturna. C.C.A.G. IV p. 152 18-20 ήμερινὰ Κρίδσ Σκορπίος (immo Τάῦρος) Διόνυσοι Καρκίνος Λέων Παρθένος. νυκτερινὰ Ζυγὸς Σκορπίος Τοξότης Αἰγύκερως Ὑδροχόος Ἰχθύεσ 219 *astris* Bentleius, *castris* libri, quae translatio quam commode adhibita II 963 sq. *aliena capessunt | regna et in e.ternis subsidunt hospita castris tam hoc loco inepta est.* in Auson. 369 28 (Peip. p. 96), quem uersum Scaliger attulit, *castra stationem significat solis per zodiacum iter facientis* 220 *libra M,* libris **GL**, cuius erroris causam aperient uerba in **M** et **L** sic perperam diuisa, *lanigeris ex alibra, lanigeris ex alibris;* ut abicienda sit conjectura admodum ingeniosa quam Bentleius **M** nondum inuento protulerat *chelis*, id est ~~an~~ 221 222 uide 151-4. haec Ptolemaei sententia est, tetr. p. 9 ed. Camer. an. 1535

221 *mascula* om. **M** 222 *femineam* Scaliger, *feminea* in **GL²M**, *feminea L*, *femineam* in cod. Monacensis *sortem* Bentleius, *noctem* libri: 205 *noctem* cod. Cusanus pro *sortem*, uide etiam 958. Bentleius adscripsit Ouid. met. VI 679 *quattuor ille quidem iuuenes totidemque crearat | feminine sortis*, IX 676 *utque marem parias: onerosior altera sors est tutis.* ‘*cur autem tenebrae luce tutiores?*’ Bentleius. nempe quia feminæ sexus nequitiam celant:

- quin non nulla tibi nullo monstrante loquuntur
 Neptuno debere genus, scopulosus in undis
 225 Cancer et effuso gaudentes aequore Pisces.
 at, quae terrena censemur sidera sorte,
 princeps armenti Taurus regnoque superbis
 lanigeri gregis est Aries pestisque duorum
 praedatorque Leo et dumosis Scorpis aruis.
 230 sunt etiam mediae legis communia signa,

Euripides in Meleagro, Stob. flor. 64 10, ἡ γὰρ Κύπρισ πέφυκε τῷ σκότῳ φίλη, | τὸ φῶσ δ' ἀνάγκην προστίθησι σωφρονέν librorum scripturam *feminea in noctem* seruarunt Iacobus Bechertus Breiterus, quibus uerbis quam sententiam subiecerint homines linguae Latinae ignari quaere apud Iacobum pp. 214 sq. 223-233 umida siue ἔνδρα sunt Cancer et Pisces, terrena siue χερσᾶ Aries Taurus Leo Scorpis, communia Capricornus et Aquarius; de Geminis Virgine Libra Sagittario silentium est, quae Ludw. Maxim. p. 106 6-9 inter χερσᾶ referuntur. aliorum placita in praefatione collegi 223 *quin* Scaliger, quid M, quod GL tibi Lannoius, sibi libri: 203 nec te *praetereat*, 244 nec tu . . . *putes*. sibi loquantur necne, quid ad nos? 224 *scopulosus*, litoreus, ut cercyros Ouid. hal. 102 *scopulorum fine moratus*. Ael. h.a. vii 24 καρκίνων γένη διάφορα καὶ φῦλα ποικίλα ἀκούων εἶναι. καὶ γὰρ οὖν καὶ πετραῖοι εἰσιν. ita Priap. 61 11 *aquosus anser* pro aquatico, Sen. Oed. 152 *latebrosa serpens* pro latebricola, Plin. n.h. xv 24 *frutice saxoso* pro saxatili; nam *paludosos Sugambros* Prop. iv 6 77 dubito utrum pro palustribus positum sit an potius ad id genus pertineat de quo ad iv 602 dicendum erit 225 *aequore codd.* Bodl. et Monac., in *aequore GLM* praepositione ex uersu superiore repetita. falso Scaliger ‘ad catasterismum Piscium alludit. nam Pisces in aqua, quae ab urna Aquarii defluit, dicuntur *natare*; neque enim aequor illa aqua est, sed fusio, χύσις: ipse autem Aquarius cur *aequoreus iuuenis* appelleatur dicam ad ii 558. immo significatur genus uniuersum non, sicut cancri, circa scopolos haerens sed mari gaudere solitum patenti atque effuso: Hor. epist. i 11 26 *locus effusi late maris arbiter*, Vell. ii 43 1 *effusissimum Hadriatici maris traiecit sinum*, Luc. i 605 sq. *effusam longis anfractibus urbem circumveunt*, iv 19 *explicat hinc tellus campos effusa patentis*, vi 270 *effuso laxat tentoria campo*, viii 369 sq. *effusaque plano* | *Tigridis arua solo* 226 at Bechertus orationem male distinguens, ut libri sine sensu, neque enim Neptuno genus debent terrena; sunt Breiterus, cui conjecturae cum repugnaret est u. 228 positum, hoc quoque mutatum iit. antecedit enuntiatum relatiuum, ut 181 et 192 228 *pestis* Gronouius obs. iii c. 15, positi GL, positi M, positis cod. Cusanus, hostis Scaliger 229 et addidit Bentleius, et sententia, de qua mox dicam, postulante et, quod animaduertit Bechertus de Man. emend. rat. p. 55, suadente metro; *leo enim finalem apud Manilium praeter hunc locum octiens corripit*, semel producit in uersu interpolato v 697. accedit ut hic uersiculos ad exemplar Vergilianum factus sit, georg. ii 180 *tenuis ubi argilla et dumosis calculus aruis*. sed ordo uerborum, quem qui ceperit noui neminem, huiusmodi est, *Taurus armenti princeps est, regno lanigeri gregis superbus est Aries, pestis praedatorque duorum sunt Leo et Scorpis*, cum chiasmo; nam praedatur pecudes leo, scorpis pestifero ictu petit, *pestis importuna appellatus* a Plinio

ambiguus tergo Capricornus, Aquarius undis,
[parsque marina nitens fundentis semper Aquari]
umida terrenis aequali foedere mixta.

non licet a minimis animum deflectere curis,
235 nec quicquam rationis eget frustraue creatum.

n.h. xi 86 231 *ambiguus GL², ambigius L, ambiguis M* *tergo**, *terrae libri*: similiter II 950, Germ. phaen. 721, Colum. x 7 *terra pro terga*, contra *terga pro terra* II. Lat. 875. librorum scriptura hoc significat, ‘Capricornus, de quo terra, Aquarius, de quo undae ambigunt,’ praeterea nihil; qua in sententia ualde admirabili hoc non minimum admirationis habet, quod de Capricorno sola terra, solae undae de Aquario ambigere dicuntur; ut multo minus nugatoria sint quae v 419 circumferuntur *ambiguus terrae partus pelagoque creature*, ubi *pelagi* scribendum et dixi olim et ex eis quae mox dicturus sum apparebit. non meliores igitur genetui futuri erant, *ambiguus terrae, ambiguus undarum*; sic enim Capricornus de terra, Aquarius de undis ambigere diceretur, quemadmodum est apud Tacitum *futuri ambiguus hist.* III 43. nam ut per *ambiguus* adiectiuum significetur id quod Graece dicitur Αἰγάκερωσ γαιος τε καὶ ὕδατος ἀμφίβιος θῆρ Maneth. IV 23, Αἴγακερωσ . . . γηθαλάσσιον C.C.A.G. VII p. 208 14, dupli opus est genetiu, *Capricornus terrae undarumque ambiguus*, id est inter terram undasque; sicut IV 795 *ambiguum sidus terraeque marisque*, Tac. ann. II 24 *ambiguus hominum et beluarum formas*, 40 *ambiguus pudoris ac metus*, Auson. Mos. 239 *ambiguis fructu ueri falsique figuris*, Aetn. 599 *terrae dubiusque marisque*, Stat. Theb. IX 493 *undarum ac terrae dubio*, Luc. IX 304 *in dubio pelagi terraeque*, IV 156 *dubique fugae pugnaeque*. sed quam restitu sententiam, ea uero haec est: Capricornus tergo in pisces desinente, Aquarius undis urna effusis factus ambiguus, ut utrum χερσαιο sit an ξυνδροσ dubitemus. ita plane Rhetorius siue is Antiochus est C.C.A.G. I p. 165 fin. ξυνδρα . . . ἐκλήθησαν . . . ἀπὸ μέρουσ . . . Αἴγακερωσ καὶ Τέροχόσ. ΙΨ μὲν διὰ τὸ οὐραῖον, ≈ δὲ διὰ τὸ ὄπ’ αὐτοῦ ἐκχεισθαι τὸν Ἡριδανὸν ποταμόν, Leo (philosophus, non, ut Heegio uisum est, Nemeaeus) C.C.A.G. V iii p. 96 32 πάρνυρα . . . ≈ διὰ τὸν Ἡριδανὸν, ΙΨ διὰ τὸ οὐραῖον. 232 *nitens GL, tutens M.* hunc uersum cum Scaliger *mari nitens et in superioribus et aequoris pro Aquarius nouando reliquae orationi accommodate studuisset nec tamien sententiam effecisset aut aptam aut tolerabilem*, Bentleius alienum esse perspexit: scilicet cum suo loco omissus et alicubi in margine adscriptus esset, ob Aquarii nomen huc traductus est. quem si eo transferre uolumus ubi illius sideris mentionem deesse appearat, ante IV 490 collocandus erit, id quod fecit Bentleius uebris *parsque marina nitens et illius uersus est in pars est prima nocens . . . et mutatis*; nec multo minore negotio rem transigi posse puto. sin locum quaerimus cui minima mutatione aptari queat et unde facilime potuerit excidere, is post V 537 inuenietur, *talia Cassiope nascentum pectora singet | parsque mari nascens fundentis semper Aquari* 233 *aequali* Scaliger, atque illi libri, ut 826 *foedere F.* Iunius, degere GL, de genere M, *lege remisisti* Scaliger ed. 1: mox Iunii emendationem uidet uisamque cupit potiusque cupita. II 62 *aequali moderantem foedere molam* 234-243 *fecunda et sterilia et inter utrumque posita*. Manilio Cancer Scorpions Pisces fecunda sunt, Leo Virgo Aquarius sterilia, media Aries Taurus Gemini Libra Sagittarius Capricornus: alii quid de ea re praeceperint in praeafitione exposui

235 *est in fine uersus addidit* Bentleius, *quod sine causa factum esse ostendi*

- fecundum est proprie Cancri genus, acer et ictu
 Scorpions et partu compleentes aequora Pisces.
 sed sterilis Virgo est, simili coniuncta Leoni,
 nec capit, aut captos ecfundit, Aquarius ortus.
- 240 inter utrumque manet Capricornus corpore mixto
 et qui Cretaeo fulget Centaurus in arcu,
 communisque Aries aequantem tempora Libram
 et Geminos Taurumque pari sub sorte recenset.
 nec tu nulla putas in eo commenta locasse
- 245 naturam rerum, quod sunt currentia quaedam,
 ut Leo et Arquitenens Ariesque in cornua tortus;

ad 186 236 *proprie, διαφερόντωσ* 238 simili GL², similis LM. C.C.A.G.
 1 p. 166 5 sq. (*ἄγονον*) ὁ Δέων διὰ τὸ μονοτοκεῖν, Her. III 108, Arist. h.a. VI 31
 239 et Aquarius ortus (id est partus, ut IV 206, 668, V 46) aut non
 concipit aut, si quos tamen concepit, effundit urna sua, ut fiat abortio.
 uide Ouid. fast. VI 293 sq. de Vesta sine flamma *iure igitur virgo est,*
quae semina nulla remittit | *nec capit*, Sen. Phaed. 172 *uteroque prolem*
capere, Iuu. II 32 sq. cum tot abortiuis secundam *Iulia* uuluum | solueret
 et patruo similes effunderet offas. Aquarius Ganymedes est, unde Firmi-
 cus III 6 9 *si Venus in hoc signo fuerit inuenta, . . . faciet steriles et qui*
filios creare non possint et qui se numquam uelint coniugialibus affectibus
copulare et qui puerorum semper coitu gaudeant 240 mixto GL², mixtum
 LM. IV 238 *ferae mixtum est hominis per sidera corpus* 241 *in arcu,*
arcum gerens, ut Ennius apud Seru. Aen. V 37 leuesque secuntur in hastis
et postea multi. ἐν τόξοις διαγωνίσθαι iam Graeci dicebant, Xen. mem.
 III 9 2 242 *communis, inter utrumque manens tempora* M *sicut*
coniecerat Scaliger, tempore GL, quod cum aut nullum sensum faceret aut
falsum, praestabilius uisum est Iacobo et Bretero. I 689 temporaque
aequantem gyrum, Auien. phaen. 58 sqq. cur spatum lucis, madidae cur
tempora noctis | *Libra* clerque *Aries . . . aequarent*, Luc. IV 58 sq. *aequatatis*
ad iustae pondera Librae | *temporibus* 244-255 *currentia sunt Aries Leo*
Sagittarius, stantia Gemini Virgo Aquarius, sedentia Taurus Libra Capricor-
nus, iacentia Cancer Scorpius Pisces. hanc doctrinam alibi non repperi
 244 *locasse* Bentleius, uccasse libri, cuius erroris exemplis ad I 245 adlati
 accedant Lucifer. V 12, Verg. Aen. XI 542, Cic. legg. II 19 246 *in cornua*
tortus audacter dictum uidetur pro *in torta cornua desinens* (Cic. n.d. II 111
contortis Aries cum cornibus, Luc. IX 514 *tortis cornibus Hammon*, Varr. r.r.
 II 2 4 *arietes . . . tortis cornibus pronis ad rostrum*), cui loquendi generi non
 plane similia sunt Ouid. met. X 538 *celsum in cornua ceruum* (Hon. Od. X 158
ὑψικερῶν ἔλαφον), XI 753 *spatiolum in guttura mergum, nedum* Verg. Aen. X 725
surgentem in cornua ceruum. flexae retro ceruicis significatio uerbis inesse
nequit; quod autem Bentleius e cod. Veneti adscivit in cornua toruis, id ne
*Latinum quidem esse puto; nam longe aliter dicitur Verg. georg. III 232 *irasci**
in cornua, Man. IV 509 *in cornua fertur*, Nemes. buc. IV 34 *pro niuea coiere in*
cornua uacca, neque Silii uerba XV 61 sq. uerti superum quae saepe parentem |
nunc auis in formam, nunc torui in cornua tauri sic ut Bentleius uolebat

aut quae recta suis librantur stantia membris,
 ut Virgo et Gemini, fundens et Aquarius undas;
 uel quae fessa sedent pigras referentia mentes,
 250 Taurus depositis collo sopitus aratris,
 Libra sub emerito considens orbe laborum,
 tuque tuo, Capricorne, gelu contractus in astris;
queue iacent, Cancer patulam distentus in aluum,
 Scorpions incumbens plano sub pectore terrae,
 255 in latus obliqui Pisces semperque iacentes.
 quod si sollerti circumspicis omnia cura
 fraudata inuenies amissis sidera membris.
 Scorpions in Libra consumit bracchia, Taurus

coniungenda sunt 247 librantur GM, librentur L 249 referentia, re-
 praesentantia, ut v 161 *tantus erit per membra uigor referentia uentos*

251 Libra non numquam in se collapsa figuratur, velut in menologio rustico
 Vallensi et in sphæra Arolsiana. *sub emerito orbe laborum*, post emeritos
 labores, qui in orbem acti redeunt: ita Scaliger et Huetius collato Verg.
georg. II 401 *redit agricolis labor actus in orbem*. Bentleio *emendo* pro emerito
 reponentes obstant Ouid. *fast.* III 43 *quominus emeritis exiret cursibus annus*,
 met. xv 226 *emeritis medii quoque temporis annis*, Sen. Ag. 908 *stat ecce Titan*
dubius emerito die, Stat. *silu.* III 5 7 *quattuor emeritis per bella, per aequora*
lustris, Nemes. *buc.* I 19 *emeritac permensus tempora uitae*, Claud. in Ruf. II
 473 *huc post emeritam mortalitia saccula nitam | denuiunt* 252 *tuo gelu*, cum
 brumale Capricorni signum proprie *gelidum* dicatur I 375, IV 745, Germ.
phaen. 7, 289, Auien. Arat. 56 et ex mea conjectura 1252, κατεψυγμένοι Ludw.
 Maxim. p. 106 26 et C.C.A.G. VII p. 208 15. *contractus*, cum iusta minus
 parte zodiaci obtineat *angusto Capricornus sidere fluxus*, ut I 271 appellatur.
 sed *in astris*, quae uerba II 261, 531, IV 142, 425, V 232 suam uim habent,
 hoc loco inertia sunt, ut Scaliger ed. I *in artum proposuerit*: mihi probabilius
 uidetur *tuque tuos*, *Capricorne, gelu contractus in artus* collato Prop. IV
 8 41 *nanus et ipse suos breuiter concretus in artus*; sequitur enim, quod ex
 eodem est genere, *Cancer patulam distentus in aluum* 253 *quaeue Breiterus*
 in Fleck. *annal.* uol. 139 p. 202, *contra LM, contrat G* iacent Bentleius,
 iacet libri forma orationis, cuius praeter Breiterum nemo rationem habuit,
 haec est, *quod sunt currentia quadam, aut quae recta librantur, uel quae fessa*
sedent; quibus tribus membris poetam hoc quartum, *quaeue iacent*, subnex-
 usisse tam certum est ac manifestum ut de origine corruptelae quaerere
 superuacaneum sit; sed uidetur *queue in que et mox in q;* *contractum*
intercidisse, contra conjectura potius additum esse quam errore ex uersu
superiore iteratum 254 *plano GL², planos L, planū M* *pectore G, cor-*
pore LM et supra ser. man. I G minus proprie. ordinem uerborum hunc esse,
incumbens terrae sub pectore positae, propter incredibilem Fayi et Breiteri
errorem dicendum est 256-264 *debilia sunt et mutila quattuor*, Taurus
Cancer Scorpions Sagittarius. ne hic quidem Manilio cum ceteris astrologis
conuenire dixi in praefatione 256 257 *si circumspicis, inuenies.* v 650 sq.
si consurgit (modo fides sit librarii), *dabit*, IV 525 sq. *cum projert, dabit*, 572

succidit incuruo claudus pede, lumina Cancero
 260 desunt, Centauro superest et quaeritur unum.
 sic nostros casus solatur mundus in astris
 exemplaque docet patienter damna subire,
 omnis cum caelo fortunae pendeat ordo
 ipsaque debilibus formentur sidera membris.

265 temporibus quoque sunt propriis pollutia signa :
 aestas a Geminis, autumnus Virgine surgit,
 bruma Sagittifero, uer Piscibus incipit esse.
 quattuor in partis scribuntur sidera terna ;
 hiberna aestiuis, autumni uerna repugnant.

nascetur, cum exit 259 *incuruo Regiomontanus, in curuo libri* *pede GL²,*
per de LM *cancro Regiomontanus, cancri libri, quem casum, sequente prae-*
sertim Centauro superest, nemo Latinus facile positurus erat. schol. Arat. 893
 ó Καρκίνος ἐπὶ πρόσωπόν ἔστιν ἐμπεπηγώσ τῷ οὐρανῷ, quamquam non nullis eae
 stellae quae Asini dicuntur δοκοῦσιν ὀφθαλμοὶ εἰναι Καρκίνου, et oculos eius
 commemorat Aratus 496 260 Sagittario, cuius obliqua imago est, alter
 superest ac relictus est oculus, alter non comparet et desideratur. unius fit
 mentio C.C.A.G. v i p. 208 25 τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ Τοξότου 261 *nostros GL²,*
nostro LM 265-269 aestiu sunt Gemini Cancer Leo, autumnalia Virgo
 Libra Scorpius, hiberna Sagittarius Capricornus Aquarius, uerna Pisces Aries
 Taurus. aliorum astrologorum dissensionem uide in prefaetione 268 terna
 Fayus, terrae libri 269 *autumni**, autumnis GM et corr. ex autumnus L.
autumnus adiectuum pro autumnali, usurpatum a rei rusticae scriptoribus
 Catone et Columella eorumque simili Plinio, poetarum nemo posuisse uidetur
 Ausonio antiquior aut eo cuius uersus de iv temporibus habentur anth. Lat.
 Ries. 864, P.L.M. Baehr. v p. 379. nam carm. de mens. (anth. Lat. 665,
 P.L.M. i p. 210) uu. 17 sq. *temporis autumni* (al. *temporibus autunnis*),
September, uincta racemis | uelate, quae uerba nec sensum habent nec construc-
tionem, correxit Hauptius, tempora maturis; graui autem errore lexicographi
uersum huius libri 425 *adlegant, ubi autumno datiuus est substantiu.*
autumni, τοῦ ὄπωρος, ut Luc. i 446 Taranis Scythicae non mitior ara Diana,
Mart. III 36 5 sq. ut in thermas . . . te sequare Agrippae, cum lauer ipse Titi,
anth. Lat. Ries. 163 1 conubii bellique deas superauit amorum, Cic. Tusc. v 105
malo enim Graecorum quam nostra proferre; quibus exemplis quominus
addatur eleg. in Maec. i 109 uiscera dissecti mutauerat arietis agni (uisceribus)
non Latinitas impedit sed sententia, quae agno requirit. paullo minus dura
sunt quae praepositionem habent, Prop. ii 8 23 sua cum miserae permiscuit
ossa puellae, Varr. l. L. VIII 60 ut in his singularibus, sic in multitudinis.
similia ad u. 552 adferenda erunt. uix sentitur idem loquendi genus in
 ii 537 sq. nam, quaecumque nitent humana condita forma | astra, manent illis
inimica et uicta ferarum 270-432 *exponitur de signorum per lineas formas*
que geometricas coniunctione, qua trigona tetragona hexagona diametra
efficiuntur, nec non de signis inconiunctis. Firm. ii 22 1 instituendum mathe-
maticum etiam illud in primis docere debemus, quid sit diametrum (Man. ii
395-432), quid trigonum (273-286), quid quadratum (287-296), quid hexagonum

270 nec satis est proprias signorum noscere formas
 126 et priuas quas dant leges nascentibus astra;
 271 consensu quoque fata mouent et foedere gaudent
 atque aliis alia succedunt sorte locoque.
 circulus ut dextro signorum clauditur orbe,
 in tris aequalis discurrit linea ductus
 275 inque uicem extremis iungit se finibus ipsa,
 et, quaecumque ferit, dicuntur signa trigona,
 in tria partitus quod ter cadit angulus astra
 quae diuisa manent ternis distantia signis.
 Laniger ex paribus spatiis duo signa, Leonis

(358-394), *quid abieptum* (385-394), *quod sit etiam trigonum dextrum, quod sinistrum* (284-6, 293). uersui 270 praemissa sunt in libris *quaes canticum* (om. G. scribendum *coniuncta*) et (om. G.) *eorum dextra aut sinistra* 270 proprias signorum *formas* noscere non satis esse nemo post lectos uersus 150-269 docendus erat, in qua carminis parte non soleae formae (de quibus in uu. 203-22 et 265-9 omnino non fuit sermo) sed *astrorum uaria est natura notata*. quid hoc loco dici debuerit clare ostendit comm. Ptol. tetr. p. 30 *πληρώσας τὴν καθ' αὐτὰ τῶν ἁψδίων δύναμιν νῦν μεταβέβηκεν ἐπὶ τὴν πρὸς ἄλληλα, ἥτις συνίσταται ἐν τῇ τῶν σχημάτων θεωρίᾳ*, idque ipsum dictum fuisse demonstrat u. 271, *consensu quoque iata mouent*, quibus uerbis fieri non potest quin antecesserit aliquid de singulorum siderum uiribus effectuque. quad ut reciperaret Bentleius *formas* in *sortis*, non aptissimum uerbum, mutauit: ego hoc reuecaui uersum incommodo superiore loco positum 126 priuas Scaliger, primas GL, prima M. *primus pro priuus* Lucretii codices III 373, IV 261, Iuuenalis VIII 68, Horatii aliquot serm. II 5 11. hoc adiectiu Manilium non puto usurum fuisse nisi in proximo uersu posuisset *proprius*

272 alia Bentleius, aliae libri sorte GL², forte LM et in marg. man. I G. aliis alia sorte siue descriptione aliquo loco siue internallorum spatio succedunt continuanturque. *aliae* (formae) cum sententiae repugnaret, Fayus, homo metri ignarus, *alia* (signa) substituit, Bentleius *alia* *alia* (sorte); sed *alia* propter succedendi uerbum seruandum erat, id quod fecerunt Iacobus et Bechertus 273 *ut pro ἡχῃ posuerunt Cicero phaen.* 2, Germanicus 233

dexter signorum orbis dicitur qui in dextram partem, hoc est in occidentem, uoluit; quam zodiaci conuersionem cur poeta hoc loco significandam putarit mox uu. 292 sq. apparebit. Verg. Aen. x 885 *laevo equitauit in orbis*, Iuu. VI 495 sq. *laeuum . . . comas . . . uoluit in orbem*, toto uersu nihil declaratur nisi hoc: *in concluso signorum circulo* 274 275 tres lineae aequales diuersis regionibus ducentur et inibus suis extremis iunguntur; hoc est inscribitur *τρίγωνον ἵσσπλευρον* 276 *trigona* adiectiuum. ut 290 *quadrata*; contra substantiua sunt *trigonum* 299, *quadrati* 333

277 *partitus* M sicut coniecerat Scaliger, partitur GL 279 ex Ellisius noct. Man. p. 41 iterumque p. 42, e iam Scaliger, et libri. quod temere et sine ratione ab Ellasio coniectatum est (is enim per poetas Latinos discurrere consuevit locos sectando ubi superiores critici et in e mutarint, uelut i 203, 428, 864, II 182, 446, ut ee se malle profiteatur) tamen probandum uidetur:

- 280 atque Sagittari, diuerso conspicit ortu ;
 Virginis et Tauri Capricorno consonat astrum ;
 cetera sunt simili ratione triangula signa
 per totidem sortis, desunt quae, condita mundo :
 [sed discrimen erit dextris scaeuisque : sinistra
 285 quae subeunt, quae praecedunt dextra esse feruntur ;
 dexter erit Tauro Capricornus, Virgo sinistra.]
 hoc satis exemplo est. at, quae diuisa quaternis
 partibus aequali laterum sunt condita ductu
 quorum designat normalis uirgula sedes,
 290 haec quadrata ferunt. Libram Capricornus et illum
 conspicit ante Aries atque ipsum a partibus aequis

ob ii 167 *ex paribus* 280 *diuerso ortu*, nam Sagittarius Laniger prior oritur, Leo posterior. ortus autem propterea fit mentio quia inde pendent quae de dextris laeuisque signis tradentur uu. 292 sq. 282 Gemin. 2 7 κατὰ τρίγωνον δέ ἔστι Κρίδος Λέων Τοξότης, Ταῦρος Παρθένος Αἰγύκερως, Δίδυμοι Ζυγός Τῷροχος, Καρκίνος Σκορπίος Ἰχθύες· τὰ πάντα τρίγωνα τσόπλευρα τέσσαρα
triangula Cicero appellauit de diu. ii 89, item opinor Germanicus frag. vi

283 *sortis* Scaliger, *tortis* libri. *totidem sortis*, alteras duas discriptiones, ut 272 *sorte*; falso enim Scaliger μορφας, id est zodiaci partes trecentesimas sexagesimas, interpretatus est. reliqua recte intellexit Scaliger, distinxit F. Iunius, quem praeter necessitatem quae desunt nouasse ostendunt quae ad 169 adnotauit. ordo est cetera *triangula signa*, quae desunt (hoc est quae uu. 279-81 non nominantur), *simili ratione per totidem sortes mundo condita sunt*, Gemini Libra Aquarius, Cancer Scorpius Pisces. his Manilius uersum 287 subiecerat, *hoc* (quod uu. 279-81 de duobus ex quattuor trigonis est expositum) *satis exemplo est* 284-286 cum causa deleuit Bentleius, ‘nam mox uersu 293 hoc de dextris et sinistris quasi prius non dictum memorat auctor,’ contra quem Iacobus progr. Lubec. an. 1834 p. 11 ita disputat ut uerba, quae exscripsit, non legisse uideatur. sed in eo Bentleius errauit quod posteriorem uersus 283 partem simul elecit quodque illa *hoc satis exemplo est*, quae quam commode uersibus 279-83 subiungantur paulo ante explicauit, eadem damnatione complexus est

284 *scaeuisque**, laeuisque iam Iacobus progr. Lubec. an. 1834 p. 12,
 seu ^{ca} *eusa* M, seu *causa* GL: fuerat *seneuisq.* ceterum *scaeueus* adiectiuum Manilius non magis positurus erat quam hexametrum post quintum trochaeum sic incisurus, *scaeuisque : sinistra*. de sententia dicam ad 293 286 *dexter* GM, *dextera* L 287 ad quae GL, athuc M 289 *quorum laterum normalis uirgula*, normae regula duplex rectum angulum efficiens 290 *quadrata* (= □ ta) praeclaro inuento Bentleius, ta GM et ut uidetur L, ca (haecca) L². Gemin. 2 16 κατὰ τετράγωνον δέ ἔστι Κρίδος Καρκίνος Ζυγός Αἰγύκερως, Ταῦρος Λέων Σκορπίος Τῷροχος, Δίδυμοι Παρθένος Τοξότης Ἰχθύες· τὰ πάντα τετράγωνα τρία 291 *ante**, hahunc (sed ha eras.) L, hunc G, hinc M sicut coniecerat Lannoius, quod Fayus *deinde* interpretatur, Pingraeus ‘c'est ainsi que’; in archetypo *hanc* fuisse suspiceris, quamquam fortasse non minus ueri simile est

Cancer et hunc laeua subeuntis sidera Librae.
 semper enim *in dextris censem* signa priora.
 sic licet in totidem partis diducere cuncta
 295 teraque bis senis quadrata effingere signis,
 quorum proposito reddentur in ordine uires.
 sed si quis contentus erit numerasse quadrata,

añ propter *ari-* intercidisse. Aries Capricornum conspicit ante se positum, *προηγούμενον* siue dextrum, ipse laeuis atque *ἐπόμενος*: Priap. Verg. 2 3 *agellulum . . . ante quem uides*, Man. II 502 *Libra . . . animo complexa est Scorpion infra*, id est inferius collocatum. huiusmodi autem aliquid sententia flagitat, neque enim solum Capricornum Aries sed Cancerum quoque quadrati ratione conspicit, sicut trigoni ratione Leonem pariter et Sagittarium uu. 279 sqq., diuerso ut ait ortu. itaque et ad *Libram* et ad *ipsum* auditur *ante*; quartum membrum aduerbio non indiget, in quo est *laeua subeuntis* 293 in addidi. *dextris censem* iam Scaliger 'mirum genus loquendi' nisum est, neque iniuria, *censere* enim cum datiuo coniunctum *attribuire* significat (ut II 653 et Senecae loco ibi adferendo), cum ablatiuo *aestimare*; horum autem neutrum uult poeta, sed priora signa inter dextra referri, quod quibus usu uenit, ea *in dextris censi* Latine dici possunt, uelut Liu. VII 18 5 *plebes contra fremit: quid se uiuere, quid in parte ciuium censi?* ceterum priora Manilius dicit quae prius oriuntur, haec autem dextra esse consentiunt schol. Paul. Alex. E 4 δεξιὰ λέγεται <τὰ> ἐν τοῖσ τὴν ηγουμένουσ, ἀριστερὰ δὲ τὰ ἐν τοῖσ ἐπομένουσ et C.C.A.G. I p. 155 27 sqq., neque re dissentit, etsi uerbis forsitan discrepare uideatur, Firmicus II 22 4 *dextrum trigonum est, quod ab eo signo, a quo incipimus, retro est, sinistrum uero, quod abante; ut puta Arietis dextrum trigonum est Sagittarius, sinistrum uero Leo, 6 quadratum Arietis sinistrum Cancer, dextrum Capricornus, sicut in ceteris omnibus quadratis, quod retro fuerit, dextrum est, quod abante fuerit, sinistrum;* is enim non motum caeli et ortus signorum respicit sed usitatum numerandi ordinem, quo ab Ariete profecti Capricornum Sagittariumque post nos relinquimus, ad Cancerum et Leonem uersus progredimur 294 sic licet Scaliger, scilicet libri diducere Scaliger ed. I in adnotacione, deducere libri. *in totidem partis diducere* idem est quod uu. 287 sq. *diuidere quaternis partibus* 295 *terna* Voss. 390, terra GLM quadrata Voss. 390, quadrate GLM effingere Lannoius, fringere GLM, singere L². scriptum fuerat nimurum male diuisis litteris quadratus *flingere* 296 reddentur Bentleius, redduntur libri. reddentur uersibus 656-72; nunc omittuntur 297-351 quae tribus uerbis Geminus tradit 2 7 *ὑποτελεῖ ή τοῦ τριγώνου πλευρὰ ὑπὸ σύδια μὲν τέσσαρα, μοίρας δὲ ρκ', 16 ὑποτελεῖ ή τοῦ τετραγώνου πλευρὰ ὑπὸ σύδια μὲν τρία, μοίρας δὲ ζ'*, ea Manilius ut popularibus suis, si forte possit, inculuet, per uersus amplius quinquaginta omni ope admittitur: tantae molis erat Romanam gentem his bina quot essent perdocere. sumnam admonitionis sic reddit Bentleius: 'quod tot uersibus auctor ostendit, hoc tantum est. errabis, inquit, si in latere trigoni quinque integra signa numeraueris. cum enim in toto aequatore'—immo zodiaco—'sint partes siue gradus 360, pars tertia eius numeri siue 120 latus efficit trigoni. atqui, si quinque signa numeres, efficiunt partes 150. similiter errabis, si in latere quadrati quattuor signa integra numeres. cum enim

diuisum *ut signis mundum putet esse quaternis,*
aut tribus ac binis signis ornare trigonum,
 300 *ut socias uires et amicos exigat ortus*
foederaque inueniat mundi cognata per astra,
falsus erit. nam, quina licet sint undique signa,
qui tamen e trinis, quae quinto quoque feruntur
astra loco, fuerint nati, sentire trigoni

numeri 360 pars quarta pro quadrati latere sit 90, quattuor signa efficient 120.
 ergo numerabis a principio primi signi ad principium postremi, non a principio
 ad finem nec a fine ad principium; illo enim pacto numerus iusto maior erit,
 hoc autem iusto minor.' 298 *ut addidit Scaliger.* ea opinione, ut putet

299 *tribus ac binis*, tria sub quinis libri, sententia aut nulla, contentus*
erit tria sub quinis signis ornare trigonum, ut socias uires exigat, aut absurdissima,
numerasse quadrata, ut putet tria sub quinis signis ornare trigonum.
 et quid est omnino *tria (signa opinor) sub quinis signis?* quae uerba ne qui se
 simulant quidem interpretari Fayus et Pingraeus interpretantur. pro illis
tria sub quinis nihil ad sensum requiritur praeter quinque, quam numeri notam
 poeta ut uersum expleret similiter dilatauit in 313 *duo sunt ternis dirimentibus*
astra. *quinas pro binas exhibent Pal. et Veron. in Verg. Aen. v 96, bina pro*
quina una codicum familia Mart. i 11 1; quamquam hoc loco transpositione
 potius litterarum erratum suspicor, *tri-asub-cuinis.* quod si quis *paribus*
quinis signis malit, habeat, quo id commendet, 302 quina . . . undique signa;
 nam aliter u. 334 dicitur *trinis paribus* (lineis) *facies cum membra trigoni*

ornare, instruere 300 amicos inter se ortus non signorum sed hominum
 eis nascentium, *ut ii 509 et locis ad 239 adlatis. ii 653 corpora censemur*
. . . amica trigonis, 675 sq. haec ad amicitias . . . ducunt 303 e trinis,*
ex signis libri, quale loquendi genus, ex signis, quae astra quinto quoque
loco feruntur, cum uix minus inconditum esset atque abhorrens quam quae
 i 384 sq. legebantur *uno in astro, sidus nostro quod contigit orbi* (quod
 contra emendate et Latine scribitur iv 841-5 *luna quibus defecit in astris,*
*. . . haec quoque signa . . . languent), Bentleius *astra in posta mutauit, qua*
 forma post Lucretium et Silius in epico carmine XIII 553 et nisi fallor
 Vergilius usus est Aen. VII 598 *nam mihi parta quies, somnique* (Chr.
 Wordsworthius, *omnisque libri) in limine postus (libri portus) | funere felici spolior*
 (neque ullo praeterea bono), Manilius in opere didascalico ut usurus fuerit
 non est ueri simile: certe multo facilius librarii et rinis in *ex sinis* et hoc in
signis mutaturi erant, de quo scribendi uitio dixi ad i 408. trigoni latus a
 prima parte Arietis initium capiens in ultima Canceris parte terminatur, ut Leo
 totus in altero sit latere, item totus in tertio Sagittarius; quo pacto haec tria
 signa mutuo trigoni affectu non coniunguntur. sed Manilius cum homines ex
 eis natos trigoni uires sentire posse negat, nimium dicit; illud dicere debebat,
 facile fieri posse ut non sentirent. neque enim semper aut necessario linea a
 signi principio ducitur; quae si a medio incipit Ariete, in medio Leone desinit,
 ut illas certe siderum partes societ. prudentius Porphyrius in isagoga (comm.
 Ptol. tetr. p. 187) πολλάκις γὰρ κατὰ (sic scribendum pro τὰ) μὲν ἡγδῖα εἰσιν
 ἐσχηματισμένοι (οἱ ἀστέρεσ), κατὰ δὲ μοίρας οὐκέτι de feruntur uide ad 188*

304 fuerint G et man. I corr. ex fuerint L, fuerunt M nati G, natis LM

- 305 non poterunt uires: licet illud nomine seruent,
amisere loco dotes numerisque repugnant.
nam, cum sint partes orbis per signa trecentae
et ter uicenae, quas Phoebi circuit ardor,
tertia pars eius numeri latus efficit unum
310 in tris perducti partes per signa trigoni.
hanc autem numeri non reddit linea summam,
si signum a signo, non pars a parte notetur,
quod, quamuis duo sunt ternis dirimentibus astra,
si tamen extremam laeui primamque prioris
315 inter se conferre uoles numerumque notare,
ter quinquagenas implebunt ordine partes;
transbit numerus formam finisque sequentis
consumet ductus. licet ergo signa trigona
dicantur, partis non seruant illa trigonas.
320 haec eadem species fallet per signa quadrata
(quod, cum totius numeri, qui construit orbem,
ter denae quadrum partes per sidera reddant,

305 interpusit Iunio et Fayō praeuentibus Bechertus. astra quinto
quoque loco posita, non homines ex eis nati, trigona nominantur et iustis
numeris repugnant nomine GL², nomina LM 308 ter uicenae I², tunc
vicinæ GLM 310 perducti I², praeducti GLM; nibilo deterius esset pro-
ducti 312 a parte notetur, nota numeri a parte ducti signetur 313
ternis (=iii) Bentleius dirimentibus Bonincontrius, adiri mentibus GL,
andri mentibus M, tribus medianibus iam Regiomontanus. II 277 sq. astra |
quæ diuisa manent ternis distantia signis, 393 duo signa . . . mediis
sulmota quaternis 314 extremam Regiomontanus, extreum libri que
M sicut coniecerat Bentleius, om. L ue GL² 315 uoles L²M, uolens GL
numerum GL², numeri LM 317 formam, σχῆμα trigonum jinis acc. plur.,
sequentis ductus gen. sing. 319 trigoni Fayus praeter necessitatem; etenim,
ut signa trigona, ita partes trigonae sunt quae trigonum efficiunt; quarum iustum
numerum non seruant quinque signa uno ordine continua, naufragium enim
facient partes uuius in illis (u. 330) 322 denae*, triginta (triginta ut alibi
M) libri: conflata sunt ter denae et triginta. metri uitium, quod paene miror
neminem hac aetate adlato Mart. XII 26 1 sexaginta teras (ita enim codices)
defendisse, recte Bentleius ferri posse negavit; sententiam uerborum, quae
uix minus uitiosa est, nemo nidetur curasse. in quibus non tam id uitupero,
quod nullo auctore quadrum ponitur pro parte quarta (quo sensu quadrum
Censorinus usurpauit de die nat. 11 9, atque ita hoc uersu Regiomontanus),
quam disputationis contextum ac progressionem desidero. neque enim haec
recta est argumentatio, ‘cum xc zodiaci partes partem quartam totius numeri
(nam numeri quadrum coniungunt) efficiant, inde cuenit ut quattuor signa cxx
partes, duo signa LX partes obtineant’: recte aut sic concluditur, ‘cum xc

euénit ut, prima signi de parte prioris
 si partem ad summam ducatur uirga sequentis,
 325 bis sexagenas faciat; sin summa prioris
 et pars confertur subiuncti prima, duorum
 signorum in medio numerum transique referque,
 triginta duplicat partes, pars tertia deerit);
 et, quamuis quartum a quarto quis computet astrum,
 330 naufragium facient partes unius in ipsis,

partes quartam totius numeri efficiant, euénit ut quattuor signa iustum lateris
 modum XXX partibus excedant, duobus signis ad eundem explendum XXX
 partes desint, aut certe sic, 'cum singula signa XXX partes obtineant, euénit
 ut quattuor signa CXX partes, duo LX obtineant.' cuiusmodi est quod restitu.
 cum totius numeri uu. 307 sq. recensi partes tricenae per sidera distributae
 quadrum sive τετράγωνον reddant, hoc est cum singula signa triginta partes
 contribuant ad quadrum efficiendum, inde euénit ut quattuor signa CXX partes,
 duo signa LX partes possideant; quarum summarum neutra quater multiplicata
 efficit CCCLX, ut pro quadri latere esse possit. ad uerba quod attinet, uide
 III 492 sq. *ex hac tricenas summa per sidera partes | distribues.* appetet
 quid de aliorum coniecturis statuam, Bentlei nongentae (uoluit nonaginta, sed
 non multum interest), Iacobi *ter quadra* (neut. plur.) *triginta*, Postgatii *ter*
quadra (fem. sing.) *triginta . . . reddat* 323 post 325 collocat G: scilicet
 cum 324 sq. propter homoeoteleton, sicut in Voss. 390 factum est, excidissent,
 alieno loco repositi sunt euénit GL², et uenit LM prioris ex duobus illis
 signis angularibus de quibus quaeritur: mox sequentis et subiuncti idem signi-
 ficant quod u. 314 laeui 325 sin L²M, in GL 326 subiuncti Regiomontanus,
 subiunctis libri 327 transique referque*, transitque refertque libri propter
 confertur et *duplicat*, sublata orationis structura. nam et nominatiuus deest
 (frustra enim adesse iubent *uirga* ex protasi enuntiati aliter conformati petitum),
 et ultra modum incondite sic uerba copulantur, *transitque refertque duplicat*.
 appetet sententiam esse debere 'si a summa prioris parte ad subiuncti primam
 numeramus, partes fiunt LX,' ut apodosis uerbis *triginta duplicat partes*
 contineatur; pro *numerum refert* requiri fere ita ut *numerus referatur*. impera-
 tiuus ita ponitur ut Iuu. XIII 26 sq. *rari quippe boni, numera, uix sunt totidem*
quot | Thebarum portae, Colum. v 25 hunc numerum in se multiplicato, fiunt
pedum nonaginta milia: si numerum transeas referasque, inuenies eum triginta
 partes duplicare; nec dissimiliter ipse Manilius v 46 sq. *tolle sitos ortus hominum*
sub sidere tali, | sustuleris bellum Troiae. ceterum *transi* hoc uersu *transcurre*
 significat, ut I 378 et IV 398, non *transili*, ut II 368 328 *duplicat* is *numerus*

audacter sane, sed sine ulla ambiguitate, iuxta ponuntur *triginta partes*
 orbis trecentesimae sexagesimae et *pars tertia* sive *triens* *summae efficiendae*
duplicat, *deerit*, III 345 sq. *effugiant . . . erit*, 350-4 *efficitur . . . perit . . .*
quaerentur . . . abducent, 567-80, IV 495-7, 544 sq. 329 *et coniunctio* *quique*
 eam sequuntur uersus duo non ad proxime praecedentia spectant sed ad u.
 320; nam in prava ratione uu. 325-8 exposita non unius ex quattuor astris
 partes naufragium faciunt sed duo, primum et extremum, excluduntur.
 quare olim 329 sq. illuc transtuli 330 *naufragium facient*, ἀφανισθήσονται
 neque earum rationem habebit qui recte calculos subducere didicerit. sed
 in ipsis, si ad partes refertur, nugatorium est, sin ad astra, soloecum

- 684 quae quamquam in partis diuisi quattuor orbis sidera quadrata efficiunt, non lege quadrati censemur: minor est numeri quam cardinis usus.
- 331 non igitur satis est signis numerasse trigona quadratue fidem quaeri per signa quaterna. quadrati si forte uoles effingere formam, aut trinis paribus facies cum membra tricorni,
- 335 hic poscit quintam partem centesima summa, illuc amittit decimam. sic conuenit ordo. et, quiscumque quater iunctis fauet angulus usque,

uidetur; neque enim aut hic aut IV 860 uim eius pronominis propriam agnoscere possum, ut utroque pernagato errore pro *illis* id scriptum suspicer. *ipsum pro eum ipsum* positum est II 291 similiterque *ipsa* I 698

post hunc uersum collocaui 684-686, quos ad hanc disputationem pertinere tam manifestum est quam ab illo loco alienos esse, ubi Scaligerum Bentleium Iacobum multum et frustra exercuerunt. hic casu omissi uersui 683 propter *cardinis* nomen subiecti sunt, quemadmodum 232 ut post 231 insereretur efficit in utroque commemoratus Aquarius 684 *quae partes*

partis L, *partes GL²*, *partibus M.* de *partes u.* 330 et *partis u.* 684

uide ad 328 *diuisi* Scaliger, *diuisit* libri 686 *numeri* *quaternarii*

cardinis, puncti angularis, quod in certam signi partem incidit, unde ratio proficisci debet 331 *trigona M* sicut coniecerat Scaliger, *trigonas GL*, *trigonum* Bentleius propter *quadrati u.* 332, sed uide 297 *quadrata* 299 *trigonum* 332 *quaeri* Bentleius, *caeli* libri. *caeli* siue cum *quadrati* coniungas siue ad *signa* referas, nihil est aut *caeli* aut *quadrati* *fidem* *numerasse*. fides *quadrati* *quaeritur* atque *exigitur* (II 591 *fidem* *quaerat*, III 503 sqq. *sic erit . . . quaerendus . . . horoscopus . . . ut, cum exacta fides steterit, . . . fallere non possint summi fastigia caeli*) ut inde uera ducantur fatorum praesagia, quae, si per *signa* *quaterna* ac non per *partes* *nonagenas* *quadratum* struxeris, falsa erunt *quaterna LM*, *quadrata* *quaterna G*

332-335 recte edd. uett. ac iam codices quidam interpusxerant, praeve Scaliger et Bentleius 333 334 *si uoles, facies cum: III 590-4 si constiterit, cum consistet 334 paribus lineis, nisi fallor, quemadmodum Graeci eo quod est γραμμὴ omisso dicebant αἱ παράλληλοι, η εἰθεῖα, η ὑποτείνουσα.* Mart. Cap. VI 712 *aequilaterum . . . quod tribus paribus lineis lateribusque concurredit, Colum. v 25 tribus paribus lateribus triquetrum metiri 335 centesima in trigoni latere poscit sui quintam, ut fiat 120; in quadrati latere amittit sui decimam, ut fiat 90' Bentleius 336 ordo rationis arithmeticæ: III 218 sq. nec me uulgatae rationis præterit ordo, | quae binas tribuit signis surgentibus horas 337 quiscumque locis, quod ex insequenti uersu auditur iunctis Scaliger, iunctus iam Regiomontanus, cunctis libri ut I 439. quater iunctis, quadruplici serie conexis: II 275 (linea) extremis iungit se finibus ipsa. Martialis cum dicit x 51 11 sq. *nec illic | sunt triplices thermae nec fora iuncta quater fortasse nihil significat nisi quadruplicata siue quattuor*, sicut idem IX 84 9 bis triplete iuncta posuit pro sex annis, Firmicus II 23 6 numeri bis iuncti pro duplicati fauet, quo uerbo qui similiter usus sit non noui, ita pro incidit positum uidetur ut simul adsit eligendi et delectum adhibendi*

- quaeque loca in tripli signarit linea ductu
cum sinuata uiae linquet dispendia recta,
340 his natura dedit communi foedera lege
inque uicem adfectus et mutua iura fauoris.
quocirca non omnis habet genitura trigonis
[consumet ductus licet ergo signa trigona
dicantur partis non seruant illa trigonis]
345 consensum signis, nec, cum sunt forte quadrata,
continua inter se seruant commercia rerum.
distat enim, partis consumat linea iustas
detractetne modum numeri, quem circulus ambit,
nunc tris efficiens, nunc quattuor undique ductus,

notio 338 signarit GL², signaret LM. de *jauet, signarit* uide ad 328
 339 sinuata Pingraeus, signata libri recta GL, tecta M uiae dispendia,
 hoc est itinera longiora, appellat tres circuli arcus, quos relinquit uitatque
 recta trigoni linea breuioribus spatiis ab angulo ad angulum currens. hos
 autem arcus linea non signat, sed tria tantum circuli puncta; neque, si uel
 maxime signaret, ulla cum ui aut pondere sic idem uerbum repeteretur, *qua*
loca signarit cum signata linquet dispendia. sinuata ea dispendia sunt conuexo
recessu, ut dicit II 374: uide IV 600 *litoraque in Syrtis reuocans sinuata*
uadosas, 755 *Euxinus Scythicos pontus sinuatus in arcus*, anth. Lat. Ries.
 139 1 *flexilis obliquo sinuatur circulus orbe.* recta, quod qui reuocauit
 Iacobus stolidae ad *dispendia* rettulit, quomodo accipendum esset primus
 Breiterus uidetur intellexisse: superiores *rectae* ex interpolatis codicibus
 receperant, quod quot errores procrearit nihil attinet dicere. quamquam
 planius et melius scriberetur *via . . . recta* ablatiuo casu; neque enim gene-
 tiuo opus est, dixitque Tacitus, ut ann. I 63 6 *compendiis uiarum*, ita XII 28 1
 eodem sensu *proprioribus compendiis*, quemadmodum ipse Manilius II 928 *ut*
brenia in longo compendia carmine praestem. diuersa significatione Martialis
 IX 99 5 *tu qui longa potes dispendia ferre uiarum*, id est incommoda

342-346 non quicunque signo aliquo horoscopante gignitur coniunctionem
 concordiamque habet cum signis ei signo trigonis, ut necessario amici sint
 qui sub Ariete quique sub Leone Sagittarioue nascuntur; quod idem in
 quadrata signa ualet 342 trigonis LM, trigonos GL² ad *ductus* u. 343
 accommodatum 343 344 (=318 319) deleuit Scaliger ed. 1 iterumque
 Bentleius, omittit cod. Par. si fides Stoebero. aberrauerat librarius a *cons-*
u. 345 ad *cons.* u. 318 344 trigonis ita libri propter *signis* u. 345

345 nec GL², ne L, ue M 346 continua libri, quod uereor ut recte
 reduxerit Iacobus. continua commercia, usque a principio ad finem quarti
 cuiusque signi continuata; sola enim quattuor puncta angularia inter se
 consentiunt. continuo Regiomontanus cum eoque Scaliger et Bentleius, quod
 unice aptum uidetur 347 enim Bentleius, a quo Latine discere noluerunt
 Pingraeus Iacobus Bechertus, enim an libri: II 651 *distat enim surgatne eadem*
subeatne cadatne 348 ne Bentleius, que libri *detractet modum*, recuset:
 idem est *numeris repugnat* u. 306 numeri CCCLX partium 349 *efficiens*
 Scaliger ed. 1, *efficiet* libri, quo non minus inconditum est quod Scaliger ed. 2

- 350 quos in plura iubet ratio procedere signa
interdum, quam sunt numeris memorata per orbem.
sed longe maior uis est per signa trigoni
quam quibus est titulus sub quarto quoque quadratis.
altior est horum submoto linea templo,
355 illa magis uicina meat caeloque recedit
et proprius terras accedit uisus eorum
aeraque infectum nostras demittit ad auras.
debilia alternis data sunt commercia signis,

praetulit *efficiat*, cum tamen interpretaretur ‘quae aut trigonum aut tetragonum facit,’ id est *efficiens* 350 *iubet* Scaliger, *iuvet* libri *ratio arithmetic*a, ut III 246 quem numerum debet *ratio sed non capit usus*. haec autem ratio, a prauo profecta initio, si uerbi causa trigoni latus quinque integris signis formaueris, id est partibus CL, postulat ut reliqua duo latera in plura signa partesque producantur quam habet zodiacus, in signa uidelicet quindecim siue partes CCCCL 351 *numeris memorata per orbem*, enumeratione CCCLX partium comprehensa 352–357 trigonum plus ualere quam quadratum confirmat Manilius, praeterea, quem nouerim, nemo 352 *pro trigoni* Bentleius *trigonis* scripsit, quod requirit sane ratio grammatica; *eorum enim pluratiuum u.* 356 *quo referatur non habet, cum signa hoc uersu 352 com*memorata non trigoni sint sed zodiaci. sed illud elegantia praestare uidetur, sequente in proximi uersus exitu *quadratis*, ut excusetur neglegentia sermonis. *per signa*, in zodiaco, ut II 307, 310, III 87, 120, 128, 491 353 *quibus*, eorum quibus. III 493 sq. *distribues primam uicem quo Phoebus in astro fulserit, id est ei astro in quo sub quarto quoque quid significet facilius sentitur quam qui id significare possit explicatur; est autem fere ‘cum quarto quoque signo censeantur’* 354 ‘linea, ἡ ὑποτελνοστα. templo, arcu suo’ Scaliger. *templum* fortasse totius caeli ambitum significat, ut II 806 *imum templi summumque cacumen*, Cic. de r.p. VI 15 *illum globum, quem in hoc templo medium uides, quae terra dicitur*, Varr. I.L. VII 7 *quaqua intuiti erant oculi, a tuendo primum templum dictum; quocirca caelum... dictum templum*. eadem dubitatio oritur ad II 668 355 *illa, trigoni* 356 *proprios terras* ut I 315 *proxima frigentis Arctos uisus eorum* (*trigonorum*, ut dixi ad 352) *mutuus*, hoc est linea superiore uersu commemorata. Cens. de die nat. 8 8 sq. *cum (sol) in quartum signum peruenit et media duo sunt, uidet κατὰ τετράγωνον, quoniam linea illa, qua uisus pertendit, quartam partem orbis abscidit. cum in quinto autem est tribus interiacentibus mediis, κατὰ τρίγωνον aspicit; nam tertiam signiferi partem uisus ille metitur. quae duae uisiones τετράγωνοι et τρίγωνοι etc.* Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 39 de planetis ἐπιβλέπειν δὲ λέγονται ἀλλήλουσ . . . οἱ κατὰ τρίγωνον ἡ τετράγωνον φαινόμενοι. κατὰ τρίγωνον . . . ἐπιθεωροῦσιν ἀλλήλουσ ἀστέρεσ οἱ τριῶν ἥψολων ἔχοντες τὸ μεταξὺ διάστημα. eodem sensu *uisus* ponitur uii. 371, 386, 575, fortasse etiam 377; alio et proprio 468 et 503 357 *infectum GL², ineffectum LM.* II 856 sq. *omne . . . signum . . . partibus inficitur mundi* demittit cod. Flor., dimittit **GLM** *aera* habent astra IV 483, 499, fortasse 743 358–384 alterna siue tertia quaeque siue hexagona 358 *debilia* satis bene Iacobus, *deuiaque G* suprascr. man. I et ut uidetur **L²**, *diuiaque M* et ut uidetur **L**, *dubiaque G* in textu,

- mutua nec magno consensu foedera seruant,
 360 inuita angusto quod linea flectitur orbe.
 nam, cum praeteriens formatur singula limes
 sidera et alterno deuertitur angulus astro
 sexque per anfractus curuatur uirgula in orbem,
 a Tauro uenit in Cancerum, tum Virgine tacta
 365 Scorpion ingreditur, *tum te, Capricorne, rigentem*
et geminos a te Pisces auersaque Tauri
sidera contingens finit, qua cooperat, orbem.
alterius ductus locus est per transita signa
utque ea praetereas, quae sunt mihi, singula, dicta,

at dubia Bentleius. *deuia adiectuum sensus, que coniunctionem oratio respuit.* Porph. isag. p. 186 ὁ ἔξαγωνος σχηματισμὸς ἀδρανέστερος, C.C.A.G. I p. 156 28 ai ἔξαγωνοι δορυφορίαι ἀνειμένων ἐνεργοῦσιν, Cens. de die nat. 8 4 (conspectus) *ualidiores alii, infirmiores alii habentur, 6 (sol) cum in tertio est signo, hoc est uno medio interposito, tunc primum illum locum unde profectus est uidere dicitur, sed ualde obliquo et inualido lumine, 13 quia languido iam radio infirmum lumen κατὰ ἔξαγωνον mittatur, schol. Germ. Breys. p. 199 5 et p. 223 12 cetera dissident uel leuiter aspiciunt, ut tertium quodque, quod dicitur hexagonon* 360 ‘parce que la ligne qui décrit l’hexagone se préte comme malgré elle à se courber, après n’avoir soutenu qu’un petit arc’ Pingraeus. *inuita flectitur quae angulos facit obtusos* 361 **praeteriens***, *praedales LM, per tales GL², ut uideatur olim fuisse praetales* *formatur (nam cum formatur talis per singula limes)* Ellisius noct. Man. p. 46, *formantur libri, ut mox 363 curuantur pro curuatur, 377 uagantur pro uagatur plerique. non singula formatur sidera sed singulis praeteritis sideribus linea hexagoni: ii 369 utque ea praetereas quae sunt mihi singula dicta, 376 singula circuitu quae tantum transeat astra.* hoc dici debere sensit Bentleius, sed conjectura eius Pingraeo et Becherto probata *pertransit formatus* uerbum habet nec sensu aptum nec Plinii auctoritate satis commendatum. ceterorum conata melius omittuntur 362 *deuertitur, hospitio accipitur*

363 *curuatur GL², curuantur LM.* idem est quod u. 360 *flectitur in orbem, ut fine principium tangat: iterum 367 orbem de hexagoni circuitu, qui 370 circulus appellatur* 365 *tum Bentleius, quod post -tur excidisse putandum est, quo libri, dein anonymous saec. XVI in Ellisii noct. Man. p. 212, recta sententia, synizesi non Maniliiana. ad quo Huetius a praepositionem uel ex 364 uel ex 366 audiri uult: paulo minus insane tacto ex tacta repetisset*

rigentem GL, regentem M ut i 314, ac uulgaris is error est, ne quis inde coniciat quo te, Capricorne, relicto, obstante etiam ii 553 et te, Capricorne, rigentem 366 *a te ut i 626 tuis ab astris auersaque tauri Huetius, aduersaque tauro libri. Taurum a tergo contingit linea a Piscibus ueniens. aduersa Tauro sunt omnia zodiaci sidera praeter Geminos et Cancerum*

368 post 369 collocat G 368 *alterius M, alternis GL est anonymous Ell. noct. Man. p. 212 et Scaliger, et libri 369 utque, et ita comparatus ut. ordo est utque ea, quae mihi dicta siue commemorata sunt (Taurum Cancerum Virginem Scorpium Capricornum Pisces), singula praetereas: uide ii 814 et*

- 370 flexibus et totidem similis sit circulus illi.
 374 tercia conuexo conduntur signa recessu ;
 371 transuersos igitur fugiunt subeuntia uisus,
 quod nimis inclinata iacent limisque uidentur
 uicinoque latent : ex recto certior ictus.
 375 et, quia succedit conuexo linea caelo
 singula circuitu quae tantum transeat astra,
 uis eius procul est altoque uagatur Olympo
 et tenuis uires ex longo mittit in orbem.
 sed tamen est illis foedus sub lege propinquia,

quae ad i 58 collegi 370 sit L², it G, in LM, fit cod. Monac. et editores plerique ante Iacobum, qui ueram scripturam, quam omnium codicum esse mentitus est, reduxit et recte enarravit, ‘alter ductus est per signa transita, et ita, ut signa dicta praetereas et circulus sit illi similis’

illi Fayus, illis libri 374, quem Bentleius deleuit, Scaliger autem ed. I ante 358 reiecerat, ante 371 collocaui, ubi requiritur subiectum sententiae; neque enim sola sex transita signa *transuersos fugiunt subeuntia uisus* *tertia*, singulis interiectis dirempta *conuexo* Bonincontrius, *conuerto* GL, cūuerso M, connecso Scaliger. *conuerto* probauit Stoeberus, reuocauit Bechertus, Breiterus etiam interpretatus est, ut *conuerto recessu* esset ‘durch das Zurücktreten des Bogens’ 371 *subeuntia* participio cum decesset, ad quod recte referri posset, substantiuum, necessario pro subiecto sententiae accipiendum erat; itaque Fayus ‘quae post priora sequuntur’ esse dixit, quasi haec magis uisus fugiant quam quae antecedunt; cuius leuitatis exsors Bentleius *sexangula* substituit. sed Iacobus participium, etsi quo referendum esset quaerere neglexit, recte tamen sic accepit, ‘fugiunt uisus, quia transuersos subeunt.’ signa hexagona subeunt illa quidem inter se conspectus (neque enim his, ut u. 386 cohaerentibus, mutuus ademptus est uisus), sed, quos non plane effugient, fugiunt quodam modo, cum transuersi sint nec certum ictum habeant 372 nimis GL², nemis LM *inclinata iacent**, *inclinata cue* M, *inclinat ac ne* L², *inclinat anne* GL, *inclinant aciem* Regiomontanus, *inclinata acie* Breiterus, qui studiis ab anno 1854 usque ad 1908 productis Manilii artem metricam non assecutus est. haud minus uitiosas elisiones intulerunt Thomasius i 798, Postgatius iv 173 et 602, Ellisius ii 45

limis Ter. eun. 601 373 *uicino*, alteri hexagoni signo proxime positio. latere cum datiuo habetur etiam III 582 *lateat . . . quaerentibus*: utrumque locum neglexit C. F. G. Muellerus in syntaxis nom. et acc. p. 127, cum perperam adferret Lucre. III 280, ubi *tibi* datiuus est quem uocant ethicus. simillimum est Sil. XII 614 sq. *hostique propinquuo | Roma lateat* 375 *quia* M, *que* L, *quae* GL² *conuexo* cod. Flor., quod pro *propinquuo* accipiebatur; sed *propinquitatem* satis significat *succedit* 377 *uis* GLM, *uisus* cod. Venetus, unde *uisus eis* Bentleius collato 356, fortasse uere; quamquam *uis uires mittit*, quod illi displicebat, non maiorem negligentiam habet quam Lucre. vi 319 sq. *uis frigida uenti . . . ea quae tanta ui missa superne est*, Man. i 844-6 *ignis . . . lampadas . . . ramosos fundit in ignes*. frustra autem Pingraeus *uagatur* et mittit non ad *uis* sed ad *linea* referri uult *procul a nobis uagatur* cod. Flor., *uagantur* GL²M, *uaganter* L 379 *foedus anonymous* Ell. noct.

- 380 quod non diuersum genus est coeuntibus astris,
mascula sed maribus respondent, cetera sexus
feminei secum iungunt commercia mundi.
sic, quamquam alternis, par est natura figuris,
et cognata iacent generis sub legibus astra.
- 385 iam uero nulla est haerentibus addita signis
gratia; nam consensus hebet, quia uisus ademptus.
in seducta ferunt animos, quae cernere possunt.
sunt etiam aduersi generis conexa per orbem
mascula femineis semperque obsessa uicissim.
- 390 [disparibus non ulla datur concordia signis.]

Man. p. 212 et Scaliger, **foebus M**, **phebus GL**. similiter erratum est 401 et 577 *propinqua* lex dicitur quae rectius *propinquitatis* diceretur, ut 384 *generis sub legibus* 380 est om. **G** *coeuntibus* Ellisius noct. Man. p. 47, *quod euntibus* libri, *est genus alternantibus* Bentleius. Lucr. iv 641 *quod turnicibus quadratus pro coturnicibus*, Verg. Aen. iv 116 *quod fieri* Med. et Gud. pro *confieri*, Luc. v 691 *quod mittere* ZPU pro *committere*, Auian. fab. 30 8 *quod geminata* multi et antiqui codol. pro *congeminata*, Man. ii 197 *quod iuncta* **LM** pro *coniuncta*; contra III 314 *coaequali* codol. recd. et edd. uett. pro *quod aequali*. *coeuntibus*, hoc schemate coniunctis, ii 676 sq. astra trigona *ut . . . ipsa . . . coeunt . . . sic nos coniungunt genus, sexus*: uide II 151-4, unde intellegitur feminea esse astra hexagoni uu. 364-7 descripti, mascula alterius

382 secum iungunt anonymous Ell. noct. Man. p. 212 et Bentleius, *se coniungunt* libri. *secum*, cum femineis 383 *quamquam* Bentleius, *quicquam* libri, quod qui barbare dici ignorarent nec tamen poetam Latinum edere uerentur nostra aetas uidit duos, Bechertum et Breiterum. *quamquam* ut ii 84 sq. *quae, quamquam longo, cogit, summa recessu, | sentiri tamen alternis* cod. Bodleianus, alterius **GLM** *par* est anonymous Ell. noct. Man. p. 212, qui ut Scaligero Bentleioque non nullas, ita mihi hanc emendationem praeripuit, *paret* libri, quo uerbo nihil fangi potest peruersius; natura enim tantum abest ut alternis figuris pareat, ut illius schematis incommodis resistat et, sicut in oppositis signis u. 416, locum uincat. *dispar* signorum *natura* commemoratur u. 166. hexagoni signa, quamuis alterna, quod obest, tamen, quod prodest, parem habent naturam: sic 410 sq. opposita, *quamquam aduersis fulgent contraria signis, | natura tamen interdum sociata feruntur*, 669 sq. quadrata parem referunt . . . sortem | ac ueluti cognata manent

385-389 uicina inter se signa mutuis affectibus carent, *nam plures proximantia sibimet zodia inuicem se uidere omnino negauerunt* ait Censorinus de die nat. 8 6, *quamquam* ipse minus adseueranter loquitur, *sol cum in proximum signum transcendit, locum illum conceptionis aut imbecillo uidet conspectu aut etiam nec conspicit* 385 *haerentibus* inter se, confinibus, ut III 466, IV 356, 860 pro proximis 386 *hebet* Scaliger, *habet* libri *ademptus GL²*, adeptus **LM** 387 in seducta Bullialdo praemonstrante Huetius, *inseducta GM*, *inse ducta L* *seducta*, *remota* 389 *obsessa*, duobus alterius sexus signis media interposita 390 *ulla GL²*, *nulla LM*. hunc uersum, extra contextum orationis positum et immanni mendacio insignem, deleui. *nam dis-*

sexta quoque in nullas numerantur commoda uires,
uirgula per totum quod par non ducitur orbem
sed duo signa ferit mediis submota quaternis,
tertius absunto ductus non sufficit orbe.

- 395 at, quae diuersis e partibus astra refulgent
per medium aduerso mundum pendentia uultu
et toto diuisa manent contraria caelo
septima quaeque, loco quamuis submota feruntur,
ex longo tamen illa ualent uiresque ministrant
400 uel bello uel pace suas, ut tempora poseunt,
nunc foedus stellis, nunc et dictantibus iras.

paribus adiectiuo non potest non significari sexus diuersitas, de qua in uersibus 388 sq. sermo fuit: atqui signis sexu disparibus quadrata formantur, his autem *natura dedit communis foedera lege* | *inque vicem adjectus et mutua iura favoris*; quae qui modo uersibus 340 sq. confirmavit, is nunc contraria proferre creditur. ne interpolatorem quidem tanto opere delirasse puto ut hoc dicere uoluerit, sed eo potius consilio uersiculum finxisse ut uersui 394 subiceretur, *disparia autem sigma ea intellegentur* quae disparibus lineis coniuncta sunt, nulla ut efficiatur forma aequilateralis; quo de genere sunt sexta 391-394 sexta, id est quattuor interpositis diuisa. Cens. de die nat. 8 10 *a loco sexto conspectus omni caret efficientia*; *eius enim linea nullius polygoni efficit latus* 391 ‘*ordo est sexta quoque signa*, ut Aries et Virgo, habentur commoda in nullas uires. *commoda hic est adiectuum*’ Bentleius. commoda ad uires praebendas, ut iv 124 *fecundis in uellera* 392 *par* Bonincontrius, *pars libri* 393 ferit Bentleius nondum cognitis L et M codicum lectionibus, ferunt M, fecit L, facit G 394 *absunto* Regiomontanus, *adsumpto* L²M, *assumpto* GL. prima linea ad sextum signum (uelut ab Ariete ad Virginem), altera ad alterum sextum (id est a Virgine ad Aquarium) ducta, *absumptae sunt circuli partes ccc*, ut ad tertium ductum efficiendum non restent nisi LX, fiatque triangulum aequicurrium. is igitur ductus cum debeat CL partium esse, sit autem LX tantum, non sufficit. Scaligeri errores coarctuit Bullialdus

395-432 signa διάφετα, contraria (u. 397) siue aduersa (415) siue diuersa (432) appellata 395 at quae Scaliger, atque ea libri e GM, ex L; iv 593 e partibus omnes 396 aduerso GL², aduersos LM. ordo uidetur esse *uultu per medium mundum aduerso*, nam pendere per medium mundum quid sit parum intellegitur. *tendentia* Bentleius non sine specie, neque enim haec sidera magis pendent quam cetera omnia. *aduersos tendentia uultus*, quo ducere uideri possunt LM, ut *uultus* pro acie accipiatur, minus recte dicitur quam i 649 *circumfer facilis oculos uultumque* 397 manent GL², manet LM

398 interpusxit Scaliger, cui Bentleium assensum esse, restitisse Iacobum Bechertum Breiterum, quiuis sua sponte intellegit 399 ualent GL²M sicut coniecerat Scaliger, manent L 401 foedus Bentleius, phoebo libri. ii 469 *odium foedusue gerunt stellis*, planetis, quamuis id neget Bentleius; neque enim aliter explicationem habent nunc . . . nunc et superiore uersu commemorata *tempora*. contraria signa suas ministrant uires; concordesne an

- quod si forte libet, quae sunt contraria, signa
per titulos celebrare suos sedesque, memento
solstitium brumae, Capricornum opponere Canero,
405 Lanigerum Librae (par nox in utroque diesque est),
Piscibus Erigonem, iuuenique urnaeque Leonem;
Scorpions e summo cum fulget, Taurus in imo est,
et cadit Arquitenens Geminis orientibus orbi.
[obseruant inter sese contraria cursus.]
- 410 sed, quamquam aduersis fulgent contraria signis,
natura tamen interdum sociata feruntur,
et genere amplexis concordia mutua surgit:

discordes, id a planetarum positione pendet, quae temporibus uariatur. Gemin. isag. 2 6 ai τῶν ἀστέρων ἐποχαι ἐν τοῖς κατὰ διάμετρον ἡδίοις κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν καὶ συνωφελοῦσι καὶ συμβλάπτουσι τὰς γενέσεις κατὰ τὰς παραδεδομένας ὀντάμεις τῶν ἀστέρων, Porph. isag. p. 186 ὁ δὲ διάμετρος (σχηματισμός) ἀντίζηλος, χείρων δὲ ἐάν κακοποίος (ἀστήρ, uel Mars uel Saturnus) ἵπάρχη, nam quod Bentleius nusquam in hoc carmine de planetis agi dicit, quid uerum sit exponit Pingraeus uol. II p. 308; ex multis illis locis quibus eorum mentio fit maxime hic pertinent III 89, 101, 155 sqq. dictantibus iras GL, ditantibus istas M 402 sunt LM, sint G 405 est om. G 406 iuuenique urnaeque, iuueni urnam tenenti, Aquario, ut II 659 *caper genitusque ad frigora piscis* pro capro in pisces desinenti, id est Capricorno 408 cadit GL², cadet LM, quod defendi potest exemplis ad u. 328 collatis orbi Fayus, orbe libri, quod retinuerunt Iacobus Bechertus Breiterus, cum Bentleius eandem quam Fayus emendationem fecisset. orbi, terris: II 791 ab *exortu caeli nascientis in orbem*, III 282 *orientia in orbem*, v 632 *fulgebit et orbi* 409 nulla copula cum proximis cohaerentem deleuit Bentleius; Iacobus, ut aliquem orationis sententiaeque contextum efficeret, obseruant in hos seruant mutauit, hos autem esse uoluit ‘eos, ut aut unum tantum in caelo sit, aut alterum oriatur, alterum occidat.’ uersum ab eodem atque 390 interpolatore factum suspicor, qui quae Manilius quinque uersibus 404–8 exposuerat pedibus claudere uellet senis. Genin. isag. 2 3 συμβέβηκε δὲ τούτοις, ὅταν τὸ ἔτερον αὐτῶν ἀνατέλλῃ, τὸ κατὰ διάμετρον δύνειν, καὶ τούναντον 410–414 schol. Paul. Alex. D 4 ἀσύμφωνον τὸ διάμετρον, διότι, εἰ καὶ ἀπὸ ἄρρενος εἰσ-ἄρρεν ἐστὶν η ἀπὸ θῆλεος εἰσ θῆλην, ἀλλὰ τοῦ ἑνὸς ἀνατέλλοντος τὸ ἔτερον δύνει, καὶ διὰ τοῦτο μέσον πώσ ἐστι τοῦ τε συμφώνου καὶ ἀσυμφώνου 410 aduersis G et corr. ex aduersu L, aduersus M. quod Aries Libra cetera aduersis signis fulgere dicuntur, cum ipsa signa sint, prorsus simile est 494 aduerso *Capricornus conditus astro*; uide etiam ad I 539 adnotata 411 de feruntur uide ad 188 412 genere cod. Flor. amplexis Iacobus, genera exemplis GLM. una transposita littera effectum credas genera emplexis, deinde syllabarum trajectione *ex-empl-is*. amplexis plurali numero absolute ponitur pro se mutuo amplexis, ut Ouid. her. IV 139 *widerit amplexos aliquis*, Val. Fl. IV 702 *uix primis amplexi luminis oris*, Plaut. asin. 640 et 642 *complexos fabulari*, Plin. n.h. VIII 126 *ambobus cubantibus complexisque*. ad sensum recte Bentleius *generis uincis*. Scaliger et plerique (nam Fayum Bechertumque praetereo), cum sic uerba distinguunt, et genere: exemplis etc., illud exemplis accipere

mascula se paribus uel sic, diuersa suorum
respondent generi. Pisces et Virginis artus
415 aduersi uolitant, sed amant communia iura,
et uincit natura locum ; sed uincitur ipsa
temporibus, Cancerque tibi, Capricorne, repugnat
femina femineo, quia brumae dissidet aestas.
hinc rigor et glacies niuibusque albentia rura,
420 hinc sitis et sudor nudusque in collibus orbis,
aestiuosque dies aequat nox frigida brumae.

uidetur pro certis *quibusdam signis*, nec recto uocabuli usu nec sententia
commoda, cum duo tantum signa commemoremur quibus mutua non surget
concordia, Cancer et Capricornus 413 *mascula M* et sub ras. L, *mascua*
L ex corr., miscua GL² se . . . sic* distinctione mutata, si . . . si libri,
quod . . . quod Bentleius: ‘quid hic uolunt si, si? certe in contrariis et
ex diametro oppositis numquam non respondent *mascula maribus, feminea
feminis.*’ si pro se scriptum est u. 486, pro sic u. 93 est in fine uersus
deleuit Scaliger, quod saepe librarii addiderunt, uelut i 170, v 197, 430

par cum ablatiuo semel Sallustius, Ouidius bis coniunxit. uel sic est
quamquam aduersis fulgent contraria signis. *mascula masculis, diuersa siue
feminea generi suorum, hoc est femineorum, respondent, συσχηματίζονται:* uide II 151 sq. *mascula sex sunt, | diuersi totidem generis,* 381 *mascula sed
maribus respondent* 414 *artus*, astra libri, astrum Regiomontanus.* *Virginis astrum singulari numero* Manilius posuit II 281, 548, 568, sicut
Tauri II 281, 625, *Capricorni* II 498, IV 323, *Lanigeri* III 290, *Geminorum*
III 569, *astra pari condicione* nusquam. sed hac sublata offensione superesse
in masculino *aduersi* adiectui genere soloecismum animaduertit Bentleius,
qui scripsit dupli mutatione *Pisces sic* (praestat fortasse uel ut, hoc est
uelut, exempli gratia, uel quod IV 869 certa emendatione restitutum est en)
Virginis astro | aduersi uolitant. *Virginis artus* pro Virgine, ut ipse Manilius
Lycaoniae . . . membra puellae pro Callistone, Anienus posuit Arat. 276,
Virgineos artus 1127, idem 1217 *artus Anyktenensis* pro Ophiucho; hexametri
clausula *virginis artus* semel apud Catullum, bis in Ciris carmine habetur;
molles Sagittarii artus Manilius commemorauit II 189, *nudos Aquarii* IV 797

416 *natura, sexus communis; locum, situm contrarium* 420 *in collibus,*
quod ad locutionem attinet, aliquo modo defendi posse uidetur collato
Lucani fragmento de Phaethontis incendio quod seruauit scholiastes ad Stat.
Theb. vi 322, *totis in montibus ardens | terra;* sententia autem prorsus recta
est, cum colles siccii esse soleant et graminibus arescentibus magis nudentur
quam ualles campique irrigui. Bentlei mutatio *in solibus*, cum neque omnino
necessaria sit neque per se aut bona aut probabilis, Becherto et Breitero
adridet, qui non omnes Bentlei conjecturas spernunt, sed ueras et ingeniosas.
multo melius scriberetur, quod illis *niuibus albentia rura responderet,*
nudusque coloribus orbis: ita Tib. i 4 29 *quam cito purpureos deperdit terra*
colores nere in aestate transeunte, Germ. phaen. 152 *tristissima tellus mense*
Iulio, Sen. Phaed. 764-7 *non sic prata nouo uere decentia | aestatis calidæ*
despoliat uapor, | sacuit solsticio cum mediis dies | et noctes brevibus præcipitant
rotis 421 *aestiuos . . . aequat* cod. Flor., *aestiuo . . . aequant* GLM

sic bellum natura gerit, discordat et annus,
ne mirere in ea pugnantia sidera parte.
at non Lanigeri signum Libraeque repugnant
425 in totum, quia uer autumno tempore differt
(fructibus hoc implet maturis, floribus illud)
sed ratione parist, aequatis nocte diebus,
temporaque efficiunt simili concordia textu
permixtosque dies, mediis hiemem inter et aestum
430 articulis unum seruantia utrumque teporem,

422 *natura* rerum, non, ut u. 416, signorum genus *annus* Scaliger,
annum libri 423 ne LM, nec G: uide quae ad I 557 et ad II 201 adnotauit
mirere GL², minrere ut uidetur M, miserere L *ea parte*, eis zodiaci
annue partibus 424 repugnant Bentleius, repugnat libri; contrario errore
M repugnant u. 417 pro singulari. non utrumque signum repugnare dicitur,
quod quid sit aegre quis intellegat, sed sibi repugnare signorum par; quare
plurali opus est 425-430 hic ante omnia tenendum est, quod non Iacobos
tantum et Breteros sed etiam Bentleium fefellit, in his sex uersibus de uere
et autumno, non de Ariete Libraque sermonem esse, quae duo signa cum
inter se non in totum repugnare dicta sint u. 424, eius rei causa nunc
exponitur; uersu demum 431 ad *sidera* oratio redit iterumque mutuus eorum
commemoratur affectus: prorsus itidem ut uu. 417-22 primum Cancer Capri-
corno repugnare dicitur, deinde causa repugnantiae a bruma et solstitio
repetitur, tum sequitur ne mirere... pugnantia sidera 425 autumno
datiuum esse et substantiuum dixi ad II 269. uer et autumnus tempore illa
quidem differunt sed pari sunt ratione. IV 338 sqq. *Libra*... pariter...
regentem | noctes atque dies diuerso in tempore secum | Lanigerum sequitur

426 parenthesi inclusit Bechertus fructibus GL², fluctibus LM *hoc*
tempus, illud tempus: sine causa idonea hic, id est autumnus, codd. Vossiani
et Florentinus, ut illud ad uer referatur 427 pari est GL, parest M

equatis Vrb. 667, xquatis M, aequalis GL, aequali Regiomontanus usitatior
uerborum structura 428 efficiunt uer et autumnus, ut supra monui; non
enim Arietis Libraeque consensus efficit ut anni tempestates similes sint,
sed ipse earum similitudine efficit 429 permixtos dies contra Bentlei
offensionem tuetur Pingraeus collato I 579 *ueris et autumni currens per*
tempora mixta: adde Lucr. VI 371 sq. *calor extremus primo cum frigore*
mixtus | *uoluitur, autumni quod fertur nomine tempus*, Stob. ecl. I p. 262
Chrysippi sententiam ἔαρ ἔτοντος ὥραν κεκραμένην ἐκ χειμῶνος ἀπολήγοντος καὶ
θέρους ἀρχομένον... μετόπωρον δὲ ὥραν ἔτοντος τὴν μετὰ θέρους μὲν πρὸ χειμῶνος δὲ
κεκραμένην 430 unum Bentleius, uno libri *utrumque teporem**,
utrumque tenorem iam Bentleius, tempore utrumque libri. unius m litterae
transpositio, qua item in scholiis Bernensibus Lucani VIII 365 *tempore*
scriptum est pro *tepore*, fecit ut et uerborum ordo et casus adiectui
mutandus esset. de rariore hac in quarto pede elisione uide II 184 *sentit*
quia uerque calorem, 704, IV 466, 474 *septima iuutilis aestu*. *utrumque*
nominatio casu, et uer et autumnus (similiter Lucr. VI 499 sq. *utrumque* |
et nubes et aquam), cum participii plurali coniunctum est ut Hor. serm. I 5
28 sq. missi magnis de rebus uerque | legati. recte fortasse sed sine causa

quo minus infesto decerent sidera bello.
talis erit ratio diuersis addita signis.

his animaduersis rebus quae proxima cura ?
noscere tutelas adiectaque numina signis
435 et quae cuique deo rerum natura dicauit,

Scaliger *utrumque* coniecit; multo peius Iacobus, errore iam ante notato efficiunt et scrvantia ad Arietem Libramque referens, *utrumque* uult esse ‘et aestum et hiemem,’ quomodo aut aestus uere aut hiemps autumno seruari possit non explicat. immo uer et autumnus, mediis inter hiemem aestumque articulis (II 657, IV 325) siue nodis anni posita, unum ambo eundemque tempore seruant: nide III 664 sq. *tempore | autumni*, Colum. II 10 2 *tempore autumni*, anth. Lat. Ries. 568 3 *autumno dat hiemps mixtum uicina tempore*, Germ. frag. IV 98 sq. *Chelae dum frigore primo | extreum autumni superent glaciante tempore* (ita scripsi in Classical Review 1900 p. 37 pro *terrore*), Catull. 46 1 *iam uer egelidos refert tempores*, Ouid. fast. I 664 *tepidu uere*, v 602 *tepidi tempora ueris*, art. III 185 *uere tepenti*. adde Luer. II 517 sq. *ambit enim caior ac frigus, mediique tempores | interutrasque iacent explentes ordine summam* 431 *infesto decerent G et man. rec. in L, infestos decerent LM*. quo minus decerent sidera, ut eam ob rem Aries et Libra minus decerent: I 474 sq. *quo clara magis possis cognoscere signa, | non uarios obitus norunt*, diuersos Iacobi et Breiteri errores omitto 432, quem propter diuersis, quod eadem ui uu. 395 et 521 positum esse oblitus erat, deleuit Bentleius, ita additus est ut v 250 et 537, cum quibus etiam in tempore uerbi congruit. erit, hoc est inuenietur, sic ponitur etiam II 550, 810, 867, 870, alibi 433-452 de his uersibus uere Scaliger ‘haec nihil πρὸς τὴν οἰκεῖωσιν ἡδίων,’ idem de 453-465 ‘non magis haec πρὸς τὴν οἰκεῖωσιν τῶν ἡδίων pertinent quam tutelae supra positae, et aliun locum postulabant.’ etenim cum uersibus 270-432 exposita sit signorum per formas geometricas facta coniunctio, his per *quin etiam* u. 466 apte subnecti poterant *propriae*, quibus inter se astra conueniant, *leyes*; medii uero interiecti 433-465 ordinem rerum perturbant, frustraque poeta tutelas noscendi curam *proximam* esse praedicat, quae longe hinc remota est et multo minus alieno loco ante u. 270 agitata esset: simplicius u. 453 imperio utitur et accipere nos iubet quae ibi tradere constituit. quid statim post u. 432 sequi deberet iam codicis G librarius uidetur sensisse, qui titulum uersui 466 praescribendum *signorum commeria duobus locis*, et ante 433 et ante 439, praecepit 433 interrogationis notam posuit Iacobus; Bentleius *rebus in restat mutato constructionem reciperauit*, quam Scaliger neglexerat 434-452 tutelae duodecim deorum totidem signis attributae, quo de loco in *praefatione* disserui

435 quae cuique cod. Flor., que quique M, quaecunque L, quaecunque G. quae relativum esse (noscere ea signa quae suo cuique deo natura dicauit) ostendit indicatiuus uerbi modus, cuius in pendenti interrogatione positi quod unum apud Manilium extat exemplum III 385 sq. *quanto uariantur tempora motu | et quibus e causis, dictum est leni emendatione sustulit Tappertzius*. ac poterat hoc loco non minus facile reponi *dicarit* (ita Verg. Aen. VII 207 pro *penetrarit*, quod solus seruauit R, in FMP *penetravit* legitur), sed non opus est; nam alibi quoque enuntiatum relativum ita ponitur ut ab interrogativa orationis forma non multum differre uideatur, uelut Mart. IX 27 13 sq. *pudet fari | Catoniana, Chreste, quod facis lingua*, Ouid. trist. IV 10 43 sq. *saepe suas*

cum diuina dedit magnis uirtutibus ora
condidit et uarias sacro sub nomine uires,
pondus uti rebus persona imponere posset.

Lanigerum Pallas, Taurum Cytherea tuetur,

- 440 formosos Phoebus Geminos; Cylleinie, Cancrum,
Iuppiter, et cum matre deum regis ipse Leonem;
spicifera est Virgo Cereris fabricataque Libra
Vulcani; pugnax Mauorti Scorpions haeret;

uolucres legit mihi grandior aequo, | quaeque nocet serpens, quae iuuat herba,
Macer, ubi libri minus boni necet et iuuet 436-438 *Prodicus Ceus apud*
Sext. emp. πρὸς φίσ. I 18 καθόλου πάντα τὰ ὑφελοῦντα τὸν βίον ἡμῶν οἱ παλαιοὶ
θεοὺς ἐνόμισαν, Cicero n.d. II 60 sq. ex Stoicorum sententia disputans quidquid
. . . magnam utilitatem generi adferret humano, id non sine diuina bonitate erga
homines fieri arbitrabantur (Graeciae sapientissimi et maiores nostri). itaque
tum illud, quod erat a deo natum, nomine ipsius dei nuncupabant, ut cum fruges
Cererem appellamus, unum autem Liberum . . . ; tum autem res ipsa, in qua
uis est maior aliqua, sic appellatur, ut ea ipsa nominetur deus, ut Fides, ut
Mens . . . uides Virtutis templum, uides Honoris . . . quid Opis? quid Salutis?
quid Concordiae, Libertatis, Victoriae? quarum omnium rerum quia uis erat
tanta, ut sine deo regi non posset, ipsa res deorum nomen obtinuit. haec, quae
Balbus apud Ciceronem homines, Manilius rerum naturam constituisse dicit;
num praeterea quisquam, nescio. deum genitorem uirtutum ipsamque uirtutem
uocat Appuleius de mundo 31 438 posset cum Bonincontrio Tappertzius de
coniunctionum usu apud Man. 1892 p. 76, possit libri, quod cum seruent omnes,
nemo defendit. idem error II 115, 121, 479, IV 38, 627, contrarius IV 918

439-447 *Lanigerum Pallas textrix, Taurum suae potentiae monumentum*
Cytherea tuetur, formosos Phoebus Geminos formosior ipse, Cylleinius Cancrum
testudine sua, cuius u. 199 mentio facta est, curuae lyrae parenti com-
mandatum, Iuppiter deorum rex ferarum regem Leonem regit, spicifera
est Virgo Cereris deae spiciferae fabricataque Libra Vulcani fabri, pugnax
Mauorti bellatori Scorpions haeret, Sagittarium Diana uenatrix, Capricornum
gelu contractum Vesta fons, ignis dea et foci, Aquarius Leoni Iouis tutelae e
regione oppositus Iunonis astrum est agnosciturque suos Neptunus Pisces. sic
marium feminarumque ex aduerso positorum paria fiunt: Iuppiter cum Iunone,
Apollo cum Diana, Mars cum Venere, Neptunus non ut Liu. xxii 10 9 cum
Minerua sed cum Cerere sorore, Vulcanus non cum Vesta sed cum Pallade
opifice, Mercurius non cum Cerere sed nescio qua ratione cum Vesta compositus

449 Seru. ad Aen. XI 259 *Mineruae Aries esse dinoscitur* 441 *regis*
GLM., *regit L².* ordo, quem obscuriorem reddunt omissa pronomina et con-
iunctio post suum locum reiecta, hic est: tu, Cylleinie, Cancrum et tu, Iuppiter,
Leonem regis. alterum uocatiui incommodo loco positi exemplum habet
IV 605 usque canes ad, Scylla, tuos. ceterum uerba cum matre deum non
communem cum loue tutelam Leonis signi caelestis Cybelen gerere significant
sed id animal Idaeae matris famulum esse (IV 760); neque enim huc pertinent
quae Seruius ad Aen. XII 118 tradit de matre deum certam caeli partem non
habeute sed in omnibus zonis potestatem cum omnibus deis communem, quod
quale sit intellegitur ex Mart. Cap. I 42-61 443 *mauorti* cod. Cusanus,

- uenantem Diana uirum, sed partis equinae,
 445 atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta;
 e Iouis aduerso Iunonis Aquarius astrum est
 agnoscitque suos Neptunus in aethere Pisces.
 hinc quoque magna tibi uenient momenta futuri,
 cum ratio tua per stellas et sidera curret
 450 argumenta petens omni de parte uiasque
 artis, ut ingenio diuina potentia surgat
 exaequentque fidem caelo mortalia corda.

mauortis GLM 444 ‘uirum quidem, sed qui altera parte sui equus sit’
 Scaliger 445 *angusta* GL, *augusta* M: i 271 *angusto* (iterum *angusto* M)
Capricornus sidere flexus. IV 243 *Vesta tuos, Capricorne, fouet penetralibus ignes* 446 e Scaliger, et libri, quo retento Cartaultius in *Revue Critique* an. 1892 fasc. 28 p. 27 fortasse non minus probabiliter *astrum* in *astro* mutauit, ut *Iouis aduerso astro* esset *astrum Iouis* (*Leonem*) *aduersum habens. ex aduerso* cum genetiuo semel Vitruuius, saepius Plinius posuit. librorum scripturam seruarunt Iacobus et Breiterus, seruasset Scaliger, si didicisset *aduerso* dupli modo explicari posse, ut aut *animo hostili* significaret aut idem ualeret quod *ex aduerso* 447 aethere Columna Ennii sui p. 265, *aequore* libri, quod Stoererus se digna interpretatione defendit, ‘Neptunus, in aequore existens, agnoscit pisces aethereos suos.’ haec duo nomina passim inter se mutantur, uelut Verg. buc. i 59, Ouid. met. IV 623, fast. i 457, ii 458, III 416, Sen. H. f. 928. ‘quamuis in caelo sunt, tamen ut suos dominus agnoscit’ Bentleius: uide anth. Lat. Ries. 619 6 *geminique sub aethere Pisces* 448 *futuri GM, futura L.* Liu. III 12 6 *iuvenerem egregium . . . maximum momentum rerum*
 449 per F. Iunius, fer L, fers M, fert GL² curret LM, curat GL² 450 petens anonymous Ell. noct. Man. p. 213 et F. Iunius, petes libri oratione minus commoda, cum sic post u. 448 requiratur uelut *namque*. neque tam omni de parte argumenta petitum iri dicendum erat quam, cum omni de parte peterentur, ex hac quoque tutelarum doctrina magna futuri uentura momenta 451 *diuina Bonincontrius, diuisa libri, ‘hoc est attributa’* inquit Bechertus, contra Iacobus ‘id est artis ingenio descripta potentia,’ quorum neutrum aut illo uocabulo significari aut, si significaretur, hoc loco ferri potuit. petentur omni de parte argumenta et artis uiae siue μέθοδοι (III 45 certas det in arte uias), ut ingenio tuo humano (dat.) diuina surgat (exsistat, ut II 412) potentia *exaequentque fidem caelo mortalia corda*, id est non minus ueracia euadant quam caelum ipsum. appareat perperam Bentleium, cum Ouid. met. VIII 159 *ingenio fabrae celeberrimus artis legisset, mutata uerborum distinctione scripsisse omni de parte uiaque, | artis ut ingenio etc.* 452 *exaequentque GL², exen quen LM*

453-465 partes corporis humani singulis signis attributae. eadem fere traduntur Paul. Alex. A 3-B et B 3, Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 21 sq., Heph. Theb. i 1 pp. 47-65, Vett. Val. II 36 pp. 109-11, C.C.A.G. v iii pp. 128 sq., VI p. 83, cod. Par. 2426 in Maassii anal. Eratosth. p. 141, Firm. II 24, nisi quod Sextus clunes Virgini, Librae ilia, Hephaestio latera cum pectore Cancro, Leoni cor, Firmicus cor Cancer, pectus Leoni tribuit; confusa et sibi repugnantia leguntur Porph. isag. p. 198 et C.C.A.G. VII

accipe diuisas hominis per sidera partes
 singulaque in propriis parentia membra figuris,
 455 in quis praecipuas toto de corpore uires
 exercent. Aries caput est ante omnia princeps
 sortitus censusque sui pulcherrima colla
 Taurus, et in Geminis aequali bracchia sorte
 scribuntur conexa umeris, pectusque locatum
 460 sub Cancerō est, laterum regnum scapulaeque Leonis,
 Virginis in propriam descendunt ilia sortem,

195–211. apud Manilium breuiore forma haec iterantur *iv* 701–9 453 *sic per haec signa tota membra hominis dividuntur* Firmicus 454 *propriis GL², proprias LM.* in deleuit Scaliger, que contra Maniliū usum ui positionis producens, ut *figurae* essent ‘characteres signorum ἐν σχέδιογραφίαις corpori humano uulgo appingi soliti,’ 458 ceteri, quemadmodum numerorum notae *figurae* appellantur *iv* 208. paulo melius sub *figurarum* nomine ipsa signa intellegentur, ut *iii* 669 *per totas . . . figuras*, 676 *in tropicis . . . figuris*. librorum scriptura a Bentleio restituta quid significare possit quaerit Pingraeus, ceteri non quaerunt. mihi necessario sic uerba accipienda uidentur, ‘singula membra in suis quaeque corporibus parentia,’ quo sensu *figura* positum est *iv* 701 *humana est signis discripta figura*, v 555 *ipsa suae custos . . . figurae*. sed hoc cum plane otiosum sit, parentia autem suum requirat datiuum neque quicquam agat qui *in proprias . . . figuras* scribi uelit, adhuc teneo, quod anno 1903 proposui, *singulaque in <periis> propriis parentia membra*, ut *pis* ante *ppis* interciderit, *figuris uersus explendi causa additum sit* 455 *praecipuas GL², praecipua LM.* *in quibus membris sidera praecipuas toto de corpore uires exercent*, hoc est maiores quam in reliquis corporis humani membris. dico propter Fayum et Pingraeum

457 *sortitus* Scaliger, *sortitur* libri *colla cod. Flor., collo GLM*

Taurus colla sortitus est census sui, ita ut ea in censu suo numeret: sic *ii* 110 *nec nostri munera census* 458 Bentleio *Geminis in Geminis* mutandum uidebatur; sed nec plane simili ratione dicitur *ii* 268 *quattuor in partes scribuntur sidera terna, et in Geminis scribuntur idem esse uidetur quod* *iv* 705 *bracchia sub Geminis censemur* *aequali sorte, duo inter duos partita*

460 *conciinnius* esset uel *latera scapulaeque uel laterum scapularumque regnum*, barbare enim Fayus *scapulae* pro genetuo accipit; quare conieci *latera in regnum scapulaeque Leonis, | Virginis in propriam discedunt ilia sortem* (nam *discedo* et *descendo* multis locis confusa sunt, uelut *iii* 478, Verg. Aen. ix 20, 40, Luc. ii 392, *iii* 724, ix 419, Val. Fl. i 285, *iv* 645, Stat. Theb. vi 620, Calp. buc. vii 69, Nemes. buc. ii 89, Il. Lat. 279), ut *discessione facta* *huc latera et scapulae in Leonis regnum, illuc in Virginis sortem* *ilia uenire dicerentur*, quod *commendare* uidebatur *iv* 706 *te scapulae, Nemeae, uocant teque ilia, Virgo.* sed parem paene inaequalitatem habent quae a poeta *iv* 759 sqq. *scripta esse* sane probabile est, *Phrygia, Nemeae, potiri . . . regnoque (regnique libri) ferocis | Cappadocum Armeniaeque iugis*

461 *descendunt*. ‘cur autem *descendant* magis quam *ascendant*?’ Bentleius. opinor, quia haec sors et haec pars corporis ante commemoratis inferiores

Libra regit clunes, et Scorpions inguine gaudet,
 Centauro femina accedunt, Capricornus utrisque
 imperitat genibus, crurum fundentis Aquari
 465 arbitrium est, Piscesque pedum sibi iura reposcunt.
 quin etiam propriis inter se legibus astra
 conueniunt, ut certa gerant commercia rerum,
 inque uicem praestant uisus atque auribus haerent
 aut odium foedusue gerunt, conuersaque quaedam
 470 in semet proprio ducuntur plena fauore.
 idcirco aduersis non numquam *est* gratia signis,

sunt 462 regit GL², reget LM 463 *femina* etiam iv 708 464 imperitat Bentleius, imperat (inp. M) et libri, ut durissime hoc uno uersu coniunctio quarto loco posita sit, quae tribus tantum ad tertium detruditur, I 619, II 941, IV 353. Ellisius noct. Man. pp. 50 sq., ne Bentleio pareret, hanc causam commentus est, frequentatiua Manilius raro aut numquam recipere, qui unum uolitandi uerbum plus duodeciens resepit, praeterea *agito*, *crepito*, *domito*, *fluito*, *latito*, *minitor*, alia multa *fudentis* participium quaeritur num absolute poni possit, cui praeterquam duobus locis aut additur accusatiuus, II 248 et 525 *fundens* et *Aquarius undas*, 492 *iuenem aeternas fudentem Piscibus undas*, Cic. phaen. 272 *ante pedes gelidum riuum fudentis Aquari*, anth. Lat. Ries. 622 6 atque annem *fundens* et *Pisces*, aut facile ex proximis auditur, II 505 sq. *oculis sinum fudentis* (id *fudentis*) *Aquari* | *conspicere*. superest praeter hunc uersum alter, sed corruptus, II 232 *parsque marina nitens fudentis semper Aquari*, ubi Bentleius *umentis iterumque hoc loco crurumque uementis* propositus. leniore mutatione scriberetur *fulgentis collatis* Cic. phaen. 172 *radianis Aquari*, Arat. 392 ἀγανὸν Τόροχόσι, Man. I 275 *fulgentis Arctos*; sed bis librarios hoc in illud corrupisse non est ueri simile 466-484 titulus in LM seruatus sic scribendus est: *signorum commercia, auditus, uisus, amores (mores LM), odia* 468 *in uicem praestant uisus* siue mutuo uidentur quae pari utrimque spatio a tropicis signis Cancero et Capricorno distant, Gemini et Leo, Taurus et Virgo, Aries et Libra, Pisces et Scorpius, Aquarius et Sagittarius. haec Graeci βλέποντα nominant. *in uicem auribus haerent* siue se mutuo audiunt paribus interuallis ab aequinoctialibus signis Ariete et Libra distantia, Taurus et Pisces, Gemini et Aquarius, Cancer et Capricornus, Leo et Sagittarius, Virgo et Scorpius. haec apud Graecos modo ἀκούοντα modo προστάσοντα καὶ ὑπακούοντα dicuntur, et ita quidem ut imperent septentrionalia (uelut Taurus Piscibus), australia oboediant, cuius discriminis Manilius memor fuit II 504. *uisus auditusque signorum uersibus 485-514* exponuntur 469 *odium* quae gerunt, uersibus 520-580 enumerantur; quae *foedus*, uersibus 608-640: sequitur 641 *sic erit e signis odium tibi paxque notanda*. sed quae signa conuersa *in semet proprio ducantur plena fauore* neque Manilius usquam docuit neque apud alias me legere memini. falluntur eniu qui tale aliquid uu. 485 et 501 de Ariete Libraque tradi putant, neque hoc referri posse uidetur quod uu. 494 sq. et 507 sq. et Cancer et Capricornus uisus in se conuertere dicitur 471 *nonnumquam G, non umquam L, nouum quam M* est addidit Bentleius, quod multo facilius a librariis

et bellum sociata gerunt; alienaque sede
 inter se generant coniunctos omne per aeuum,
 a triquetrisque orti pugnant fugiuntque uicissim;
 475 quod deus, in leges mundum cum conderet omnem,
 adfectus quoque diuisit uariantibus astris,
 atque aliorum oculos, aliorum contulit aures,
 iunxit amicitias horum sub foedere certo,
 cernere ut inter se possent audireque quaedam,

quam a poeta omitti potuit *aduersis, τοῖσ τὰ διάμετρον non numer quam: II 411 aduersa interdum sociata feruntur, 652 crebrius aduersis odium est 472 sociata, paribus lineis coniuncta, trigona quadrata hexagona aliena, ἀλλότρια siue ἀσύνδετα, nullius formae aequilateralis lineis sociata: Paul. Alex. Ε ἀπόστροφα ητοι ἀσύνδετα, Heph. Theb. I 11 et Ptol. tetr. p. 10 ἀσύνδετα καὶ ἀπηλλοτρωμένα, papyrus. Oxyrh. III 464 15 sq. τῶν δέ τε φαιδών | ἀλλοτρίων ὄντων κρείσσον ἔφι τὸ θέμα, Firm. II 23 1 auersa ab horoscopo et quodam modo aliena. significantur haerentia et sexta, II 385-94 473 generant G, gerant LM 474 a (uel in) triquetrisq. orti*, utriusque trisorti M, utriusque ***sorti L, utriusque sorti G. Q litteram hausit o, quemadmodum GL in v 136 leuibus obnoxia exhibent pro leuibusque, in Lucr. V 342 omnes libri at oppida pro atque; nam minus placet et, minus etiam at triquetris, coniunctio autem necessaria est. metro consuluerunt cod. Flor. et Bentleius alter et alter aut post utriusque inserendo, sententiae non item, quam qualem esse uellent cum nec Scaliger nec Bentleius significarit, Fayus et Pingraeus utriusque sorti interpretantur ‘generis ac loci sorti,’ ‘l’impulsion et de leur nature et de leur position,’ cum tamen *generis siue naturae* mentio nulla praecessit; nam si quis, quod in hac studiorum nostrorum condicione futurum suspicor, *propriis legibus* (u. 466) alteram illam sortem significari dixerit, ex eo quaerendum erit num, quia propriis legibus astra conueniant, *idcirco* (471) illis ipsis legibus repugnant. Pingraeus autem cum sic locum enarrat, ‘que quelques autres enfin, résistant à l’impulsion et de leur nature et de leur position, s’évitent mutuellement,’ illa *quelques autres* de suo addere coactus est, cum in poetae oratione, qualem eam exhibit, non de aliis signis haec dicantur sed nimis absurde de eisdem, quae proxime ante commemorata sunt, *alienis sede*. nunc, cum in archetypo fuisse appareat utriusque trisorti, omnia plana fiunt. ut illis aduersis est gratia signis respondet bellum sociata gerunt, ita his *aliena* generant coniunctos respondere debet uelut coniunctissima generant inimicos; quae sententia una addita littera, una mutata, efficitur. omnium enim artissime cohaerent trigona, quibus, ut ait II 352 sq., *longe maior uis est...* quam... quadratis ceterisque; uide etiam 673-80, Maneth. III 361 sq. τριγωνοι, ... τόδε πάμπαν ἀριστον | σχῆμα πέλει: ac tamen eiusdem trigoni signis Virgine et Capricorno nati se mutuo oderunt II 552 sq. et 561-3. trigona autem ut semel II 282 triangula ita hic semel triquetra Manilius appellauit: sic quinquiens Plinius in libro secundo, Gellius II 21 10 siue potius Varro *trigona, id est triquetras figuræ.* pugnant fugiuntque uicissim, secum pugnant seseque inuicem fugiunt 477 aliorum, uelut Arietis et Librae, oculos, aliorum, uelut Cancer et Capricorni, aures inter se contulit 479 possent G, possint LM audireque Lucr. I 134 similiaque apud eundem haud raro, uidereque Culic. 305, saepeque Tib. I 8 10, taleque Prop. II 14 26, qualia*

- 480 diligenter alia et noxas bellumque mouerent.
 his etiam propriae foret indulgentia sortis,
 ut se diligenter semper sibique ipsa placerent ;
 sicut naturas hominum plerasque uidemus
 qui genus ex signis ducunt formantibus ortus.
- 485 consilium ipse suum est Aries, ut principe dignum est,
 audit se Libramque uidet, frustratur amando
 Taurum ; Lanigero qui fraudem nectit et ultra
 fulgentis geminos audit per sidera Pisces,

Vergilius et Ouidius uitarunt 480 *diligenter* inter se, quod ex superiore
 uersu audiendum est. *alia nominatiuus*. peruerse haec distinxit Bentleius,
 adeo peruerse, ut ei adsensi sint Iacobus Bechertus Breiterus 481 indul-
 gerent suae sorti, hoc est sibi 485-514 de hoc loco, antequam ad singula
 accedam, pauca mihi in uniuersum sunt dicenda. in quo quae de signis se
 uidentibus et audientibus poeta tradit, ea et planissima sunt, nisi quod tribus
 locis, 487 sq., 497 sq., 503, turbas intulit corrupta librorum memoria, et recte
 iam ab aliis intellecta. contra in eis quae de amantibus et fraudem nectentibus
 praecipiuntur a uero aberrarunt et ceteri et ipse Bentleius. nam quod
 Bentleius ad u. 503 et in schematis Fayus et Iacobus *odium* commemorant
 signorum, signa se odio habentia Manilius uersu demum 541 enumerare
 incipit, his autem uerbis, 487 *Lanigero qui fraudem nectit*, 496 *Cancri*
cupatur Aquarius astu, 500 *Sagittifero conatur noctere fraudem*, 519 *illic*
insidias tendant (quibuscum comparari possunt Prop. II 32 19 sq. *insidias in*
me componis inane, | *tendis invers docto retiu nota mihi*), non odium significat
 sed, ut una uoce Francogallica comprehendam quod homini Romano pluribus
 dicendum erat, *coquetterie*. etenim odium et hostilis animus non ei, qui hoc
 loco commemoratur, amori siue *ἐρωτι*, sed amicitiae sine *φιλε*, de qua uersibus
 508-640 agetur, contraria sunt; id quod satis ostendunt Gemini Pisces u. 493
 amantes, u. 568 bello urgentes, Libra Scorpium u. 502 amans, u. 559 fugans.
 de signorum amore et fraudibus amatoriis quae Manilius exponit haec sunt.
 mares feminas amant: princeps masculorum Aries Taurum femineorum
 principem, Tauro uicini Gemini uicinos Arieti Pisces, his proximus Aquarius
 Cancrum illis proximum, ceteri deinceps. ex feminarum numero quae in
 septentrionali zodiaci parte positae sunt meretricio animo amatoribus suis
 fraudem nectunt (sicut Propertius II 9 31 sq. *uobis inquit facile est uerba et*
componere fraudes: | *hoc unum diligit femina semper opus*), Taurus Arieti,
 Cancer Aquario, Virgo Sagittario; de australibus Scorpio Capricorno Piscibus
 silentium est, ut uideantur se permittere amari amoris ipsae expertes. certe
 nulla his uersibus diserte commemorantur signa quae mutuis animis ament
 amentur: non ergo hoc spectat 469 *odium foedus gerunt*; de 518 autem
 dicam cum eo peruentum erit 485 *consilium ipse suum est Aries* neque
 praeter se cuiquam aures praebet consiliario, quod sequenti uersu breuius et
 planius declaratur, *audit se*. Ouid. fast. III 276 Egeria Numa coniunx
consiliumque fuit 486 se Carrio ant. lect. II 7, si libri *frustratur passiuo*
sensu ut I 879 *frustrata*: uerbum deponens apud Manilius non extat. cur
 frustretur, causa statim redditur 487 *nectit om. G* *ultra Lanigerum*
fulgentes, qui Tauri et Piscium mediis est 488 *geminos** ex u. 498, uidet

- 490 Virgine mens capitur *uisa*. sic uexerat ante
Europam dorso retinentem cornua laeua
indutusque Ioui. Geminorum ducitur auris

atque libri. ‘audit Pisces sane, uidet Virginem. nam non potest eundem audire et uidere. profecto nesciebat Manilius, quid scribebat, et potius ipse neque audiebat neque uidebat se’ Scaliger, sicut sescenta alia poetae exproubrauit quorum culpam meliores codices postea prolati in librarios transtulerunt. prudentius igitur Huetius ‘Taurus audit Pisces, Virginem uidet; quod ignorasse Manilium uel non animaduertisse haudquaquam sane credibile est. locum potius uitiatum censuerim. quid si legamus et *ultra fulgens haud uidet ast audit per sidera Pisces?*’ at Bentleius ‘sane Taurus uidet Virginem; noster nero hic maluit se poetam magis quam astrologum ostendere, et sciens prudens schema deseruit, ut Europam et Iouem induceret.’ itane uero? Europam et Iouem qui inducere uellet, ei Tauri uisus una cum auditu ad Pisces derigendum erat, auertendus autem a Virgine? *geminos* cum propter praecedens -gentis omissum (ut *iv 573 animus in GL post primis*) et in margine adscriptum esset, errore in uersum 498, cuius numeros orationemque perturbat, inlatum esse conicio: *gemini Pisces iv 273, 358, 385, 490, 583 habentur, ii 162 duos per sidera Pisces.* ceterum ei quod est *uidet* aliquid praesidii ex *fulgentis* participio peti posse non nego: illud pernego, Manilius hac tanta confusione se implicasse inde credibile fieri, quod *iv 359 sq. proliui* errore quique cuiuis minus attendenti accidere potuerit Arietem et Taurum pro Capricorno et Aquario nominarit 499 *uisa sic**, sic *quondam* libri. uidet Taurus Virginem sicut u. 499 Virgo Taurum; non amat, quod masculorum signorum proprium est, nedum feminam. haeserunt interpretes in rei errore et schematis derelictione: haerere debebant etiam in hac abundantia orationis, *quondam ante*, quae duo aduerbia idem ualent. talia Plautus et Terentius frequentant, trin. 1141 neque eum ante usquam conspexi prius, eun. 246 olim isti fuit generi *quondam quæstus*, Augusteae aetatis poetam non decent, neque enim hue pertinet prius ant. quam ($\pi\rho\acute{\tau}\epsilon\varrho\pi\acute{\tau}\nu$) apud Vergilium Propertiumque positum. nimirum cum *ui-sa* inter *ur* et *sic* excidisset ad uersum explendum *quondam uel ex iv 831 sic quondam merserat orbem uel ex i 325 qua quondam ceperat Orpheus adscitum est.* uerba *Virgine mens capitur uisa*, sicut 501 sq. *Libra uidendo Lanigerum comp'era est*, uidendi actionem significant per circuitum, neque his magis quam illis necessario inest amoris notio. subesse eam uideri non negauerim, in quo poetæ consilium agnoscō Ioui Europaeque aditum in carmen patefacentis. quamquam etiam u. 508 Capricornum sese non uidere tantum sed mirari significatur *sic*, mente per oculos capta 490 ultra manu Europa Iouis cornu tenuerit reticent, quibus de summa rei constat, Moschus ii 126, Nonnus Dion. i 68, Statius Theb. viii 229, ix 335 sq., Silius xiv 569, Ouidius amor. i 3 24; hic tamen met. ii 874 et fast. v 607 dextram dicit: cum Manilio faciunt Lucianus dial. marin. xv 2 $\tau\hat{\eta}$ λαι $\hat{\eta}$ μὲν εἰχέτο τὸν κέρατος et Achilles Tatius i 1 $\tau\hat{\eta}$ λαι $\hat{\eta}$ τὸν κέρωσ ἔχομένη, item, sed cogente necessitate aliqua, qui consult centonem Vergilianum anth. Lat. Ries. 14 29 laena taurum cornu tenet. neque magis inter pictores conuenit 491 in his uexerat Europam cornua retinentem indutusque Ioni coniunctio ex abundanti addita ea copulat quae cum grammatica forma paria non sint copulatione non indigent, ut Verg. Aen. x 734 obuius aduersoque occurrit, vi 640 sq. *largior hic campos aether et lumine uestit* | *purpureo*, Sall. Iug. 5 4 cuius in Africa magnum atque late imperium

- ad iuuenem aeternas fundentem Piscibus undas
inque ipsos animus Pisces oculique Leonem.
Cancer et aduerso Capricornus conditus astro
495 in semet uertunt oculos, in mutua tendunt
auribus, et Cancri captatur Aquarius astu.
at Leo cum Geminis aciem coniungit et aurem
Centauro ferus et Capricorni diligit astrum.
Erigone Taurum spectat sed Scorpion audit
500 atque Sagittifero conatur nectere fraudem.
Libra suos sequitur sensus solumque uidendo
Lanigerum atque animo complexa est Scorpion infra.

*ualuit. quod Bentleius addidit est nocet sententiae induitus, Ouid. met. II 850 induitur faciem tauri, Man. v 381 ipse deum Cygnus condit geminorum ioui L 493 animus Voss. 390, animum GLM, ut 422 annum pro annus 494 conditus Scaliger, conditur GL², conditor LM 495 uertunt G, uertitur LM, unde uertitur in semet L² oculos Bentleius, oculosque G, oculis LM in mutua G, in muta M, immutaque L 496 cancri M, cancer GL captatur: 'sensus est Cancerum insidiari Aquario et fraudem illi nectere' Huetius. ita 519 captentur, Cic. acad. II 94 quid enim ad illum qui te captare uult, utrum tacentem irretiat te an loquentem? Liu. XXXII 33 11 insidiari et capture astu Bentleius, astro libri. multo facilius fieri potuit ut librarii astu pro astri habitum in astro mutarent, obuer-
sante fortasse u. 667 Aquarius astro, quam ut poeta, cum significantissimo uocabulo uti posset, tris uersus 494 496 498 claudere mallet eadem circumlocutione. astus prope idem est quod 487 et 500 *fraus*: Stat. Ach. I 283 *fraudes astumque*, Sen. Tro. 613 *nunc adiuoca astus, anime, nunc fraudes*, 523 *nectil . . . astus. captatur astu* ut Auson. 177 3 (Peip. p. 41) *nullum insidiis captas*, Ouid. met. XIII 193 sq. *astu | decipienda*, Sil. VI 482 *astu fallere*, Verg. Aen. XI 704 *uersare dolos . . . astu* 498 *centauro ferus**, centauro iam Scaliger, centaurus libri: excidit *rufe* ante *rufe* sequitur in libris *geminos*, quod unde mihi uenisce uideatur dixi ad 488; tum et habent LM, quod metri causa delet L², omittit G. *Centauro gemino* Bentleius, *geminum* Ellisius noct. Man. p. 51, in cuius uocis iteratione nullam artem possum agnoscere. *ferus* eadem mente additum puto qua 511 *nudus*: sicut nudus Aquarius audit Geminos et ipsos nudos (II 163, 184), sic Leonis auris cum Centauro coniungitur ea feritate quae II 616 et 621 utrique signo communis esse dicitur. Q. Cic. ap. Auson. Peip. p. 107 (anth. Lat. Ries. 642, frag. poet. Rom. Baehr. p. 315) 6 *Leo proflat ferus ore calores ad Centauro auditur cum ex priore loco, ut 493 inque ipsos animus Pisces oculique (in) Leonem* 501 *suos sequitur sensus*, quid ipsa sentiat uelitque animum attendit et adsequi studet, quod inter nos facere solemus audiendo: audit igitur sese 502 *infra om. G* in fine uersus longioris. *infra* se locatum, inferiorem, magis australem, ut IV 778-80 post Libram commemorata sequitur *inferius . . . sidus . . . Scorpius*: eadem ratione mox II 510 *summi . . . Cancri*, 512 *sublimem . . . Cancrum*. simillimus est etiam in aduerbi pro adiectu positi usu Auieni locus Arat. 962 sqq. *Erigone tepidum sese summittit in austrum | uirgineosque pudens zonae super inuidet artus*,*

- ille uidet Pisces, audit quae proxima Librae.
 nec non Arquitenens magno parere Leoni
 505 auribus atque oculis sinum fundentis Aquari
 conspicere adsueuit solamque ex omnibus astris
 diligit Erigonem. contra Capricornus in ipsum
 conuertit uisus (quid enim mirabitur ille
 maius, in Augusti felix cum fulserit ortum ?)
 510 auribus et summi captat fastigia Canceris.
 at nudus Geminis intendit Aquarius aurem
 sublimemque colit Cancrum spectatque reducta
 tela Sagittiferi. Pisces ad Scorpion acrem
 derexere aciem cupiuntque adtendere Taurum.
 515 has natura uices tribuit, cum sidera fixit.

hoc est (nam uerba tradita editores corruperunt nec recte interpretatus est
 uir alioqui prudens et acutus Winterfeldus de Auieni metaphr. p. 30) circulo
 aestiuo supra se posito, sed Leo, sed Cancer borealis tramite caeli (hoc est
 eodem illo circulo) | *uiscera protendunt* 503 *quae proxima librae* Bullialdus
 in Scaligeri ed. 3, que per omnia libram libri, quod et mendacium habet, audit
 enim Scorpius Virginem, et in illis *per omnia* inanem uerborum sonum; quae
 cum recte atque ut aliquid sententiae conferant ponantur in II 724 *uoluitque per*
omnia quaeri, III 65 *saxitique per omnia summam*, 68 sq. *quicunque per omnia*
casus | *humana in uita poterant contingere*, IV 671 *diuesque per omnia tellus*,
 V 65 sq. *unumque per omnia uerbum . . . portans*, 473 *agilesque per omnia seruos*
 (item I 213 *perque omnia pare est*, IV 160 *perque omnia servit*; adde ex scriptore
 huius locutionis non minus amanti, Velleio, II 33 1, 35 2, 40 2, 69 6, 79 1, 91 3,
 100 3, 125 5, 127 1, 130 5), hoc loco nulla cum ui adiecta uersum tantum explent.
proxima cum in *p omnia* mutatum esset, consectarium erat ut sequentis nocis
 casus ad *audit* accommodaretur. quamquam in emendata scriptura datiuus non
 Latinitatis causa (uide I 315 *proxima frigentis Arctos*) sed perspicuitatis repon-
 nendus erat, cui etiam sic consuli potest ut scribatur *quae proxima Libram*
<est>. *oditque per omnia libram* Bentleius prauissime, Scorpio auditum eripiens,
 odium tribuens non falsum ille quidem sed alio et suo loco, uersibus 554-6,
 commemorandum 504 *parere auribus, ὑπακούειν*, quod quid sit dixi ad u. 468,
 simulque cur Arquitenens oboedire, Leo *προστάσσειν* siue *κελεύειν* putetur, ut
 Ludw. Maxim. p. 106 18 Λέων κελεύει Τοξότη, Τοξότης ὑπείκει Λέοντι 505 ordo
 est *conspicere sinum Aquari id fundentis* 509 Germ. phaen. 558, Suet.
 Aug. 94 510 *auribus captat* ut Catull. 61 54 sq. *te*, Hymen, timens *cupida*
nouos | *captat aure maritus*, Verg. Aen. III 514 *auribus aera captat*, longe alio
 sensu ac uu. 496 et 519 *captare* dicitur *summi fastigia Canceris*, Cancrum
 in summo fastigio positum zodiaci; *hunc enim tenet a summo Cancer, Capri-*
cornus ab imo, I 672 511 *nudus quo consilio ponatur* dixi ad 498. uide
 IV 797 *Iuuenis* (hoc est Aquarius) *nudos formatus mollior artus* *aurem GL²*,
aurum LM 513 *acrem* masculini generis esse persuadent II 544 *Scorpius*
acer, 236, 213 (nam V 697 omitto), quamuis Valerius Flaccus *acrem* | *intendens*
aciem dixerit III 571 sq. 515 *uives*, affectus ultro citroque motos *fixit*

his orti similes referunt per mutua sensus,
audire ut cupiant alios aliosque uidere,
[horum odio nunc horum idem ducuntur amore]
illis insidias tendant, captentur ab illis.

520 quin aduersa meant alterna trigona trigonis,
alteraque in bellum diuerso limite ducit
linea. sic ueri per totum consonat ordo.

GL, finxit M. illud uerum est, cum haec omnia, uisus auditus amor insidiae, positione, non qualitate signorum efficiantur; ne illud addam, pro *jinxit* potius *j'ecit* fuisse dicendum 516 sensus Voss. 390, census GLM 517 alios GL², alias LM 518 ducuntur LM, ducantur G uersum deleui, quem qui, male intellectis quae u. 469 legerat *odium* et *foedus* nominibus, inseruit, cum hoc tantum uellet, *horum odio, horum amore ducuntur*, hexametri absoluendi necessitate poeta misellus duo uerba coactus est adicere, quorum alterum, *nunc*, quam moleste abundet comparatis line 517 et 519, illinc 208 et III 556 sentietur, alterum, *idem*, omni sensu vacuum est. neque enim haec duo, *nunc horum odio ducuntur, nunc horum (id est aliorum) amore ducuntur*, eam inter se rationem halent quam Latini addito *idem* pronomine insigniebant; uelut nemo umquam sic locutus est, *nunc Lydiam odi, nunc idem Chloen amo*: quod contra recte dicitur *nunc Lydiam, nunc idem Chloen odi*, recte *Lydiam nunc odi, nunc idem amo*. sed ne sublati quidem *nunc* et *idem* tibicinibus, ut ruat metrum fiatque quem interpolator quaerelat sensus, ullo pacto hic uersus cum superioribus conciliari potest; in quo quod G mutato uerbi modo orationis structurae, quam ille neglexisse uidetur, succurrit, eo uel apertior fit sententiae repugnantia. ‘has’ inquit poeta ‘uices natura signis tribuit, his orti similes referunt per mutua sensus,’ ut inde prouenant quae mox uersibus 517–9 appellantur; appellantur autem u. 518 *odium* et *amor*. atqui is amor, qui uu. 485–514 in sex signis commemoratur, mutuus non est neque in uices exercetur; *odium* ibi commemoratur nullum, sed in tribus signis fraus meretricia, cuius u. 519 mentio fiet; ut raro manifestius quam in hoc de quo disputamus uersiculo falsarius deprehendatur 519 *captentur* ut 496. hoc uersu significatur Tauri et Arietis, Canceris et Aquarii, Virginis et Sagittarii fraudis intentae amorisque frustrati inter se commercium

520–535 primum trigonum tertio inimicum 520 *alterna**, etiam GLM, cui que metri causa addidit L², oleum in incendium. *alterna* et *ueterna* uulgo permutantur, *etna* autem uix differt ab *etiū*: haud dissimili errore aegr. Perdic. 189 ex *radios alternaque factum est radioseta et namque*. etiam non uersus magis quam sententia respuit; proinde enim dicitur quasi de singulorum siderum inimicitisi in superioribus sermo fuerit, quae uersibus denum 541 sqq. commemorantur; frustra igitur Bentleius et tota Iacobus et iuncta coniecerunt. ordo est *alterna trigonis*, ut Ouid. trist. III 1 61 *signa peregrinis ubi sunt alterna columnis*: aduersa meant duo trigona quae reliquis duobus alterna sunt; id quod sequenti uersu confirmatur 521 *altera ex duabus*, quae in quattuor trigonis momentum faciunt, lineis diametris, ea uidelicet quae Arietem Libramque, non quae Cancerum et Capricornum coniungit. secundum et quartum trigonum inter se non esse inimica etiam ex uu. 541–569 colligitur 522 III 207 *fundamenta ruunt artis nec consonat*

- namque Aries, Leo et Arquitenens, sociata trigona
signa, negant Chelis foedus totique trigono
525 quod Gemini excipiunt fundens et Aquarius undas.
idque duplex ratio cogit uerum esse fateri,
quod tria signa tribus signis contraria fulgent,
quodque aeterna manent hominum bella atque ferarum.
[humana est facies Librae, diuersa Leonis.]
530 idcirco et cedunt pecudes, quod uiribus amplis
consilium est maius. uictus Leo fulget in astris,
aurea Lanigero concessit sidera pellis,
ipse suae parti Centaurus tergore cedit,

ordo 523 *trigona* GL, *trigono* L², item M, sed propterea quia scriba sex uocibus omissis ad insequentem uersum delapsus est. *sigma trigona* legimus II 276, 318, *astra trigona* 674. uno solum loco Manilius duos continuos uersus eadem uocabuli forma clausisse uidetur, III 369 sq. *orbe*, ubi plena interposita distinctione tollitur offensio; nam I 223 sq. duplex *gentes* ferri non posse Bentleio assentior, II 698 sq. esse et V 440 sq. ille etiam aliis nominibus suspecta sunt 524 om. M, nisi quod, ut dixi, in superiore uersu *trigono* habet pro *trigona* 525 *fundens* et *Aquarius undas*. haec uerba cum bis posita sint, et hoc loco et u. 248, Bentleius illuc nihil, hic ‘repone’ inquit ‘*fundens* et *Aquarius urnam*. sic *fundere pocula, pateram, carchesia*’; quem Pingraeus ita redarguit ut alterius uersus non reminiscatur 527 ‘Aries Librae, Gemini Sagittario, Leo Aquario opposita sunt’ Scaliger 528 quodque G, queque LM 529 de-leui. interpolator, cum ueretur ne legentes fugeret sub Librae siue Chelarum nomine cogitandum esse libripendem, ‘humana’ ait ‘est facies Librae.’ hoc satis bene, sed supererat pisci patinae mensura, quam ut impleret nimis ioculariter adiecit ‘diuersa Leonis,’ tamquam periculum fuerit ne leonem pro homine haberemus: de Ariete trigoni ductore idem monere neglexit; itaque ad hunc usque diem, opinor, ignoramus utrum humana sit illius pecudis facies an diuersa. ceterum de re uide Ludw. Maxim. p. 108 1 sq. ἀνθρωποιδῆ Δίδυμοι . . . Ζυγὸς . . . Τῷροχόσ, C.C.A.G. I p. 166 30 sq., Lyd. de ostent. c 9 εἰ Διδύμοις ἡ Ζυγῷ ἡ Τῷροχώ γένηται τὸ τοιοῦτον, ἀνθρωποιδῶσι δύτοις τοῦ τριγώνου, Vett. Val. p. 10 18 Ζυγὸς . . . ἀνθρωποιδέσ, p. 341 16, Heph. Theb. I 1 (p. 57 3), C.C.A.G. VII p. 203 fin., uirilem figuram in artis monumentis apud Thielium, antike Himmelsbilder pp. 25 et 70, Bollium, sphaerae tab. V, Roscherum, lex. myth. I p. 2002 531 *uictus*, propterea quia uictus est, Nemeaeus est enim, spolioque ad sidera ductus, II 32

532 *pellis*, δέρος, tergus apud Colchos mactato dereptum. schol. German. Breys. p. 80 6 sq. ideo eum pallere ait Pherecydes quod deposito uellere aureo in caelum sit receptus, p. 143 19 sq. (Aeetae) suum auream pelle, antequam inter astra procederet, concessisse. huius rei Manilius memor fuit V 33 nec pelle immunis ab ipsa, non item I 263, II 212 533 parti Fayus, partis libri, jerae partis multo minus argute Bentleius. suae parti pro sui, ut IV 884 sq. nostrumque parentem pars sua perspicimus, 297 conceduntque suas partes retinentibus astris tergore cedit L², ergo recedit GLM. Centaurus ob tergum

- usque adeo est minor huic *uirtus*. quid mirer ab illis
 535 nascentis Librae superari posse trigono?
 570 nec sola est ratio quae dat nascentibus arma

equinum totus parti sui cedit; id est homine, qui ipsius dimidia tantum pars est, inferior inuenitur, ferinis membris debilitatus 534 535 Bentleius delere quam emendare maluit 534 *minor huic uirtus**, *uirtus iam Scaliger, hominis uictus libri*; frustra Iacobus *homini*, quod cum anno 1834 de Centauris ab Hercule fusis fugatisque interpretatus esset, in editione autem *est homini uictus pro ‘hominis uirtuti omnia cedunt’ accipi iussisset sese hominem ratus suaeque uirtuti sermonem Latinum cessurum, mox Postgatius silu.* Man. p. 9 ista uerba ‘hominis minor est’ significare uoluit, quo iure, ipse uiderit, quid quod sic inuertitur argumentatio? neque enim hacc recte procedunt, ‘usque adeo homine inferior est Centaurus ut propter equinum tergum humana sui parte inferior sit’: requiritur ‘usque adeo equus homine inferior est,’ quod restitui. *huic*, tergori ferino, tanto minus est uirtutis quam homini, ut ultro uires detrahatur Centauro ex equo atque homine mixto. Scaliger postquam suam coniecturam *usque adeo est hominis uirtus ‘tanta est hominis uirtus’* interpretatus est, ‘nouum’ inquit ‘genus loquendi.’ ‘immo’ ait Bentleius ‘et nouum et mirum’ quid Postgatius silu. Man. p. 9, qd M, qui utrum qd an qd uoluerit incertum est, quod L, quo GL²: similiter i 744 quid M, quod L, quo GL² 535 nascentis GL², nascenti LM

trigono LM, trigonum GL² et editores omnes nascentis acc. plur. mirabile non est homines a Leone Ariete Sagittario nascentes posse superari a trigono Librae, hoc est ab hominibus inde nascentibus, quemadmodum loquitur etiam 545 sq. *quos Geminorum sidera formant, | his cum Lanigero bellum est.* quod ad datiuum attinet, uide II 965 mihi . . . canentur, III 314 lustratur . . . Phoebo, 569 *uinceris astro*, IV 302 *habitantur . . . signis* 570-578 transpositione multis nominibus necessaria ante 536 collocaui, unde cum librarii incuria a 535 *trigono* ad 578 *trigona* aberrantis excidissent, postea alieno loco repositi sunt. alieno inquam; nam et multo rectius uersus 579 sq. *per tot signorum species contraria surgunt | corpora, totque modis totiens inimica creatur statim enumerationi hostium uersu* 569 *absolutae subiciuntur quam huic rationis geometricae expositioni, et omni sensu priuantur illuc traecta uerba nec sola est ratio u.* 570. quae quod Pingraeus enarrat ‘plusieurs causes concourent,’ errore implicatur cum Scaligero communi, cuius haec adnotatio est, ‘neque uero una est ratio $\tau\hat{\eta}\sigma\alpha\kappa\epsilon\omega\sigma\kappa\alpha\ell\alpha\delta\kappa\epsilon\iota\tau\eta\tau\sigma$ $\tau\hat{\eta}\nu\zeta\omega\delta\lambda\omega\tau\sigma$ ’ atqui una Latini pro eo quod est *simplex* dicebant, *sola* non dicebant. hoc qui primus atque adeo solus sensisse uidetur Fayus exprimentum curauit *nec sola haec ratio*; quam lectionem Breiterus cum in textum non recipiat in adnotatione interpretatur. sed *haec ratio* quo referatur non habet, quoniam quidem inimicitiarum supra uersibus 541-569 enumeratarum ratio ferme adhuc obscura est et inferiore demum loco, uersibus proxime insequentibus 572-8, declaratur. itaque requiri uidebatur *nec nulla est ratio* uel quod minore cum mutatione anno 1903 proposui *nec sic dest ratio*, hoc est ne in tanta quidem tamque multiplice inimicitiarum turba: nunc melior sese aperuit uia. etenim his nouem uersiculis praemissis una eaque praeципua causa tot inimicitiarum tam specie confusarum, quas poeta uu. 541 sqq. memoraturus est, lectori traditur alioquin haesuro: alteram suppeditant 536-8, in quibus mirari editores debuerunt cur *brevior ratio* diceretur longior et in duos integros hexametros

575 inque odium generat partus et mutua bella;
sed plerumque manent inimica tertia quaeque
lege, in transuersum uultu defixa maligno,
quodque, manent quaecumque loco contraria signa
aduersosque gerunt inter se septima uisus,
tertia quaeque illis utriusque trigona feruntur;

dilatata expositio eiusdem rationis quam paucioribus uerbis comprehensam
iam ante accepimus, quod asterna manent hominum bella atque ferarum et
cedunt pecudes. his igitur in uniuersum praemonitis ad singula accedamus

570 hoc dicit: ‘quod rationis mentionem feci u. 526, non sola ratione
efficiuntur siderum inter se inimicitiae (est enim aliquis etiam libidini locus,
ut uu. 539 sq. dicendum erit), sed plerumque tamen rationem habent
geometricam; quippe tertii utrumque a se signis astra inimica sunt.’ ab hac
ratione longe maior pars inimicitarum mox uu. 541-569 enumerandarum
explicationem accipit 571 generat cod Flor., generet **GLM** bella*, uelle
libri. Sil. xi 348 pro uelle recte Heinsius *belli*; in Germ. phaen. 544 con-
trariam mutationem adhibui (Classical Review 1900 p. 33), te quoque, sicundam
meteret cum comminus hydram | *Alcides*, ausum morsu contingere uelle (*bello*
libri) | sidere donavit, *Cancer*, *Saturnia Iuno*, ubi bello sidere belli critici
coniungunt. in mutua uelle quominus pro in mutuum uoluntatem siue in
amicitiam Latine dici putetur non intercedo, nam quod Woelflinus arch. lex.
Lat. III p. 78 infinituum solis inter et praeter praepositionibus ante medium
secundum saeculum subici confirmat, nempe qui condendis lexicis dant operam
scriptores Latinos ita legere solent ut uerba inuolent asportentque, formam
dicendi non percipient; quo factum est ut neque hoc uersu in ad uelle
pertinere debere ille intellegaret neque in Pers. i 9 sq. ad canitiem et nostrum
istud uiuere triste | aspexi infinitium a praepositione pendere; sicut etiam in
thes. ling. Lat., cum Arnobium ad eum infinitiu posuisse tradatur, de Persio
silentium est. uerum cum toto loco de solis inimicitii agatur peruersa
sic efficitur sententia, quam quod corrigere sibi uisus est Postgatius silu.
Man. p. 25 mutua nolle scribendo, ea uerba num alienationem significare
possint non quaero, certe inimicitiam non significant, licet apud Prosperum
qui fertur legatur uoc. gent. i 3 quid est odisse nisi nolle? 572 manent inimica
lege, ii 607 inimica sorte feruntur 574 quodque*, quoque libri: 528 et 654
quodque **G**, quoque **LM** quaecumque cod. Flor., quicumque **GLM**. hac una
mutatione plerique defungi se posse arbitrantur; ex quibus si unde quo
relatiuum suspensum sit quaesieris, aut tacendum eis erit aut respondendum
hanc esse orationis formam, ‘quo loco manent quaecumque (*ἄτταδῆποτε*) inter
se contraria siue septima signa, eo loco tertia quaeque illis feruntur trigona
utriusque,’ ut tertia eandem ac septima sedem obtinere dicantur. hoc quos
non praeteriret duo omnino fuerunt Manili editores, Bentleius, quod expectes,
et, quod mirere, Fayus. ac Bentleius quidem sic orationi sententiaeque
consuluit ut illinc u. 576 poneret pro illis, quo seruato Fayus scripsit minore
mutatione quaeque manent quocumque loco. sed restat que coniunctio
u. 574 posita peruersa sententia, ‘tertia inimica sunt, et contrarii inter se
signis tertia utriusque trigona sunt,’ ubi requiri appetit nam uel quia.
quare anno 1903 quoque in quippe mutandum esse conieci, ut loco contraria
eodem modo acciperetur quo ii 398 loco submota, ii 214 et iv 850 uicina loco,

ne sit mirandum si foedus non datur astris
 578 quae sunt aduersis signis cognata trigona.
 536 quin etiam breuior ratio est per signa sequenda :
 nam, quaecumque nitent humana condita forma
 astra, manent illis inimica et uicta ferarum.
 sed tamen in proprias secedunt singula mentes
 540 et priuata gerunt secretis hostibus arma.

Lanigero genitis bellum est cum Virgine natis

significaretque *contrarium locum habentia*: nunc leniore usus sum remedio. etenim inimicitiae quae inter tertia quaeque signa intercedit duae adferuntur causae: una, de qua iam uu. 358-60 et 371-8 sermo fuit, per participium significata, *in transuersum uultu defixa maligno*, hoc est *utpote defixa*; cui alteram subnectit que particula, *quod tertia quaeque illis signis, quaecumque inter se contraria sunt, utriusque trigona feruntur*. rem exponit Scaliger: 'sunto duo opposita, Libra et Aries. tertium signum utrimque ab alterutro est trigonum alterius oppositi. tertium signum utrimque ab Ariete, Gemini et Aquarius, trigona Librae signi oppositi. eodem modo tertia utrimque a Libra Leo et Sagittarius sunt trigona Arietis signi oppositi' 577 ne sit M, nescit GL, nec sit cod. Cusanus, quod utrum mali libri amore an puri sermonis orationisque apte continuatae odio a Becherto inlatum Breiterus tenuerit aegre dispicitur. uide ad 1 557 adnotata foedus anonymus Ell. noct. Man. p. 214 et Scaliger, phoebus M, phebus GL 578 aduersis GL², aduersi LM, aduersi . . . tricorni (bcc cod. Flor.) Scaliger prava sententia, cum requiratur *aduersorum trigonorum*. nam tertia alicui signo astra, cum duo sint, signis (plus uni) tricorni illi aduersi, hoc est sui, cognata esse nequeunt, quorum unum solum superest: cognata sunt tertia astra aduerso siue septimo signo, tertia quaeque aduersis signis. ueram scripturam, quam ne Scaliger quidem improbauerat, reduxit Iacobus. sensus est 'ab aliis astris foedus negatur eis astris quae signis ex illorum aduerso positis cognata sunt tricorni ratione,' quae cognatio maxima est. patuit dicere *trigono*, sed adiectiuum eodem reddit 536-538 geometricae inimicitiarum rationi adiungitur altera a diuersa signorum natura ducta, quae *brenior* dicitur ut cui exponendae duo niversus sufficiant, cum illa septem quaeasierit 538 diuersa cum ui adiectiuo *inimica* et *uicta* participio datiuus additur 539 540 supersunt, quae neutram ad rationem referri possunt, priuata odia ex mera libidine suscepta, Leonis Sagittariique erga Scorpium, erga Pisces Sagittarii 540 *secretis*, propriis et peculiaribus, ut Liu. 1 52 6 ne *ducem suum nene secretum imperium propriae signa haberent, miscuit manipulos*. *secretis hostibus ablatiuus* est quem uix satis apte absolutum dicas, quippe cui absoluendo desit uerbi quod est *sum participium, ἀλλων αὐτοῖς θυτῶν πόλεμιων, secretos hostes habentia*: sic Cic. de r.p. II 5 *quod ei fuit illa manu copiisque facillimum*, hoc est illam manum copiasque habenti. haec ut mihi exponenda essent communis Fayi Pingraeique fecit error, qui significari putant 'bellum gerunt aduersus occultos hostes' 541-569 duodecim signorum inimicitiae. ex his XXIX uersibus, ad quos tractandos Scaliger commoto animo uidetur accessisse, primus aliquid quod sanae mentis homini conueniret effecit Gronouius obs. II c. 5 541 *genitis L², gentis GLM* cum *Virgine natis*, cum eis qui

et Libra Geminisque et eis quos perluit Vnda.
in partus Tauri sub Cancro nata feruntur
pectoris et in Chelis et quae dat Scorpis acer
545 et Pisces. at quos Geminorum sidera formant
his cum Lanigero bellum est eiusque trigono.

Virgine nati sunt. huius uerborum ordinis, quo inter praepositionem et ablantium alter ponitur ablatius ab illo pendens, Maduigius ad Cic. de fin. III 33 et adu. crit. II p. 514 non nulla exempla protulit ex prosae orationis scriptoribus, uelut Cic. de fato 5 *in brumali die natis*, epist. ad fam. XII 30 7 *cum ignominia dignis*: apud poetas quod plane simile sit non inueni nisi Ouid. her. XXI 232 *a Delphis fata canente deo*, quamquam parem fere ambiguatem praferunt et legentes paulum morantur her. XVI 198 *cum dis potando nectare*, met. I 231 *in domino dignos . . . penates*, Luc. VI 272 *super aggere tutas . . . ripas*. apud Graecos plura habentur quale est Aesch. supp. 237 ἀφ' Ἐλλάδος τόπων 542 geminis . . . unda om. M. geminisque et eis #, gemini pisces (pisces G ante corr.) GL, et Geminis simul et anonymous Ell. noct. Man. p. 213, et Geminis et si Bentleius, in qua lectione *si quos* pro relatiuo positum non commendant 544, 545, 548, 564, 568. *cis extat* II 744 in eadem uersus parte, *niresque in eis*, et a Bentleio inlatum est uersu 377 coniectura non improbabili; praeterea apud bonos poetas non inueniri testes sunt Meaderus et Woelflinus arch. lex. Lat. XI p. 374. pisces non tam ex *sq. et eius* ortum puto quam ad illa quos perluit unda adscriptum ab aliquo qui cum II 492 *iuenem aeternas fundentem Piscibus undas* similiaque I 272 sq. legisset hos significari crediderit neque intellexerit homines sub Aquario natos dici, ut II 564. Iacobus quam litterarum expers fuerit hic optime perspicitur, qui seruata librorum scriptura haec adnotauit, ‘in breuitatem uersus omnes inimicos concludit, neglecta structura.’ quamquam uel hoc praestat eorum peruersitati qui ne pisces uocabulo sibi carendum esset certissimos Arietis hostes et Librae Aquariique socios Geminos expulerint. uelut Scaliger gemini Piscis quos protulit unda (nullo uinculo praecedentibus adnexum) edidit, quibus uerbis cum ipse Piscium partus significari uellet, Fayus Aquarii intellexit, neque ea peior est interpretatio; uere enim Bentleius ‘unda Piscium nusquam in caelo est,’ neque absurde idem ‘gemini Piscis male, cum alias dicat geminos Pisces.’ ceterum Libra Geminisque a natis, eis a cum suspensum est perluit#, pertulit GL, protulit cod. Flor., pro quo profert potius dicendum fuisse ostendunt dat 544, 548, 568, formant 545, ueniuunt 560, descendunt 569: meam coniecturam adiuuat 564 quos aeternis perfundit Aquarius undis. pro unda anonymous Ell. noct. Man. p. 213 *urna*, ut u. 561, item Bentleius; sed Q. Cicero anth. Lat. Ries. 642 13 *liquor altus Aquari* dixit pro Aquario. Arietem igitur ferini trigoni ductorem impugnant contrarii trigoni signa Libra Gemini Aquarius quaeque sola praeterea humanam formam habet Virgo: ab eisdem quattuor hostibus impugnantur reliqua primi trigoni signa Leo 550 sq. et Sagittarius 560-2. quod non impune ferunt mares; Geminos enim 545 sq., Libram 554-6, Aquarium 564-6 uicissim impugnat Aries cum trigono: Virginis feminae parcitur 543 partus anonymous Ell. noct. Man. p. 213 et Gronouius obs. II c. 5, partes libri. uide 548, 560 545 pisces GL², pisces LM. ordo est et quae dant Pisces Taurum impugnant contrarii trigoni signa Scorpis Cancer Pisces, praeterea Libra humani trigoni princeps et feris pecudibusque inimicissima, quarum nulli parcit exceptis Piscibus at quos Scaliger, atque

in Cancer genitos Capricorni semina laedunt
et Librae partus et quos dat Virginis astrum
quique sub auersi numerantur sidere Tauri.

- 550 Lanigeri communis erit rabidique Leonis
hostis, et a totidem bellum subscribitur astris.
Erigone Cancrumque timet geminiisque sub arcu
Centauri et Pisces et te, Capricorne, rigentem.

hos libri de Geminorum hostibus dixi ad 542 547 Cancerum impugnant
contrarii trigoni signa Capricornus Taurus Virgo, quibus cur Libra accedit ad
545 significauit 549 auersi cod. Flor., aduersi GLM 550 rabidi cod.
Cusanus, rapidi GLM 551 et a Gronouius obs. II c. 5, sed libri, quod qui
distinctione mutata (*hostis. sed . . . astris | Erigone : Cancrumque*) retinent
Iacobus et Bechertus pro *at accipere* uidetur: simplicius Fayus 'id est enim,
quia' bellum subscribitur eadem ratione qua Plaut. Poen. 800 *subscribam
homini dicam*, Plin. ep. v 1 6 ille cum ceteris subscriptis centumurale iudicium,
dici posse minime liquet: expectes *bello* uel quod leniore mutatione efficitur
<in> bellum Leo eosdem atque Aries hostes habet, nec plures nec pauciores,
Librae trigonum cum Virgine, qua de re dictum est ad 542 552 cancerum
Bentleius, taurum libri: II 658 Taurus excusum est pro Cancer in ed. Regiomontani.
Virgo a Capricorno sui trigoni socio tamen ob diuersam naturam
impugnatur u. 553 eumque uicissim impugnat u. 563; non temere ergo credenda
est hostem habere Taurum, eiusdem trigoni tertium, praesertim cum u. 627
sq. inter signa quae amica sorte ferantur commemoarentur haec duo, Virgo et
Taurus: *Virgincos partus, quicunque creantur Tauro, complecti cupiunt, etsi
saepe queruntur.* nam quae Pingraeus tamquam similis inconstantiae exempla
adscribit, Libram Scorpium u. 502 animo complexam, u. 559 fugantem, Geminos
Piscium u. 493 amatores, u. 568 hostes, in eis nihil esse repugnantiae ad u. 485
ostendi, ubi docui uersibus 493 et 502 non amicitiam significari sed rem ab
amicitia diuersissimam amorem, de quo astrologis et Manilio conuenire uidetur
cum Francisco duce de Laroche Foucauld: *si on juge de l'amour par la plupart
de ses effets, il ressemble plus à la haine qu'à l'amitié.* Tauri in locum apte
succedit contrarii trigoni signum Cancer a Virgine impugnatus u. 548

552 553 gemini Regiomontanus centauri*, geminum . . . centaurum libri. sub
arcu pro cum arcu uel quod u. 241 habetur in arcu positum cur Latinum esse
credam non video, aliter enim dicitur sub onere, sub armis: sub arcu Centauri
Scorpius est, in cuius caudam contento dicitur ictu | mixtus equo uolucrem missurus
iamque sagittam I 269 sq. sub arcu, τὸν ὑπὸ τοῦ τόξον: ita Ouid. met. I 19 sq.
pugnabant . . . mollia cum duris, sine pondere habentia pondus, τοῦ ἀρεβ
βάροντ, Sall. Cat. 3 2 quae sibi quisque facilia factu putat, aequo animo accipit,
supra ea ueluti ficta pro falsis dicit, Tac. Germ. 28 2 inter Hercyniam
siluam Rhenumque et Moenum amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque
gens, tenuere, Cic. orat. 4 non Homero soli locus est . . . aut Pindaro, sed
horum uel secundis uel infra secundos, phaen. 221 sq. ille . . . ante Canem,
Graio Procyon qui nomine fertur; prorsus eodem modo Engonasin pro ὁ
ἐν γύναισι et Manilius v 646 et ante eum iam Graeci dixerunt, Arat.
phaen. 65 sq. ἀλλὰ μνικήτως | Ἐγγύναισι καλέουσι: uide etiam quae ad
u. 269 addata sunt. itaque Virginem impugnant praeter ferinum Capricorni

- maxima turba petit Libram, Capricornus et illi
 555 aduersus Cancer, Iuuenis quod utrimque quadratum est
 quaeque in Lanigeri numerantur signa trigonum.

sidus contrarii trigoni signa Pisces Cancer Scorpious, quibus omnibus ipsa rursus bellum infert 554-562 sic fere in codicibus et editionibus habentur: maxima turba petit Libram, Capricornus et illi | aduersus Cancer, Chelis quod utrumque quadratum est, | quaeque in Lanigeri numerantur signa trigonum. | Scorpions in totidem secundus creditur hostis: | aequoreum iuuenem, Geminos, Taurum atque Leonem, | Erigonem Libramque fugit metuendus et ipse. | quique Sagittari ueniuunt de sidere partus, | hos Geminis nati . . . depres- sis se uolunt. Scorpious totidem hostes habere dicitur, quot habet Libra. at huic v tribuantur, Capricornus Cancer Aries Leo Sagittarius, illi vi, Aquarius Gemini Taurus Leo Virgo Libra; vi autem non sunt totidem quot v. quare Gronouius obs. ii c. 5 hoc excogitauit artificium, ut ex 559 Libramque fugit metuendus et ipse (ubi ipsi scripsit) sextum Librae hostem Scorpium eliceret (in quo eum non plane falsum fuisse postea uidebimus) poetamque facret sic dicentem, 'v sunt Librae hostes, totidem Scorpii, scilicet Aquarius Gemini Taurus Leo Virgo Libra, cuius v hostibus, quod suo loco dicere oblitus sum, ipse addendus est Scorpious, ut fiant vi.' his nugis omissis Bentleius aliam numeri aequandi rationem initit Taurum atque u. 558 in rabidumque mutato. sed omnes praeterit, quod est tamen manifestum, nou post uerba metueudus et ipse subsistere orationem uerum usque ad finem insequentis uersus continuari, quique . . . ueniuunt u. 560 sic cum superioribus cohaerere ut 549 quique . . . numerantur, 556 quaeque . . . numerantur, 569 quique . . . descendunt; neque enim ullius signi hostes alterius hostibus per que particulam adiunguntur, sed nouo enuntiatio aut at coniunctio preeponitur (545, 564) aut nulla. itaque Sagittario adiecto vii fiunt Scorpiorum hostes, ut noui Librae hostes inueniendi sint duo, quorum alterum Scorpium futurum ex u. 559 colligitur. hi latent sub uerbis ad sententiam mire abundantibus Chelis quod utrumque quadratum est, quae cum ad praecedentia Capricorni Cancerique nomina referantur debebant esse quorum uterque Chelis quadratus est 555 iuuenis (~~is~~ is)*, chelis (~~is~~ is) libri utrumque*, utrumque libri: illud nusquam a Manilio positum est quin librarii alterum substituerint credibile est in uersu longiore notam Aquarii pro nomine exaratam posteaque pro Librae nota habitam esse, quemadmodum C.C.A.G. vi p. 100 13 (Heph. Theb. ii 22) ~~is~~ scriptum est ubi requiritur ~~is~~: similem ob causam Gemini ex ii 629, Caprum ex iv 745 excidisse putanda sunt; quadrata compendio notatum quid passum sit uidimus ad u. 290. Iuuenis proprie pro Aquario positum est iv 385, 709, 797, aliter ii 406, 492, 558, 566, v 487, 505. de genetiuo uide ii 576 utriusque trigona, Firm. ii 22 5 Arietis quadratum est signum Cancer. Aquarii utrumque quadrata signa sunt Taurus et Scorpious, quos a Libra uicissim impugnari ex uu. 544 et 559 constat 556 quaeque Regiomontanus, quique libri ex 549 uel 560, quod quid habeat soloesi Bechertus adeo non intellegit ut defensionem se scribere opinetur cum haec adnotat, 'scil. Leo et Sagittarius.' putat ergo poetas Latinos sic locutos, 'Leo et Sagittarius signa in Arietis trigonum numerantur,' fortasse etiam 'sic fratres Helenaes sidera te regant' in trigonum, ad trigonum efficiendum: trigono Scaliger, inuito ut opinor Manilio Libram impugnant contrarii trigoni signa Aries Leo Sagittarius et ex quinque reliquis feris quattuor, Taurus Cancer Scorpious Capricornus; quibus septem hostibus

Scorpions in totidem fecundus creditur hostis;
 aequoreum iuuenem, Geminos, Taurum atque Leonem.
 Erigonē Libramque fugit metuendus et ipse,
 560 quique Sagittari ueniunt de sidere partus.
 hos Geminis nati Libraque et Virgine et Vrna
 depressisse uolent. naturae lege iubente
 haec eadem, Capricorne, tuis inimica feruntur.
 at quos aeternis perfundit Aquarius undis
 565 in pugnam Nemeaeus agit totumque trigonum,

ipsa uices reddit 557 *fecundus in hostis ut iv 124 fecundis in uellera lanis.*
 inuisam beluam sibi hostes parere poeta dicit eadem ratione qua Vergilius
Aen. x 204 quingentos in se Mezentius ornat 558 *aequoreus iuuenis* Aquarius
 appellatur etiam v 505; nempe *infestas, olim quas fuderat, undas | Denclion*
paruam defundens indicat urnam, Germ. phaen. 561 sq. 559 *Erigonē L*,
Erigone G, Etrigone M metuendus et ipse, ipse uicissim metuendus *Erigonae*
Libraeque, non omnibus, ceteris enim praeter Taurum non repugnat 559-
 561 *interpunxi: uulgo ipse. | quique . . . partus, | hos* 560 *sagittiferi L²*,
 item 569, quam formam omnes praebent II 513, alteram I 691, II 211, 280;
Sagittifero II 267, 500, sed cogente metro Scorpium impugnant Taurus
 signum oppositum et eius ex trigono Virgo cessante Capricorno (qui ferina
 impellente natura cum Scorpio sociatus Virgini bellum infert), item humani
 trigni signa Libra Gemini Aquarius, quibus cur par ferarum Leo et Sagittarius
 sese adiungant causa nulla appetat praeter libidinem uersibus 539 sq. signifi-
 catam 561 *libra GL², libram LM Vrna pro Aquario Lucanus IX 537*
 562 *uolent M, uolunt GL propter ueniunt et feruntur, nisi fallor: uide 550 erit*
naturae Scaliger, natura et libri; sed nulla praeterquam naturae lex hoc
fieri iubet: naturae lege bis praeterea ponitur, I 671, v 380 Sagittarium,
ut ad 542 dixi, idem qui Arietem et Leonem hostes impugnant, contrarii
trigni signa Gemini Libra Aquarius accidente ut solet Virgine, quae ut
Capricorno quoque inimica sint cum positio non faciat (nam Librae trignum
ei contrarium non est, Virgo adeo trigni ratione consors), naturae tamen lege
iubente feram humana aggrediuntur. recte igitur post uolent, non, quod
uulgo fit, post iubente, orationem distinxit F. Iunius cum codice suo Palatino
 565 *in M, ad GL: nihil interest nemeaeus Gronouius obs. II c. 5, nemeus*
GL et ut uidetur M, quibuscum cod. Venetum consentire Bentleius testatur
neque aliter accipienda sunt quae de eo tradit Gronouius, ante quem elebatur
ueniens agitat agit, prouocat, ut Liu. vi 15 7 Latinos Hernicosque, quos
falsis criminibus in arma agant (patres Romani) trignum nominatiuus, non
enim Librae Geminorumque sed Aquarii hostes hic commemorandi sunt, de
quibus dixi ad 542. cadit ergo prior e duabus explicationibus a Gronouio
prolatis, ‘aut traiectio est, ut intelligas, quos caelestibus undis Aquarius
rigat, seu qui sub Aquario nascuntur, iis et toti trigno (quod sub unius
iuuenis, Aquarii nempe, uirtute est) Leonem et turbam ferarum pugnam
intentare.’ neque magis stare potest altera, ‘aut unus ille iuuenis, sub cuius
uirtute turba ferarum censemur, est semifer Centaurus,’ cui recte Pingraeus
opposituit Aquarium passim, Centaurum nusquam iuuenem appellari: in primis
conferendus est u. iv 357 summas Centaurus retinet iuuenale per astrum.

turba sub unius iuuenis uirtute ferarum.

Piscibus exortos uicinus Aquarius urguet
et gemini fratres et quos dat Virginis astrum
569 quiue Sagittari descendunt sidere nati.

579 per tot signorum species contraria surgunt
580 corpora totque modis totiens inimica creantur.
idcirco nihil ex semet natura creauit
foedere amicitiae maius nec rarius umquam.

Iacobo Becherto Breitero non puto me iniuriam facere suspicando homines sermonis Latini non peritissimos *sub unius iuuenis uirtute pro infra unius iuuenis uirtutem posita accepisse.* quod cum paulo doctioribus non liceat, corrigendum locus uidetur ad exemplar uersus iv 34 *tresque sub unius fratres uirtute iacerent,* et aut pro *iuuenis* ponendum participium, uerbi causa *lugens,* (nam hominis notionem satis effert uirtutis nomen), aut lacuna statuenda huiusmodi : *<turpi terga fuga trepidoque datura pauore> turba* 567 *piscibus exortos* Scaliger, *pisces exortus* libri. *piscib;* uisum est *piscis* et pro accusatiuo habitum, quemadmodum Horatii codices serm. i 8 29 *manes* exhibit pro eo quod Porphyrionis lemma seruauit *manibus elicerent animas responsa daturas.* exortus sideris occasusue mentio hinc aliena est 569 *siderem nati GL², sidera muti LM* Pisces impugnat signum oppositum Virgo, ex humano trigono Gemini et Aquarius (eum ceteris feris Libra bellum inferat), item Sagittarius, cuius in Pisces ut in Scorpium odium ratione caret 570-578 *quaere ante 536* 580 *totiens* Bentleius, *quotiens* libri incondita oratione (nam alio *tot*, alio *quotiens* refertur), sententia inceptissima ; neque enim, quia, *quotiens* (uelut bis in anno) inimici creantur, multis modis creantur, idcirco aut multi inimici sunt aut rara amicitia 582 *inimicitiae cum animi sint, non corporis, suspicari possit aliquis corpora* peruagato errore scriptum esse pro *pectora*, quod nomen pari condicione uersu 544 positum est quodque et Heinsius et Bentleius in Ouid. met. iii 58 restituerunt, *ultor uestrae, fidissima pectora (corpora libri), mortis.* sed obstant suspicioni 603 sq. *discordia . . . corpora,* 653 *corpora . . . amica;* ut appareat Manilium *corpora pro capitibus siue hominibus dixisse, quod certis condicionibus alii quoque fecerunt, uelut Liuius passim libera corpora,* Horatius carm. i 35 2 sq. *imo tollere de gradu | mortale corpus,* non ut de membris cogitaret 582 *foedere* Ieuerus Lucani a C. F. Webero editi uol. i p. 389, *pectore libri, pignore* Burmannus senior ad Petron. c. 123 u. 229 (illius ed. 231). *pectore amicitiae,* quod Huetius *pectore amico* interpretatur, non magis Latinum est quam quod Catullo 77 5 sq. librarii tribuerunt, *ehu nostrae crudele uenenum | uitae, eheu nostrae pectus amicitiae,* ubi editores *pestis.* Latine Martialis IX 14 2 *fidae pectus amicitiae,* cui cur Stat. silu. iv 4 102 sq. *almae | pectus amicitiae* non adiciam docbit F. Leo in indice schol. Goetting. ann. 1892-3 pp. 15 sq. Ellisio ad Catullum haec omnia similia uidentur, sicut etiam Heyo thes. ling. Lat. i p. 1898 35 sq.; nec dubito quin futurus sit qui huc trahat u. 4 carminis semiabarbari anth. Lat. Ries. 719¹ (P.L.M. Baehr. iv p. 111) *ut uacet indomitum pectus amicitiae* neque intellegat ordinem esse *uacet amicitiae,* datiuo casu. scio equidem plerisque Vergilium similiter locutum uideri buc. iv 24, *herba ueneni;* is uero dixit rectissime *fallax herba ueneni,*

unus erat Pylades, unus qui mallet Orestes
 ipse mori; lis una fuit per saecula mortis,
 585 alter quod raperet fatum, non cederet alter;
 [et duo qui potuere sequi uix noxia poenis
 optauitque reum sponsor non posse reuerti
 sponsoremque reus timuit ne solueret ipsum]
 perque tot aetates hominum, tot tempora et annos,

hoc est quae uenenum fallat siue dissimulet, ut docui in Classical Review an. 1900 pp. 257-9. iterum *foedura* pro *pectora* restitutum est II 676; *foedus amicitiae* multi commemorant, uelut Catull. 109 6, Ouid. trist. III 6 1, Sil. xvii 75, Stat. silu. IV 6 93, Dracont. epithal. 2: adde Man. II 605 *fidei rarum foedus*, III 122 *coniungens foedus amicos*, Mart. I 93 5 sq. *iunctus eterque sacro laudatae foedore uitae*, | *samaque quod raro nonuit, amicus erat.* de uniuersa sententia uide Cic. Lael. 15 ex omnibus *sacculis uix tria aut quattuor nominantur paria amicorum*, de fin. I 65 *fictae ueterum fabulae . . . in quibus tam multis tamque uariis, ab ultima antiquitate repetitis, tria uix amicorum paria referuntur*, ut ad *Orestem peruenias projectus a Theseo*; ulterius progrediendo Plutarchus de amic. mult. 2 quinque parium summam confecit 583-585 non tam ad praecedentia spectant (neque enim, si solis Orestae Pyladique certamen incidit, eter pro altero moreretur, inde efficitur raram esse amicitiam, ut Theseus et Pirithous, Achilles et Patroclus, ceteri, quibus hoc non contigit, propterea amici non fuerint), sed illud comprobant, quod u. 591 dicetur, Fortunam, quamuis per tot annos calamitate tamquam obrussa adhilita ueram amicitiam exquirat, uix usquam inuenire. itaque haud scio an librario ab *uinquam* 582 ad *usquam* 591 delapso tres illi uersus 589-591 ante 583 exciderint et ibi reponendi sint 583 erat Voss. 390, erit GLM, quem soloecismum a Fayو sublatum reduxit Bechertus 584 lis supra ser. man. I G, leuis GLM inducente fortasse Hor. carm. III 27 37 *leuis una mors est* 586-588 deleui, quibuscum una 583-5 et 589-94 delendos significauit anonymous Ell. noct. Man. p. 214. Damonis et Phintiae cum poeta commode oblitus esset, stulte meminerat interpolator; qui historiae succurrere contentus sermonis complexum sententiarumque rationem adeo non curauit ut correctionem per et particulam adnecteret neque sibi eadem opera mutandum esse sentiret ter positum *unus*, tum uu. 587 sq. a poetae consilio aberrans, qui paucitatem amicorum demonstrat, in laudes duorum Pythagoreorum effunderetur: his autem subicitur *perque tot aetates . . . Fortuna fidem . . . uix inuenit usquam.* et haec Manilii esse creduntur, quae unius hominis esse non possunt, qui quidem mediocriter insanierit 583 duo fuerunt qui potuere sequi Oresten et Pyladen. uerba *uix noriu poenis*, quae ex uersu 602 sumpta esse Bentleius suspicatus est. corrigendi interpretandue conatus eiusmodi sunt ut adferri non debeant: recte ut uidetur Iacobus uersum excidisse statuit, quamquam ne sic quidem apparet quid illis tribus uocibus faciendum sit 587 *reum sponsor Regiomontanus, rerum sponso M, reum sponso CL* 588 *reus Regiomontanus, reum libri.* praeterea *sponsoriique* Bentleius; qui quod talia quale est Plaut. rud. 390 sq. *eam ueretur, ne perierit apud Terentio posteriores negat reperiri*, scripsit Caesar b.G. I 39 6 se . . . *rem frumentariam, ut satis commode supportari posset, timere dicebant: nam aliena sunt Hor. carm. I*

- 590 tot bella et uarios etiam sub pace labores,
 cum Fortuna fidem quaerat, uix inuenit usquam.
 at quanta est scelerum moles per saecula cuncta
 quamque onus inuidiae non excusabile terris !
 ueemales ad fata patres matrumque sepulchra
 * * * * *
- 595 imposuit Phoebus noctem terrasque reliquit.
 quid loquar euersas urbes et prodita templaque
 et uarias pacis clades et mixta uenena
 insidiasque fori, caedes in moenibus ipsis
 et sub amicitiae grassantem nomine turbam ?
 600 in populo scelus est et abundant cuncta furoris.

17 24-6 metues . . . Cyrus, ne . . . iniciat manus, 35 9-14, II 8 21-4 591
*fidem, fidelem amicitiam, ut Ouid. trist. I 3 66 o mihi Thesea pectora iuncta
 fide: errant Fayus et Pingraeus. Ouid. ex Pont. II 3 23 sq. diligitur nemo, nisi
 cui Fortuna secunda est; | quae simul intonuit, proxima quaeque fugat* 592
quanta est LM, quantae G moles Voss. 390, mores LM, mortes G

593, quem uersum intellectu facilimum et Scaliger et Bentleius peruersis
 mutationibus deprauarunt, recte explicauit Gronouius obs. II c. 13 594
 ‘patres quos nati sui mercede accepta ad exitium tradunt matresque a filiis
 necatae’ Postgatius. uide III 8 *Hectora ueナalem cineri* post hunc uersum
 aliquid intercidisse uidit Iacobus progr. Lubec. an. 1834 p. 16, quem recte
 etiam quae u. 595 de sole dicuntur potius ad Vergilii uerba georg. I 467 sq.
*cum caput obscura nitidum ferrugine texit | impiaque aeternam timuerunt
 saecula noctem et ad Caesaris occisionem retulisse, quam, quae Fayi inter-
 pretatio fuit, ad Atrei facinus et cenam Thyestae, persuadent 601 fas atque
 nefas mixtum et 604 pax est sublata per orbem pariter ex illo Vergilii loco
 sumpta, 505 quippe ubi fas uersum atque nefas, tot bella per orbem. itaque
 uersu 594 non tam Scylla Nisi (quam regna paterna uendidisse dici a Propertio
 III 19 21 sq. pauci intellegunt) et Orestes Alcmaeonue significari uidentur,
 quam res Romanae quaeque per proscriptiones fiebant: uelut Plut. Sull. 31 6
 $\tau\hat{\omega}\delta\epsilon\alpha\pi\kappa\tau\epsilon\lambda\nu\tau\alpha\tau\gamma\epsilon\rho\sigma\phi\vartheta\lambda\sigma\ldots\kappa\alpha\pi\alpha\epsilon\pi\alpha\pi\delta\epsilon\gamma$*

595 reliquit G, relinquit LM 596 quid loquar. his uerbis post com-
 memorata parricidia quaeque solem abegerint scelera poeta ad paulo minus
 detestabilia facinora descendit; ut appareat non recte Postgatium silu. Man.
 p. 9 eique assensum Breiterum uersum 594 ad inferiorem locum detrusisse

598 *insidias jori.* Sen. dial. II 9 2 *inter togatos latrocinia* 599 *gras-*
santem G, crassantem LM. multos nomine amicos re grassatores potius
 ac latrones 600 *populo L, populos GM.* Iuu. xv 29-31 *uolgi scelus et*
cunctis grauiora coturnis; | nam scelus, a Pyrrha quamquam omnia syrmata
uolus, | nullus apud tragicos populus facit furoris: Non. pp. 497 sq.
genetiuus positus pro ablativo . . . Lucilius satirarum . . . lib. VIII quarum et
abundemus rerum et quarum indigemus. abundans participium cum gene-
tiuo posuerunt Vergilius buc. II 20 aliisque, cum ablativo Manilius I 858,
itaque hoc loco furore cod. Flor. et ante Iacobum editores; sed poetae
in talibus quam non sibi constiterint optime ostendit Ouid. amor. II

et fas atque nefas mixtum, legesque per ipsas
 saeuit nequities; poenas iam noxia uincit.
 scilicet, in multis quoniam discordia signis
 corpora nascuntur, pax est sublata per orbem,
 605 et fidei rarum foedus paucisque tributum,
 utque sibi caelum sic tellus dissidet ipsa
 atque hominum gentes inimica sorte feruntur.
 si tamen et cognata cupis dinoscere signa,
 quae iungant animos et amica sorte ferantur,
 610 Lanigeri partus cum toto iunge trigono.
 simplicior tamen est Aries, meliusque Leone
 prosequitur genitos et te, Centaure, creatos
 quam colitur. namque est natura mitius astrum
 expositumque suae noxae, nec fraudibus ullis,
 615 nec minus ingenio molli quam corpore constans:
 illis est feritas signis praedaeque cupidus,
 uenalisque animus non numquam exedere cogit
 comoditate fidem, nec longa est gratia facti.

16 7 terra ferax Cereris multoque feracior uuis 601 leges per ipsas
 saeuit, ipsis legibus ad saeuitiam abutitur: recte Pingraeus 604 pax
 est Regionontanus, pars et libri 605 paucis cod. Flor. et Bentleius,
 pacis GLM fidei pro anapaesto primus eorum quorum scripta supersunt
 Manilius posuit, ter genetiuo casu, II 605, 630, 955, seniel datiuo III 107.
 Horatius et Ouidius fide dicebant; fidei post Lucretium non inuenitur 606
 ut ipsum sibi caelum, sic ipsa sibi tellus dissidet. perperam Bentleius
 ipsi 607 de feruntur uide ad II 188 adnotata 608-640 signorum amicitiae
 610-624 primi trigni signa 610 lanigeri GL², lanigerum LM

612 613 primus recte distinxit et interpretatus est Bentleius. Aries
 melius prosequitur colitique Leonis Sagittariique partus quam ab eis uicissim
 colitur 614 expositum suae noxae, iniuriae sibi inflatae: Scaliger attulit Sall.
 Iug. 20 2 quietus, inbellis, placido ingenio, opportunus iniuriae. ceterum
 Breiteri causa adnotandum est fraudibus ullis, sicut apud Sallustium placido
 ingenio, ablatuum esse quem dicunt qualitatis, Arietemque omnis fraudis
 expertem praedicari 615 constans Bentleius, constant GLM, constat cod.
 Flor. pro corpore idem Bentleius uellere, quod est sane molli adiectuo
 accommodatius; quamquam faciliore mutatione scriberetur tergore, ut Prop.
 II 26 6 aurea quam molli tergore uexit ouis, quem uersum Manilius imitatus
 uidetur IV 514-7 Laniger... Phrixum... tergore uexit. sed corpore
 requirunt paene et oppositum ingenii nomen et constandi uerbum; neque
 enim lana Aries constat 617 618 cogit eos commodi et utilitatis causa ius
 honestatis migrare. nam quod Bentleius excclere fidem Latine dici negauit
 nisi de eo quod maius esset quam ut credi posset, non satis respexit aut
 naturalem uerborum uim et multiplices potestates aut alia exempla diuer-

- 619^a at, cum Lanigeri partus sub utroque *laborant*
uique urgente dolent amborum astuque, trigono 619^b
 620 non parcit; sed rara gerit pro tempore bella,
 quod feritas utriusque minas praetendere cogit.
 [plus tamen in duplii numerandum est roboris esse,
 cui commixtus homo est, quam te, Nemeae, sub uno.]

sarum notionum eisdem uocibus subiectarum, quae non nimis raro inueniuntur. uelut Vergilius Aen. VII 63 *nomen posuisse pro imposuisse*, VIII 329 *nomen posuit pro depositus usurpauit*; *diuitias uincere* Sall. Cat. 20 12 dicitur qui eas sumptibus exsuperat, *diuitiarum uictor* Iug. 63 2 qui contemnit; Catull. 4 19 sq. *Iuppiter secundus* appellatur uentus sequens, Stat. Ach. i 48 sq. *secundi Iouis* nomine significatur Neptunus; in Ouid. amor. II 13 4 *cadit ira metu*, id est minor fit atque esse desinit, contra Prop. II 16 52 *fulminus ira cadit* eadem ratione qua Iuu. XIII 226 *iratus cadit in terras . . . ignis*; Teucer Hor. carm. I 7 21 sq. *Salamina . . . cum fugeret* inde profugus abiit in exilium, at qui Ouid. ex Pont. I 3 71 *pulsus Aristides patria Lacedaemonia fugit* eo se contulit ibique perfugium habuit 619 cum LM, quin G in librorum scriptura neque uniuersa constat oratio neque aut parcendi uerbum intellectum habet aut ferri potest *partus singulari numero positum*. itaque Bentleius tres uersus 619-621 eiecit: ceteri quae coniecerunt, omitto; ipse quid olim temptarim dicam ad 622. uerum cum in singulis uerbis nihil sit quod non ad sententiam, qualen expectamus, possit accommodari, omnia intacta seruanda uidentur et eorum quae desiderantur quaeque medio uersu 619 excidisse credibile est adiectione hunc in modum adiuuanda, *at, cum Lanigeri partus sub utroque <laborant | uique urgente dolent amborum astuque>*, *trigono | non parcit.* Aries, si quando natos suos a Leone Sagittarioque premi uidet, ipse rursus eos aggreditur; sed raro tamen sese ad bellum accingit nec nisi cogente necessitate 620 parcit GL², parct LM 621 *minas praetendere**, *magis pro tempore* libri sine sensu, *animis contendere* Iacobus, qui solus in his tribus uersibus aliquid uidit: Postgatius, qui *magis pro tempore surgit* coniecit, *pro tempore* ita accipere uidetur quasi sit certis temporibus; est autem *prout tempus postulat*. *minas* etiam facilius in *magis* abire potuit quam quod haud raro cum hoc confunditur *minus*, uelut IV 110, Luer. II 533, Caes. b.G. VIII 53 2, Ouid. her. XVII 102, Hor. epod. 8 17; *tempore* autem *pro tendere* scriptum est Nemes. cyn. 311, quamquam hoc loco mendum partim ex u. 620 ortum uidetur 622 623 loco extant alieno; *idcirco* enim u. 624 ad 619-621 refertur neque quicquam ad rem attinet haec diuersi in duobus signis roboris commemoratio, quae ut aliquo sententiae uinculo superioribus adnec- teretur anno 1903 haec in uu. 619 sq. nouauit: *at, quia Lanigeri par uis roburque, trigono | non paret.* paulo minus incommode hi duo uersus uersui 618 subicerentur; quamquam sententia eorum potius ad 530-535 pertinet

622 inusitate additum *esse* ad nostrum sensum non minus abundat quam desideratur in Sall. Cat. 2 2 *coepere . . . maximam gloriam in maximo imperio pulare*. scilicet hoc loco numerare nouiciam illam significationem adsciscit quae in simili putandi uerbo multo maturius orta antiquum usum paene aboleuit, utroque modo Graeci λογίσθαι dicunt 623 *cui commixtus homo est*, μειξομέροτω nemeae Prucknerus, nemeae L, nemee GM sub a superioris uersus in non differt: uide I 782 sq. uolucris . . . qui gestat in alite Phoebum, v 381 ipse deum Cycnus condit uocemque sub illo. uno, simplici

- idecirco et pax est signis et mixta querella.
 625 quin etiam Tauri Capricorno iungitur astrum,
 nec magis illorum coeunt ad foedera mentes ;
 Virgineos etiam partus, quicumque creatur
 Tauro, complecti cupiunt, sed saepe queruntur.
 quos *Geminique* dabunt Chelaeque et *Aquarius* ortus
 630 unum pectus habent fideique immobile uinculum,
 632 magnus et in multos ueniet successus amicos.
 Scorpions et Cancer fraterna in nomina ducunt
 ex semet genitos, nec non et Piscibus orti
 635 concordant illis. saepe est et subdolus actus :
 Scorpius aspergit noxas sub nomine amici ;
 at, quibus in lucem Pisces uenientibus adsunt,
 his non una manet semper sententia cordi,
 commutant animos interdum et foedera rumpunt
 640 ac repetunt, tectaeque lues sub fronte uagantur.

625-628 secundi trigoni signa

626 *magis* quam *Arietis* eiusque trigonorum

628 rationis, quae inter Virginem et Capricornum intercedat, nulla hoc loco mentio fit ; sunt enim plane inimica, ut uu. 553 et 563 expositum est

629-632 tertii trigoni signa 629 *gemini* post *dabunt* Bentleius, post *quos* ego inserui ; praece enim haec sententia per *que* particulam superioribus adiungitur : rectum erat *at.* pro II, *Geminorum* nota, scriptum suspicor duos, hoc autem propter *quos* intercidisse, sicut factum est in *Sen. dial. vi* 13 3 <*duos*> *quos sibi seruauerat extulit.* simili de causa *Caprum* omissum est IV 745 ; uide etiam II 290, 555 *chelaeque* Bentleius, *chelae* et *quos dat* libri uersu utecumque expleto ; in quo additamento neque hiatus Manilianus est (nam de II 831 postea uidebimus) neque rationem habet mutatum uerbi tempus 630 *uinculum GL*, *mundum M* 631 *magnus erit Geminis amor et concordia duplex* addidit Bonincontrius, qui *Geminos* deesse senserat ; expulit Bentleius 632 *in multos successus amicos*, successus qui multos amicos comparet. simile est II 557 *in totidem secundus . . . hostes* ; alio modo dicitur Petr. 77 1 *tu parum felix in amicos es : nemo umquam tibi parem gratiam refert*

633-640 quarti trigoni signa 633 *fraterna in nomina ducunt*, faciunt ut fratres possint appellari 635 *interpunxit* Bentleius cum *L* est *G*, om. *LM* *actus* pro agendi ratione etsi plerumque aut ablativo casu aut plurali numero ponitur aut suspenso a se genetivo rei actae indice, habet tamen thesaurus ling. Lat. similia, uelut *Sen. de ben. vi* 23 4 *quimquam manus illis propositum sit maiorque actus sui fructus quam seruare mortalia*, *Quint. inst. viii* 6 11 *cum rebus sensu parentibus actum quendam et animos damus*. itaque superuacanea uidetur, nec tamen ideo falsa est, *astus* coniectura ab Heinsio ad Ouid. art. I 585 prolata, quam Huetius et Bentleius probarunt 640 exempla eius quod est *lues* multitudinis numero positi Neuius in formarum doctrina non consignauit Cypriano antiquiora *sub*

- 641 sic erit e signis odium tibi paxque notanda.
 643 nec satis hoc, tantum solis insistere signis:
 contemplare locum caeli sedemque uagarum.

fronte uagantur, ‘sous un extérieur serein ils cachent des haines secrètes mais peu constantes’ Pingraeus 641 e GM, et L, ex cod Flor., quemadmodum II 484 omnes *ex signis*, cui loco cur 303 non adiciam ad eum uersum significatum est. alibi *ex se, ex semet, ex simili, sed e solidō, e summo; v 628 e scopulis G, et LM sic*, secundum ea quae uersibus 520-640 tradita sunt. *e signis* cum ui dicitur, sequitur enim aliunde quam e signis odium pacemque notandi ratio 642, qui hoc loco superest, illo desideratur, post 706 traieci

643-692 hunc locum ut nemo adhuc recte ceperit partim librariorum culpa factum est, tribus uersibus 684-6 aliunde inlati; partim ipsius Manilii, qui dum consuetudine sua rem uersibus 654-80 exponendam nimis exornat tam longe a proposito aberrauit ut quorsum ei pertinerent obscurum redderet; partim editorum, qui cum irarum odiique mentionem uu. 650 et 652 factam et ultimum paragraphes uersum 692 *pacata infestis signa ut discernere possis* non satis attenderent, fefellit eos poetam in toto hoc loco etiamnunc de amicitiis inimicitisque signorum disserere. itaque cum Scaliger in prima editione 643-51 et 681-92 singulis uersibus multifariam transpositis post 787 conlocasset, in secunda autem 683 ante 681, 687 post 690 traieciisset, utrobique multa perperam interpretatus, mox melius perspecta summae difficultatis sede Fayus Bentleius Iacobus Breiterus tres illos importunos uersus 684-6 (cum eisque Fayus et Bentleius 681-3, ille quidem ordine mutatos, Iacobus 683 solum, quem Breiterus delere maluit) ante 673 posuerunt, ut hoc diceretur, minorem numeri in duplicitum simpliciumque signorum quadratis quam in tropicorum quadrato cardinis siue puncti tropici usum esse atque effectum, solum igitur Arietis quadratum legitimū esse; cuius discriminis ualde miri, quo fit ut duo ex tribus quadratis quadrata non sint, nullum aut apud Manilium aut apud ceteros astrologos uestigium est. tum non sine excusatione aliqua sed grauiter tamen in eo errant quod poetam uersibus 652 sqq. id agere putant ut quadratorum rationem lectoribus tradat, praepostero consilio, cum eam iam uu. 287 sqq. exposuerit. immo parenthesis loco haec interponuntur, ne forte plus aquo tribuamus eis mutationis uarietatisque causis quae uu. 643-51 significatae sunt; sed perspicuitati nocuit rem uerbis amplificandi studium et coloris poetici undecumque inducendi. itaque in tanto omnium errore singula peccata non reprehendam ac pleraque ne commemorabo quidem: tantum dicam breuissime quid his quinquaginta uersibus praecipiat. illud igitur Manilius uult, praeter naturam uel singulorum signorum propriam uel plurium per schemata geometrica coniunctorum communem alias quoque respiciendas esse causas amicitiarum inimicitiarumque effectrices: eas partim in motu caeli per quattuor cardines et tempora duodecim se circumagentis (qua de re uu. 788 sqq. dicetur) positas esse, partim in dodecatemotorum ratione, quam statim uu. 693 sqq. explicaturus est 643 *solis*. non singula signa coniunctis per trigonum quadratumque signis opponit, sed haec quoque signorum nomine comprehendit: non signis tantummodo, inquit, insistere satis est, sunt enim praeter signa ipsa aliae res quae in eorum amicitiis inimicitisque momentum faciunt, partes mundi et cardines cum planetis, nec minus dodecatemoria 644 *locum caeli* cur contemplari debeamus uu. 645-83 exponitur, in quo sedem uagarum non neglegandam

- 645 parte genus uariant et uires linea mutat.
 nam sua quadratis uenint, sua iura trigonis
 et quae per senos decurrit uirgula tractus
 quaeque secat medium transuerso limite caelum ;
 651 distat enim surgatne eadem subeatne cadatne.
 649 hinc modo dat mundus uires, modo deterit idem,
 650 quaeque illic sumunt iras hue acta reponunt.
 652 crebrius aduersis odium est, cognata quadratis

esse discimus ex 835 et 961-4 *stellae . . . uarias . . . locorum | efficiunt uires* ; ut appareat non recte Bentleium in harum mentione haesisse, quas in signorum odiis amicitiisque momentum habere iam u. 401 legimus, *nunc foedus stellis, nunc et dictantibus iras.* restat scrupulus in omissa stellarum uoce ; sed *uagas* sic appellare tam licuit astrologo, opinor, quam medico *quartanam, lanio bubulam* 645 *parte* siue *regione caeli genus suum siue naturam uariant signa in orbem uoluentia : eodem modo pars* dicitur ii 916, 924, 932, ut intellegatur *mundi uires linea mutat* falso enarrant ‘linea (trigoni quadrati cet.) mutat uires signorum,’ proinde quasi hoc aut post 270-432 debuerit aut post 520-35, 570-8, 608-40 potuerit doceri. *inimo linea uel triangula uel qualiscumque suarum ipsa uirium mutationem subit pro parte mundi quam quoque tempore praeterit* ; ut hoc uersu et mox u. 649 id significetur quod postea uu. 856 sqq. magis declaratur, *omne quidem signum sub qualicumque figura | partibus inficitur mundi ; locus imperat astris | et dotes noxamque facit ; uertuntur in orbem | singula et accipiunt uires caeloque remittunt.* eodem modo u. 712 dicitur *astra . . . proprias mutantia uires* 646 *sua, noua ac specialia pro consuetis et generalibus quadratorum trigonorumue legibus.* similiter iv 504 sq. in *tempus quadrum* (*signa*) *mutantur et ortu | accipiunt proprias uires ultraque remittunt* 647 *ordo est et ei uirgulae, quae per senos tractus decurrit, eique, quac medium caelum secat, sua iura uenint, hoc est hexagono et diametro* 648 *secat GL², secant LM* 651 *ante 649 collocauit* : post 650 iterum scriptum conicio, cum librarius a quaque eius uersus ad eandem uocem u. 648 positam relapsus esset, deinde priore loco ac non, ut oportuit, inferiore expunctum. tribus mutationibus, *surgant subeant cadant, sedi quam in codicibus obtinet aptum reddiderunt edd. uett., Bentleius deleuit tamquam ab eodem ac u. 644 interpolatore additum et ita quidem ut unam efficerent sententiam, contempnare . . . sedem . . . uagarum, | distat enim surgatne eadem (uaga stella) subeant cadatne.* ceterum uide i 181 *qua cadat et subeat caelum rursusque resurgat* 649 *hinc, a conuersione u. 651 significata* 650 *quae signa alium caeli locum peruelantia inimica sunt, eadem in alium circumacta fiunt amica* 652-683 his uersibus cauetur ne omnes omnino signorum linearumque uires positione mutata mutari credamus, confirmaturque uniuersam astrorum discriptionem in caeli motu tamen seruari, ut aduersis signis, si non semper, at certe saepius odium sit (652), cognati quadratis censeantur (652-72), amici trigonis (653, 673-80), proxima siue haerentia uicinis subscriptibant (681), tertia siue hexagona hospitibus (682). haec sic cohaerent; nisi quod quae de quadratis trigonisque dicuntur, ea intempestiuu poeticu ornatus accessione in tantum excreuerunt ut obscura facta sit sententiarum ratio et summa dis-

- corpora censemuntur signis et amica trigonis.
 nec ratio obscura est; nam quartum quodque locauit
 655 eiusdem generis signum natura per orbem.
 quattuor aequali caelum discrimine signant
 in quibus articulos anni deus ipse creauit,
 uer Aries, Cererem Cancer Bacchumque ministrans
 Libra, caper brumam genitusque ad frigora piscis.
 660 nec non et duplii quae sunt conexa figura
 quartum quemque locum retinent: duo cernere Pisces
 et geminos iuuenis duplumque in Virgine formam
 et duo Centauri licet uno corpora textu.

putationis 653 censemuntur, attribuuntur, in censum quadratorum referuntur.
 Sen. de ben. VII 43 totus ager . . . reipublicae est, pars deinde suo domino quaeque
 censemuntur de corpora amica dixi ad 580 654 quodque G, quoque LM

655 generis, non, ut II 151, sexus, qui in quadratis diuersus est atque alternum,
 sed naturae, cum quattuor tropica sint, duplia quattuor, quattuor simplicia.
 schol. German. Breys. p. 107 8 sq. quartum quodque eorum aut tropicum aut
 solidum aut bifforme, Paul. Alex. Β τροπικὰ δὲ Ρ Δ Σ Ι . . . ισάρθμα δὲ
 τούτοις τὰ στερεά, ἥγουν 8 Δ Σ Σ, τῶν δισώμων ισάρθμων αὐτοῖς τυγχανόντων,
 ἃ ἔστι Π Π Ζ Η. καὶ συναιρετικῶς εἰπένν, δοσὰ διὰ δ' διέστηκε, ταῦτα τὴν αὐτὴν
 τῶν ἔφοιων φύσιν ἐκδέχεται 656-659 describitur tropicorum signorum quad-
 ratum, quae breuiter commemorantur II 178 sq. et 290-2, significantur etian-
 III 619-22 signa | diuisum . . . tenent aequo discrimine caelum | quae tropica
 appellant, quod in illis quattuor anni | tempora uertuntur signis nodosque
 resoluunt 657 de articulis uide II 430 659 'caper idemque piscis. est
 enim pars caper, pars piscis' Scaliger. ut pro Aquario, iuueni urnam gerenti,
 aliquotiens Iuuenis dicitur, IV 385 et ceteris locis ad II 555 adlatiss, semel
 II 406 iuuenique urnaeque, ita pro Capricorno, qui caper est in pisces desinens,
 II 179 Capro iterumque IV 745 ex Bentleii emendatione Caprum ponitur, hoc
 uersu caper piscisque; cui simile est anth. Lat. Ries. 761 71 (P.L.M. Baehr.
 v p. 382) piscinus caper. genitus ad frigora toleranda pisces est, cuius sanguis
 non calet: Appul. apol. 30 pisces brutus et frigidus 660-663 describitur
 duplum signorum quadratum. Ludw. Maxim. p. 105 18 δίσωμα Δίδυμοι
 Παρθένος Τοξότης Ἰχθίεσ, quibus ne quintus accederet, quem Manilius II 171 in
 binis ponit, Capricornus, hunc διφέντι potius et δύμορφο appellabant, Ludw.
 Maxim. pp. 108 et 109. quattuor illa κοινωνικά uocantur C.C.A.G. I p. 166 13,
 δίσωμα γὰρ ἕντα κατὰ φύσιν τὴν δύον σωμάτων σύμφωνον κοινωνίαν παρέχοντιν

661 sine ratione Bentleius recentium librorum scripturam quartum
 quaeque, quam Scaliger ed. 2 expulerat, reduxit nec tamen mutauit II 303 sq.
 quinto quoque . . . loco, 353 sub quarto quoque, 654 quartum quodque, alia
 similia. initio a primo quadrati signo ducto omnibus deinceps quartis locis
 inueniuntur duplia 662 prae Scaliger cum plerisque Geminos iuuenis,
 cum appareat geminos non signi nomen esse sed idem significare quod un. 661
 et 663 duo; sed uix minus prae Fayus aliique geminos Iuuenis, quasi duos
 Aquarios cernere liceat. de duplii forma Virginis dictum est ad II 176

663 corpora cod. Flor., corpore LM, in corpore G textu Bentleius,

- sic et simplicibus signis stat forma quadrata :
 nam neque Taurus habet comitem, nec iungitur ulli
 horrendus Leo, nec metuit sine compare quemquam
 Scorpius, atque uno censemur Aquarius astro.
 sic quaecumque manent quadrato condita templo
 signa parem referunt numeris aut tempore sortem
 ac ueluti cognata manent sub foedere tali.
 idcirco adfines signant gradibusque propinquis
 accedunt unaque tenent sub imagine natos.
 longior in spatium porrecta est linea maius
 quae tribus emensis signis facit astra trigona.
 haec ad amicitias imitantes iura gradumque

textum LM et suprascr. man. I G, mixtum G. ut hic *corpora textu in corpore textum*, sic Cic. phaen. 464 *lumina lapsu in lumine lapsum* mutatum est, nec raro similiter peccatur. Centaurum duo corpora habere aiunt astrologi, negat Breiterus, qui leuem Ellisii coniecturam tamquam suam profert: idem licet interpretatur ‘obwohl,’ *cernere infinituum unde suspensum* putet non dicit

664-667 describitur simplicium signorum quadratum. quamquam similia siue, ut II 158 appellantur, singula signa septem sunt numero, quorum haec quatuor ea sunt quae Graeci στερεά usurpant, uelut Sext. emp. πρὸς ἀστρ. II στερεά δὲ ὑπειδήφασι Ταῦρόν τε καὶ τὸ δαιμονῖον, τοντέστι Σκορπίον, Λέοντα καὶ Τόροχόν, quo nomine significari putatur perpetuus nec interruptus umoris siccitatis caloris frigoris tenor qui sole ea signa percurrente seruari soleat: Latini uertunt *solida*, ut Firm. II 22 8, anth. Lat. Ries. 640 2 (Auson. 382, Peip. p. 162), schol. German. Breys. p. 107 9 665 nec iungitur G, nec pingitur L, ne ciugitur M 666 compare Doruillius ad Charitonem p. 372. *corpore libri, meruit sibi nectere* Bentleius. comitem Scorpius non habet nec tamen ideo quemquam metuit, cum satis per se formidulosus sit. *corporat pro comparat* praebet cod. Cantabrh. saec. X in Culicis uersu 205 667 censemur L²M, censemur GL. uno censemur astro eodem modo dicitur quo capite censi: nihil census habet praeter unum astrum. III 127 *septima censemur sacris horrenda periclis* 668 *quadrato templo* utrum idem sit quod 684 in *partes diuisi quatuor orbis* significetque caeli circuitum quadrifariam diuisum, an id ostendat quod C.C.A.G. I p. 154 2 sq. τετράγωνον ἱερᾶς τελευτά, non satis liquere dixi ad II 354 669 *numeris corporum uel duplicitum uel simplicium; tempore anni cardinali siue tropico* 671 *gradibus Dulcinius, graibus libri*
 672 *accedunt, sese adiungunt, ut eis prosint faueantque.* uide 848 *succedit una sub imagine natos, nativa faciei similitudine insignes, quae cognitionis index est.* V 408 *institor aequoreae uaria sub imagine mercis,* Germ. phaen. 354 *intercepta perit nulla sub imagine forma;* adde Man. I 121, 839. Iacobus et Breiterus, cum fumosas maiorum imagines similiaque se legere meminissent nec Latine scirent, imaginis uoce, singulari numero posita, maiores significari uoluerunt; Bentleius *uno . . . ab sanguine,* Pingraeus *ab origine nouauit,* quibus coniecturis praepositionem certe sine causa mutari docelunt II 680. I 147, V 646 675 *imitantes iura sanguinis,* Petr. 80 6 *uetustissimam con-*

- sanguinis atque animis haerentia foedera ducunt,
 utque ipsa ex longo coeunt submota recessu
 sic nos coniungunt maioribus interuallis.
 haec meliora putant, mentes quae iungere possunt,
 680 quam quae non numquam foedus sub sanguine fallunt.
 proxima uicinis subscrubunt, tertia quaeque
 hospitibus. sic astrorum seruabitur ordo,
 683^a quotquot cardinibus, *prona uertigine mundi*
naturae uires propriae uariante, mouentur. 683^b
 687 adde suas partes signis, sua partibus astra;

suetudinem putabam in sanguinis pignus transisse 676 *foedera* Marklandus
 ad Stat. silu. iv 4 102, *pectora libri*, uide II 582. *animis haerentia pectora*
 Fayus enarrat ‘corda quae sibi mente iunguntur,’ quasi ad homines se mutuo
 amantes trigona ducant. *foedera animis et mentibus inhaerentia contraria*
 ponuntur consanguinitatis foederi minus certo sanctoque quod u. 680 commemo-
 ratur 678 *interuallis*: eadem sede v 313 *interuallo*, III 538 *inuenturos*
 (immo *inuentores*), v 411 *argumentis*; accedit Graecum nomen *Oriona* I 387
 et in uersu spurio IV 679 *Hellespontum* 680 *foedus* fallunt non cum Fayo
 ‘mentiuntur amicitiam’ interpretor sed ita dictum puto ut *fidem fallere*,
promissum fallere: fallitur foedus quod non seruatur *sub sanguine*, in
 sanguinis communitate, consanguinitate complectente 681 *proxima*, hoc est
haerentia (II 385) siue dodecagona, hominibus inter se *uicinis*, *tertia quaeque* (374)
 siue hexagona *hospitibus* subscrubunt. proximis quod nullam gratiam additam
 esse uu. 385 sqq. didicimus, id hominum uita in uicinis haud raro comprobat:
 Palladius quidem de r.r. I 6 6 *tria mala* inquit *aeque nocent, sterilitas, morbus,*
uicinus. quamquam Paulus Alexandrinus E 3 eis proximorum quae ἡμέρων
 sint uel *ἰσαράφοις* aliquid concedit communionis, τὰ γειτνιῶντα ἑαυτοῖς καθάπερ
 ὡς ἐπὶ συνοικοπλαστέοις τεταγμένα subscrubunt idem ferme esse appareat quod
 672 *accidunt*; suffragantur, fauent 682 *sic*, quemadmodum uu. 652-81
 expositum est, seruabitur neque caeli per quattuor cardines conuersione
 mutabitur *astrorum ordo*, quo aduersa, quadrata, cetera deinceps, suas quaeque
 capiunt prouincias certisque hominum inter se societatibus adsignantur

683 *propriae L, proprie GM*, cuius loco requiri appetet, ad quod *variante*
 referatur, substantium, exempli gratia *mundo*. uerum cum nec hoc nec
 quae praeterea ad sensum accommodate conici possunt ullam speciem habeant,
 quae autem coniecerunt, serie Bentleius, Iacobus *uirga*, a sententia aliena sint,
 aptissimum uero, modo reliqua ne discrepent efficiamus, *propriae adiectium*,
 intercidisse uidentur quaedam ad hunc modum, *quotquot cardinibus, <prona*
uertigine mundi | naturae uires> propriae variante, mouentur, quibuscum
comparari possunt 712 sq. *uariant . . . astra | dodecatemoriis proprias mutantia*
uires. cardines ei sunt qui uu. 788 sqq. enumerabuntur, de quibus III 90
cardinibus . . . mouet diuina potentia mundum, ablatiuo utrobiique per
cardines significante 684-686 ante 331 collocauit, ubi uide adnotata 687
reputa, praeter signa, signorum partes siue dodecatemoria, item, praeter
dodecatemoria, astra siue signa quibus singula dodecatemoria tribuuntur.
astra enim a signis non diuersa esse probat locus huius simillimus IV 292-7

- nam nihil in totum seruit sibi, mixta feruntur,
ipsis dant fines astris capiuntque uicissim.
690 quae mihi mox certo digesta sub ordine surgent.
omnibus ex istis ratio est repetenda per artem,
pacata infestis signa ut discernere possis.

perspicere nunc tenuem uisu rem, pondere magnam

*hos tribuunt mores . . . bis sex . . . signa. | sed nihil in semet totum ualet,
omnia uires | cum certis sociant signis . . . conceduntque suas partes re-
tinentibus astris, id est ξφδιοις: adde 301 sq. tribuunt dnas in se coeuntibus
astris | inque uicem ternis habitantur sidera signis, ubi tribus uocibus una
cademque res subicitur. non significantur igitur, quae raro Manilius astra
appellauit, planetae quaeque de eorum dodecatemoriis uu. 738-48 tradentur*

688 *nihil, nullum signum, ut iv 294 mixta inter se ea dodecatemoriorum
ratione quae uu. 696-721 exponentur 689 ipsis GL², i**psis L, ex ipsis M*

*uersum sic interpretatur Fayus, 'signa dant terminos'—ea uult dode-
catemoria de quibus uu. 738-48 disseritur—'ipsis planetis, et vice uersa
accipiunt.' atqui non accipiunt; et multum abest ut *fines* pro dodecatemoriis
dici posse efficiatur ex uu. 699 et 747, ubi ambitum significat. utramque
offensionem Bentleius *fines* in *uires* mutato uitauit; sed sub codicum LM*

*lectionibus aliud latere uidetur, quod non expedio, nisi fuit *ipsis dant in se
partis capiuntque uicissim* 690 *mox certo om. M spatio relieto. mox,*
uersibus 693 sqq. certo sub ordine, III 73 et 157 ordine sub certo 691*

*omnibus ex istis quae in uu. 645-51 et 687-90 significata sunt 692
pacata G, pacatam LM infestis G, infectis L, inferens M discernere*

*Pingraeus, perdiscere libri nulla uerborum structura, dignoscere Scaligero
praeente Bentleius. scriptum fuerat ut uidetur *discerpere*, deinde trans-
positum per. Culic. 375 *consecrata pia discernis uincula sede possis G,*
*poscis LM 693-737 describuntur dodecatemoria, id est partes singulorum**

*signorum duodecimae. Sext. emp. πρὸς ἀστρ. Θ ἔνοι δὲ καὶ ἐκαστὸν ξφδίων εἰσ
δωδεκατημέρια διελθυτεσ . . . ἐπὶ Κριῶ τὸ μὲν πρῶτον δωδεκατημέριον αὐτὸν Κριῶ
τε καλοῦσι καὶ ἄρρεν, τὸ δὲ δεύτερον Ταῦρον τε καὶ θῆλυ, τὸ δὲ τρίτον Διδύμουσ τε καὶ*

*ἄρρεν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μοιρῶν ὁ αὐτὸς Νέγος, C.C.A.G. I p. 93 ex Heph. Theb.
διεῖλον δὲ καὶ ἐκαστὸν τῶν δωδεκατημορίων (id est ξφδίων) εἰσ δωδεκατημέρια ιβ',*

*ἐκδστω δύο ἡμισυ μοιρασ διδόντεσ, Ptol. tetr. p. 13 διεῖλον δὲ τινεσ καὶ εἰσέπι
τούτων (id est τῶν ὄριων, quam doctrinam Manilius ignorat) λεπτομερέστερα τὰ*

*τμήματα τῆς σικοδεσποτείασ (quam planetae in signis exercent), τόπουσ καὶ
μοιρασ ὀνομάσαντεσ· καὶ τέπον μὲν ἴποτιθέμενοι τὸ τοῦ δωδεκατημορίου (id est signi)*

δωδεκατημόριου, τοιτέστι μοιρασ β' ἡμισυ. quam rem quod Manilius pondere

*magnum dicit, dissentit Ptolemaeus, qui ταῦτα inquit κενόδοχον ἔχοντα λόγου παρή-
σομεν, quocum facere uidentur ceteri, quorum opera extant, astrologi, apud quos*

*rara horum quidem dodecatemoriorum mentio est, usus nullus 693 pro pers-
pire L. Muellerus mus. Rhen. an. 1862 p. 190 percipere coniecit, quae mutatio*

ut u. 738 necessaria est ita hic ne bona quidem uidetur, cum res uisu tenuis

perspici debeat, ut cognoscatur. uide etiam III 43 nunc aye subtili rem

summum perspicere cura, ubi quominus codem Muellero auctore percipere reponatur

obstat additum subtili cura. nam quod neminem iuberi posse dicit rem

aliquam perspicere, imperatiuus eius uerbi modus et iv 931 et passim apud

- et tantum Graio signari nomine passam,
 695 dodecatemoria, in titulo signantia causas.
 nam, cum tricenas per partis sidera constent,
 rursus bis senis numerus diducitur omnis;
 ipsa igitur ratio binas in partibus esse
 dimidiasque docet partes. his finibus ecce
 700 dodecatemorium constans, bis senaque tanta
 omnibus in signis; quae mundi conditor ille

optimos scriptores reperitur, uelut Cic. ad Q. frat. i 4 5 *perspice rem et pertempta uisu GL², uis LM 694 passam G, passum LM signari passam omissa se pronomine, ut Hor. carm. i 2 43 sq. patiens uocari | Caesaris ulti, epist. i 5 15, 16 30, Sen. dial. ix 10 5 includi ex toto non patiuntur, pluriens apud Claudianum 695 dodecatemoria cod. Flor., ducdecate moria G, duo decatemoria M, duo decathemoria L. item duod- GLM ceteris locis, 700, 712, 726, 740, 741, 746 titulo F. Iunius, titulos libri. in praepositio non minus commode abesse potuit quam sub iv 366 nec tua sub titulis fallantur pectora notis causas, uim et naturam nomine exprimendam, ut Plin. h.n. xv 51 cetera (malorum genera non e patriis sed) e causis traxere nomen germanitatis cohaerentia et gemella, . . . orbiculata a figura orbis, . . . mammarum effigie orthomastia. haud dissimiliter Man. iv 848 sq. ipsa docet titulo se causa: ecliptica signa | dixere antiqui 696 tricenas per partis, tricensis partibus. par exemplum non noui, neque enim plane simile est Sen. dial. xi 18 2 cetera (opera) que per constructionem lapidum et marmoreas moles aut terrenos tumulos in magnam eductos altitudinem constant. idem iv 299 sq. sic effertur, partibus astra | condita tricensis 697 bis senis diducitur, per duodenas partes diuiditur 698 ratio (arithmetica, ut iii 246) docet binas dimidiasque partes tricensimas inesse in singulis partibus duodecimis: nempe $30 \div 12 = 2\frac{1}{2}$ 699 om. G propter homoeoteleton ecce*, esse LM. nulla in simili duorum uersuum exitu offensio est, cum maior intercedat distinctio, ut iii 369 sq.; sed alias ob causas esse tollendum est, quae ad insequentem uersum exponentur. ecce, quod cum esse permutatum est in Martialis libris iii 11 2, vi 25 8, ix 36 3, quattuor praeterea locis Manilius posuit, ii 43, 775, iv 73, 82, nec dissimiliter usurpauit in carmine pariter didascalico Terentianus, 1687 ‘infandum reginu’: datur locus ecce trochaeo, 1897 ecce uides ‘ta mugiunt’ esse duos iamboe 700 constans*, constant libri, his finibus esse | dodecatemorium constat Bonincontrius. atqui quis non illud expectabat, ‘tantum est dodecatemorium?’ quis non hoc potius dici miratur, ‘certum est dodecatemorium tantum esse,’ tamquam in tali re adseueratione opus sit? accedit quod constat cum accusatio et infinitiu, ut in prosa oratione usitatissimum est, ita neque apud Manilium extat neque praeter Ouidium apud ullum Augusteae actatis poetam, ut dissuadente certe sententia non debeat ex coniectura inferri. quem restitui sensum, hic est: en tibi, quod quaeritur quodque perspicendum dixi, dodecatemorium, hac constans mensura, eiusdemque mensurae in omnibus signis duodena tanta*, cuncta libri, quod nemo interpretum explicatione attigit, Pingraeus in enarratione omisit. tanta uisum est cuncta, quo modo cuncta uulgo scribebatur. i 554 sq. binis aequandum est signis: sex tanta rotundae | efficiunt orbem*

- attribuit totidem numero fulgentibus astris,
ut sociata forent alterna sidera sorte,
et similis sibi mundus, et omnia in omnibus astra.
 705 quorum mixturis regeret concordia corpus
et tutela foret communi mutua causa.
 642 in terris geniti tali sub lege creantur;
 707 idcirco, quamquam signis nascantur eisdem,
diuersos referunt mores inimicaque uota;
et saepe in peius deerrat natura maremque

zonae, Cic. phaen. 315 sex tantae . . . partes 702 numero Regiomontanus, numeros M, numeris GL. totidem numero astris, astri quae itidem duodecim sunt 703 704 de forent duplice uero adhibito dixi ad 1 784: simile est quod Luc. 1 292 sqq. habetur, *in bellum prono tantum tamen addidit irae | accenditque ducem, quantum clamore iuuatur | Eleus sonipes*, ubi tantum primo substantiu uice, deinde aduerbi fungitur 705 *corpus, zodiacum uniuersum*

706 se mutuo tutarentur, cum communis eis causa esset 642 ante 707 conlocauit, ne illi nascantur deesset nominatiuus, qui ex praecedentibus peti non potest 707 minime apparet cur contra certam aequalium suorum consuetudinem, qua seruata ipse non minus sexiens, 1 186, II 97, III 78, IV 510, 589, 652, *isdem* posuit pro spondeo, hoc uno loco poeta nulla cogente necessitate (potuit enim uel in uel ab *isdem* scribere) *eisdem* tribus syllabis extulerit: cuius mensurac nullum praeterea extat exemplum antiquius Iuuenalis uersu XIV 30 *ad moechum dat eisdem ferre cinacdis*. quamquam *eis* disyllabum semel in codicibus scriptum est II 744, iterum, ut uidetur, scribendum 542, fortasse etiam tertio loco, 377 709 *peius deerrat**, pecudes errat GL², pecudes errant LM

natura GL, matura M sed corr. una littera eodem quo II 744 *iura in cura*, I 439, II 337, IV 369 *iuncta in cuncta errore mutata*, altera transposita est. II 885 *in peiusque manent cursus*. saepe uno eodemque horoscopante signo mutatio fit in deterius, ut muliere geminos pariente duabusue breui temporis interuallo prolem enixis prior natus infans mas, posterior femina euadat; id quod nouo dodecatemorio succedente efficitur. uide praeter ea quae ad u. 693 adscrispi Vett. Val. pp. 27 sq. τῶν μὲν ἀρρενικῶν ξφότων αἱ πρῶται β' ἡμισυν μοῖραι ἔσονται ἀρρενικαὶ, αἱ δὲ ἔξηστοι β' ἡμισυν θηλυκαὶ· τῶν δὲ θηλυκῶν ξφότων αἱ πρῶται β' ἡμισυν θηλυκαὶ, αἱ ἔξηστοι ἀρρενικαὶ, αἱ δὲ ἔξηστοι θηλυκαὶ. androgynorum significatio, quam Stoeberus et Iacobus sibi uisi sunt deprehendere, uerbis non inest. *in pecudes errat natura Fayus enarrat ‘natura (u.g. humana) degenerat in bestias,’ ut poeta id omiserit quod maxime cuperet dicere; ac ne sic quidem aut recte aut tolerabiliter ferini hominum partus (etsi saepe fieri dicuntur IV 101-5, permiscet saepe ferarum | corpora cum membris hominum: non seminis ille | partus erit; quid enim nobis commune ferisque? | quisue in portenti noxam peccarit adulter? | astra nouant formas caelumque intorserit ora; quippe tot urbis Romae saeculis ex tota Italia haud pauca eiusmodi portenta nuntiata et hostiis maioribus procurata erant) ex aequo comparantur cum re uulgari quaeque cottidie usu ueniat, sexus in infantibus sub eodem signo natis diuersitate. quod si id tantum significari putamus quod IV 374-7 sic effertur, in tam multis animantium milibus, uno | quae ueniunt signo, tot sunt, quot cor-*

710 femina subsequitur: miscentur sidere partus,
singula diuisis uariant quod partibus astra,
dodecatemoriis proprias mutantia uires.

nunc, quod sit cuiusque, canam, quoue ordine constant,
ne uagus ignotis signorum partibus erres.

715 ipsa suo retinent primas in corpore partes
sidera, uicinæ subeuntibus adtribuuntur,
cetera pro numero ducunt ex ordine partes,
ultima et extremis ratio conceditur astris.
singula sic retinent binas in sidere quoque
720 dimidiasque eius partes, et summa repletur

pora, mores, | . . . confusique fluunt partus hominum atque ferarum, scilicet sub uno eodemque signo et homines nasci et pecudes, isto pacto ratione caret errandi uerbum; neque enim ulla naturae erratio aut inconstantia in eo est, quod pecudibus pecudes, non homines, nascentur. Bentleius uu. 709 710 deleuit tamquam ex IV 101 sqq. effectos 710 *sidere* codd. Par. et Flor., *sidera GLM* ut 719 et passim. haec locutio, *sidera partus*, et haec sententia, *miscentur sidera quod uariant astra*, quibus placere possent nostra de num aetate extiterunt editores, Bechertus et Breiterus ab 713 nouam paragraphen ordiuntur LM (in G aliquid spatii est), quibus obtemperatum oportuit

713 *quod M, quid GL* constent L et cod. Venetus, constet GM canam, inquit, quod cuiusque astri dodecatemorium sit, primum in Ariete Arietis ipsius, secundum Tauri, cetera deinceps ceterorum. *cuiusque una uox est, non, ut Iacobo uisum est, duae. quae sint* (sint Voss. 18) Bentleius M nondum inuento, eadem sententia. Iacobus Bechertus Breiterus quod consensu edunt *quid sint* consensu practermittunt explicare: *quid sint* dodecatemoria iam uu. 696-700 expositum est *quoue*, et quo. item IV 310 ue particula interrogatiuo pronomini subiecta uim disiunctiuam deponit, *nunc quae sint coniuncta quibus, quoue ordine, reddam*; ut III 276 pro tradito *quoque non tam cum Regiomontano quoque scribendum putem quam nunc age, quot stadiis et quanto tempore surgant | sidera, quoque cadant, animo cognosce sagaci*: certe in anth. Lat. Ries. 596 4 sq. (P.L.M. Baehr. IV p. 138) discit genus... *quoue modo... ualeat superare imperite editores quoque substituunt*. Vergilii in hac re consuetudinem inlustrauit Philippus Wagnerus quaest. Verg. XXXVI 5, Lucretii Munro ad I 57 714 ne L², nec GLM 715 suo L², sua GLM 716 uicinæ Bentleius, uicinis libri, uicinis subeuntes Bonincontrius *adtribuuntur*: uide ad I 285 717 *pro numero*, prout in signorum serie sese excipiunt, tertium, quartum, deinceps reliqua *ducunt*, sortiuntur 719 *sidere* Bentleius, *sidera GLM, sidera quaeque* Vrb. 668 et edd. uett. sine sensu 720 *eius**, sui libri inuersis, quae hausta prima supererant, litteris, *sibi* Bentleius, quod minus aptum simplexque uidetur quam quod ipse posui. contrario errore *eius* pro *sui* scriptum memini in Cic. pro Mur. 62. *sui* Bentleio Pingraeoque exceptis omnes retinent, defendit nemo, quod paulo plus laboris habiturum erat. neque enim aut ad *quisque* pronomen u. 719 obliquo casu positum referri potest *sui* aut per prolepsin ad praedicatum adiungi; nam quas in

sortibus exactis triginta sidere in omni.

nec genus est unum, ratio nec prodita simplex,
pluribus inque modis uerum natura locauit
diduxitque uias uoluitque per omnia quaeri.

725 haec quoque comperta est ratio sub nomine eodem.

alieno corpore occupo, eae meae fiunt, mei non fiunt partes 721 *sortibus*,
ut 743 *sortes*, minus proprie dicitur pro partibus signi tricensimis

722-737 alterum, quod Manilio uisum est, dodecatemoriorum genus: est
autem, ut ad uu. 725 et 732 ostendam, nullum 723 *inque modis* GL²,
immodis L, *innodis* M. non aptum esset *in nodis* 723 *uerum* Scaliger, rerum
libri, quod nulla addita explicatione retinent, qui talia solent, Stoeberus
Iacobus Bechertus Breiterus. iv 303 sq. *sic altis natura manet consaepa*
tenebris | et *uerum in caeco est multaque ambagine rerum* 724 *diduxit*
Scaliger, *deduxit libri*. non longas effecit uias sed uarias 725-737 hoc
loco quid dicere debuerit poeta ac propemodum uoluerit, post miserrimos
Scaligeri et Huetii (quibus fraudi fuerat *sententia* u. 731 falso scriptum)
errores, optime perspexit Bentleius praeceunte Salmasio de an. clim. p. 542,
idque ut reapse diceretur paene effecit delendo uu. 732-734; quibus exemptis
restat in uu. 726-31 et 735-7 prorsus recte exposita ea dodecatemorii inue-
niendi uia qua Dorotheum Sidonium et Aegyptios usos esse accepimus. comm.
Ptol. tetr. pp. 47 sq. ησαν δὲ παρ' αὐτοῖς (τοῖς Αἴγυπτοισ) τὰ μὲν δωδεκατημόρια
τοιαῦτα· ἐκάστη μοίραν ἦν ἐπεῖχεν ὁ ἀστὴρ ἐπολυπλασίασον ἐπὶ τὸν ιβ' ἀριθμὸν, καὶ
ἐκάστῳ ἡώδιῳ παρέχουν μοίρας λ', καὶ ὅπου δὲ ἀν κατέληξεν, ἐκεῖνο ἔλεγον εἶναι τὸ
δωδεκατημόριον. οὕτω καὶ ὁ Δωρόθεος ποιεῖ. αὐτὸς δὲ (ὁ Πτολεμαῖος) οὐν ἐπὶ τὸν
ιβ' ποιεῖ, ἀλλὰ φησιν ὅτι ἐκάστῳ ἡώδιῳ μοίρας παρέσχε β' ἡμισυν, καὶ ὅπου δὲ ἀν
κατέληξεν, ἐκεῖνο ἔλεγε τὸ δωδεκατημόριον εἶναι (quae ratio apud Manilium prior
est, uu. 713-21). ταῦτὸ δέ φησι τῷ Δωρόθεῳ. eadem falsis admixtis traduntur
Heph. Theb. i 18, C.C.A.G. i p. 154 (ex Antiochi thesauris), Firm. ii 13 2-3.
quoniam autem ne Pingraeus quidem uol. ii pp. 310 sq. Bentlei mentem ex
omni parte adsecutus est, exemplo rem declarabo. fac Lunam aliamue
stellam in nono gradu Arietis constitisse. scire cupimus in cuius signi
dodecatemorio constiterit. id inueniendi duplex uia est, altera ex uu. 713-21
colligenda, altera haec. $9 \times 12 = 108$: da xxx Arieti, xxx Tauro, xxx Geminis:
supersunt xviii, ut numerus in Cancro destituat. ergo nonus gradus Arietis
est in dodecatemorio Cancri. iam haec ad uersus 713-21 exigamus. Arietis in
suo signo dodecatemorium continet gradus ii cum dimidio, Tauri dodecate-
morium totidem: fiunt v. Geminorum totidem: fiunt vii cum dimidio.
Cancri totidem: fiunt x. ergo nonus gradus iterum in dodecatemorio Cancri
reperitur. haec igitur Bentleius Manilio dicenda fuisse intellexit et, ut
dicerentur, tantum non effecit electis uu. 732-4; sed repugnat uu. 722-5,
in quibus non altera dodecatemorii inueniendi uia sed alterum dodecate-
moriorum genus ac ratio promittitur; *ratio* autem hoc loco a genere non
diuersum esse ostendunt 738 sqq., ubi eo nomine nouum significatur dodecate-
morium, non nouus ante significati inueniendi modus. itaque ipse in culpa
ponendum est poeta, qui uiam ad dodecatemorium perueniendi a Dorotheo
monstrataam adeo non cepit ut eam cum re longe diuersa, de qua ad u. 732
exponam, confunderet et in confusis certum dodecatemoriorum genus sibi
uideretur agnoscere quod cum duobus aliis uu. 713-21 et 738-48 commemoratis

quacumque in parti nascentum tempore Luna
constiterit, numeris hanc ter dispone quaternis,
sublimi totidem quia fulgent sidera mundo.
inde suas illi signo, quo Luna refulsit,
730 quaeque hinc defuerant partes numerare memento.
proxima tricenas pariterque sequentia ducunt.

ex aequo ponit posset 726 quacunque . . . parti Scaliger, quacunque . . .
parte iam Regiomontanus, quoque . . . partu libri. parti ablatiuus III 395
ex codicum scripturis perlucet atque etiam I 779 pro partus restituendus
uidetur: apud Lucretium sex septemue locis seruatus est tempore cod. Flor.,
tempora GLM Luna, sicut in Firm. II 13 3 Sol, exempli causa pro quois
planeta ponitur (uide Ptol. tetr. p. 13 τοῦ δωδεκατημορίου καθ' ὃ ἔστιν ὁ ἀστήρ); sed
ideo haec potissimum appellatur quia omnium plurimum ualeat, ut maxime nostra
intersit scire quo in dodecatemorio constiterit. Paul. Alex. I 4 ἡ κραταιοτάτη
Σελήνη, Cic. de diu. II 91 cum, ut ipsi dicunt, ortus nascentium Luna moderetur,
eaque animaduertant et notent sidera natalicia Chaldae, quaecumque Lunae
iuncta uideantur, Firm. IV 1 7 in omni geniturae substantia ista pars magno
opere requirenda, in qua est Luna constituta; quanto enim Luna uelocibus se
agitationibus transfert et quanto se stellis omnibus celeri festinatione coniungit,
tanto nos cursus eius diligent debemus contemplatione colligere. de Lunae
dodecatemorio, quod quot quibusque sensibus dicatur in praefatione docui,
multa hic somnia sua narrant Manili interpretes: Manilius ea uerba nusquam
posuit 727 numeris ter quaternis dispone, multiplica duodeciens 728
quia L²M, que G, que L fulgent GL, om. M, sicut III 200 fulgens extat in
M, in GL omisum est. de lectione dubitari uetant II 742 nam totidem
praefulgent sidera caelo, 702 totidem numero fulgentibus astris 729 730 'et
suas partes et quae hinc defuerant; ut in toto triginta partes primo signo
tribuantur. esto Luna in xv parte Arietis: et istas xv ei tribuo, et alias xv
quae defuerant: ut fiant xxx' Bentleius. inde, ex eo quem consummaueris
partium numero, illi, in quo Luna refulsit, signo numerare memento suas
partes, id est tot partes quota in parte eius Luna constitut, quaeque hinc
defuerant, id est tot quot post hanc partem deesse uidebas ad iustum xxx
partium summan efficiendam. hac tanta uerborum ui discentibus inculcat
non minus xxx partes primo signo dandas esse, hoc est ab initio signi, non ab
ea quam Luna occupauerit parte, distributionem incipere debere; praeuidit
enim fore ut ea in re erraretur, sicut errauit Paulus Alexandrinus laud-
ante et Maniliu ob uitatum errorem uituperante Bouchaeo Leclercquo

730 quaeque cod. Monac., qua et M, quea et GL: fuerat qua eq. hinc GL²,
hunc LM, huic Voss. 18, quod uerum esse potest, si, ut III 491 quae superent
Phoebo partes pro partibus quas Sol transgressus sit, ita quae Lunae defuerant
pro illis quae Lunae transeundae restabant dici posse credimus 731 pari-
terque M, pariter* L, pariter GL² sequentia Regiomontanus, sententia
libri ducunt LM, dicit G, ducant Bentleius in adnotacione praeter neces-
sitatem, similiter enim modus uariatur III 420 detrahitur, 423 ducito, 424
trade, 426 erit dicanda. proxima signa tricenas partes ducunt (hoc est
sortiuntur, ut 717), item sequentia 732-734, quibus remotis nihil deest,
interpositis omnia perturbantur, deleuit Bentleius, ipso olim paucis mutatis
post 744 traieci. nam aut falsa sunt quae uersibus 713-21 edocti sumus aut,

- hic ubi deficiet numerus, tunc summa relictia
 in binas sortes adiecta parte locetur
 dimidia, reliquis tribuantur ut ordine signis.
 735 in quo destituent, eius tum Luna tenebit
 dodecatemorum signi; post cetera ducet
 ordine quodque suo, sicut stant astra locata.

numerus ubi deficiet neque iam XXX partes supererunt, signum tenebimus cuius in dodecatemorio Luna constituta est, ut nulla possit esse relictia summa neque ulterius progredi distributio. his tribus uersibus continetur pars posterior rationis cuiusdam a Porphyrio isag. p. 194 traditae et in cod. Par. Gr. 2501 fol. 114 (C.C.A.G. VIII ii p. 50) aliis uerbis conceptae, qua ad Lunae dodecatemorum (quam rem Manilius, ut dixi, nusquam commemorauit) peruenitur: Porph. τινὲς δὲ ἄλλως λαμβάνοντι τὸ τῆς Σελήνης δωδεκατημέριον. ιδὲν πόσας τοῦ Ἡλίου ἀπέχει μοίρας, ἐκ τούτων ὅσα ἀνέχη τριακοντάδασ αἱρε, τὰς δὲ λοιπὰς ἀνὰ δύο ἡμέρας ἀφ' οὗ ἀνέχει (immo ἐπέχει) ἡ Σελήνη ἥψιδιον (ἀποδίδον), cod. Par. ιδίωσ πέτρα τὸ τῆς Σελήνης δωδεκατημέριον λαμβάνεται καὶ ἄλλως· τὰς γάρ της πρὸς τὸν Ἡλιον ἀποχῆς αὐτῆς μοίρας λαμβάνοντες, καὶ δύαι ἀν περιέχωνται αὐταῖς τριακοντάδασ ἀφαιροῦντες, καὶ τὰς λοιπὰς ἀνὰ δύο ἡμέρας μερίζοντες, καὶ τὰς ἐκ τούτου γενομένας μερίδας ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἥψιδον προσεκτάλλοντες, ὡς ἀνωτέρῳ εἴρηται, τὸ τῆς Σελήνης δωδεκατημέριον λαμβάνοντιν. eos qui hic inseruit, putandus est, cum in utraque ratione et Lunae nomen et numerum tricenarium positum uideret nec rem teneret, diuersa se et discrepantia coniungere non sensisse. hunc uero Manilium fuisse, ut paulo ante dixi, propter uu. 722-5 credendum est; etsi nec facile talia creduntur et contrarium potius suadet res a Lachmanno ad Luer. v 679 notata, reliquis trisyllabum, quod praeter hunc uersum 734 apud Persium primum et extra saturam apud Silium Statuum Martialem reperitur, cum Phaedrus in antiquo usu perset. alioquin in his uersibus nihil est quod non Manilio conueniat: uide III 490 *hic ubi constiterit numerus*, 590 *donec deficiat numerus*, 260 sq. *apposita . . . hora | dimidia*, 487 sq. *adiectis . . . | quinque . . . summis*, 598 *bis sex adiectis messibus*; nam *locetur pro diuidatur*, in quo Bentleius offenditur, non magis mirum uideri debet quam u. 727 *dispone pro multiplica* 732 *ubi L²* pro uar. scr., tibi *L²M*, ibi *GL* 733 *diuidatur in quinas dimidiias partes siue semigradus*, qui sunt partes singulorum signorum sexagesimae, zodiaci septingesimae uicensimae 734 *dimidia M*, *dimidiā GL* 735 quo Bentleius, qua libri destituent eius tum Bentleius, destituente iustum *M*, destituent te iustum *GL* 736 duo decathemorium *M*, duo decathemoris *L*, duodecatemoriis *G* cetera dodecatemoria *ducet*, tenenda accipiet, legitimū orbem perficiens. ‘uides iam antitheton, tum Luna illius signi dodecatemorum tenebit, post ceterorum signorum, pro cursu Lunae et signorum ordine’ Bentleius 737 *quodque**, quoque *GLM*, quaeque cod. Flor., quemadmodum II 435 *quae plurale positum est ubi quod expectaueris*; sed ab altera parte stant I 60 *sua cuique*, 80, II 819, III 71, IV 22, 698, 867. utrum hic factum sit, quod II 112, 528, 574, 654, IV 240, ut librarius aliquis *quod et quo confunderet*, inlicientibus etiam proximis ablatiuis, an, quod nusquam, ut Manilius in eam orationis formam incideret de qua Maduigius ad Cic. de fin. v 46 et Lachmannus ad Luer. II 371 disputarunt *quaque* Verg. catal. 9 21 sq. traditur *ornabant . . . heroida . . . certatim diuae munere quoque*

haec quoque te ratio ne fallat, percipe paucis
 (maior in effectu minor est) e partibus ipsis
 740 dodecatemorii quota sit quod dicitur esse

suo, mihi dubium non est: lectores suo quisque (sive quoque dicendum est) iudicio utantur *suo sicut M*, sicut *L*, uelut *G* stant *GL*, sunt *M*, ut *III 202 ordine naturae sicut sunt cuncta locata*; sed facilius librarii illud in hoc mutabant, ut Verg. catal. 13 25, Mart. VIII 21 11, Sen. Herc. Oet. 470 (adde Ouid. trist. v 10 12 a me correctum), et ipse *M III 508 sint* exhibet pro *stent.* dodecatemoriorum astrorumque ordinem eundem esse uu. 713 sqq. expositum est ceterum quae post Pingraeum de hoc loco disputata sunt refutatione non indigent. Iacobus enim progr. Lubec. an. 1834 pp. 19-22 de Lunae dodecatemorio garrire perstat, cumque uu. 735 sq. eadem, quae Bentleius, ediderit, *eius tum Luna tenebit | dodecatemorium signi*, non haec uerba interpretatur sed, quae nusquam scripta sunt, illa, *in eo tum Lunae erit dodecatemorium signo*. quid quod *astra* u. 737 pro planetis accipiens, hos, quos astrologi aut septem aut demptis Sole Lunaque quinque esse uoluerunt, sex facit? nam *cetera praeter Lunam astra* (sic enim uerba coniungit) quinque illa intellegit quae u. 742 commemorantur, Solem e rerum natura eximens. plerosque Iacobi errores, quos nouis eiusque foedissimis, etiam in arithmeticis, insuper auxit, amplexus est Breiterus: Bechertum, dum mordicus tenet Gemblacensis menda, quid mirum nihil effecisse nisi quod deliranti conueniret? 738-748 hunc locum, qui est de semigradibus sive sexagesimis signorum partibus inter quinque planetas distributis, ceteri astrologi ignorant, qui quotiens ἀστέρος δωδεκατημόριον commemorant longe aliud intellegunt, de quo quaedam dixi in praeafitione. aliquid tamen similitudinis habet μοιρῶν sive μονομοιρῶν ratio a Ptolemaeo tetr. p. 13 breuiter et contemptim significata, plenius exposita ab eius enarratore p. 48 et paulo aliter a Paulo Alexandrino C 4—D, περὶ ἡσ δεσπόζουσιν οἱ ζ' αστέρεσ μονομοιράς κατὰ ξύδιον, qua septem (non quinque) planetis singulae signorum partes tricensimae repetita serie attribuuntur. ceterum cur dodecatemorii nomine appelletur pars signi sexagesima obscurum non erit rem paulo curiosius reputanti quam ab interpretibus factum est. cum enim unaquaque stella in unoquoque signi cuiusvis dodecatemorio unum possideat semigradum, in toto signo duodecim semigradus possidet, ut unus semigradus pars sit duodecima non signi ille quidem sed eius in signo regni quod illi stellae concessum est 738 *haec*, quae uersibus 741-4 exponetur *fallat*, fugiat *percipe* Lucianus Muellerus mus. Rhen. an. 1862 p. 190, *perspicere GL*, *perspicere (et fallit) M*. perspiciendi actio nec paucis fit nec multis: multis paucis traditur doctrina et percipitur. *percipe paucis* Lucretius IV 115, 723, *percipe Manilius* II 927, III 37, IV 586, 818 739 *minor est GL²M*, *minorem L*. quamuis minor, quaeque paucis tradi possit, in effectu tamen maior est; opinor, quia planetae plus pollent quam signa. II 822 *effectu minor in specie (species libri, speciem et usum Bentleius) sed maior in usu*, III 644 *proxima in effectu (in infectum libri: fortasse utrobique scribi praestat in effectum)* e* (uel d^o), *quod libri*. e cum post ē (eo enim compendio est notatum fuisse ex duplice codicum scriptura colligitur) excidisset, numeros utcumque expletos esse conicio; minus facile de in qd abiturum erat. quod e scripsi, non ex, de ea re uide ad II 395

740 741 inuerso ordine *M* sed corr. 740 duo decathemorii *LM*, duodecatemoris *G*. Graeci nominis genetiuus in duplex *i* exiens non minus recte habet quam bis positum *cylbii* apud Martialem, XI 27 3 et 31 14, qui in Latinis pari cum

dodecatemorum. namque id per quinque notatur partis; nam totidem praefulgent sidera caelo quae uaga dicuntur, ducunt et singula sortes dimidiis uiresque in eis et iura capessunt.

745 in quo quaeque igitur stellae quandoque locatae

Manilio cura antiquum morem retinet, nisi excipiendum est in uersu obscuro xi 2 2 lectum *Fabricii*. *Palladii* Vergilio Aen. ix 151 suppositum non numero quota *, quod **GLM**, quid **L²**. pro *quota* exarabant *quoda*, unde facile fiebat *quod*. ita iii 420 *quod ademitur LM* pro *quota demitur*, v 29 *quoda LM*, quorū **GL²**, Mart. ix 35 8 *quod EXAC* pro *quota*, Sen. dial. vi 14 1 *quod enim libri pro quota enim*, Iuu. iii 61 *quod a portio cod. Par. 8072* haec uulgo sic scribunt, *quod partibus ipsis | dodecatemoriū quid sit*, interpretantur autem cum soloecismo *quia in ipsis dodecatemoriī partibus est aliquid*, sententia inepta ac potius nulla; neque enim in dodecatemoriī partibus id est, quod quaeritur, sed ipsum pars est dodecatemoriī *esse ad nostrum sensum abundat atque adeo cum sententiae detimento dicendi uerbo adici uidetur*, sed ita *Lucilius lib. IX ap. Non. p. 428 hoc, quod dicimus esse poema*, Cicero in Arateis n.d. ii 105 *extremusque adeo duplice de cardine uertex | dicitur esse polus et altera apud Graios Cynosura uocatur, | altera dicitur esse Helice*, 109 *Arctophylax*, uulgo qui dicitur esse *Bootes*; nec minus Latinum est *quod huius libri u. 285 interpolator posuit quae praecedunt, dextra esse feruntur* 741 *recte per se illa percipe quota sit* excipit namque, sed dure eiusdem significationis similisque formae uocabulum *nam proximo uersu subicitur*, ut scribendum suspicere nempe, *quod cum nanque librarii permutarunt Ouid. met. II 474, 664, her. XVII 223, Luc. IV 228, fortasse Prop. I 3 37.* *qua uoce quod Manilius prae-terea non usus est, item semel eam Vergilius posuit georg. III 259 per quinque notatur partis, dodecatemorio in quinque partes diuiso definitur, quinta dodecatemoriī pars est* 742 *totidem, subtractis scilicet, quae proprio nomine lumina, φῶτα, φωστῆρες appellantur, Sole et Luna* 743 *sortes dimidiis, semigradus, ut 720 dimidiis partes*, 733 sq. *parte dimidia* 744 *uires L²M, om. GL que cod. Flor., qui GLM in eis GL², in eis L, nunc eis M iura Vrb. 668, cura GLM eis praeter hunc uersum apud bonae aetatis poetas non uidetur extare; sed uide 707 quaeque ad 377 et 542 adnotauit*

745 *quo quaeque* *, *quocūque* libri: uix recte scriberetur *quinque*. Cic. de diu. ii 89 *uim quandam esse aint signifero in orbe, qui Graece ξφδιακός dicitur, talem, ut eius orbis unaquaeque pars alio modo moueat immutetque caelum, perinde ut quaeque stellae in his finitimisque partibus sint quoque tempore, ibid. 17 uident . . . quo in signo quaeque errantium stellarum quoque tempore futura sit*. Verg. Aen. VII 400 *ubicumque duo libri pro ubi quaeque, Stat. Theb. XI 183 ubicumque omnes, ubi quaeque ex Vergilio Heinsius, Man. II 435 quaeunque GL pro quae cuique*. Maduigius ad Cic. de fin. v 60 ‘*quaeunque*’ inquit ‘*interrogatiuum non esse, nec dici Latine uidebo, quae- cūque sint notitiae, pueri norunt,*’ Lachmannus ad Luer. v 311 ‘*cumque nisi cum relatiuis coniunctum lingua Latina non agnoscit.*’ at quod nosse putantur pueri id aut ignorarunt aut obliiti sunt Maniliū editores ad unum omnes ne Bentleio quidem excepto; ut uenia parata sit Horatii interpretibus Adolfo Kiesslingio et Luciano Muellero, qui gesserit carm. I 6 4 *coniunctuum esse docent, in his, scriberis . . . hostium uictor, . . . quam rem cumque . . . miles te*

dodecatemorio fuerint spectare decebit;
cuius enim stella in fines in sidere quoque
inciderit, dabit effectus in uiribus eius.

duce gesserit, comparantque carm. IV 14 17-9 spectandus . . . quantis fatigaret ruinis. idem Muellerus cum recte Priap. 68 31 sq. pro e quibus ut scires quicunque ualentior esset | haec es ad arrectos uerba locuta procos reponeret qui quoque, sententiae tantummodo uitio offensus est, soloecismum praetermisit, sicut etiam Prop. I 10 19 sq. *Cynthia me docuit semper quaecumque petenda | quaeque cauenda forent, ubi non minus recte scripsit quae cuique,* cum Rothsteinus *quaecumque interrogatiuum se defendere opinetur adlatis III 21 5 sq., in quo loco quacumque relativum est: omnia sunt temptata mihi, quacumque fugari | possit (immo posset); at ex omni me premit ille deus, hoc est omnes temptau rationes, quibuscumque fugari posse uidebatur, quibus plane similia sunt quae bis apud Lucretium leguntur v 190 sq. et 425 sq. conserunt . . . omnia pertemptare | quaecumque inter se possent (possint libri priore loco) congressa creare.* quid quod Heinsius parem soloecismum in Ouidii uersum her. XIII 60 intulit et Bentleio probauit, et sequitur regni pars quotacumque sui, cum in libris recte esset *quota quemque?* sed illud magis miror, uiros sermonis Latini et Heinsio et Bentleio peritiiores Lambinum et quem recte monentem modo audiuimus Lachmannum non haesisse in Lucretii uersibus VI 84 sq. *sunt tempestates et fulmina clara canenda, | quid faciant et qua de causa cumque ferantur, qui locus eodem quo Manilianus modo curandus uidetur, ut scribatur quaeque, nisi forte praestat cuncta.* nam in Lucr. IV 380 sq. nam, quocumque loco sit lux atque umbra, tueri | illorum est et VI 738 sq. nunc age, Auerna tibi quae sint loca cumque lacusque | expediam quali natura praedita constent illa quo et quae relativa sunt quandoque et hic et ubi cumque apud Manilium extat unum uocabulum est, ἐκάστοτε, aduerbiū uidelicet eadem ratione qua ubique quaque ipsum quisque pronomen formatum similiter in distributione adhibitum, ut idem ualeat quod in Ciceronis locis supra adlatis quoque tempore. ponitur autem, prorsus ut quisque et ubique, modo cum interrogatiuo, III 164 nunc, quibus accedant signis quandoque, canendum est, 296 iam facile est tibi, quod quandoque horoscopet astrum, | noscere, 560 sq. docui, per singula tempora, uitiae | quod quandoque genus ueniat, Cic. de or. III 212 scire, quid quandoque deceat, prudentiae (est), modo cum relatiuo, Man. III 483 sq. nascens . . . astrum, | quod quandoque uadis emissum redditur orbi, I 811 sq. corpus . . . per omne | quidquid ubique nitens (ita nunc scribo pro nitet) uigeat (subiunctiuo pari condicione Manilius usus est II 814, IV 249) quandoque, notandum est, Liu. XXXIV 56 13 uि L. Cornelius . . . milites scriberet . . . dimittendique ei, quos eorum quandoque uellet, ius esset. quod cum Scaliger quasi per nebulam uidisset et semel atque iterum hoc quandoque 'Manilianum' esse dixisset, peruerse obnixus Huetius ceteris quinque locis et quando significari contendit, plane pari iure ac si quis Hor. carm. II 13 13 quid quisque uilet pro quid et quis uilet accipi iubeat: uno, III 484, obmutuit 747 duodecathemorio GL², duodecima temorio M et ut uidetur L fuerint G, fuerint LM 747 stella Bentleius, stellae libri, elisione apud Manilium rarissima, de qua dixi ad I 323 fines in Scaliger, fine sint libri, qui error effecit ut et stella et inciderit ex singularibus fierent pluralia. finium nomen et hic et u. 689 dodecatemorii ambitum significant, cum apud Firmicum II 6 et alibi pro Graecorum ὄπλοι ponatur, quae Manilius ignorat 748 inciderit Bentleius, inciderint libri in uiribus eius, eius uiribus

- undique miscenda est ratio per quam omnia constant.
- 750 uerum haec posterius proprio cuncta ordine reddam ;
nunc satis est docuisse suos ignota per usus,
ut, cum perceptis steterit fiducia membris,
sic totum corpus facili ratione notetur
et bene de summa ueniat post singula carmen.
- 755 ut rudibus pueris monstratur littera primum
per faciem nomenque suum, tum ponitur usus,

praedita : pro Bentleius, nec male scriberetur sub cuius dodecatemorii in fines siue ambitum in quoque signo stella inciderit, eius dodecatemorii in uiribus potius quam in suis effectus dabit ; quapropter, ut ait uu. 745 sq., spectare decebit quo in dodecatemorio stellae locatae fuerint. Saturni stella ipsa per se maligna est, cum autem in Iouis aliquod dodecatemorium siue in Ariete siue in alio signo incidit, Iouis naturam quodam modo induit, ut ex maligna salutaris fiat ac prospera. Bentleius sic interpretando, ‘cuius dodecatemorii in fines stella inciderit, dabit illud effectus suos pro uiribus eius stellae,’ sensum invertit : hoc si uoluisset poeta non quo in dodecatemorio stellae locatae fuerint dixisset uerum quae stella in quoque dodecatemorio. retentis stellae et incident quae absurdum oriatur sententia uide apud Bechertum 749 undique miscenda, obseruationibus undique collectis efficienda. quod Bentleius quid sit miscere rationem nescire se profitetur, multo minus quid sit undique miscere, prorsus eodem modo dicitur i 310 mixta ex diuersis . . . uiribus astra, Cic. de off. III 119 nec uero finis bonorum, qui simplex esse debet, ex dissimilimis rebus miseri et temperari potest. eadem mixtura siue σύγκρασις (Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 42) commemoratur III 587 mox ueniet mixtura suis cum uiribus omnis, significatur III 66 undique uti fati ratio traheretur in unum. Firm. II 18 3 scienda sunt haec autem omnia, ut, cum ad apotelesmata uenerimus, cuncta miscentes et temperantes, sententias nostras fideli ueritatis ratione firmemus 750 proprio GL, propriior M cuncta GL², om. LM quae se posterius redditurum promittit, nusquam extant 752 cum iam partibus doctrinae singillatim perceptis plane confidere cooperis

753 notetur pro animaduertatur potius quam pro designetur positum uidetur, cum in superiore uersu de discente ac non de docente sermo sit 755-758 Breiterus comparat Quint. inst. I 1 25 sqq. 756 per L²M, et G, t L tum ponitur Scaliger, componitur libri magister primum ipsos ductus r litterae in ceris exarat, deinde nomine appellat er, tum irritatam canem imitando usum siue sonum pueris monstrat. Quint. I 1 24 neque . . . mihi illud . . . placet, . . . ut litterarum nomina et contextum (hoc est ordinem quem nos dicimus alphabeticum, ne Iacobshno credas thes. ling. Lat. IV p. 695 41-3) prius quam formas paruuli discant. obstat hoc agnitioni earum, non intenditibus mox animum ad ipsos ductus, dum antecedentem memoriam secuntur, 25 donec litteras, qui instituuntur, facie norint, non ordine 757 tunc libri ‘cuinam alii rei coniuncta est syllaba?’ Bentleius. nulli sane ; sed ipsa coniungendo efficitur, qua ui ut saepius iungere (uelut Ter. Maur. 288 syllabarum, quas duabus iungimus uocalibus, Quint. inst. I 5 68 iunguntur (uocabula) . . . ex duobus Latinis integris, ut ‘superfui’) ita non numquam coniungere ponitur. Varr. I.L. v 88 cohors . . . in uilla ex pluribus tectis

- tum coniuncta suis formatur syllaba nodis,
hinc uerbi structura uenit per membra legendi,
tunc rerum uires atque artis traditur usus
 760 perque pedes proprios naseentia carmina surgunt,
singulaque in summam prodest didicisse priora
(quae nisi constiterint primis fundata elementis,
 764 ecfluat in uanum rerum praeposterus ordo
 763 uersaque quae propere dederint praecepta magistri),

*coniungitur ac quiddam fit unum, r.r. III 4 3 ex eis tertii generis uoluit esse Lucullus coniunctum auiarium, Cic. de inu. I 17 simplex (causa) est, quae absolutam in se continet unam quaestionem coniuncta ex pluribus quaestionibus, in qua plura quaeruntur, de fin. II 44 cum Epicuro autem hoc plus est negotii, quod e duplice genere uoluptatis coniunctus est (scilicet Epicureus bonorum finis); a quibus ratione non differunt quae passim inueniuntur societatem foedus conubia nuptias siue coniungere siue iungere. de miscendi uerbo similiter adhibito dixi ad u. 749. exemplorum supra positorum Probstius in thes. ling. Lat. quartum neglexit, reliqua tria nullo discrimine alienissimis immiscuit, de significatione nusquam monuit ‘nodos syllabae dixit, qua notione Ausonius (413 38, Peip. p. 272) *trinodem dactylum*’ Scaliger. Cic. orat. 222 *his . . . singulis uersibus* (quattuor dicit *membra* ex quibus constet *ambitus* siue περίοδος) *quasi nodi apparent continuationis, quos in ambitu coniungimus* 758 hinc L², hic GLM uerbi Bentleius, uerbis libri prae geminata s littera, quo seruato Iunius legenti, Huetius legendo coniecit. qui syllabam ex litteris formare modo didicit puer, is deinde ex syllabis uerbum, non ex uerbis enuntiatum, struere docendus est; qua de re cum hoc uersu agatur, singulare uerbi conuenit singularibus littera et syllaba *membra* Scaliger, *uerba* libri: idem error in Marciano Ouid. met. XIV 148, Leidensi Iuu. x 198, Propertii codicibus II 34 22 hinc struitur uerbum, quod per *membra* sua, hoc est syllabatim, discipulo legendum est. nondum *per uerba* legit qui syllabis componendis uerbum struit, sed is demum qui structis iam uerbis sermonem conectit. Quint. I 1 31 *tunc ipsis syllabis uerba conplecti et his sermonem conectere incipiatur* 759 *rerum singulis uocibus subiectarum uires* ac potestates, id est interpretatio uerborum. Quint. I 1 34 sq. *illud non paenitebit curasse, cum scribere nomina puer, quemadmodum moris est, coeperit, ne hanc operam in uocabulis vulgaribus et forte occurrentibus perdat.* protinus enim potest interpretationem linguae secretioris, quas Graeci γλώσσας uocant, dum aliud agitur, ediscere et inter prima elementa consequi rem postea proprium tempus desideraturam artis grammaticae, ut Ouid. trist. IV 10 15 sq. protinus excolimur teneri, curaque parentis imus ad insignes urbis ab arte uiros. Quint. I 4 1 *primus in eo, qui scribendi legendique adeptus erit facultatem, grammaticis est locus* 761 *summam* Bentleius, *summa libri*, quod non intellego, quamuis Fayus in summa interpretetur summatis. Cic. ad Att. VII 13 1 *etiam ad summam profectum aliquid puto* 762 *constiterint GL²* et ex corr. M, *constiterunt LM* 764 ante 763 posuit Breiterus, quam emendationem imprudentem se atque inuitum fecisse ostendit ipse uerba sic distinguendo, *ordo, | uersaque, quae cet.; sensus est enim effluantque praecepta, quae magistri uersa (ordine non recto) dederint effluat codd. Par. et Flor. et**

- 765 sic mihi, per totum uolitanti carmine mundum
erutaque abstrusa penitus caligine fata,
Pieridum numeris etiam modulata, canenti
quoque deus regnat reuocanti numen in artem,
per partes ducenda fides et singula rerum
- 770 sunt gradibus tradenda suis, ut, cum omnia certa
notitia steterint, proprios reuocentur ad usus.
ac, uelut, in nudis cum surgunt montibus urbes
conditor et uacuos muris circumdare colles
destinat, ante manus quam temptet scindere fossas
- 775 feruit opus (ruit ecce nemus, saltusque uetusti
procumbunt solemque nouum, noua sidera cernunt,
pellitur omne loco uolucrum genus atque ferarum
antiquasque domos et nota cubilia linquunt,

in **L** manus recentissima, et **fluat GL**, ut **fluat M**, quorum alterutro seruato nec transpositis uersibus scribi poterat haud absurde u. 763 *perdas* (*perdunt Regiomontanus*) *quae propere* cet. recepto *effluat* Bentleius uel *sua prae-propere* coniecit, in quo non ualde placet ter intra duos uersiculos positum *prae*: contra Iacobus *uersa* interpretatus est *si euersa erunt* (debuit saltem *sint*), ut idem in protasi ac post in apodosi diceretur 765 **mundum GM**, **mundi L** 766 *abstrusas penitus . . . harenas* Lucanus dixit v 604, *insidias* Cicero leg. agr. ii 49, idem de dom. 25 *dolorem*, acad. ii 32 *ueritatem*, ut ad nihilum recidat Bentlei cauillatio *eruta penitus coniungentis*; quamquam ne hoc quidem uituperare debuit 767 *canenti* cod. Flor., *canendi GL*, *cauendi M* 768 *artem* Immischius apud Bechertum, artis iam Bonincontrius, *arte libri, quaque . . . ab arce Regiomontanus.* certe *reuocanti numen nihil significabit donec dixeris aut unde numen aut quo reuocetur* 769 *ducenda fides*, *adquirenda, nisi fallor, efficiendum ut fides habeatur et, ut ait u. 752, perceptis membris stet fiducia.* Gratt. 400 sq. *solacia . . . traxere fidem*

770 ut Prucknerus, et libri 771 *reuocentur Regiomontanus, reuocantur libri.* haec *et . . . reuocantur Iacobo Becherto Breitero probata esse, nec minus 900 quae tibi posterius magnos reuocantur ad usus, sua sponte intellegitur*

772-787 ordo est ac, uelut, cum surgunt urbes, ante, quam manus *temptet scindere fossas, feruit opus etc., sic mihi materies primum tradenda est* 772 *cum surgunt Scaliger, consurgunt libri urbes Vrb. 668, orbes GLM* 773 *conditor* cod. Cusanus, *conditum GLM* 774 *manus in manu mutauit Scaliger, recte, si u. 775 opus accusatiuus esset et uerbum cum eo coniunctum ad conditor referretur; id quod sensit Bentleius, Iacobus et Breiterus non senserunt* 775 *feruet* Woltierus de Man. poet. an. 1881 p. 86, *uertit libri sine sensu, uersat Bentleius, ut intellegeretur mente, animo, consilio.* Woltierus adfert Verg. georg. iv 169 *feruet opus*, Aen. i 436, Aetnae 169, quorum locorum primo scidas Vaticanas *feruit exhibere adnotauit* Ellisius noct. Man. p. 63. *feruere* constanter Vergilius, apud Manilium uerbum non extat. etiam uersu 778 appareat imitatio loci Vergiliani georg. ii 209 *antiquasque domos auium* 778 et nota **GL²**, notaque **M** et procul dubio **L**, qui nunc

- ast alii silicem in muros et marmora templis
 780 rimantur, ferrique rigor per tempora nota
 quaeritur, hinc artes, hinc omnis conuenit usus),
 tunc demum consurgit opus, cum cuncta supersunt,
 ne medios rumpat cursus praepostera cura,
 sic mihi conanti tantae succedere moli
 785 materies primum rerum, ratione remota,
 tradenda est, ratio sit ne post irrita neue
 argumenta nouis stupeant nascentia rebus.
 ergo age noscendis animum compone sagacem
 cardinibus, qui per mundum sunt quattuor omnes

erasus est 779 templis Scaliger, templi libri 780 *per tempora nota*
 nondum explicatum est, nam impudenter faciunt qui sibi credi postulant
tempora hoc uno loco neque praeterea usquam significare *temperamenta*.
 neque tam de temperando quam de effodiendo ferro sermonem esse
 indicio est illud *rimantur*, ut recte Stoeberus *ferri rigorem pro ferro*
 accepisse uideatur conlato Verg. georg. I 143 *tum ferri rigor atque*
argutae lammina serrae . . . uenere: similiter Lucretius I 492 *rigor auri*,
 VI 953 et 1001 *ferri vim*, V 1242 *argenti pondus plumlique potestas*. ita
 que quaerendum censeo num *tempora*, quomodo IV 205 cum *pondera*, Ouid.
 her. XIX 165 cum *robora*, Germ. phaen. 402 cum *cetera*, passim autem cum
pectora et corpora confusum est, sic hoc loco scriptum sit pro *pignora*, hoc est
 certa indicia quibus ferrum sub terra occultum prodatur: uide Plin. n.h.
 XXXIV 142 *ferri metalla ubique propemodum reperiuntur . . . minimaque difficultate*
adgnoscuntur colore ipso terrae manifesta. ita Aetn. 135 sq. *certis tibi*
pignera rebus | atque oculis haesura tuis dabit ordine tellus, 459 sq. *saxum |*
certa . . . uenturae praemittit pignora flammæ 781 *hinc priore loco L²M*,
*huic G, hu**c* (non uidetur fuisse *hunc*) *L*. ab alia parte artes, ab alia usus
 conuenit. *huc . . . huc* Scaliger, Fayō certe et Breitero prudentior, qui *hinc*
 temporis esse crediderunt *omnis GL, om. M.* 784 *conanti* Marklandus
 ad Stat. silu. II 4 32, *cunctanti libri, tentanti* Scaliger ed. I. minime cunctatur,
 sed operose aditum struit. *conandi uerbum pari condicione positum est III 4*,
 I 561: ex *conata* Ciris u. 323 factum est *contata*, pro *percontor* passim *per-*
cunctor scriptum 785 *interpunxit* Bentleius 786 *ne sit* Fayus, quem
 ordinem cur poeta deseruerit non satis apparet 787 *ne his parum prouisis*
 argumenta initium sumentia *praepediantur nouis rebus necopinato exorientibus*
 obmutescantque. ita Ouidius amor. II 6 47 *nec tamen ignauo stupuerunt uerba*
palato. haec quomodo Fayus eique assensu Breiterus interpretentur, apud
 ipsos quære 788-807 *enumerantur quattuor mundi* (*rectius dicas zodiaci*)
 cardines siue κέντρα: *horoscopus, occasus* (*δύσις, δύνων*), *medium caelum*
 (*μεσοντάνημα*), *imum caelum* (*ἀντιμεσοντάνημα, ὑπόγειον*). Firm. II 15 1 *in*
genituris cardines sunt quattuor, ortus, occasus, MC, IMC, quae loca a Graecis
solent appellari his nominibus: anatole, dysis, mesuranema, hypogeon. hos
 quattuor cardines, quæ puncta sunt nec magnitudinem ullam habent, Scaliger
 et plerique cum quattuor principalibus templis siue τόποι tricenas zodiaci
 partes aequantibus confundunt, de quibus postea poeta dicturus est, uersibus
 918-958, et de uiribus eorum longe alia traditurus 789 *qui, quattuor*

- 790 dispositi semper mutantque uolantia signa :
 unus ab exortu caeli nascentis in orbem,
 qua primum terras aequali limite cernit,
 alter ab aduersa respondens aetheris ora,
 unde fugit mundus praecepsque in Tartara tendit ;
 795 tertius excelsi signat fastigia caeli,
 quo defessus equis Phoebus subsistit anhelis
 reclinatque diem mediasque examinat umbras ;

numero, per mundum dispositi sunt (hoc est certis interuallis positi), ilque omnes et semper, ut nullus umquam loco moueatur 790 *mutant*, ipsi immobiles uice perpetua alia signa dimitunt, alia accipiunt, quemadmodum ager dominos mutat; nam de effectibus cardinum nondum agitur. idem dicitur de templis pariter immobilibus u. 959 sq. *qua per uolat omnis | astrorum series* 791 *ab exortu* respondens, quod participium ex u. 793 praecipitur. respondent inter se horoscopus et cardo occidentalis *nascentis in orbem*, surgentis in harum gentium conspectum: uide i 383 *nascentur sidera in orbem (orbe libri)* quaeque ibi attuli; praeterea III 537 *caeli . . . nascentis*, 608 *nascens horoscopos* 792 *qua LM*, qui G, quod cum Scaliger cupidius, ut multa, ex Gemblacensi intulisset, tenuissetque re parum attenta Bentleius cum Pingraeo, suo iure expulit Iacobus, nec tamen efficere potuit ut Bechertus cogitare mallet quam Gemblacensi addictus uiuere. nempe *primum*, qui recepto, sensu destituitur, cum cardo immobilis sit neque terras cernere aut incipiat aut desinat: *primum* eas ex plano (hoc enim significat *aequo limite*) cernit caelum eo reuolutum nascensque. huic uersui respondet 794 *unde fugit mundus* etc.: uide etiam 827 sq. *exortum, qua primum sidera surgunt, | unde dies redit, III 590 sq. primo sub cardine . . . qua redit in terras mundus*, i 43-5 *oriente sub ipso . . . qua mundus redit*

794 *praeceps GL, princeps M* 795 *signat GL², signa LM* fastigia cod. Monac. et Regiomontanus, uestigia GLM probantibus Iacobo et Bretero, qui plantarum et capitis quae sint discrimina nesciunt. non uestigia excelsi caeli, quae nulla ne cogitari quidem possunt, signare credebatur tertius cardo, *summi qui regnat culmine caeli* (S10), sed fastigia: II 813 *fastigia summa*, 881 *fulgentis . . . fastigia caeli*, III 216 *fastigia mundi*, 506 *summi fastigia caeli. fastigia et uestigia passim in codicibus permutari dixi ad i 616*: exemplis ibi collatis adde III 625 ubi Vrb. 667 *vestigia pro ceterorum fastigia*, Iuu. VI 14 ubi Par. 8072 sacc. IX *fastigia pro uestigia* exhibet 796 *qua Breiterus, ut sciamus eum quo in i 308 et II 729 non quod caperet seruasse sed quod dormitaret anelis* cod. Monac., *habenis GLM. equis Oriens . . . anhelis* bis Vergilius, georg. i 250 et Aen. v 739; Ouidius met. IV 633 sq. *pontus . . . qui Solis anhelis | aequora subdit equis et fessos excipit axes*, Silius i 209 *ubi fessus equos Titan immersit anhelos* 797 *reclinat*, declinat libri*, sicut Lydiae 14 *declinarit* codd. plerique contra metrum pro *reclinari*; *discernit* Bentleius. neque subsistendi umbrasque examinandi notionibus congruit medium interiectum declinandi uerbum, neque reapse declinat diem Phoebus in cardine constitutus qui (S11) *medium tenui partitur limite mundum*, etsi de templo cardinali, quod xxx gradus continet, rectissime dicitur 918 sq. *qua summa acclivia finem | inueniunt, qua*

ima tenet quartus fundato nobilis orbe,
 in quo principium est redditus finisque cadendi
 800 sideribus, pariterque occasus cernit et ortus.
 haec loca praecipuas uires summosque per artem
 fatorum effectus referunt, quod totus in illis
 nititur aeternis ueluti compagibus orbis;
 quae nisi perpetuis alterna sorte uolantem
 805 cursibus excipient nectantque in uincula, bina
 per latera atque imum templi summumque cacumen,
 dissociata fluat resoluto machina mundo.

sed diuersa tamen uis est in cardine quoque,
 et pro sorte loci uariant atque ordine distant.

principium declinia sumunt, satis recte etiam 799 sq. de imo cardine in quo principium est redditus . . . sideribus, quae tamen nondum redeunt. Soli meridiano ea conueniunt quae de meridiano circulo legimus i 635 discernitque diem sextamque examinat horam, Maneth. II 109 sqq. δσ μὲν γάρ θ' ὑψοῦ θοῦν οὐρανοῦ ἐστήρικται | ἡγέρν οἷμον καὶ δείελον Ἡέλιοιο | κρίνων καὶ θνητοῖσιν ἄγων βαῖνη λύσιν ἔργων. itaque quemadmodum Mart. III 67 6 sq. hora lassos | interiungit equos meridianas sic hoc loco Sol anhelis equis ad medium caelum enitus reclinare diem et paulisper requiescere dici mihi uidetur, quod contra Horatius epod. 17 24-6 nullum a labore me reclinat otium . . . neque est | leuare tenta spiritu praecordia. uide etiam Stat. Theb. v 85 sq. Sol operum medius summo libratabat Olympo | lucentes, ceu staret, equos, Luc. IX 528-30 (sub tropico Cancri) nil obstat Phoebo, cum cardine summo | stat librata dies; truncum uix protegit arbor: | tam breuis in medium radiis conpellitur umbra, unde Bentleius discere potuit quae essent mediae umbrae. non tanti est exscribere aegr. Perdic. 59 sq. et anth. Lat. Ries. 253 131-3 798 fundato nobilis orbe, i 366 nobilis et mundi nutritio rege Capella 799 cadendi cod. Cusanus et in L manus recentissima, canendi GL, cauendi M 800 i 636 paribus spatiis occasus cernit et ortus circulus meridianus 803 aeternis Bentleius, et heris M, aetheriis GL. mirum foret, nisi aetherii essent caeli cardines: expectatur epitheton quod stabiles eos esse indicet et bene orbem fulcire 804 805 ordo est nisi alterna sorte excipient orbem perpetuis cursibus uolantem, ut sensit Fayus, a quo Pingraeus desciscere non debuit. etiam liberius uerba collocata sunt i 453-5 et locis ibi adlatis 805 interpunxit Bentleius. in uincula, ita ut fiat δέσιο siue uinctura, quod nomen usus non comprobauit 806 de templi uide ad II 354 adnotata 807 Lucr. v 96 ruet moles et machina mundi, Luc. i 79 sq. totaque discors | machina diuolsi turbabit foedera mundi 808-840 redduntur cardinum uires 809 ordine dignitatis; qua de re antequam aliorum astrologorum placita referam, praemonendum est eos, etiam ubi cardines et κέντρα appellant, non tam de his quam de τόποισι siue templis ea continentibus cogitare. igitur ut Manilius sic Ptolemaeus tetr. p. 33 MC primum ponit, sed proximum horoscopum (nam IMC, cum in illo capite tantum de apheticis locis agatur, necessario seponitur), tum autem, post τὸν ἀγαθὸν δαμονα (Man. II 881-90), occasum; ubi comm. p. 110 καὶ τοῦτο ἐναντίως τῷ Δωροθέῳ ἔκεινος γάρ προτίθησι τὸν ώροσκόπον, οὗτος δὲ τὸ μεσουράνημα. horoscopum praefert

- 810 primus erit, summi qui regnat culmine caeli
et medium tenui partitur limite mundum;
quem capit excelsa sublimem Gloria sede
(scilicet haec tutela decet fastigia summa),
quicquid ut emineat sibi vindicet et decus omne
815 adserat et uarios tribuendo regnet honores.
hinc fauor et species atque omissis gratia uulgi,
reddere iura foro, componere legibus orbem
foederibusque suis externas iungere gentes
et pro sorte sua cuiusque extollere nomen.

Hephaestio I 12 καλοὶ . . . τόποι . . . πρώτος μὲν ὁ ὠροσκόπος, δεύτερος μεσουράνημα, τρίτος ὁ ἀγαθὸς δαιμων, τέταρτος ἡ ἀγαθὴ τύχη (Man. II 891-904), μετὰ τούτους τὸ δῶνον, εἴτα τὸ ὑπογειον, sed idem II 19 (C.C.A.G. VI p. 98) de Dorotheo contraria tradit ac maxime cum Manilio conuenientia, τῶν κέντρων προτάττει τὸ μεσουράνημα, δεύτερον τὸ ὑποχθόνιον, τρίτον τὸν ὠροσκόπον, τέταρτον τὸν κλῆρον τὴν τύχην (qui perperam inter cardines refertur, cum athlum sit, Man. III 96). τοῦ γὰρ δύνοντος οὐ μημονεύει. Firmicus quid de principatu censuerit ex II 18 2 horoscopus praecedit occasum, medium caelum imo caelo praeponitur et ex VI praeft. primi cardines horoscopum mediumque caelum possident, secundi IMC occasumque suscipiunt non appetet, appetet autem ex II 19 11 decimus locus (qui MC continet) . . . principalis est et omnium cardinum potestate sublimior et III 1 18 MC in omnibus genituris possidet principatum 812-819 Paul. Alex. N decimum ab horoscopo templum, quod hunc cardinem continet, σημαίνει . . . τὸν περὶ πράξεως καὶ δόξης καὶ ἀξιώματος καὶ συστάσεως καὶ προεδρίας λόγον, Sol autem ibi constitutus ἀρχικὸς καὶ ἐπιδόξους καὶ ἐμπράκτους καὶ προφανεῖσ αὐδρας ἀποδείκνυσι, C.C.A.G. II p. 197 30 ex Dorotheo τὸ δὲ μεσουράνημα πράξεις . . . καὶ δόξαν (Ἐλαχέ), Vett. Val. p. 179 24 ἵ πράξεως δόξης προκοπῆσ, item p. 335 19 813 inclusi in parenthesis, qua absente Fayus et Pingraeus ita locum enarrare coguntur quasi aut fastigia singulare aut vindicet adserat regnet pluralia sint. tutela dubitari potest utrum ea sit quam Gloria gerit an ipsa eo nomine significetur Gloria, numen tutelare

814 decus cod. Flor., deus GLM omne Voss. 18, omni GLM ordo est ut sibi vindicet quidquid emineat. hyperbati exempla ad I 58 collegi: simillime Vergilius georg. II 227 rara sit an supra morem, si, densa, requires. rectius indicatiuus poneretur, quidquid eminet; sed uide IV 249-51 quidquid et argento fabricetur, quidquid et auro, . . . tua munera surgent, I 812 quidquid ubique nitens uigeat quandoque, notandum est 815 regnet L², reget GLM

816 omnis Regiomontanus (nam Becherti silentio, cum de GLM Cusano Voss. 390 fallax sit, de cod. Flor. non credo), omni libri Paul. Alex. N 2 stella Veneris hic posita certis condicionibus ὑπὸ σχλων εὐφημουμένους καὶ δημοχαρεῖσ περιωνύμουσ ἀποδείκνυσιν 817 orbem nimium esse ratus Bentleius in urbem mutauit, atque apud Paul. Alex. N Luna hic noctu constituta διοκητὰς πόλεων facere dicitur, quibus conuenit etiam reddere iura foro, quod in Gallico praefecto urbis commemorat Statius silu. I 4 47; quamquam non sane legibus ferendis praefectus urbem componit 819 ordo est extollere nomen (inclarescere) pro sua cuiusque sorte, ‘qu'on se fait un nom proportionné à son rang et à sa condition’ Pingraeus; in quibus quominus

- 820 proximus, est ima quamquam statione locatus,
 sustinet aeternis nixum radicibus orbem,
 effectu minor in specie sed maior in usu.
 fundamenta tenet rerum censusque gubernat,
 quam rata sint fossis, scrutatur, uota metallis
 825 atque ex occulto quantum contingere possit.
 tertius atque illi tollens in parte, nitentem

quemque poneretur obstabat quod uerbi infinitiu subiectum, quo *sua*, sicut
 u. 818 *suis*, referendum est, tantum in animo cogitatur. sed etiam sine
 eiusmodi causa *cuiusque* ponitur, ubi expectabatur *quodque*, in Cic. de fin.
 v 69 *eis . . . officiis, quae oriuntur a suo cuiusque genere virtutis*, cuius loci
 Maduigius difficultem et operosam excogitauit explicationem 820 interpunxit
 Fayus 821 *aeternis* Scaliger ed. 1 et Bentleius, *alternis GL, alterius M.*
 miror Scaligerum postea *alternis* defendisse collatis 804 sq., proinde quasi,
 quia quattuor cardines alterna sorte orbem excipiunt, propterea imus cardo
alternis eum radicibus sustineat **nixum** codd. Par. et Monac., mixtum **GM**
 et corr. ex **muxtum** ut uidetur L. ne hoc quidem, *alternis mixtum radicibus*
orbem, nimis absurdum uisum est Becherto 822 *specie* Scaliger, *species*
libri, speciem . . . usum Bentleius fortasse recte, quamquam aliter dicitur
 v 152 sq. nec in usum *tegmina plantis | sed speciem* (ubi libri *specie*). uide
 ad II 739 adnotata 823-825 Firm. II 19 5 quartus ab horoscopo locus
 (qui hunc cardinem continet) . . . ostendit nobis . . . patrimonium, substantiam,
fundamenta . . . et quidquid ad latentes et repositas patrimonii pertinet facultates, Paul. Alex. L 4 οὐτὶ δὲ ὁ τόπος περὶ ἔγγειων καὶ θεμέλιων . . . σημαντικός, ubi certis condicionibus constitutus Saturnus planeta πλονσίου δεικνυτι . . . καὶ εὑρημάτων δοτήρ γίγνεται, C.C.A.G. II p. 197 31-3 (ex Dorotheo) τὸ δὲ ὑπόγειον τοῦτο κρυφῶντος τόπου τοῦ σώματος καὶ θεμέλια καὶ κτίσεις καὶ ἀγορὰς (Ἐλαχε), Vett. Val. p. 335 3-5 ὁ δὲ δ'. . . περὶ μυστικῶν ἢ ἀποκρύφων καὶ θεμέλιων καὶ κτημάτων καὶ εὑρημάτων τόπος 824 825 del. Bentleius 824 *rata L²M*,
rara GL *scrutatur* Regiomontanus, *scrutantur* libri propter *sint. Sen.*
Oed. 372 *scrutemur unde tantus hic extis rigor.* sed incerta emendatio est,
 mire enim cardo non, quemadmodum III 110 et 125 sortes tertia et sexta,
 edocere aut monere quid futurum sit, sed scrutari dicitur, quod mathematicorum opus est 825 *possit* Scaliger, *possis* libri, sed *contingere* cum accusatiuo qui sic pro *adipisci* siue *lucrari* posuerit non reperio; nam in Val. Fl. IV 620 (cui uersu miro errore I 378 adiungit Lommatschius thes.
 ling. Lat. IV p. 715 19) *optatam dabitur contingere pellem similibusque inest* usque ad propositum finem perueniendi notio huic loco minus apta. alterum
commendant III 109 sq. *contingant praemia quanta | edocet*, 124 sq. *quanti |*
contingant usus monet, 68 sq. *quicumque . . . casus | humana in uita poterant*
contingere 826 *pro tollens* nere ut uidetur *pollens* Scaliger (ita *totius libri*
 pro *potius* v 298); reliqua emendatio incerta est. etenim quod Scaliger
 lenissima sane mutatione *aequa illi* scripsit, iure Bentleius quaerit quorsum
 sic pertineat *in parte*, quod nimis inepte Stoeberus pro *aliqua tenus accipi*
 iubet; unde ipse anno 1903 hanc proposui orationem, *in parte*, *nitentem |*
quae tenet exortum, cui tamen aduersantur III 180 sq. *cardine . . . qui tenet*
exortum et II 837 *occasumque tenens* (cardo). accedit ut Manilius in quarto
 semipede longam syllabam non eliserit, datui autem *aequa aduerbio adiuncti*

- qui tenet exortum, qua primum sidera surgunt,
 unde dies redit et tempus describit in horas,
 hinc inter Graias horoscopus editur urbes,
 830 nec capit externum proprio quia nomine gaudet.
 hunc penes arbitrium uitae est, hic regula morum,

nullum certum exemplum in lexica relatum sit. nihilo magis satis facit lectio quam Iunio teste in cod. Pal. extantem (nam de Bonincontrio fallitur) multi editores receperunt *aequali*, pariter in *atque illi deprauata* II 233; nam quae interpretationis causa ualde inter se diuersa adscripserunt Bentleius ('quia cardines orbem diuidunt in quattuor partes *aequales*') et Breiterus ('mächtig in der gleichen Stellung, nämlich als *cardo*'), eorum neutrum his uerbis, *aequali pollens in parte*, significari potest 828 *unde* Scaliger, *una libri*

redit Regiomontanus, dedit libri ut i 335 describit cod. Cusanus, describet GLM. dies tempus ab ortiuo cardine ductum ordinat certa forma imposita, ut fiat horarum series. non dissimiliter III 539 *parte quod ex illa describitur hora diebus*, id est ordinantur horae definitae. hoc loco non minus atque illo initii significatio, *unde*, lineae ducendae magis quam rei in plures partes digerendae notioni conuenire uidetur, ut dubitare cogar quam recte Bechertus (quod in eo mireris qui v 669 *ex uno uarius describitur usus* necessariam lectionem a Matritensi suppeditatam spernat) *describit* coniecerit; qualis dubitatio oritur etiam in Liu. I 19 6 *ad cursus lunae in duodecim menses describit annum similiibusque*. *describendi uerbum apud Manilium duobus praeter v 669 locis in M seruatum est, iv 742 (ubi accedit L) certis descripta nitent regionibus astra et v 734 per ingentis populus describitur urbes*; duobus restituit Buechelerus mus. Rhen. an. 1858 pp. 602 sq., iv 587 *quattuor in partes caeli describitur orbis, 701 humana est signis descripta figura horas LM, aras G 829 hinc GL, hic M*, quo dissoluitur oratio. *hinc, ob causas uu. 826-8 commemoratas editur sic pro appellatur poni ego solus miror, ceteri ne admonitione quidem rem dignam iudicant III 103 peregrinas inter uersantibus urbes 830 nec LM et supra scr. man. I G, haec G externum M, extremum GL quia L²M, qua GL*

nomine cod. Monac., numine GL²M, minime L proprio, id est Gracco: III 40-2 et, si qua externa referentur nomina lingua, | hoc operis, non uatis, erit: non omnia flecti | possunt, et propria melius sub uoce notantur 831-834 Firm. II 14 3 uitae locus est in eo signo in quo est horoscopus constitutus, 19 2 in hoc loco uita hominum et spiritus continetur, ex hoc loco totius genitureae fundamenta noscuntur, Paul. Alex. L-L 2 τῶν δεκαδύο τέπων . . . ἀρχὴ καὶ πρωτοστάσιν ἐστιν ώροσκόπος, δὲ οὐ πάντα τὰ πρὸ τὸν ἄνθρωπον συντείνοντα πράγματα καταλαμβάνονται. ζωῆσ γὰρ καὶ πνεύματος ὁ ώροσκόπος δοτὴρ καθέστηκεν, θεοὶ οὐαξ καλεῖται, Vett. Val. p. 334 22 τὸ δὲ α' ζῷη καὶ ὑπερτασισ τῶν χρόνων καὶ τὸ ψυχικὸν πνεῦμα

831 penes, tenet GLM, hic tenet cod. Flor. et omnes paene editores. Hor. art. 72 quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi, Tac. Germ. II 1 ea quoque, quorum penes plebem arbitrium est, ann. XIII 56 1, Liu. III 63 9, XXIII 23 4, Sen. de ben. I 12 1 est post uitae collocaui, post morum libri. uitai Bentleius, quod quid haberet uitii docuit Lachmannus Lucr. p. 161, ipse scribendum ratus uitale; Breiterus sententiae adeo neglegens fuit ut nunc t. a. uitae, nunc r. m. est proponeret. uersus in caesura hiantes apud Manilium non inueniuntur nisi tam aperte mendosi ut etiam ab eis, qui, ut hic Iacobus et Bechertus, ipsum hiatum sibi eripi nolunt, corrigantur: II 629 quosque dabunt Chelae et quos dat Aquarius ortus, IV 848 ipsa docet titulos causae:*

fortunamque dabit rebus, ducetque per artes,
qualiaque excipient nascentis tempora prima,
quos capiant cultus, quali sint sede creati,
835 uteumque admixtis subscibent uiribus astra.
ultimus, emenso qui condit sidera mundo
occasumque tenens submersum despicit orbem,

ecliptica signa, ubi una littera transposita scripserim *titulo se causa*. nam de
hiatu illo in syllabis *m* littera terminatis quem u. i 795 admissum multi
credunt, iv 661 nemo, nunc non loquor *regula morum* in exitu hexametri
posuerunt Martialis xi 2 3 et Ausonius epigr. 9 7 (Peip. p. 320): adde Pers.
v 38 *adposita intortos extendit regula mores* 833 interrogatio pendere uidetur
a decernendi notione ex praecedentibus petenda. similem etsi non plane
parem libertatem habent iii 135 sq. *in quo sortimur mores et qualibus omnis* |
formetur domus exemplis, 146-8 *continet omnis* | *uotorum effectus et*, quae
sibi quisque suisque | *proponit studia atque artes*, haec irrita ne sint. de
sententia uide quae ad 841 sqq. dicentur 834 *capiant*, accipiunt, ut v
396 *tali capiens sub tempore uitam* *quali sede*, excuso an humili loco

835 *astra*, planetae; hi enim eodem sensu subscibere dicuntur iii 128 si male
subscibunt stellae per signa locatae et passim ab astrologis μαρτυρεῖν, uelut
Maneth. vi 619 sq. ei . . . Θοῦρος . . . μαρτυρέοι, ii 390 ὡπ' ἀστρων μαρτυρίσων,
Firm. iii 1 4-7 testimonium perhibent, quibus omnibus significatur stellas ita
esse constitutas ut in geniturae formam geometricam referri possint, maxime
per trigonum tetragonum diametrum. sic fit illa, quam Manilius dicit, uirium
admixtio: Maneth. ii 399-401 ἀληθεῖη πᾶσαν βροτέον βέτοιο | σύγκρασισ
διέκριν', ἐπιμαρτυρίαι τε φαεινῶν | ἀστρων ἀλλήλοισ χώροισ θ', ὑπὲρ ὅν
γεγάσσων, iii 227 ήδη καὶ σύγκρασιν δέσω μαρτυρίασ τε. in Firm. v 1
continentur simplicia cardinum decreta sine alicuius planetae testimonio, 2 horo-
scopi decreta cum omnium planetarum societate. ceterum, quod hoc uersu de
solo horoscopo monetur, id non minus ualet in tres reliquos cardines; quemad-
modum in loco qui est de duodecim athlis, iii 96-159, septiens commemoratur
planetarum testimonium, quinquiens omittitur utcumque, cum in codicibus
qui tum noti erant scriptum esset utrimque, Scaliger ed. I conjectura restituit,
quam postea confirmarunt Gemblacensis et ceteri boni libri, quamque etiam
sine illis satis et sententia tuebatur et ii 963, iii 119, 141: apud Huetium
plus potuit odium atque inuidia 837 *despicit* in *despicit* mutari uoluit
Lachmannus in nota disputatione ad Luer. iv 418, quia *despicere* cum accu-
sandi casu non coniungeretur nisi in significatione contemptus; ad quam
regulam correxit, partim ex codicibus, Luer. iv 418, Verg. Aen. i 224, georg.
ii 187, Ouid. met. ii 178, iii 44, vii 223, fast. iv 569, Colum. i 6 23. restant
Ouid. met. xi 552 sq. *spoliisque animosa superstes* | *unda uelit uictrix sinuataque*
despicit undas, Luc. i 458 *populi*, quos *despicit* *Arctos*, v 638 sq. quantum
Leucadio placidus de uertice pontus | *despicitur*, tantum nautae uidere tre-
mentes | *fluctibus e summis praeceps mare*, vi 748 sq. *indespecta tenet uobis cui*
Tartara, cuius | *uos estis superi*, Sil. xii 488 e *tumulis subiectam despicit urbem*,
Sen. n.q. vii 12 3 *Saturnus aliquando supra Iouem est et Mars Venerem aut*
Mercurium recta linea despicit, quorum locorum in nullo aut contemptus
significatur aut substitui potest dispiciendi uerbum; quare ne in eis quidem
quae Cic. de r.p. iii 14 leguntur, si quis illo Pacuiano inuehens alitum

pertinet ad rerum summas finemque laborum,
coniugia atque epulas extremaque tempora uitae
840 otiaque et coetus hominum cultusque deorum.

nec contentus eris percepto cardine quoque :
interualla etiam memori sunt mente notanda
per maius dimensa suas redditia uires.

angium curru multas et uarias gentis et urbes despicere et oculis conlustrare possit, commendauerim despicere. nam Phaedr. II 5 10 omitto, ubi despicit ex coniectura scribitur 838-840 Paul. Alex. M 2 τὸ δὲ ὅδε ἕτερον ὁ πόστοπον (quod hunc cardinem continet) σημαίνει τὸν γαμοστόλον . . . καὶ τὴν τοῦ θανάτου ποιέτηται . . . ἐστὶ δὲ . . . τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν ἐμφαίνον, M 3 τὰς προκοπάς δύε τοῦ χρόνου χαρίζεται 838 rerum summas ita dicitur ut Quint. inst. V 10 17 ordo rerum tribus momentis consertus est, habent enim omnia initium, incrementum, summam, ut iurgium, rixa, deinde caedes 839 coniugia atque Vrb. 668, coniugiatque atque M, coniugeatque L, coniungitque GL² et editores ante Bentleium. Firm. II 14 3 (locus est) coniugis in septimo (horoscopi signo), 19 8 ex hoc loco qualitatem et quantitatem quaeramus nuptiarum, 20 2 (septimus locus appellatur) coniunx, Vett. Val. p. 335 11 τὸ δὲ ὅδε δύσις τὴν τελευταίαν (ἡλικίαν δῆλοι), Luc. VII 380 sq. ultima fata | deprecor ac iurpes extremi cardinis annos, Sen. Tro. 52 mortalis aeni cardinem extremum premens 841-855 describuntur quattuor interualla siue τεταρτημόρια cardines dirimentia. Paul. Alex. D 2-3 τεταρτημόριον . . . τὸ ἀπὸ τῆς ὠροσκοπούσης ἔως τῆς μεσουρανούσης . . . σημαίνει τὴν πρώτην ἡλικίαν, λέγω δὲ τὴν νεότητα· τὸ δὲ δεύτερον . . . ἀπὸ τῆς μεσουρανούσης μοίρας ἔως τῆς δυνούσης . . . σημαῖνον τὴν μετὰ τὴν νεότηταν ἡλικίαν, ἥτις ἐστὶ μέση· τὸ δὲ τρίτον τεταρτημόριον ἀπὸ τῆς δυνούσης μοίρας ἔως τῆς ὑπογέους . . . σημαῖνον τὴν τοῦ γήρασ ἡλικίαν· τὸ δὲ τέταρτον τεταρτημόριον ἀπὸ τῆς ὑπογέους μέχρι τῆς ὠροσκοπούσης μοίρας . . . σημαῖνον τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν ἔως τῆς τοῦ θανάτου τελευτῆς. ceterum cum uitae aetates his quadrantibus adsignat parum sibi constat Manilius, qui u. 833 tempora prima nascentes excipientia horoscopo, at nunc u. 845 aetatem primam et nascentes annos primo quadranti tribuit, item u. 839 extrema tempora uitae occidentali cardini, nunc uero 854 sq. seros annos labentemque diem uitae tremulamque senectam quarto quadranti. multo magis sibi repugnat Paulus, qui de cardinibus et uitae temporibus inferiore loco haec tradit, L 2 ὠροσκόπος . . . σημαίνει . . . τὴν τῆς νεότητος ἡλικίαν, ἥτις ἐστὶ πρώτη, N μεσουράνημα . . . ἀπὸ μέσης ἡλικίας τέσσερας ἑνεργείας ἐνδεικνύμενον, M 2 κέντρον δυτικὸν τὴν πρεσβυτικὴν ἡλικίαν ἐμφαίνον, L 3 ὑπόγεους . . . σημαῖνον τὴν τοῦ γήρασ ἡλικίαν καὶ τὴν τοῦ σώματος περιστολὴν καὶ τὰ μετὰ θάνατον πάντα, quibus paria fere docet Porphyrius isag. p. 202 ὁ μὲν ὠροσκόπος δῆλοι τὴν πρώτην ἡλικίαν, τὸ μεσουράνημα τὴν μέσην, ἡ δὲ δύσις τὴν τελευταίαν, τὸ δὲ ὑπό πῆγην κέντρον τὸν θάνατον καὶ τὰς μετ' αὐτὸν γιγνομένας εἰδοξίας ἡ ἀδοξία 841 quoque cod. Par., quod eum Bonincontrio recepit Fayus, quoquam GL, quoda M. quisquam sic pro ullus quinquiens Lucretius, semel Valerius Flaccus posuit; sed ullo non minus quam quoquam respuit sententia. nemo enim post quattuor cardines cum singulis cuiusque uiribus uu. 789-840 enumeratos monendus erat ne ullo ex eis percepto contentus esset; atque isto pacto sic pergi debebat, ‘reliqui etiam notandi sunt.’ immo hoc dicitur, ne quattuor quidem cardinibus singillatim perceptis adquiescendum esse sed insuper discenda interualla. 843 satis

quicquid ab exortu summum curuatur in orbem,
 845 aetatis primae nascentisque adserit annos.
 quod summo premitur deuexum culmine mundi
 donec ad occasus ueniat, puerilibus annis
 succedit teneramque regit sub sede iuuentam.
 quae pars occasus infra est imumque sub orbem
 850 descendit, regit haec maturae tempora uitae
 perpetua serie uarioque exercita cursu.
 at, qua perficitur cursus redeunte sub imo,
 tarda supinatum lassatis uiribus arcum
 ascendens, seros demum complectitur annos
 855 labentemque diem uitae tremulamque senectam.

improprie interualla maiora dicuntur cardinibus, qui magnitudinem habent
 nullam 845 Fayus primae nascentisque aetatis, Pingraeus primae aetatis
nascentesque coniungit, duriore uteisque oratione. simplex et fortasse uera est
 Bentleii conjectura aetatem primam, quod ob male intellectum *nascentis* mutari
 potuit 848 succedit ut II 672 accedunt, nisi forte significatur hunc quad-
 rantem ordine subire et pueriles annos excipere iuuentam GL², iuuenta LM
 849 quae Regiomontanus, qua libri: 893 quae G, qua M infra est
 Bentleius conjectura non certa, inter libri imumque L, imum quam G,
 minumque M 850 regit hoc maturae L², haec cod. Flor. aliique, maturae
 (-e GL) regit GLM. ne haec quidem certa lectio est, uideturque labes aliqua in
 uersus 849 et 850 medios inuasisse 851 perpetua (=pp-et-ria=et-pp-ria)
 Bentleius, et propria LM, at propria G. ‘nec coniunctio et locum hic habet,
 nec propria serie quid sit quisquam explicauerit’ Bentleius. indigna relatu sunt
 quae Fayus Pingraeus Iacobus inter se diuersissima interpretationis loco protul-
 erunt; Breiterus nihil protulit 852 at GL², t LM quarta circuli pars
 non sub imo sed ab imo redit; imum autem (quod Iacobi causa dicendum est,
 qui sub redeunte imo intellegit) neque redit neque sub eo cursus perficitur.
 frustra edd. uett. quae perficitur cursu redeunte, nec melius Bentleius qua-
 drante sub imo, nullus est enim imus quadrans. inuentus est qui proponeret
 redeuntis ab imo, inuentus etiam qui reciperet; qui enarraret non est inuentus.
 equidem scribendum suspicor redeunte sibimet, quemadmodum I 630 colurus
 iterum coit ipse sibi memor unde profectus; etsi rectius sane circulus quam
 ultimus eius quadrans sibi redire dicitur. sibimet in fine hexametri habetur
 IV 439, non ergo erat cur Marklandus ad Stat. silu. II 16 de ea re dubitaret;
 quamquam in Statiano uersu, qui sponte sibique | imperiosus erat, non Mark-
 landus sed ante eum Heinsius uerum inuenerat, sibi ipse 856-967 absolutis
 quae de quattuor cardinibus et de quattuor eorum interuallis dicenda putauit
 poeta ad nouum locum tractandum pergit qui est περὶ τῶν δώδεκα τόπων siue
 περὶ τῆς δωδεκατρόπον, expositum illum a Paul. Alex. L-O 2, Sext. emp.
 πρὸς ἀστρ. 12-20, Firm. II 19 et utrimque uicinis capitibus, Vett. Val. p. 179.
 hos τόπους Manilius uariis nominibus appellat loca (II 899, 909, 927, 948, 962,
 967, III 608), partes mundi (II 857, 912) nel caeli (II 966, III 583) uel sine
 genetuo partes (II 916, 924, 932), seles (II 863, 867, 922, 956), regiones (II 865),
 sortes (II 872 et nisi fallor III 604), templia (II 959, III 583, 586, 614), etiam parum

omne quidem signum sub qualicunque figura
partibus inficit mundi; locus imperat astris
et dotes noxamque facit; uertuntur in orbem
singula et accipiunt uires caeloque remittunt.

860 uincit enim natura genus legesque ministrat

proprie *astra* (II 882). sunt autem circuli δωδεκατημέρια tricenas μοίρας con-
tinentia, quorum quattuor ea, quae principalia loca uocantur, cardines mundi
in se positos habent, sed quanam in parte sui positos, id uero ambigitur.
Heliodorus in C.C.A.G. IV p. 82 περὶ δὲ τοῦ μερισμοῦ καὶ τῆς διακρίσεως τῶν
τοιούτων ιβ' τόπων πολλὴ τις ἐγένετο διάλεξις καὶ ἀμφιβολία τῶν ἀστρολόγων· οἱ
μὲν γὰρ τὸ ἔψιλον αὐτὸν οὐ ή μοίρα εὑρίσκεται ωροσκοπίστα η μεσουρανόντα τόπον ὅλον
ἀποφαίνονται... ἔτεροι δὲ (quos Aegyptios esse tradit comm. Ptol. tetr. p. 109 fin.)
ἐκατέρωθεν τῆς ωροσκοπίσθησος μοίρασι ι' λαμβάνοντες καὶ τῆς μεσουρανόντης οἷοισι
τοῦς τόπους περιγράφουσι... τῶν παλαιῶν δέ τις, ... ἀφορμὴν λαβών τὸ τῷ θεοτάτῳ
Πτολεμαίῳ ἐν τῷ περὶ χρόνων ἡώησ ῥῆθὲν ὅτι τὸν ωροσκοπίστα τόπον ἀπὸ ε' μοίρῶν
τῶν προαναφερομένων τῆς ωροσκοπίσθησος μοίρασι δεῖ λαμβάνειν, μέθοδον ἑκτήσης.
Ptolemaei uerba haec sunt, tetr. p. 33, τὸ περὶ τὸν ωροσκόπον δωδεκατημέριον,
ἀπὸ πέντε μοίρῶν τῶν προαναφερομένων αὐτοῦ ὄριζοντος μέχρι τῶν λοιπῶν καὶ
ἐπαναφερομένων εἴκοσι πέντε, ad quem locum Porphyrius isag. p. 202 fin. τούτων
δὲ ἔκαστος τῶν ιβ' τόπων λαγχάνει τὰς προανηγμένας μοίρας ε' καὶ τὰς ἐπανα-
φερομένας κε'. quarta opinio ab his omnibus diuersa Firmici est, qui cardinem
in prima loci extremitate ponit, II 19 2 *primus*... *locus ab ea parte, in qua*
fuerit horoscopus, uires suas per residuas partes XXX extendit... 3 *secundus*
locus... *accipit initium a XXX horoscopi parte et uires suas per XXX residuas*
partes extendit. sed his principalibus locis quae priora sunt et a dextro posita
(ea scilicet ratione qua Aries Tauro prior eique dexter dicitur) ἀποκλίμata et
interdum καταφοραὶ (uelut Firm. III 5 5) et προαναφοραὶ (uelut Paul. Alex.
O, C.C.A.G. VIII ii p. 67 3) appellantur, posteriora uero et sinistra
ἐπαναφοραὶ et non numquam ἀναφοραὶ (uelut Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 20, Vett.
Val. p. 232 27, Firm. III 5 3). numerantur autem loca apud plerosque
sinistrorum ab horoscopo, ut qui ipsum horoscopum continet primus locus
uocetur, secundus ἐπαναφορά eius, ἀπόκλιμα duodecimum 856 figura, σχήματι
γενέσεως, nisi fallor, ut III 169 ne falsa uariet genitura figura, quo sensu forma
ponitur I 60, III 178. ita Firmicus II 8 2 *figurae stellarum* (idem IV 5 in
qualicunque schemate), corp. gloss. Lat. v 395 49 *thema, figura* 857 inter-
punctit Regiomontanus *partibus* duodecimis, τόποις *inficitur*: Firm. II 20
5 si... maliuiae stellae uel ibidem constitutae uel de quadrato uel de diametro
haec eadem infecerint loca, IV 19 37 (dominus geniture) licet sit ad nocendum
paratus, ex bonarum stellarum testimonio gratia quodam modo inficitur, VI 32
(p. 184 med. in ed. Pruckn. 1551) patris dominus... ex sua natura locum
inficit; neque dissimile est Man. II 357 *aera infectum* 859 *caelo GL,*
cardo M. nouas uires a caelo accipiunt eique cedunt ac remittunt suas: 960
ducitque et commodat illis | ipsa suas leges, ducit ab illis leges eorum 860
uincit natura genus Fayus et Pingraeus interpretantur 'natura loci uincit
naturam astrorum,' ut nescias utrum neglegentiam magis admireris, qua poeta
duas res, locum et astra, quas inter se opponi uellet, nullo uerbo significarit,
an cum hac neglegentia coniunctam ineptam in una eademque notione diuersis
uocabulis impositis exornanda diligentiam. idem enim ualere naturam et
genus, neque illud minus quam hoc astrorum esse, ostendunt II 416 uincit

finibus in propriis et praetereuntia cogit
esse sui moris, uario nunc ditia honore,
nunc sterilis poenam referentia sidera sedis.
quae super exortum est a summo tertia caelo,
865 infelix regio rebusque inimica futuris
et uitio fecunda nimis; nec sola, sed illi
par erit, aduerso quae fulget sidere sedes
iuncta sub occasu. neu praestet, cardine mundi

natura locum et 645 parte genus uariant. neque tamen uerum esse potest,
quod Iacobus sententia, ut ait, iubente scripsit, *positura*; *positura enim neque*
fines proprios habet neque morem suum. sententiae satisfaciens *natura <loci>*

862 *ditia (=diua)* Bentleius, diues libri 863 referentia Bentleius, *que*
ferentia libri sedis LM, seclis G, quod mendum Scaligerum aliosque
transuersos egit. sed Scaligero nemo uitio dabit quod Bentlei emendationes
non prior inuenit: inuentis qui uti nolunt, carent excusatione; quorum solus
Iacobus aliquid quod non absurdum esset effecit, *nunc diues . . . nunc sterilis*
poenamque serens in sidera sedis. nam ex Breitero, qui cum referentia
reciperet diues seruauit (*uario nunc diues honore, | nunc sterilis, poenam*
referentia sidera sedis), quaerendum est quam poenam sedis uario honore
diuitis referant sidera praetereuntia, morem eius coacta induere. sterilis ea
sedis, si quam forte praetereunt, poenam referunt, ipsa facta sterilia: contra
honore ditia fiunt, quotiens in contrariae naturae locum inciderunt 864-
880 commemorantur quattuor illa loca quae auctore Firmico II 17 *pigra et*
deiecta esse dicuntur ob hoc, quod nulla cum horoscopo societate inguntur, id
est quod lineae ab eis ad horoscopum ductae neque diametrae sunt neque aut
trigoni aut tetragoni aut hexagoni latera efficiunt. sunt enim ab horoscopo
secundus sextus octauus duodecimus 864-866 locus duodecimus. Paul. Alex.
Ο τὸ ἰβ' ἀπὸ ὠροσκόπου καλεῖται κακὸς δάιμων, προαναφορὰ τοῦ ὠροσκόπου,
Sext. emp. πρὸς ἀστρ. 15 τὸ προαναφερόμενον τοῦ ὠροσκοποῦντος ζῳδίου, ἐν τῷ
φανερῷ δν (id est supra terram), κακὸν δάιμονθ φασιν εἶναι, 18 τοῦ ὠροσκοποῦντος
ζῳδίου τὸ ἀπόκλιμα καλεῖται κακὸς δάιμων, Firm. II 19 13 *hic locus a Graecis cacos*
daemon appellatur, a nobis malus daemon . . . uilia eliam in hoc loco et
aegritudines inuenimus, Maneth. VI 36 sq. προτέρῳ . . . ὥρης ζψω . . . δάιμονα τὸν
τε κακὸν πρότεροι φῶτες καλέσαντο, 151 ὑπερθ' ὥρης χαλεπῷ ἐν δάιμονι 867 locus
sextus. Paul. Alex. Μ τὸ ζ' ἀπὸ ὠροσκόπου καλεῖται κακὴ τύχη καὶ ποιὴ καὶ
πρόδοσις καὶ ἀπόκλιμα φαῦλον, Sext. emp. 16 τὸ μετά τὴν δύσιν ἐν τῷ ἀφανεῖ ποιὴν
καὶ κακὴν τύχην, ὅπερ καὶ διάμετρὸν ἔστι τῷ κακῷ δάιμονι, 19 τοῦ δύνοντος τὸ
ἀπόκλιμα κακὴ τύχη, Firm. II 19 7 *mala fortuna appellatur . . . in hoc signo*
causam uillii ac ualitudinis inuenimus, Doroth. Sidon. (C.C.A.G. VI p. 108)
222-5 μηδὲ Σέληναίσ ἐπὶ δάιμονος οὐλομένοιο (id est κακοῦ) | ήὲ τύχης (scilicet
οὐλομένης), ὅπερ ἔκτον ἀφ' ὠρονθμοιο, βεβώσησ | ἄρχοιο ξενῆσ· η̄ γὰρ τόδε πῆμα
φυτεύει | η̄ δυσεργεῖην η̄ καὶ βιβτῷ τινὶ λάβην par. dissentit Firmicus II 18 2
mala fortuna, id est VI ab horoscopo locus, malo daemoni, id est XII ab
horoscopo loco, praeponitur sidere quoquis ibi constituto: ita III 603 signum
nascens a cardine primum; quamquam, cum nullus locus ullo tempore sidus
aliquod non transmittat, aliquando pro ipso loco dicitur astrum (II 882) uel
signum (Firm. II 16 2) 868 iuncta sub occasu, nullo interuallo occasui

utraque praetenta fertur deiecta ruina.

870 porta laboris erit: scandendum est atque cadendum.
nec melior super occasus contraque sub ortu
sors agitur mundi: praeeeps haec, illa supina

subiecta praestet GL, prestis M interponxi. ac, ne haec sexta sedes praestet duodecimae, utraque pariter cardine mundi deiecta fertur, κλυτρον ἀποκεκλικνια, ita ut ruinam ob oculos habeat; haec enim δύσσωσ, illa ωροσκόπου ἀπόκλιμα uocatur. Firm. vi praeft. sextus autem et duodecimus ab horoscopo locus . . . caduca humilitate deiectionis impinguantur, C.C.A.G. v iii p. 123 32 ἐν τῷ δύο φαίλων ἀποκλιμάτων, τῷ ἔκτῳ δηλοντει καὶ τῷ δωδεκάτῳ. praetenta ruina, quae uerba imaginis absoluendae causa addita sunt, plane ut Pers. iv 49 si puteal multa cantus nibice flagellas, melius abessent; nam duodecima sedes, etsi artis uocabulo ἀπόκλιμα dicitur et deiecta habetur, a cardine uicino non deorsum sed sursum tendit: quae duarum sedum differentia u. 870 indicatur. fertur utrum nocatur an it significet mihi non constat. horum uersuum explicationes a Scaligero Huetio Fayo aliisque certatim prolatae scatent erroribus; qui partim praestet cardine accipiunt pro praestet cardini, partim cardinem mundi interpretantur horoscopum, quem ex u. 826 seire potuerunt unum dumtaxat et dignitate tertium esse ex quattuor mundi cardinibus. Bentleius uersum deleuit 870 porta Scaliger, orta LM, ora GL², quod isto modo pro regione siue sede non dicitur. porta laboris erit, utraque inuenietur porta esse, qua adeatur labor uel adscendendi uel in praeeeps descendendi. scandunt signa per duodecimum locum, cadunt per sextum: uide 884 sq. altius insurgit . . . in peiusque manent cursus. ἄδον πύλη siue inferna porta secundus locus dicitur, Paul. Alex. L 2, Vett. Val. p. 68 9, 179 13 (πύλαι 180 33), Firm. II 17, 19 3, quae Manilio causa fuisse potest cur hac uteretur imagine 871 super occasus positus est octauus locus. Firm. II 19 9 hic locus epicataphora dicitur, est autem piger locus, Sext. emp. 15 τὸ ἐρχόμενον ἐπὶ τὴν δύσιν ἀργὸν ξύδιον καὶ ἀρχὴν θανάτου (καλοῦσι), 19 τοῦ δύνοντος . . . ἡ ἐπαναφορὰ ἀργὸν, Paul. Alex. M 4 τὸ η' ἀπὸ ωροσκόπου καλεῖται ἀργὸν contra, διαμετρόσα sub ortu secundus locus est. Firm. II 17 qui in secundo ab horoscopo signo constituitur . . . locus inferna porta dicitur uel anaphora, 19 3 est autem piger locus ab horoscopo alicius, Sext. emp. 17 τὸ ἐπιφερόμενον τῷ ωροσκόπῳ ἀργὸν, δ πάλιν διαμετρεῖ τῷ ἀργῷ, 18 τοῦ ωροσκοποῦντος ἡ ἐπαναφορὰ ἀργὸν, Paul. Alex. L 2 τὸ β' ἀπὸ ωροσκόπου καλεῖται βίος καὶ ἄδον πύλη καὶ ἐπαναφορὰ τοῦ ωροσκόπου, Vett. Val. p. 179 13 β' βίος, ἄδον πύλη haec duo loca quod sexto et duodecimo non meliora dicit, refragatur Hephaestio I 12, qui postquam decem commemoravit, οἱ δὲ λοιποὶ δύο, inquit, ὅ τε ἔκτος καὶ δωδεκάτος, κάκιστοι, item Firmicus II 17 nouissima uero sunt malae fortunae et mali daemonis 872 supina M, superna GL, superne Scaliger, quam coniecturam ceteris adeo probauit ut solus Bechertus superna receperit, supina nemo; atqui hoc uerum et necessarium est. quid enim apertius quam proprie praeeeps de epicataphora dici, occasui uicina, qui 948 sq. ruentem praecipitat mundum, proprie supina de anaphora, in ea caeli parte posita quae 853 sq. tarda supinatum lassatis uiribus arcum ascendit? uide praeterea Lucr. IV 441 sursumque supina reuerti, Ouid. med. fac. 40 nec redit in fontes unda supina suos. contra in praeeeps et superna siue superne pendens nulla contrariorum oppositio est, cum ea sors, quae superne pendet, uel maxime praeeeps sit. haec igitur ad prius, illa ad posterius referendum est, sicut

- pendens aut metuit uicino cardine finem
 aut fraudata cadet. merito Typhonis habentur
 875 horrendae sedes, quem Tellus saeuia profudit,
 cum bellum caelo peperit nec matre minores
 extiterunt partus. sed fulmine rursus in aluum
 compulsi, montesque super rediere cadentes,
 cessit et in tumulum belli uitaeque Typhoeus.
 880 ipsa tremit mater flagrantem monte sub Aetna.

Ouid. trist. i 2 23 sq. *pontus et aer, | fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax*
nec raro alibi. quae autem sequuntur, aut . . . aut . . ., pariter ad utramque
pertinent: utriusque duplex obuersatur periculum, aut enim tacto, φέπιφέρεται,
uicino cardine finem habebit et esse desinet, aut, si forte eum non tetgerit,
expectato fulcro fraudata cadet neque ubi consistat inueniet. nugas nugatorie
exornat 874 cadet GL, cadat M, cadit Huetius. non cadunt sed, si fraudu-
tae erunt, casurae sunt; quemadmodum metuere finem, non habere, dicuntur

Typhonis has sedes esse praeterquam apud Manilium non legi 875 hor-
rendi Bentleius, quod quam facile in horrendae abiturum fuerit appareat; sed
uide III 127 septima (athlorum sedes) censemur saeuia horrenda periclis

876 nec matre minores, et matre non minores, uide ad i 656. Vell. Paterc. II
 882 nec minoru consequi potuit pro et c. p. non minora 877 extiterunt Vrb.
 668, extiterint GL, exstiterint M, exstiterant Regiomontanus; ac plusquam
 perfectum cum praeterito ex aequo positum satis defendunt i 774 sq. qui
fabricauerat illum | damnatusque suas melius damnauit Athenas similiaque:
 accedit ut haec perfecti forma correpta paenultima apud Manilium non
 extet, quod an. 1882 adnotauit A. Cramerus de Man. eloc. p. 31. sed multo
 et procliuiore et frequentiore uitio -erunt quam -erant in -erint mutari
 solet, neque intellegitur cur poeta in opere didascalico Lucretium Vergilium
 Ouidium sequi noluerit. nam Persii et Iuuenalis saturae scriptorum causa
 diuersa est; quamquam ne in satura quidem Horatius a correptione abstin-
 uit, abstinuit in carminibus. ea ut semel Manilium usum puto, ita
 semel usus est Lucanus, et in cognato quidem uerbo, IV 771 steterunt

aluum Bentleius, altum libri. III 5 sq. *in excidium caeli nascentia*
bella | fulminis et flammis partus in matre sepultos. Bentlei emendationem
 qui spernunt, spreuerunt autem plerique, Manilium non norunt 878
compulsi, montesque rediere: uide ad i 85. *cadentes accusatiuum, super prae-*
positionem putant, quod mihi minime constat collato v 95 immissos ignes super
ipse secutus 879 tumulum, sepulerum: Typhoei et bellum et uita sub Aetna
sepulta sunt. cum in usu esset sepelire bellum, uelut Aetn. 204 neue sepulta
noui surgant in bella gigantes, Cic. imp. Pomp. 30, Vell. Paterc. II 129 4, unus
Horatius ausus est dicere bello sepulcrum condere, epod. IX 23-6 nec Iugurthino
. . . bello . . . neque Africani (sic certa emendatione Maduigius, Africanum et
Africano libri) cui super Karthaginem | uirtus sepulcrum condidit; quem hoc
uersu Manilius aemulatus est non nimis feliciter. de uitiae tumulo uide v 178
cuius et ante necem paulatim uita sepulta est 880 flagrantem Scaliger,
flagrantis GL², fraglantis LM: nempe semel scripto in supererat mater flag-
rante, quod confestim emendatum ierunt. Hygin. fab. 152 (schol. Stat.
Theb. II 595) Typhonem . . . qui cum flagraret montem Aetnam . . . super eum

at, quae fulgentis sequitur fastigia caeli
proxima, neue ipsi cedat, cui iungitur, astro,
spe melior, palmamque petens uictrixque priorum

imposuit. pluralem (sic enim accipiunt) retinent Iacobus Bechertus Breiterus, Iacobus quidem addito ex consuetudine sua mendacio, ‘plures partus, nunc flagrantis sub Aetna, tellus peperit’ *monte sub aethina L²*, montes subetna **M**, monte ceteris omissis **GL** 881-917 describuntur quattuor ea loca de quibus Firmicus II 16 1 *post ortum, occasum, medium caelum, inum caelum* alia sunt in genituriis quattuor loca quae sequentur et secundam habent potestatem, id est *Iea, Deus, Bona fortuna ac Bonus daemon, quae a Graecis hactenus nominantur, Thea, Theos, Agathe tyche, Agathos daemon,* sunt autem ea quae uel per trigonum uel per hexagonum cum horoscopo coniuncta sunt, tertius quintus nonus undecimus 881-890 undecimus locus. Sext. emp. 15 τὸ . . . ἐπόμενον . . . τῷ μεσουρανῶντι, ἀγαθὸν δάμουνος, 18 τῷ μεσουρανῆματος . . . ἡ ἐπαναφορὰ ἀγαθὸς δάμων, Paul. Alex. N 4 τὸ ι' ἀπὸ ὄροσκόπου ἀγαθὸς δάμων καλεῖται, τόπος Διὸς ὑπάρχων . . . ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐστὶ σημαντικός, Firm. II 19 12 undecimus locus . . . appellatur . . . a nobis Bonus daemon uel Bonus genius, a Graecis Agathos daemon . . . est autem locus Iouis 881 at quae fulgenti Scaliger, fulgentis Bentleius, atque refulgentis (refulgentis **M**) libri caeli Bentleius, caelo libri sequitur fastigia caeli, ἔπειται τῷ μεσουρανῆματi, cuius ἐπαναφορά est. III 601 quod fuerit laeuum praelataque signa sequetur. eadem ratione duodecimus locus horoscopum praecedere dicitur III 611 et Maneth. VI 36 προτέρῳ ὥρῃς ἥψῃ 882 neue cod. Flor., nec **GL**, non **M**, non bene, nisi scribatur cedit. neue ita adhibetur ut u. 868 cui iungitur Huetius, qui fungitur libri. quis astro fungatur, scit Iacobus, ‘cardo’ uidelicet ‘qui praesens regnat’; sciunt Bechertus et Breiterus, idemque Iacobum ignorare sciunt, Iouem enim in hac sede habitantem significari: quid sit omnino astro fungi nemo e tribus edisserit, qui astrone ipsi fungantur nescio, interpretis munere non funguntur astro, sicut 905 *astra*, improprie ponitur pro loco, sede, templo, quemadmodum Firmicus II 16 2 et alibi *signum*, Graeci haud raro ἥψδιον et ἥψων dixerunt, uelut Paul. Alex. L 2 de secundo loco ἐν τούτῳ τῷ ἥψδιῳ. Manilius I 551 *signum* usurpauit pro xxx gradibus. astrum, cui haec sedes iungitur, decimus locus est, caeli fastigia continens; cui ne cedere putemus undecimum, hunc spe meliorem esse docemur. ordo autem uerborum hic est: quae sedes fastigia caeli sequitur, proxima eis et (ne ipsi, cui iungitur, astro cedat) spe melior, ea palmam petens uictrixque priorum altius eis insurgit. undecimum locum bonitate proximum decimo esse dicit Hephaestio I 12 καλοὶ δὲ εἰσ τόποι . . . πρῶτος μὲν ὁ ὄροσκόπος, δεύτερος μεσουράνημα, τρίτος ὁ ἀγαθὸς δάμων 883 spe melior quam decima sedes, quae cum in summo sit constituta quod speret non habet. nimis absurde Fayus et Breiterus huic templo laudi dari putant quod deiectis locis et horrendis Typhonis sedibus spe melius sit. Paul. Alex. supra ἀγαθῶν ἐλπίδων ἐστὶ σημαντικός, C.C.A.G. II p. 158 29 ια' . . . ἐλπίδων χρηστῶν que . . . que inter se referuntur priorum **M**, priorum **GL**. priores dicuntur duodecimus locus et qui horoscopum continent primus, eadem ratione qua horae diei ab oriente numerantur quaque Sextus πρὸς δεῖπρ. 13 initio ab horoscopo sumpto μεσουράνημα appellat τὸ ἀπ' ἔκεινον τέταρτον ἥψδιον idemque 15 duodecimo loco commemorato pergit τὸ δὲ μετὰ τοῦτο, ἐπόμενον δὲ τῷ μεσουρανῶντι, ἀγαθὸν δάμουνος et ipse Manilius II 905 nonum locum post decimum esse dicit; cui non obstat quod u. 881 undecimus decimum sequi dicitur, hoc est quasi

- altius insurgit : summae comes addita finis,
 885 in peiusque manent cursus nec uota supersunt.
 quocirea minime mirum, si proxima summo
 atque eadem integrior Fortunae sorte dicatur

cursu eum comprehendere conari 884 mutauit distinctionem. uulgo *insurgit*,
summae comes addita finis; | in etc., nisi quod peritiores Regiomontanum securi
fini scripserunt, genetiu Iacobis Bechertis Breiteris relicto; *summa* autem
finis uel pro cardine uel pro decima sede accipitur. sententiam loci Huetius
 Pingraeo plaudente, assentiente etiam Bentleio, hanc esse docet, undecimae
 sedi, quae summae comes ac uicina sit, cursus in peius manere nec superesse
 uota; ita inquam, undecimae, quae spei plena ad caeli culmen uersus insurgit
 neque umquam eo peruentura est: hocine est in peius ferri? hocine quod uotis
 expetas non habere? exponit poeta cur undecima sedes ne decimae quidem
 cedat et quo nomine ei praestare uideatur: scilicet *summae* sedi *comes addita*
 est *finis*, πέρας supra quod scandi nequeat, ut ulterius progredienti descendend
 dum sit neque quicquam, quod amplius optari possit, relinquatur. constat
 enim decimam sedem priore sui parte accluem esse, posteriore decluem, de
 qua 918 sq. *arce . . . in caeli, qua summa acclivia finem* | inueniunt, *qua*
principium declivia sumunt. spe igitur, ut iam dixit, melior est undecimus
 locus; quocirca (uu. 886-8, quos Huetium nondum legisse credas cum istam
 interpretationem proferret) minime mirum est si ἀγαθῷ δαιμονὶ dedicatur.
 ceterum hic semel Manilius finis nomen feminino genere adhibuit, nam i 825 sq.
coepaque incendia fine | subsistunt mendum habere omnes agnoscunt, quod
 nescio an sic tolli possit ut una mutata littera scribatur *coepu . . . fine*, eo
 loquendi genere quo Plautus Men. 859 *osse fini*, Cato r.r. 28 2 *radicibus fini*,
 Ouidius met. x 536 *fine genu* (hoc enim pro ablative habeo) 886 *summo*
 nomen substantiu; *summae* (sedi, ut 884) Bentleius 887 *integrior**,
interior libri, quo Scaliger significari uult nullam propiorem esse, qui sensus
 neque inest illi adiectiu neque praecedente *proxima* locum habet; prorsus
 peruersa sententia Bonincontriū *inferior*, cum multo minus inepte *uixque*
eadem inferior scripturus fuerit. undecima sedes *integrior* est decima, quae
 culmen adepta inclinatur et gloriae minutionem patitur *fortunae* Bentleius,
ueneranda libri. hoc duplē ob causam uerum esse nequit; nam et inepte
 sors, qua sedes tutelae sua dicatur, ipsa *ueneranda* dicitur, et requiritur, qui
 dicandi uerbo subiciatur tutelamque significet, datiuus: non sane aut
uenerandae aut *uenerando*, quae leues ac futilles Iacobi et Breiteri conjecturae
 sunt, sed cui apte adiungi possit *felix* epitheton. iam cum Graeci hunc locum
 ἀγαθῷ δαιμονὶ esse uoluerint, *felix* autem in deis fato fortuna eodem fere quo
 bonus sensu dicatur (uelut Verg. buc. v 65 *sis bonus o felixque tuis*), quaer-
 endum uidetur quod idem declareret Latine quod Graece δαιμων. quae uox
 quomodo conuerti deberet dubitare se significauit Cicero Tim. 11 *quos Graeci*
 δαιμονες appellant, nostri, opinor, *lares*, dubitanter etiam Appuleius de deo
 Socr. 151 *genium* ponit, idem de Plat. 206 *genios et lares*, Martianus II 154
medioximos, 163 *manes*, nec minus uariant glossae, C.G.L. II 126 57 *manes*
 δαιμονες, IV 327 13 *daemon larua*, III 8 57 *genius* δαιμων, 167 57 *bonus genius*
 ἀγαθὸς δαιμων, quod idem Firmicus posuit loco supra adlato. sed cum apud
 poetas Graecos multis locis δαιμων idem paene ualeat quod τύχη, εὐδαιμων
 autem Graece dicatur qui Latine *fortunatus*, facile quis suspicetur Manilius
 scripsisse *Forti ueneranda dicatur q. t.f.*, id est *Forti felici*, ut sedem ipsam

quo titulus Felix. censem sic proxima Graiae nostra subit linguae uertitque a nomine nomen.

890 Iuppiter hac habitat: uenerandam crede regenti.

uenerandam esse perhiberet, quemadmodum II 875 et III 127 horrendas alias; quam coniecturam anno 1903 secutus sum. nunc Bentlei mutationem specie parum commendabilem ita probo ut *fortunae* nomen, quod u. 890 positum quid habeat incommodi postea uidebinus, huc retrahendum censem, unde cum librario a *fort.* ad *fort.* aberrante excidisset et in margine scriptum mox, ut fit, alienum locum occupasset expulso quod in u. 890 fuisse conicio *uenerandā*, hanc uocem, item margini appictam, manco uersui 887 supplendo uicissim adhibitam esse non incredibile est. nam quod sic undecimae sedi *Fortuna felix*, decimae u. 927 κατ' ἐξοχὴν *Fortuna* nomen est, itidem sedes his e regione oppositae quinta et quarta similibus inter se titulis *Daemonie* et *Daemonium* appellantur uu. 897 et 938. ceterum cauendum est ne pro certo ducamus ἀγαθὸν δαιμόνος nomen, quod apud Manethonem non extat, iam Manilii temporibus undecimae sedi inditum esse, qui in templorum appellatione ut multa propria habet, ita multa ignorare uidetur quae a posterioris aetatis astrologis traduntur 888 quo Scaliger, quod libri *felix* feminini generis est, ut masculini *aestiuom* in 1 571 *aestiuom* medio nomen sibi sumit ab *aestu* (alter circulus, cui nomen est *aestiuo*). caret ambiguitate Ouid. met. xv 96 *uetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen* sic Bentleius, si libri. sic reddendo Latina lingua, cuius egestatem accusat Lucretius, proxime accedit ad Graecae copiam et dimitias. Phaedr. app. Perott. 28 1-4 *jiber*, | *Graeci loquaces quem dixerunt castorem* | et indiderunt bestiae nomen dei, | illi, qui iactant se uerborum copia, Germ. frag. vi (G.L.K. III p. 417) *qui^udni te>* dinitē lingua, | *Graecia, praecurrat potiusque triangula* (quam τρίγωνα) dicam? (cur dinitē cod., quod correxi in Classical Review 1900 p. 39). male pro censem Regiomontanus *sensum* edidit, sic enim non *linguae* sed *uerbi* dicendum erat 889 uertit Scaliger, uirtuti libri 890 hac Regiomontanus, hoc libri. hac sede: minus probabiliter Dulcinius hic. C.C.A.G. IV p. 97 10 τοῦ ἑνδεκάτου, ὅσ ἔστι Διὸς τόπος. hunc locum Louis esse consentiunt Paulus et Firmicus supra laudati, qui etiam in eo cum Manilio concinunt quod Phoebo siue Soli nonum adsignant; tertium Phoebes siue Lunae esse Manilio adsentitur Paulus Firmico tacente; Venerem in decimo Manilius, Paulus et Firmicus in quinto collocant, Saturnum hi in duodecimo, ille in quarto; Mercurio Manilius primum locum attribuit, Paulus et Firmicus nullum, Marti hi sextum, nullum Manilius. hactenus de septem deis planetarum praesidibus; quibus accedit apud Manilium in secundo et octauo loco constitutus Typhon, unde pessimum cometarum genus nomen habet: praeterea Ditis ianua a Manilio septimus, ἄδον πύλη a Paulo secundus locus appellatur *uenerandam**, *fortunae* libri: de mutatione dixi ad 887 crede regenti Scaliger, credere genti libri haec duo enuntiata, *Iuppiter hac habitat: fortunae crede regenti*, nulla inter se ratione conexa sunt; itaque Breiterus in Fleck. annal. uol. 139 p. 694 *regentis* coniecit, Immischius apud Bechertum *fortunam*. mihi cur Ioui eiusue nescio cui fortunae confidere tam subito edicto iubeamur non appareat: expectabam potius, quid de Louis praesidio ad templi laudem redundaret; qualem sententiam restitui. hanc sedem, inquit, *uenerandam* esse tibi persuadeat summus qui eam gubernat deus. Germ. phaen. 687 *omnem ornatum uenerandae numine puppis*, hoc est Argonis ob numen quod ei inest *uenerandae*

huic in peruersum similis deiecta sub orbe
 imaque submersi contingens culmina mundi,
 aduersa quae parte nitet, defessa peracta
 militia rursusque nouo deuota labori

- 895 cardinis et subitura iugum sortemque potentem
 nondum sentit onus mundi, iam sperat honorem.
 Daemonien memorant Grai, Romana per ora
 quaeritur inuersus titulus. sub corde sagaci

891–904 quintus locus. Paul. Alex. L 4—M τὸ ε' ἀπὸ ὠροσκόπου καλεῖται ἀγαθὴ τύχη, Ἀφροδίτης τόπος ὑπάρχων . . . ἔστι δὲ ἐπαναφορὰ τοῦ ὑπογείου κέντρου, Sext. emp. 16 τὸ ἐρχόμενον ὑπὸ γῆν ἀγαθὴν τύχην (φασὶν εἶναι), διαμετροῦν τῷ ἀγαθῷ δαίμονι, 19 τοῦ ἀντιμεσονυμάτως . . . ἡ ἐπαναφορὰ ἀγαθὴ τύχη, Firm. II 16 2 *Bona fortuna in quinto ab horoscopo signo collocatur, qui locus a Graecis Agathe tyche dicitur*, 19 6 *appellatur autem Bona fortuna, quia locus est Veneris*; qui longe omnes a Manilio discedunt 891 *in peruersum similis*, contrariam quandam similitudinem habens, qualis est imaginis aqua repercussae, ante oculus fuerit qui dexter, ut idem | nunc sit laevis, et e laevo sit mutua dexter, ait Lucretius; simillime Appuleius apol. 15 de speculo *imagines . . . retro expressae contraversim respondeant.* nempe διαμετρεῖ quinta sedes undecimae. alio sensu Seneca dial. VII 5 2 malo suo atque *in peruersum sollers*; magis hoc pertinet eiusdem n.q. I 5 14 *seruata similitudine in peius* 892 *contingens culmina* Scaliger ed. 1, *contingent fulmina* libri: sc litteras scriba pro st habuit et ordine inuertit. *submersi culmina mundi*, τὸ ἀντιμεσονύμημα: ‘submersus quoque mundus suum habet culmen aequum ac noster, quia supraque uidetur Ipse sibi. ita supra II 806 *per latera atque inum templi summumque cacumen*’ Bentleius. Scaligeri coniecturam Bentleius et ante eum Fayus recepit, ipse *fulmina* retinere maluit, fulmenta siue fulcimina interpretatus; ad quae Bentleius ‘nihil quicquam potuit uel doctius uel absurdius.’ absurdius aliquid neque minus doctum Iacobus p. 208 commentus est, ut quae Tuscos infera fulmina appellasse et terra erumpere, non a sideribus uenire, arbitratos esse, alias autem, qui subtilius ista consecutati infera esse negarent, a Saturni sidere proficisci putasse Plinius refert n.h. II 138 sq., ea seorsum ab utrisque sentiens in inum caeli cardinem transferret et a Manilio hoc uersu significari opinaretur 893 aduersa quae G, aduersaque L, diuersa qua M nitet sidere quolibet praetereunte, ut II 867 *aduerso quae fulget sidere*, 910 *aduersa nitens* 894 *militia* pro quoquis opere strenue peracto, hic in praeceps descendendi, ponitur: II 20, III 106, IV 145, 404 896 *onus* Scaliger, *opus libri*

897 *Grai* qui significantur nescio, nam Paulo et Sexto auctoribus ἀγαθὴν τύχην hunc locum appellari iam adnotauit, quibus accedit Vett. Val. p. 335 6 τὸ ε' . . . ἀγαθῆς τύχης τόπος 898 *iuuersus* *, *iuuersu* M, *in uersu* GL. non in uersu magis quam in prosa quaeritur ac desideratur titulus per ora Romana iuuersus siue Latine redditus. idem de horoscopo dicitur II 830, de dodecatemoriis 694, in iuiversum III 40-2: adde Ser. Samm. 632-4 *quod Graecis hemitritaeon | uulyatum uerbis: hoc nostra dicere lingua | non potuere ulli, puto, nec uoluere parentes. uertere et conuertere sic uulgo ponebant, uelut Verg. georg. III 147 sq. cui nomen asilo | Romanum est, oestrum Grai uertere vocantes et Man. II 889; iuuertere non plane dissimili modo usurpauit Tacitus ann.*

conde locum numenque dei nomenque potentis,
 900 quae tibi posterius magnos reuocentur ad usus.
 hic momenta manent nostrae plerunque salutis
 bellaque morborum caecis pugnantia telis,
 uiribus ambiguam geminis casusque deique
 nunc hue nunc illuc sortem mutantis utraque.

xv 63 7 *scriptoribus pleraque tradidit, quae in vulgus edita eius uerbis inuertere supersedeo, id est paraphrasi uertere. inuerso cod. Cusanus et plerique Bentleio priores, quod quo referatur cuiusue sit generis nescio: uoluerunt opinor inuersae 900 reuocentur Bentleius, reuocantur libri ut supra 771 reuocantur ad usus et pari condicione III 44 sq. quae tibi praecipmos usus monstrata ministrat | et certas dat in arte uias, ubi ueri indicium det seruauit L*

901 902 salutem morbosque qui quinto templo adsignarit praeter Manilium non inueni: ceteri huic liberos, quos Manilius primo, attribuunt, Paul. Alex. M σημανεῖ τὸν περὶ τέκνων λόγον, Vett. Val. p. 179 18 ἐ τέκνων τόπος, comm. Ptol. tetr. p. 158 fin. τὸν δὲ πέμπτον τόπον οἱ Αἰγύπτιοι ἀφωρισμένως τοῦ τέκνου παρεῖχον, Firm. II 19 6 ex hoc loco filiorum numerus et generis qualitas inuenitur, qui ualitudinis nomine sextum appellari iubet 20 2 in eoque inueniri dicit causam uillii ac ualitudinis 19 7; qua de re plura dicam ad u. 908 inter 902 et 903 litteris maiusculis pro titulo scripta uerba per tanta pericula mortis exhibet M; unius uersus spatium uacat in L, qui etiam primam uersus 903 litteram, tamquam noui capituli principem, rubricatori reliquit; ea in G maiore forma insignis est. quae in M eiusque apographis seruata sunt Breiterus de emend. Man. p. 17 uersus 952 particulam esse coniecit: certe huius loci sententiae nihil uidetur deesse. quamquam possit aliquis suspicari sub illo mortis latere Martis nomen, cui deo Manilius nullam sedem tribuisse dixi ad 890; nam et bellorum et ambiguae sortis mentio in Ἀρη ἀλλοπρόσαλλον quadrat, qui etiam pestilentiae auctor est Soph. O.t. 190 903 ambiguam cod. Venetus, ambiguum GL, ambiguum M geminis LM, geminum G casus Bentleius, causas GM, causai nisi fallor L, causae L². mutationis exempla attuli in libri I editione, p. lvi. casusue deusue Verg. Aen. IX 211, Ciris 279, Ouid. met. XIV 162, casusne deusne Verg. Aen. XII 321, forisque deusue Ouid. fast. II 782, siue . . . casus siue . . . ira deorum trist. v 3 13, casus . . . numenue deorum Culic. 193 904 utraque LM, utramque G. utraque aduerbium ter posuit Lucretius, IV 86, 291, VI 517 sq. uemens imber fit, ubi uementer utraque (ἐκατέρωθι) | nubila ui cumulata premuntur et impete uenti; ex Plin. n.h. II 79 relatum est utralibet. hic, inquit, manent momenta salutis et bella morborum, id quod geminis fit uiribus casus et dei, hac atque illac ambiguam sortem nunc in melius nunc in deterius mutantis. plerique utramque receperunt, ut plura eis mutanda fuerint; ex quorum coniecturis duae sunt commemoratione non indignae, altera Bentlei, uiribus ambiguia in geminis, Breiteri altera, uiribus ambiguum geminis casusne deine (id est, incertum utrum casus an dei), qua tamen efficitur ut uires iam non geminae sint; nam geminis pro ancipitibus et in utramque partem ualentibus Latine dici non puto: geminae uires quae sint intellegitur ex Ouid. met. XII 496 sq., ubi Centaurus quid inquit membra immania prosunt, | quid geminae uires, equi atque hominis 905-909 nonus locus. Paul. Alex. M 4—N τὸ δὲ θ' ἀπὸ τοῦ ὠροσκόπου σημανεῖ τὸν περὶ θεῶν λόγον . . . Ἡλίου καλούμενος τόπος, Heph. Theb. I 12 ὁ ἔννατος τόπος ὁ καλούμενος

905 sed medium post astra diem curuataque primum
culmina nutantis summo de uertice mundi
aethra Phoebus alit; sub quo quae corpora nostra
conciipiunt uitia et fortunam, ex uiribus eius

θεός, Sext. emp. 15 τὸ δὲ προάγον τοῦ μεσουρανοῦντος . . . θεόν (φασιν εἶναι), 19 τοῦ μεσουρανήματος τὸ ἀπόκλιμα θεός, Vett. Val. p. 63 15 sq. θεοῦ Ἡλίου τόποσ, τὸ προμεσουράνημα, θ' ἀπὸ ὥροσκόπου, Firm. II 16 2 Deus uero . . . dicitur . . . IX ab horoscopo signum; hic locus a Graecis Theos dicitur, 19 10 nonus locus . . . est . . . dei Solis locus. in hoc loco hominum sectas inuenimus; est autem de religionibus et peregrinationibus 905 ordinem uerborum cepit Bonincontrius, astra post medium diem curuataque primum culmina mundi summo de uertice nutantis: ita collocatae praepositionis exempla collegi ad I 245, uelut III 521 numerari signa per horas. astra plurali numero ut I 626 et aliis locis pro signo, sic hoc uersu ponitur pro parte mundi cum sideribus quibuslibet ibi forte constitutis; quo nomine cur uti maluerit quam sedem templumue appellare, ad u. 907 planum fiet. Scaligeri coniectura castra minime opus est, quamuis eam haud absurdam esse demonstrent Auson. 369 26-8 (Peip. p. 96) ubi signiferae media in regione cohortis | septimus accepit limes rutilantia flamnis | recto castra situ, id est solis stationem. quod post medium caelum haec nona sedes sita esse dicitur, de ea re dixi ad u. 883: contraria ratione Paul. Alex. M 4—N ἔστι δὲ . . . προμεσουράνημα, εἰ ἀπὸ δύσεως ἐπὶ ἀνατολὴν βαίνει τις. ceterum culmina haud minus quam diem a praepositione ac non a uerbo suspensum est; nam curuata primum culmina mundi de summo uertice, hoc est de cardine, nutantis in decimo templo posita sunt, in quo (918) principium declivia sumunt 907 aethra *, aethera libri, qui error in codicibus quibusdam Verg. Aen. III 585 et Stat. Theb. v 583 inuenitur et passim in glossariis alit *, aut GLM (ita anth. Lat. Ries. 217 22 codices partim alit partim aut), amat cod. Pal., habet Regiomontanus. pro aethera F. Iunius aethere substituit dignissima quae Fayo et Becherto placeret coniectura: uerendum erat scilicet ne templum medio caelo proximum in terra aquaque positum putaretur. minus inepte Scaliger atria, ipse olim sedem conieci. noni templi astra Phoebus ibi praeses collocatus alere fingitur splendore suo; ita enim, splendorem, Seruius aethram interpretatur ad Verg. Aen. III 585 sq. nec lucidus aethra | siderea polus, qua uoce solis lumen significauit Ennius ann. XVI apud Macrobius Sat. VI 4 19 interea fax | occidit oceanumque rubra tractim obruit aethra; solem autem alere lucis pabulo | conuexa cuncta Epicureis uideri refert Auienus or. mar. 655 sq., qui Arat. 1356-8 haec habet Manilianis non dissimilia, nunc igneus istud | astrum adolet flammis, alii nunc aurea Titan | lumina miscetur quo quae *, quoque libri, ut 924 perque; quo quoque cod. Monac. et editores plerique 908 909 concipiunt . . . decernunt *, decernunt . . . concipiunt (concupiuit L) GLM. concipiunt cod. Flor.: similiter locum inter se mutarunt iterum se et reuocatus IV 619 et 620. sub quo Sole (quod utrum ubique an interdiu significet in medio relinquo) quae uitia quamque fortunam corpora nostra concipiunt, ea uitia eamque fortunam ex eiusdem Solis uiribus decernunt noni loci astra: uide II 748 dabit effectus in uiribus eius. corpora nostra nihil quicquam decernunt, uitia autem ad concipiunt referendum esse (sicut coniuncti habentur Cic. legg. III 32, Sen. n.q. III 15 4 et 20 1, ep. 78 8 et 83 26) intellexit Bentleius, 'quo agnito' inquit 'nullus τῷ decernunt relictus erat locus.'

decernunt. Deus ille locus sub nomine Graio
 910 dicitur. huic aduersa nitens, quae prima resurgit
 sedibus ex imis iterumque reducit Olympum,
 pars mundi fuluumque nitet mortisque gubernat;

immo inueniendus alius; ut enim deus et fatum, sic astra decernere dicuntur, apud posteriores quidem astrologos frequentissime, uelut Firm. II 5 20 *in septimo loco Sol ab horoscopo constitutus maxima uitia et ualitudines decernit.* quamquam Manilium hac oratione, *uitia decernunt*, usurum fuisse non puto, nisi una adfuerisset alter accusatiuus *fortunam*, quale nomen prorsus recte cum illo uerbo coniungi satis probant Luc. v 203 sq. *an nondum numina tantum | decreuere nefas?* et Val. Fl. II 374 *decretusne uenit fato paucor?* adde Auson. 313 6 (Peip. p. 408) *certa si decreta sors est, quid cauiri proderit?* contra non tam usitate *fortunam* concipiunt quam *uitia* concipiunt dicitur, sed itidem hoc illud secum trahit. *corporis fortunam* in eunucho appellauit Quintilianus inst. VII 9 2. ceterum his uersibus significari uidentur quae Graeci σύνη καὶ πάθη σωματικά uocant sextoque loco tribuunt, Heph. Theb. II 13 (C.C.A.G. VI p. 97), comm. Ptol. tetr. p. 137, Paul. Alex. M, Vett. Val. p. 335 8, in quo etiam Firmicus II 19 7 *causam uitii ac ualitudinis* inueniri dicit, etsi idem ib. 13 uitia et aegritudines in duodecimo loco ponit. haec autem corporum nostrorum uitia non tanto opere differre credas a morbis u. 902 in quinto templo commemoratis ut in aliam suamque sedem referenda fuerint huic loco cum Scaliger se nullam opem adferre posse professus eset, Bentleius in remedio adhibendo artis oblitus est; coniunctis uero Iacobi (*declinant*) et Ellisiis (*quo quia*) conjecturis tolerabilis saltem efficitur oratio et sententia, *sub quo quia corpora nostra | declinant uitia et fortunam ex uiribus eius | concipiunt, Deus ille locus . . . dicitur* 909 Graio θεοῦ nomini subest Latina appellatio *Deus* 910-917 tertius locus. Sext. emp. 17 τὸ δὲ ἀποχωροῦν ἀπὸ τοῦ ἀντιμεσουρανῆματος ὡς ἐπ' ἀνατολὴν θεάν (φασν εἶναι), διαμετροῦν τῷ θεῷ, 19 τοῦ ἀντιμεσουρανῆματος τὸ ἀπόκλιμα θεά, Paul. Alex. L 3 τὸ δὲ γ' ἀπὸ ὠροσκόπου . . . καλεῖται . . . θεὰ, τόπος Σελήνης, Vett. Val. p. 67 12 τρίτος τόπος θεᾶς Σελήνης. Firm. II 16 2 *Dea est tertius ab horoscopo locus . . . hic locus a Graecis . . . Thea dicitur*, 19 4 *huic loco Dea nomen est.* ἀγαθὸν ἀπόκλιμα esse dicitur a Paulo 1.1., contra C.C.A.G. I p. 157 10-12 (ex Antiocho) cum secundo sexto octauo duodecimo inter τοὺς ἀχρηματίστον τόπους recensetur; item Heph. Theb. I 12 κακός dicitur nec tamen κάκιστος 910 huic Regiomontanus, huc libri 911 iterum GL, uerum M que add. L², om. GLM probante, ut fuit antiquarius paulo cupidior, Scaligero, quem concinnitatis et sententiae memor reprehendit Bentleius 912 *nitere* haec pars mundi modo dicta est u. 910, ea ratione qua uu. 867 et 893 aliae nitere et fulgere dicuntur siderum praetereruntium lumine. sed neque cur post duos uersiculos hoc iterum inculcetur apparel, et omnes nugas exsuperat fuluus iste color sedis quam nemo umquam oculis usurpanuit, cui frustra Bentleius alium substituit *furiuum* scribendo. praeterea admirationem habet *mortis* in hoc templo commemorationis, quam plerique (uelut Paul. Alex. M 4, Firm. II 19 9) in octauo, Manilius ipse uu. 951 sq. in septimo reponit; neque admodum ueri simile uidetur ut hic poeta *mortis* accusandi casu posuerit, quod in Verg. Aen. x 854 solus Mediceus exhibet (scilicet praecedente *omnis*), Palatinus et Romanus *mortes*. expectaueris fere *fratrumque uices* mentisque, quod illis respondeat quae uu. 934 sq. habentur *patrios . . . casus | fortunamque senum*; nam vulgus astrologorum,

et dominam agnoscit Phoeben, fraterna uidentem
regna per aduersas caeli fulgentia partes
915 fataque damnosis imitantem finibus oris.
huic parti Dea nomen erit Romana per ora,
Graecia uoce sua titulum designat eundem.
arce sed in caeli, qua summa accliuia finem
inueniunt, qua principium decliuia sumunt,
920 culminaque insurgunt occasus inter et ortus
suspenduntque suo libratum examine mundum,
adserit hanc Cytherea sibi per sidera sedem
et uelut in facie mundi sua collocat ora,

qui cum Manilio quartum templum γονέων esse uolunt, tertium adsignant
ἀδελφοῖσ, Paul. Alex. L 3, Vett. Val. p. 179 15, Firm. II 14 3, 19 4, 20 2; de
fraterna autem Phoebi Phoebesque necessitudine in proximis uersibus sermo
est 914 *fraterna regna*, sedem nonam: Sext. emp. I.I. διαμετροῦν τῷ θεῷ

915 *imitantem GL, mutantem M*: Ouid. met. xv 199 sq. *annum . . . aetatis*
peragentem imitamina nostrae. commentarii instar sunt uerba Pauli Alex. I 4
Σελήνη . . . αὐξήσων καὶ μελώσων τοῦ παντὸς ποιεῖται, διὰ τῆς ἤδη εἰκόνος τὸν τῶν
ἀνθρώπων βίον ἐν ἀνωμαλίᾳ δεικνυμένη. *fata* igitur sunt mortalium, pariter cum
domina eorum Luna damnis obnoxia, quam non nulli eandem ac Τύχην esse
credebant, uelut Aegyptii a Macrobio Sat. I 19 17 commemorati. satis recte
Pingraeus ‘qui, perdant peu à peu sa lumière vers la fin de sa révolution, est
une image des derniers instans de la vie,’ etsi non finis tantum uitiae significatur.
hunc uersum Scaliger non explicat, delet Bentleius; Fayi Stoeberi
Iacobi Breiteri deliramenta non adfero. quamquam alios etiam futuros suspicor
qui, cum III 197 *Phoeben imitantem lumina fratris* legerint, fata quoque fratris
Lunam damnis suis imitari uelint neque aut a me aut a Bentleio se doceri
patiantur solem non decrescere pro *oris Bonincontrius orbis*, quod non
commendat Pauli *eikόνος* 918-958 describuntur quattuor principalia loca,
in quibus positi sunt quattuor mundi cardines. Scaligeri errorem, haec loca
cum ipsis cardinibus confundentis, plerique suum facere maluerunt quam uerba
poetae legere 918-928 locus decimus. Firm. II 19 11 *decimus locus . . . a*
nobis medium caelum . . . appellatur . . . in media parte totius mundi con-
stitutus, Paul. Alex. N τὸ δὲ δέκατον ἀπὸ ὠροσκόπου καλεῖται μεσουράνημα καὶ
διμοιρία τῆς ἄνω μερίδος, Sext. emp. 13 μεσουράνημα δὲ τὸ ἀπ' ἑκένον (ὠροσκόπου)
τέταρτον (scilicet si a laeua numeraueris) ζῳδίον σὺν αὐτῷ ἑκένω 918 *accliuia*
cod. Flor., *decliuia GLM* 920 *culmina* Scaliger, *culmine GL*, *cul muic M*

inter et GL²M, et inter L 921 *libratum M, librarum GL* 922 *sedem*
GL², sedent M et ut uidetur L. Venerem ab aliis (Paul. Alex. L 4, Firm. II 19 6)
non in decimo sed in quinto templo positam esse dixi ad u. 890 *per sidera*,
in signifero circulo, ut II 162, 488; uide etiam 352 *per signa* quaeque
ibi adlata sunt 923 *uelut in Huetius, ueluti libri facie Bentleius,*
faciem libri sua GL², sui LM faciem mundi ad Venerem relatum nolo
defendere comparatis Drac. Med. 497 o mundi facies pulcherrima, Titan et
anth. Lat. Ries. 389 43 sol facies mundi caelique uolubile templum. uelut in
facie mundi de parte meridiana optime dici ostendit Varro I.L. VII 7 eius

per quae humana regit. propria est haec redditia parti
 925 uis, ut conubia et thalamos taedasque gubernet:
 haec tutela decet Venerem, sua tela mouere.
 nomen erit Fortuna loco, quod percipe mente,
 ut breuia in longo compendia carmine praestem.
 at, qua subsidit conuerso cardine mundus
 930 fundamenta tenens, auersum et suspicit orbem

templi (hoc est caeli) *partes quattuor dicuntur, . . . antica ad meridiem, postica ad septemtrionem*, unde etiam C.G.L. II 17 7 *antica μεσημβρία* 924
per quae cod. Flor., perque GLM *humana* cum Pingraeo interpretor res humanas; Fayus ex uersu superiore *ora* audiri uoluit, sed qui πρόσωπον humanum Veneris dominationi adsignarit non noui praeter Vett. Val. p. 3 31, Manilius autem istum locum, qui est de partibus corporis inter planetas distributis, non attigit haec GL redditia GL², redita LM 925 ut . . . gubernet Scaliger sequente ut par erat Bentleio, et . . . gubernat libri. illo modo, haec uis, ut gubernet, loquebantur Latini: barbarorum est, Iacobi Becherti Breiteri, eam sententiam sic efferre, haec uis: gubernat. eodem errore II 770 sq. et . . . reuocantur libri pro ut . . . reuocentur conubia GL, coniugia M, quod minus usitatae uocis glossema est: ita C.G.L. IV 36 13, 497 27, v 280 5 *conubium coniugium*, IV 222 16 *conubia coniugia* de hoc templo Paul. Alex. Ν γάμου . . . δηλωτικὸν καθέστηκεν: matrimonium plerique septimo adsignant, sicut ipse Manilius II 839 in ea sede posito cardini; huic decimo loco ea tribui solent quae Manilius II 812-9 summo cardini tribuit, gloria et honores 926 decet cod. Flor., docet GLM, quorum utrum Scaligero Bentleio Pingraeo, utrum Iacobo Becherto Breitero placuerit, iam non magis docendi sunt lectores quam Venus sua tela mouere docenda erat. II 813 haec tutela decet fastigia summa 927 quod . . . mente cod. Monac., quo . . . mentem GLM, quod qui seruant, partim inepte mentem pro poetae consilio accipiunt, partim uitiose pro ingenio loci ac natura. quid dicatur satis ostendunt uu. S98-900, inani et ipsi nerborum sonitu insignes 928 praestem Scaliger, praestent GLM, quod quae percipe requirit, praestet cod. Flor. fortasse recte. traditam scripturam retinent Iacobus et Bechertus, quos praecedens duxit sectarius ueruex Stoeberus ita interpretatus, ‘ut compendiaria docendi ratio praestet, i.e. praecellat uel extantior sit, in carmine longo’; quasi uero breuiloquentiae praestantia in nostra decimi templi cognitione uertatur 929-938 locus quartus. Firm. II 19 5 *quartus ab horoscopo locus, id est IMC, . . . ostendit nobis parentes*, Paul. Alex. L 3-4 τὸ δὲ δ’ ἀπὸ ὠροσκόπου . . . σημαίνον τὴν τοῦ γήρωσ ἡλικίαν . . . ξστι δὲ ὁ τόπος . . . περὶ γονέων . . . σημαντικός, Vett. Val. p. 179 16 δ’ . . . πρεσβύτερα πρόσωπα, p. 335 3 δὲ δ’ γονέων περὶ ζωῆσ . . . τόπος, C.C.A.G. v ii p. 133 18 ἐν τῷ ὑπὸ γῆν κέντρῳ, ἐν τόπῳ πατέρων 929 at L², ad LM, aut G III 623 emulant conuerso cardine mundum, I 449 in conspectum redeuntia cardine uerso. nullus e quattuor cardinibus significatur, sed is in quo mundus uertitur 930 auersum*, aduersum libri, ut II 153, 201, 366, 549, III 403, v 140: alterum nusquam seruatum est nisi IV 521 et in M I 264. quoicumque suspicitur despicitur adspicitur, id necessario spectanti aduersum est, nisi forte uisum obliquat: illud imi mundi proprium est, quod orbem suspicit auersum, id est posticam terrae partem. eam uero septentrionalem esse docet Varro

ac media sub nocte iacet, Saturnus in illa
parte suas agitat uires, deiectus et ipse
imperio quondam mundi solioque deorum,
et pater in patrios exerceat numina casus

935^a fortunamque senum. | titulus, quem Graecia fecit, 937^b

ad u. 923 laudatus, septentrionalis autem imus cardo vocatur, βόρεον κέντρον,
quia διὰ τὴν ἔγκλισιν τῆς σφαλρασ πάντοτε τὸ ὑπόγειον βορειύτερον πίπτει (Paul.
Alex. L 3-4), sicut κέντρον νότιον (ib. N) ei oppositus summus, uelut in facie
mundi collocatus suspicit eod. Flor., suscipit GL, inscipit M 931 Saturno
non quartum sed duodecimum locum a Paulo (O) et a Firmico (II 19 13)
attributum esse dixi ad 890. nam alia res est quod Pauli scholiastes L 4
Saturni stellam in hoc quarto loco χαλψει sine gaudere memorat 932 suas
agitat GL, sua fatigat M 934 935 C.C.A.G. II p. 161 15 προσώπων δὲ κυριεύει
(ò Κρόνος) πατρικῶν καὶ πρεσβυτικῶν, VII p. 214 13 ὁ Κρόνος . . . σημαντεῖ . . .
πατέρα 935-937 sic fere circumferuntur:

935 fortunamque senum. prima est tutela duorum, . . . 935

936 nascentum atque patrum, quae tali condita partest. 936

937 asperum erit templum. titulus quem Graecia fecit 937

(936 nascentum GL², nascendum LM partest Scaliger coll. III 83 pars
operum, quae prima condita parte (arte M, sorte Bentleius) est, pars est libri

937 erit templum M, erat tempus GL) uerborum prima est tutela
duorum Fayi interpretationem adscribo, quoniam eodem redeunt quae Scaliger
et Pingraeus pluribus luserunt: 'hic locus primus est, qui sit tutela duorum,
nempe natorum'—immo nascentium, quod longe aliud est—'et parentum.'
quae ergo secunda, quae tertia significatur nascentium patrumque tutela? is
enim locus, de quo uu. 946 sq. sermo erit, nec patres nec nascentes sortitus
est, sed natos (nempe si qui futuri sunt eius qui nascitur) et parentum de
natis uota. quis autem non miratur, cui sedi patres et senes modo adsignati
sint, ei nunc patrum et nascentium tribui tutelam? sequuntur uerba intel-
lectu parentia quae tali condita pars est, quibus Scaligeri emendatione sensus
aliquis accedit, sed languidus et in illo tali paene ineptus. postremo asperum
templum cur futurum sit (nam erat tempus ne qui retinet quidem defendit)
plane non apparent, neque enim patres potissimum aduersa fortuna conflictari
solent; unde Scaliger asper et attentus coniecit, quod adscita interpolatorum
librorum scriptura titulum cui ad Saturnum referebatur, donec Iacobus bono-
rum codicum lectionem reduxit. is autem uersum 936 cum praecedentis
insequentisque dimidiis, prima . . . templum, eiecit, quibus remotis cetera
optime cohaerent. sed quod illa a margine uenisse arbitratur, prius quaesitum
oportuit unde in marginem uenissent; nam nimis leuiter fictum est quod
Breiterus ea pro glossemate ad uu. 946 sq. adscripta esse dicit; neque enim aut
ullo ibi glossemate opus erat aut glossema esse potest asperum erit templum.
equidem solum u. 936 suppositicum duco, eo consilio additum ut illa prima
est tutela duorum utecumque intellegi possent; quem qui finxit, fefellit eum
non solum quartum sed omnia duodecim templo ad nascentes pertinere, quae-
que in singulis reposita sunt, parentes nati, salus morbi, coniunx mors, ea
omnia esse nascentium. reliqua uersuum dimidia, prima est tutela duorum et
asperum erit templum (erat tempus), unde uenisse uideantur, mox dicetur.
ceterum Bechertus lacunam post 936 statuendo effecit ut in illo uersu seruari
posset pars (patrum. quae tali condita pars est . . .), difficultates, quas supra
exposui, non remouit 937^b quem LM, quae G fecit cod. Flor., feci GLM

- 938 Daemonium signat *dignas* pro nomine uires.
 nunc age surgentem primo de cardine mundum
 940 respice, qua solitos nascentia signa recursus
 incipiunt, uiridis gelidis et Phoebus ab undis

938 *Daemonium* huius partis titulus apud alios non reperitur, neque hoc traho quod Valens p. 218 et p. 675 in Saturno δαιμονισμόν et in quarto templo δαιμονίων mentionem facit *dignas** (quod utrum post *signat* an ante collocatum ob similes litterarum ductus exciderit nihil interest), que suas libri, quae scriptura tot uitiis laborat ut unde accusationem exordiaris dubites. atque illud quidem leue est, quod deest, cui *signat* per que coniunctionem adnectatur, uerbum; hoc enim plerique recte omitti posse dicent collato II 471, prudentiores fortasse *Daemonium* scribi malent, quod promptum est sequente *si*. sed *suis* quo referrent habebant ueteres editores, qui cum libris interpolatis *titulum* cui legebant in uersu praecedenti, ut *Saturnus sententiae subiectum* esset: nunc aut sine sensu titulus suas uires signare dicitur, aut difficulti artificio ex superioribus arcessendum est de quo hoc praedicetur. porro una consistere nequeunt *suis* et *pro nomine*, quod Fayus et Pingraeus ita interpretantur quasi scriptum sit *per nomen* uel sine praepositione *nomine*. aut enim (quae illorum enarratio est) nomine ac titulo eae uires signantur quae templi propriae sunt (uide Claud. 462 *merito signatas nomine uires torpedinis*), aut signantur uires pro nomine, hoc est tales ut nomini conueniant (uide Man. v 743 *pro numero uires*): qui *suis* signat pro nomine uires, is suarum uirium signandarum rationem adhibet nomini conuenientem, quod absurdum est. itaque *suis* adiectuum duplice uitio insigne cum eoque coniunctionem et ipsam molestam sustuli, idque substitui loquendi genus quo *dignus* et *pro sic* componuntur ut alterutrum abundare uideatur, cuius certa exempla sunt Cic. in Caec. diu. 42 *timeo quidnam pro offensione hominum... dignum eloqui possim*, Sall. Cat. 518 *si digna poena pro factis eorum reperitur*, Lucr. v 1 sq. *dignum... carmen | condere pro rerum maiestate*, Sil. XII 387-9 *non equidem innumerar caedes totque horrida facta | sperarim tanto digne pro nomine rerum | pandere*, XIII 58 sq. *non haec, Tydide, tantae pro laudis honore | digna paras*; ex eodem genere est Cic. pro Rose. Am. 33 quem *pro dignitate ne laudare quidem quisquam satis commode posset* et ipsius Manilii IV 732 *mores pro sorte pares*. ac fortasse etiam hoc loco scribendum erat *Daemonium<st>* signatque *pars* pro nomine uires; sed illud quod posui magis commendat v 134 *dignas ad fulmina uires*. *Daemonium* igitur titulus quartae sedi additus uires signat eo nomine non indignas. ceterum minime ignoro haec *signat dignas*, quia conjectura inuenta sunt, horribilia accidere auribus multorum qui in uerbis librorum fide traditis talia ne animaduertunt quidem: uelut neminem offendunt Verg. georg. IV 355 *tristis Aristaeus*, Ouid. her. XIX 44 *pingui tingere*, Luc. IX 792 *succendit tenditque*, Priap. Verg. I 3 sq. *ligneus ignem | hic deus ignavis*, neminem mox u. 941 *uiridis gelidis* 939-947 *locus primus*. Firm. II 192 *primus est locus illa pars in qua horoscopus est constitutus* 940 *solitos... recursus Bentleius, solidi... recursu libri*, ad quales lectiones solidusne sit Stoeberi et Becherti recursus ex ipsis melius quaesieris; certe tam solitus est quam suis lotae ad uolutabrum luti 941 *uiridis* Stoebero praeente reuocauit Iacobus, cum Scaliger et Bentleius cum Dulcinius *udus* exhibuissent, quo apte significatur quam Statius Ach. II 290 appellauit *nondum excusso rorantem*

- 942 enat at fuluo paulatim accenditur igne
 937^a asperum iter temptans, | Aries qua ducit Olympum. 945^b
 943 haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate,

lampada ponto. sed *wiridis* eo quod sequitur *fuluo* defenditur, de quo adiectiu Gellius II 26 11 *fuluus* autem uidetur de *rufo* atque *wiridi* mixtus in aliis plus *wiridis* in aliis plus *rufi* habere; solem autem *wiridem* uiderunt Cleomedes II 1 72 (ό γῆλος) ἀλλοτε ἀλλοῖσι ἡμῖν φαντάζεται . . . οἵτι δὲ ὅτε καὶ ποικίλος ἡ χλωρός et Lydus ostent. 9 6 μέλασ δὲ ἡ ὑπόχλωρος ἀνατέλλων . . . χειμῶνας δηλοῦ. caelum certis condicionibus *wiride* dixerunt Lydiae poeta 39 sidera per *wiridem* redeunt cum pallida mundum et Plinius n.h. XVII 74 custodita temperie ut *wiridi* caelo serantur ac sine aura de et tertia sede posito uide I 619 inter 942 et 946 libri haec ferme exhibent:

- | | |
|---|-----|
| 943 haec tua templa ferunt, Maia Cyllenie nate, | 943 |
| 944 o facies signata nota, quod nomen et ipsi | 944 |
| 945 auctores tibi dant artes qua ducit Olympum | 945 |

ego priorem uersus 937 partem, posteriorem uersus 945, uersui 943 praeposui, tum uersum 945 suppleui adiecta posteriore parte uersus 935. Bentleius 944 et 945 deleuit, cui ceteri assensi sunt 937^a iter temptans *, erit templum M, erat tempus GL, ut in archetypo fuisse uideatur *tempus* pro *temptas*, sicut III 614 *temptatum* pro *templum*. de it-er in er-it mutato similibusque dixi in prae-fatione lib. I p. lvii et ad I 336. Ouid. met. II 63 sq. de sole oriente *ardua prima uia est et qua uix mane recentes | enituntur equi*, fast. III 415 sq. sextus ubi Oceano cliuosum scandit Olympum | Phoebus. expectaueris potius *arduum* quam *asperum*, sed hoc molli cliuo (Verg. buc. IX 8, georg. III 293) contrarium est et saepe cum altero coniugatur, Seu. dial. IV 13 1 nec . . . *arduum in uirtutes et asperum iter est: plano adeuntur*, Cic. pro Sest. 100 *uiam . . . asperam atque arduam*, Liu. XLIV 3 3 *ardua et aspera (uia)*, XXI 30 10 *quicquam adeo asperum atque arduum uideri, quod incepsum moretur*, Caton. apud Prisc. G.L.K. II 87 17 *asperrimo atque arduissimo aditu*, Varr. r.r. II 10 3 *montium arduitatem atque asperitatem*, Corn. Seu. apud schol. Lue. IX 402 *ardua uirtuti longoque per aspera nisu | eluctanda uia est*, Sil. xv 102-4 *ardua saxoso perducit semita cliuo. | asper principio . . . prosequitur labor*; adde eiusdem IV 603 sq. *perque aspera duro | nititur ad laudem uirtus interrita cliuo. iter temptat de sursum enitente* Hor. carm. III 2 21 sq. *uirtus, recludens inmeritis mori | caelum, negata temptat iter uia*, Verg. georg. III 8 sq. *temp-tanda uia est, qua me quoque possim | tollere humo. elisio haec duriuscula bis praeterea apud Manilium inuenitur, v 536 alterum et alterius, 735 proximum equester 945^b aries *, artes libri: sic v 102 artes M pro aries, contra IV 244 aries L pro artes. Arietem cetera sidera ducere Manilius dixit II 34 *Lanigerum uicto ducentem sidera ponto*, III 278 *nobile Lanigeri sidus, quod cuncta sequuntur*; de eodem schol. Germ. Breys. pp. 80 et 143 *Nigidius hunc Arietem dicit ducem et principem esse signorum 943 nate GL², fate L* (in quo supra *maia* duea litterae *erasae* sunt, quarum prima l fuisse uidetur), om. M, ut paene suspiceris, quemadmodum in Stat. Theb. VI 699 libri plerique *Maia nate* exhibit ubi Puteaneus *create*, id est *crete*, seruauit, item hoc uersu fuisse *Maia sate Cyllenaee*; atque hoc, *cillenee*, nescio quo casu comparet in Vrb. 668. *Cyllenaeus* (prae in omnibus paene editionibus *Cylleneus*) hexametrum claudit Catull. 68 109, Hor. epod. 13 9, Ouid. art. III 147, met. XI 304, Germ. frag. IV 137, Auien. Arat. 1116; sed pro substantiuo*

944 *pro facie signata nota, quod nomen et ipsi*

945^a *auctores tibi dant. | una est tutela duorum:*

935^b

poni solet *Cylenius*, qua forma Manilius usus est i 30, 871, ii 440. idem v 7 *Maia natum*, ut Hor. serm. ii 6 5 *Maia nata*, Ouid. met. ii. 685 sq. *Maia] natus: Maia satus Stat. Theb. ii 1* primum templum, ortium cardinem continens, haud inepte poeta Mercurio, perpetuo Solis comiti, tribuere uidetur, sed alium, cui idem placuerit, non reperio; etsi Paulus L2 haec habet, ἐν δὲ τούτῳ τῷ τόπῳ μόνος ὁ τοῦ Ἐρμοῦ ἀστὴρ παρὰ πάντας τὸν διστέρας χαρεῖ, et Porphyrius isag. p. 204 τὴν πρώτην χαράν esse dicit ὅταν ὁ Ἐρμῆς ἐμπέσῃ εἰς τὸν ὄροσκόπων ceterae autem stellae in eis templis constitutae sint quae deis earum praesidibus Paulum et Firmicum adsignasse memorauit ad u. 890 944 945, quos Scaliger silentio transmiserat, deleuit Bentleius ut spurious et prorsus inexplicabiles, ‘quae enim *facies?* qua *nota?* quod *nomen?*’ Bentleio adstipulati sunt Pingraeus Iacobus Bechertus Breiterus; atqui talia haud temere ab interpolatoribus confinguntur 944 *pro facile**, o *facies libri*: duae litterae in margine interierunt, una ex sequenti uoce geminata est. primus locus facici suae nitenti (ii 826 sq. *nitentem . . . exortum*) siue fulgenti (iii 200 *fulgens horoscopos*) conuenienter signatus est nota siue titulo, quod (hoc est quam notam) nomen ipsi quoque Mercurio auctores imponunt. ea nota siue manus id nomen Στιλβῶν est. Erat. catast. 43 πέμπτος δὲ (ἀστὴρ) Ἐρμοῦ, Στιλβῶν, λαμπρὸς καὶ μικρός . . . Στιλβῶν δὲ καλεῖται διὰ τὸ φαντασίαι τουτῆν αὐτὸν ποιεῖν, schol. Germ. Breys. p. 184 *Mercurii sidus, quod Graece Stillbon, id est splendidus, dicitur, colore radians.* sed hoc titulo primum templum signatum esse non magis aliunde nouimus quam quarto Daemonium et quinto Daemonien nomen fuisse. in *notae* noce inest ueriloquii significatio: Cie. top. 35 quam *Graeci ἑτυμολογῶν uocant . . . nos . . . notationem appellamus, quia sunt uerba rerum notae.* itaque hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat (de sens. 1 11 τῶν δνομάτων ἔκαστον σύμβολὸν ἔστιν), quod *Latine est nota.* in Priap. 68 3 sq. *rudis hic dominum totiens audire legentem | cogor Homeriacas edidicique notas non Aristarcheae dicuntur notae sed uocabula cum significationibus, sequuntur enim haec, ille uocat, quod nos psolen, φολέντα κερανόν | et, quod nos culum, κοὐλέον ille uocat.* sic notandi uerbo usi sunt, ut originem nominum attendi iuberent, Cicero phaen. 249 in galaxia, *lacteus hic, nimio fulgens candore, notatur* (hoc est uero nomine appellatur, quod aduersus Grotii mutationem tuetur Anien. Arat. 945) et Ouidius fast. i 327 sq. in Agonalibus παρὰ τὸ ἀγνωτῶν dictis, *an, quia praeuisos in aqua timet hostia cultros, | a pecoris lux est ipsa notata metu.* similiter Horatius indicium posuit pro nomine naturam rei declarante, art. 49 *indiciū monstrare recentibus abdita rerum.* hue pertinet etiam pseudoLucian. de astrol. 4 ἐν δὲ καὶ οὐνόματα αὐτέοσι (planetis) ἐπέθεσαν, οὐκ οὐνόματα, ὅκως ἔδικεν, ἀλλὰ σημήτια

945^a *auctores qui de eis rebus scripserunt, ut Cic. de or. i 240 ad auctores confugisse et passim.* hic cum in libris sequentur artes qua dicit Olympum, Scaliger dupli mutatione, *auctores tibi dant artis quae dicit Olympum,* absurdam lueratus est sententiam; nulla enim ars Olympum dicit, neque in iv 267 sq., *mundi faciem sedesque mouebit | sidereas caelumque nouum uersabit in orbem* (sub Aquario natus), de uero caelo agitur sed de fabricata sphaera qua utebautur astrologi, uelut Horos Propertianus iv 1 75 sq. *haut ego uales | nescius uerata signa mouere pilā.* hemisticthii alio translati in locum succedere iussi posteriorem uersus 935 partem, quam aliis delendam uideri supra dixi. credibile est scribam, cum ante tres uersiculos *temptans* exarasset, delapsum

- 946 in qua fortunam natorum condidit omnem
natura, ex illa suspendit uota parentum.
unus in occasu locus est super. ille ruentem
praecipitat mundum terris et sidera mergit,

esse ad *DANT* et ad *una* (*prima*) est tutela duorum perrexisse, tum errore animaduerso huic uersui, postquam eo peruenit, omissa uerba *aries* (*artes*) quae ducit *olympum* appictis transpositionis notis intulisse, ne paginam rasura deformaret; eas autem notas hoc loco oblitteratas, illo seruatas, causam fuisse cur *asperum iter temptans* *prima* est tutela duorum sua sede mota sint, quamquam ea quo casu ante u. 938 reiecta sint non appareat 935^b *una**,

prima libri: illud *i*, hoc ^a scribatur. multo parcius in carminibus quam in prosa oratione librarii has notas ponebant, sed supersunt in **L** satis multae, uelut iv 446 *vii*, 465 ^a *viii*, 469 ^a *vi*, 470 ^a *iii*, ^a *viii*, 471 ⁱⁱ *xc*, 472 ^a *v*, 478 ^a *vi*, ^a *v*, 479 ^a *v*, 481 ^{am} *viii*, 484 *x*, 489 ^o ^a *vii*, 492 *xx*; 494 cum prima manus *vii*, hoc est *septem*, scripsisset, altera *a* supra addidit, ut fieret *septima*. non dissimili errore *ima* III 597 in *prima* mutatum est. consentaneum erat haec duo, fortunam natorum et uota parentum pro natis suscepta, sub una eademque tutela reponi

946 *qua tutela*. hoc ut retineri posset effeci eis quae in superiore uersu nouauit: alioquin cum Bentleio *quis* (scilicet *templis*) scribendum erat et u. 947 *illis*. nam Iacobus sui simillimus est cum *illo* seruato scribit *quo adicitque* 'i.e. cardine,' quod nomen neque adest et, si adesset, prauum esset, quoniam non de cardine poeta sed de sede siue *τόπῳ* loquitur. liberalius agit Breiterus, 'erg. cardine oder templo,' quasi nihil intersit; atqui ne *templum* quidem positum est, sed plurali numero *tua tempyla*. ceterum natorum fortunam natura in quinto loco, non, ut Manilio placuit, in primo, plerisque astrologis condidisse uidebatur, qua de re dixi ad 901 sq.; etsi *τὴν τῆσ νεύτητος ἡλικίαν* Paulum ab horoscopo repetere ad 841-55 adnotauit. sed Manilius fortasse dei potius quam loci tutelam significat, Mercurius enim Vett. Val. p. 40 κύρος . . . *τέκνων νεωτέρων* et C.C.A.G. II p. 178 15 αἴτιος . . . *τέκνων νεωτέρων* dicitur, idemque ib. 34 πρόσωπα σημανεῖ νέα, neque immerito, qui παιδεῖα fuerit inuentor 947 illa Seeliger, illo libri 948-958 locus septimus. Paul. Alex. M 2 τὸ δὲ ξ' ἀπὸ ὠροσκόπου σημανεῖ . . . τὴν τοῦ θανάτου ποιήητα (scholiastes M 3 καὶ τέλη ζωῆς), C.C.A.G. II p. 158 24, unde suppletur damnum Valentis IV 12 (p. 179 21), ξ' γάμου θανάτου, sed eodem capite η' θανάτου cum Valente, sicut etiam Firmicus II 19 9 ex octauo loco *mortis qualitatem* inueniri dicit, qui ib. 8 ex hoc septimo loco quaeri iubet *qualitatem et quantitatem nuptiarum*. utrumque, *coniugia* . . . *extremaque tempora uitae*, occiduo cardini, qui hoc templo continetur, Manilius tribuit II 839 949 *terrī sine causa* Bentleius in *tenebris*, ad insequentia trahendum, mutauit, quem, quod in erratis non adeo grauate faciunt, sequuntur Iacobus et Breiterus. multo sane saepius undae quam terrae pro horizonte nominantur, ut magis usitate locutus sit Ouidius met. IV 91 sq. *lux* . . . *praecipitatur aquis et fast.* IV 164 *Scorpions in uiridis praecipitatur aquas*, Ausonius (Peip. pp. 98 sq.) 376 11 *sidera praecipitas pelago* et 377 21 sq. *salo mergens sollemnia signa Nouember | praecipitat*; sed illud posuerunt Germanicus phaen. 598 sq. *Bootes | in terras abit et alibi*, Cicero phaen. 435 *Orion fugiens commendat corpora terris*, Manilius v 722 *stellae terris sua lumina condunt* mergit Bentleius, mersit GLM, mersat cod. Flor. mergi sidera dicuntur III 343

950 tergaque prospectat Phoebi, qui uiderat ora:
 ne mirere, nigri si Ditis ianua fertur
 et finem uitae retinet
 hic etiam ipse dies moritur, tellusque per orbem

(celeris in umbras), 416 (ad umbras), v 28 (in undas), Cic. phaen. 381 (unda), 416, Germ. phaen. 22 (sub undas), 287 (Oceano), 314 (in undas), 525 (saeris undis), 592, 607, 659 (altis undis), 685, 712 (undis), Catull. 66 88 (alto Oceano), Ouid. fast. i 656, ii 78 (in liquidas aquas), iii 406, iv 388 (aequore), art. i 410 (aequorea aqua), met. vii 324 (in Hibero flumine), Sen. H.f. 26 (Oceano, item H.O. 489 et 781), Luc. iii 251, iv 282, viii 174 (undis), ix 541 (profundo), idemque Lucanus iv 54 *mergenti sidera caelo* posuit pro hac ipsa caeli parte de qua loquitur Manilius: mersandi uerbo, quod proprie de eis dicitur quae umorem combibunt (uelut Verg. georg. iii 446 sq. *udis aries in gurgite uillis | mersatur*), boni poetae post Horatium fere abstinuerunt, in quibus Manilius, neque quisquam, quantum obseruauit, in sideribus eo abusus est Auieno antiquior, apud quem quater sic positum legitur in Arateis. haec omnia cum scire potuerint, nisi ignorare maluissent, Iacobus Bechertus Breiterus Italorum coniecturam non dubitant Bentleii emendationi anteferre; Ellius noct. Man. p. 77 uiro sermonis Latini perito ultro obloquitur, ‘inutile est Bentleianum *mergit*: unice uerum *mersat*,’ cuius iudicij confirmandi causa unum locum adfert quem ex contemptissimo scriptore, Martiano Capella, in lexica relatum inuenit. ceterum occasione oblata moneo in Ouid. amor. iii 1 57 sq. *quid, cum me (Elegian) munus natali mittis, at illa | rumpit et adposita barba mersit aqua non mersat*, uerbum per se satis aptum, ex Ehwaldi coniectura Ouidio inferendum esse sed pariter scribendum *mergit* 950 terga Scaliger, terra libri. ‘Orizon occiduus, qui Phoebi surgentis ora uiderat, eiusdem occidentis terga prospectat’ Scaliger

951 Verg. Aen. vi 127 *atri ianua Ditis*, Gratt. 70 *praeceps ianua Ditis*. non hanc sedem sed secundam a plerisque $\ddot{\alpha}\delta\sigma\pi\tau\lambda\pi\tau$ et *infernam portum* appellari adnotauit ad ii 870. ceterum mutauit interpunctionem; nam *ne mirere*, quod editores ita accipere uidentur quasi uetantis sit, quomodo intellegendum esset ad i 557 et ii 201 significauit. quamquam fortasse haec praestat oratio: *ora. neu mirere, si Ditis ianua fertur, hic etiam ipse dies moritur* 952 *finem uitae, τέλη γωντσ* schol. Paul. Alex. supra laudatus uersum suppleuit Bonincontrius *Martique locatur adiciendo*, cui stellae sedem deesse animadueterat; magis apte *mortique locatur posteriores*, quae uerba in Gemblacensis marginem post Bentleium imlata sunt, recenti manu scripta in Voss. 18: interpolationem sustulit Iacobus. particulam uersus post 902 in M seruatam, per tanta pericula mortis, Breiterus iam anno 1854 huc pertinere coniecerat; is autem de emend. Man. p. 17 *moris abiecto per tanta pericula proposuit* (quae nulla a poeta significata sunt), in editione uero peius etiam seripsit et *finem retinet per tanta pericula mortis*. ipse conieci et *finem uitae retinetque repagula mortis*, in quibus retinet $\alpha\pi\delta\kappa\omega\nu\delta$ positum est ut uiuit in iv 179 *pecorum spolio uiuitque rapiuis*, cuiusmodi alia ad ii 29 collegi. pro *repagula* anth. Lat. Ries. 197 9 cod. Salmasianus *recula* exhibit, *arculis pro repagulis* unus liber Cic. de diu. i 74, *que autem et per frequenti errore commutantur*; itaque *per pericula scriptum conicio*, deinde, ut species aliqua metri efficeretur, insertum *tanta* 953 hic Bentleius, *hinc libri tellus**, *terrás libri*, quo

- subripit et noctis captum sub carcere claudit.
 955 nec non et fidei tutelam uindicat ipsi
 pectoris et pondus. tanta est in sede potestas
 quae uocat et condit Phoebum recipitque refertque,
 consummatque diem. tali sub lege notandae
 templorum tibi sunt uires; quae per uolat omnis
 960 astrorum series ducitque et commodat illis
 ipsa suas leges, stellaeque ex ordine certo,

retento cum *captum* uersu insequenti ferri non posse intellegent, Scaliger in *captas*, Bentleius in *caelum* id mutandum coniecit, qui huiusmodi enarrationes, ‘dies terras eripit per totum orbem, eumque orbem noctis carcere claudit,’ imperitis hominibus, Iunio Fayō Iacobo, reliquerunt. sed ne Scaligeri quidem et Bentlei scripturae uitio carent; nam etsi dies moriendo terras subripere tam recte dicitur quam dixit Silius XII 647 *abstulerat terras nigrantibus Hesperus umbris*, appetet tamen huic imagini non conuenire adiectum *per orbem*, id est (nam sic necessario accipiunt) in omnibus terrarum partibus. immo tellus diem, ut *captum* tenebris claudat, subripit per latera sua orbiculata uel, quomodo III 325-7 loquitur, *per conuexa . . . fastigia terrae*, | *quam tereti natura solo decircinat orbem* | *in tumidum*. sic i 230-3, quia *per teretem deducta est terra tumorem*, propterea luna, dum eam circumit, fertur *in orbem* | *uentris*: adde i 219 sq. *medioque tumore* | *eripiunt terrae caelum* 955 fidem in hoc templo collocatam apud alios non inuenio ipsi Breiterus in Fleck. annal. uol. 139 p. 697, ipsam libri nulla cum ui. IV 356 *decem partis Nepa uindicat ipsi*, hoc est *sibi*, 312 *Aries primam partem sibi uindicat ipsi*, II 189 et IV 710 *sibi uindicat*, II 814 *sibi uindicet*, ut nusquam desit datiuus

956 *pectoris pondus*, ‘sages conseils’ Pingraeus: equidem propter *fidei id* pondus intellego quod nulla diu femina habet, Prop. II 25 22 957 *uocat* ad se et *condit* siue sepelit. haec ad mortis potestatem in septima sede repositam spectant, ad fidei tutelam quae sequuntur, *recipit* et *refert*, hoc est receptum reddit. nam quod Scaliger non occasum sed horoscopum Phoebum referre dicit, horoscopus solem nobis referre non posset nisi ab occasu relatum acciperet. nec recte Bentleius ad antipodas Phoebum relatum intellegit, quorum nulla in poetae uerbis inest significatio 958 *consummat LM*, *consumat G*, *consumit cold.* Par. et Flor. et editores ante Bentleium, qui cum librorum LM lectionem non nosset *continuat* scripsit, ut de contraria terrae parte cogitaretur. Sen. dial. v 36 1 faciebat hoc Sextius, ut *consummato die*, cum se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum tali Vrb. 668, talis GLM lege LM, nocte GL², unde sorte Bentleius, sicut i 110 habetur quasque uices ageret certa sub sorte notauit, ubi item lege edd. uett., quod idem fere ualeat: de nocte pro sorte scripto uide ad II 222. hoc probo; neque enim in tam expedita scriptura, *sub lege*, quae uerba totiens recurrent (II 111, 379, 642, III 237, 390, 411, IV 330, 431), facile quisquam haesurus erat, nedum nocte repositurus: *lege* autem pro absurdo illo nocte substituere in promptu erat, praesertim si cui in memoriam rediisset uel II 642 tali sub lege uel IV 408 hac tibi . . . sunt *lege notandi* 959 quae Bentleius, quas libri propter uires 960 *astrorum*, signorum zodiaci ducit a templis leges eorum et *commodat illis suas*, ut u. 859 astra accipiunt uires a caelo *caelique remittunt* 961 *stellae*, planetae, de quorun per tempora dispositorum effectibus multa docent

ut natura sinit, lustrant, uariasque locorum
 efficiunt uires, uteumque aliena capessunt
 regna et in externis subsidunt hospita castris.
 965 haec mihi sub certa stellarum parte canentur;
 nunc satis est caeli partes titulosque notasse
 effectusque loci per se cuiusque deosque.

Paulus L—O2 et Firmicus in tertio mathesis libro. idem II 20 2 *per haec loca totius geniturae substantia quaeritur, quae cum diligenter inspiceris animo que conceperis et omnia commixta sociate coninxeris, animaduerte, quae stellae loca ipsa possident* 963 *aliena regna et externa castra intellegenda putaueris templa alterius planetae propria; uelut Mercurius si in alio quam primo ac suo templo (u. 943) sit constitutus, alios eum effectus reddere consentaneum est: quamquam, cum Marti nullum templum attributum sit, apparet quid haec explicatio habeat difficultatis. dodecatemoria planetarum uersibus 738-48 commemorata, cum signorum ac non templorum partes sint, minus apte hic significarentur; et specie tantum similia sunt quae Firmicus habet II 20 7 *inspicere etiam, quae stella in quo loco constituta cuius stellae dominium uel fines possideat, et, si in aliena domo fuerit constituta, inspicere dominum ipsius, quem locum geniturae possideat, domiciliorum enim siue oīkōw et finium siue oīpōw doctrinam, quam Firmicus II 2 et 6 exposuit, Manilius ignorat. sed fortasse hoc uult, uagis stellis, cum certa sede careant, omnia regna, omnia castra, id est totum signorum templorumque orbem, aliena atque externa esse. quam explicationem ueram puto; nam alioqui non aliena tantum regna sed etiam propria commemorari debebant* 964 *subsidunt LM, subsistunt G non minus bene, sed maior sequenda est auctoritas. Caes. b.G. vi 36 4 magna uis iumentorum, quae in castris subsederant, Verg. Aen. xi 915 considerant castris. sidere stellarum institutionibus posuit Germanicus frag. II 19 sq. nunc igne citato | festinares putes, nunc pigro sidere somno | hospita neutro genere ad stellae relatum neminem adhuc elitorum aduertit, quod ne quis miretur, sciat plerosque Bentleio priores, in quibus ipsum Scaligerum, u. 961 cum cold. recc. ipse edidisse nec sensisse soloecismum. sed cogitatur sidera, sicut in III 111 iudiciorum opus in quarto natura locauit menti poetae obuersabatur uelut athlo, etsi praecesserat tertia... statio u. 105. ita Lucre. vi 185-8 hoc densis fit nubibus... ne tibi sit frudi quod nos inferne uidemus | quam sint lata (scilicet nubila) magis quem sursum extracta quid extent, contra 214 sq. fulgit item, cum rarescunt quoque nubila caeli; | nam cum uentus eas (nubes) leviter diducit etc.; adde Cic. Tim. c. 6 ratus est... ipsum se contentum esse mundum... motum enim dedit caelo eum, qui figurae eius esset aptissimus... itaque una conuersione atque eadem ipse circum se torquetur. sed Man. II 886 hue trahendus non est, ubi praecedente proxima nulla aberrandi dabatur occasio | castra in re simili etsi significatione paulum diuersa Ausonius dixit 369 27 sq. (Peip. p. 96) septimus ave pit limes rutilantia fluminis | recto castra siti, hoc est sol per zodiacum iter faciens in septimo signo castra posuit 965 stellarum parte, ea parte carminis quae planetarum propria erit 967 effectus GL², effectos LM plenam distinctionem in fine huius uersus primus Iacobus posuit; uirgulam, quam Scaliger tollere neglexerat, Bentleius pari negligentia retinuit, qua ridicule decepti Fayus et Pingraeus cui u. 968 pro interrogativo habuerunt et posuit proinde interpretati sunt ac**

[cui parti nomen posuit, qui condidit artem,
octotropos; per quod stellae diuersa uolantes

970 quos reddant motus, proprio uenit ordine rerum.]

si scriptum esset posuerit 968-970 deleui 963 cui Scaliger, qui libri
artem M, arcem GL 969 octotropos G, octo tropos LM, *octo topos* Regio-
montanus, in quo *topos* pro locis positum Salmasius merito inridet, probarunt
tamen, adscito ex cod. Flor. *quos*, et Scaliger et Bentleius; Fayus et Iacobus
cum *octotropos* ederent palimbacchium se pro dactylo exhibere non senserunt.
multo doctius et prudentius Salmasius de an. clim. p. 187 *octatropon per*
quam proposuit, quamquam in relatiui genere interpolatorem, ut opinor, non
scribam corredit. sed nominatiuus casus cur mutaretur non erat, quem satis
uindicant Ouid. met. xv 96 *uetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen, fast,*
I 331 *pecus antiquus dicebat agonia sermo* (in quo aberrant lexicographi),
Suet. Claud. 24 *Gabinio Secundo . . . cognomen Cauchius usurpare concessit*
similiaque. item iusto seuerius Scaliger ‘diuersa uolare’ inquit ‘qui Latine
scit neque usurpabit neque probabit’ iubetque scribi *uolentes*; nam illud etsi
non rectissime dicitur (neque enim diuersi uolandi modi significantur sed
uolatus in diuersas partes acti, ut plane requiri uideatur, quod Bentleius
coniecit, in *diuersa*), habet tamen, quibus se tueatur, exempla a C. F. G.
Muellerio synt. nom. et acc. pp. 84 sq. adlata, Stat. Theb. xi 113 *diuersum*
abiere sorores et Ach. ii 158 (*Scyreides*) *obuia uersae*. quamquam uerum est
ipsum Manilium pluralem adiectiu numerum pro aduerbio nusquam posuisse,
rarissime singularem, uelut v 566 *aura . . . resonauit flebile* sed superest
ut de uniuersa causa horum trium uersuum disputem et cur eos secluserim
exponam. ‘cui disciplinae astrologicae parti’ inquit ‘artis conditor nomen
posuit octotropos.’ hic Scaliger, homo simplex quique bis bina quot essent
didicisset, ‘mirum uero ὀκτάτοπον’—sic enim praece scribere solebat—‘tantum
dici, quae omnino ὀδωδεκάτροπος’—immo ὀδωδεκάτροπος—‘sit’; quam ingenuum
rectissimae dubitationis confessionem Bouchaeus Leclercqius astr. Graec.
p. 276 inepta excipit cauillatione, ‘s’étonner n’est pas expliquer.’ ipse quid
putet esse explicare quattuor continuis paginis 276-9 palam facit, ubi tam
manifesto poetae locum, quem nobis enarrare non erubescit, ipse ne legisse
quidem deprehenditur, ut non refellendus sit sed notandus tantum et praetereundus.
sed Scaliger suam ipse dubitationem sic elevari posse putauit ut
quattuor cardines (quod nomen pro locis principalibus non recte ponit) per se
considerari diceret, neque aliter Salmasius ‘si eximas quattuor cardines quae
prima quattuor loca sunt, quaeque propter potestatem uidentur extra ordinem
ponenda, reliqua octo loca dabunt τὴν ὀκτάτροπον,’ Pingraeus ‘ce sont les huit
maisons intermédiaires entre les quatre maisons cardinales’; quod totum
fictum est, nullo confirmatum auctore, nullo usquam uerbo a Manilio significatum:
bella uero ratio, in locis numeraudis principalia quattuor pro nullis
haberi. Bechertus sua somnia narrare mauult, quae huiusmodi sunt: ‘cui
parti i.e. illis octo castris, quibus dei praesunt: I. III. IV. VI. (? Martis quem
om.) VII. IX. X. XI.’ his omnibus nouiciis commentis omissis uideamus ecquid
antiquitus de octotropo traditum sit. utramque nominis formam, ὀκτώτροπος
et ὀκτάτροπος, pariter ignorant lexicographi: ego, ut hoc uno loco *octotropos*,
item semel nec saepius ὀκτάτροπος me legere memini, Vett. Val. p. 334 20,
ubi obiter ea res commemoratur, ita ut de significatione uerbi nihil colligi
possit: ἔστω ὁ λόγος περὶ τῆς ὀδωδεκάτροπου. ἐκ ταύτης γὰρ καὶ ὁ Ἀσκληπιός
κυηθεῖσ οὐνέταξε τὰ πλείστα καὶ ἔτεροι δὲ πολλοὶ Αἰγυπτίων τε καὶ Χαλδαῖων.

ὅμοιωσ δὲ καὶ τὴν ὁκτάτροπον. quae qualis fuerit ex nullo praeter Firmicum auctore discimus, qui II 14 de octo locis haec tradit, 3 uitae locus est in eo signo, in quo est horoscopus constitutus, speci uel pecuniae in secundo horoscopi signo, fratrum in tertio, parentum in quarto, filiorum in quinto, ualitudinis in sexto, coniugis in septimo, mortis in octauo. quae omnia initium ab horoscopo facientes hac nominum definitione signauimus: uitae, speci, fratrum, parentum, filiorum, ualitudinis, coniugis, mortis. haec autem octo loca eadem sunt quae in dodecatropo a primo ad octauum numerantur, Firm. II 19 2-9, 20 2, ut appareat octotropon nihil esse nisi dodecatropon cui quattuor ultima loca detracta sint; ea uero Manilius non detraxit, sed de nono uu. 905-9, de decimo 918-28, de undecimo 881-90, de duodecimo 864-6 exposuit. falsus igitur fuit qui Manilianae dodecatropi descriptioni octotropi nomen conuenire ratus hos tres uersus adiecit: absurde idem de planetis id promisit quod Manilium modo u. 965 promisisse non animaduerterat, absurdissime uero oratione per enuntiatum relatiuum continuata effecit ut stellae aut octotropi nomen aut partem doctrinae peruolare dicerentur. tali autem poetae octōtropos non minus condonandum censeo quam *Arctophylaca* ei qui uersum I 565 Manilio supposuit

In libri i editione anno 1903 emissa haec corrigantur

137 *aut pro seu positi exemplum non debui ex Verg. Aen. XII 686 petere, ubi ordo huiusmodi est, auolsum uento uel, si imber proluit aut soluit uetustas, imbre prolutum solutumue uetustate.* succedat igitur Aetnae uersus 114

381 sic potius locus enarrandus fuit: regna illa, nobis non transita, ex uno sole commune lumen diuersasque umbras ducunt, uersoque caelo laeua cadentia signa et dextros ortus spectant

436 immo hic ordo est: qualis aluus, ad fatum Cepheidos adueniens, undis, quas fluctuando fecerat, pontum ultra litora expulit. uide v 579-81 *grauidus iam surgere pontus | cooperat et longo fugiebant agmine fluctus | impellentis onus monstri,* etiam Val. Fl. III 475, ubi *fluctus sunt quos Hercules remigando excitauerat*

443 Cleomedis uerba quae adferre uolui haec sunt, i 4 20 $\tau\alpha\sigma \nu\pi\delta \tau\alpha\sigma$ $\delta\rho\kappa\tau\omega\sigma \xi\omega\nu\sigma$

INDEX

ablatiuus	u. 77, 148, 540	Cicero phaen.	249	944
abundare cum genetiuo .	600	coniungere	757	
accusatiuus	588	consilium	485	
adiectiu pro aduerbiis posita .	969	contingere	825	
,, pro substantiuis .	3	corpora pro hominibus .	580	
adnominatio	130	culmina submersi mundi .	892	
aduerbia pro adiectiuis		cumque nisi cum relatiuus		
posita	291, 502	non coniungitur	745	
<i>Aeacius</i>	3	<i>Cyllenaeus, Cyllenius</i>	943	
<i>aequor</i>	225	dactylicae mensurae uoces		
<i>aequoreus iuuenis</i>	558	inter se confusae	780	
<i>aethra</i>	907	decernere	908	
<i>aliena signa</i>	472	deducere	10	
<i>ambiguus</i> cum genetiuo,		describere, <i>discribere</i>	828	
datiuo, ablatiuo	231	despicere, <i>dispicere</i>	837	
<i>amplexi</i>	412	<i>dexter</i>	273, 293	
anth. Lat. Ries. 596 5	713	<i>dignus pro</i>	938	
,, 719 ^f 4	582	descendere et descendere con-		
ἀπὸ κοινοῦ posita uocabula .	29, 952	fusa	460	
<i>Aries ducit Olympum</i>	945	<i>dispendia</i>	339	
articulus in lingua Latina		<i>dodecatemorium</i>	pp. xxii-xxvi	
desideratus	269, 552	δωδεκάτροπος	p. xxix	
<i>artus Virginis</i>	414	<i>duplus</i>	174	
<i>asperum iter</i>	937			
<i>astrum, astra</i>	414, 882, 905	<i>e, ex</i>	182, 279, 395, 641	
<i>auersus, aduersus</i>	153, 201, 930	<i>edere pro appellare positum</i> .	829	
<i>Auienus Arat.</i> 963	502	<i>efusus</i>	225	
<i>aula</i>	42	<i>eis</i>	542, 744	
Ausonius 369 28	964	<i>eisdem</i>	707	
<i>autumni τοῖς ὁπώρασ</i>	269	elegia in Maecenatem 1 109 .	269	
<i>autumnus</i> pro autumnali	269	<i>elisio</i>	28, 372, 747, 826, 937	
<i>belli tumulus</i>	879	<i>emeritus</i>	251	
<i>Caper</i> pro Capricorno	179	-erunt in perfecto	877	
<i>caper piscisque</i>	659	<i>esse ex abundanti additum</i> .	622, 740	
<i>captare</i>	496, 510	<i>est a librariis additum</i>	413	
<i>cardo</i>	686, 929, p. xxvi	,, " omissum	471	
<i>castra</i>	964	<i>Europa</i>	490	
<i>causa</i>	27, 695	<i>excedere fidem</i>	617	
<i>censere</i>	293, 653, 667	<i>facies mundi</i>	923	
<i>census</i>	167, 457, 888	<i>fastigia et uestigia confusa</i> .	795	

<i>felix cui titulus</i>	.	.	888	<i>neu</i>	.	.	868, 882, 951
<i>fertur</i>	.	.	188	<i>nota</i>	.	.	944
<i>seruit</i>	.	.	775	<i>notae in libris pro uerbis</i>			
<i>fidēi</i>	.	.	605	<i>positae</i>	.	313, 555, 629, 935	
<i>fidem excedere</i>	.	.	617	<i>numerare</i>	.	.	622
<i>fides</i>	.	.	130				
<i>figura</i>	.	.	454, 856	<i>octotropos</i>	.	.	969
<i>finis</i>	.	.	884	<i>ordo uerborum perplexus</i>	.	176, 441,	
<i>foedera et pectora confusa</i>	.	.	582, 676			804	
<i>fundens absolute positum</i>	.	.	464	<i>orsa</i>	.	.	57
<i>geminae uires</i>	.	.	904	Ouidius amor. III 1 58	.	.	949
<i>genetui in ii exeunte</i>	.	.	3, 740	„ fast. I 331	.	.	969
Germanicus frag. IV 99	.	.	430	„ trist. V 10 12	.	.	737
„ „ VI	.	.	888				
<i>glossemata</i>	.	.	38, 925	<i>parere ὑπακοέιν</i>	.	.	504
<i>hiatus</i>	.	.	629, 831	<i>paribus lineis</i>	.	.	334
<i>hic, ille</i>	.	.	872	<i>parti ablatiu</i> s	.	.	726
Horatius serm. I 8 29	.	.	567	<i>pectus amicitiae</i>	.	.	582
<i>hyperbaton</i>	.	.	84, 369, 814	<i>per</i>	.	352, 696, 741, 922	
<i>in</i>	.	.	191, 391, 748	<i>percipe paucis, non perspicie</i>	.	.	738
<i>incisio sensus post tertium</i>				<i>perfectum in -erunt exiens</i>	.	.	877
<i>trochaeum</i>	.	.	159	<i>per omnia</i>	.	.	503
<i>incisio sensus post quintum</i>				<i>perspicie</i>	.	.	693
<i>trochaeum</i>	.	.	284	<i>pignora</i>	.	.	780
<i>in collibus nudus orbis</i>	.	.	420	<i>planetae</i>	.	.	890, 961
<i>infinitiu</i> s cum praepositione	.	.	571	<i>pondus</i>	.	.	956
<i>in peruersum similis</i>	.	.	891	Posidonius ante lectitatus			
<i>inuersus Romana per ora</i>				<i>quam natus</i>	.	.	93
<i>titulus</i>	.	.	898	<i>postus</i>	.	.	303
<i>ipse</i>	.	.	330	<i>praepositionum collocatio</i>	.	44, 905	
<i>iuuenique urnaeque</i>	.	.	406	Priapea 68 4	.	.	944
<i>Iuuenis pro Aquario</i>	.	.	555, 566	<i>priuus et primus confusa</i>	.	.	126
<i>laevis</i>	.	.	293	Propertius III 19 21	.	.	594
Librae facies humana	.	.	529	„ III 21 5 sq.	.	.	745
Lucretius VI 85	.	.	745	„ IV 6 77	.	.	224
<i>lues plurali numero</i>	.	.	640	<i>proprius pro Graeco</i>	.	.	830
Manilius I 812	.	.	745				
„ I 825	.	.	884	<i>quandoque</i>	.	.	745
„ III 644	.	.	739	<i>que et pe confusa</i>	.	.	5
„ IV 848	.	.	831	<i>que uocibus breui e termin-</i>			
„ V 419	.	.	231	<i>atis adiectum</i>	.	.	479
„ V 478-80	.	.	57	<i>quicunque interrogatiuum</i>			
<i>mergere, mersare</i>	.	.	949	<i>non est</i>	.	.	745
<i>miscere</i>	.	.	749	Quintilianus iust. I 1 24	.	.	756
<i>mixtura</i>	.	.	749	<i>quisque</i>	.	.	737, 819
<i>modus uerbi commutatus</i>	.	.	731	<i>quo</i> i	.	.	7
<i>nec</i>	.	.	41, 876	<i>quota scriptum quoda</i>	.	.	740
<i>nec et uel confusa</i>	.	.	216				
<i>ne mirere</i>	.	.	201, 423, 951	<i>rabidus, rapidus</i>	.	.	211
<i>nempe, namque</i>	.	.	741	<i>relatiuum post suum locum</i>			
				<i>reiectum</i>	.	.	169
				<i>relatiuum enuntiatum ab</i>			
				<i>interrogatiuo non ualde</i>			
				<i>diuersum</i>	.	.	435
				<i>reliquis trisyllabum</i>	.	.	732-4
				<i>repetitio uerborum</i>	.	38, 377, 523	

<i>Sagittifer</i> pro Sagittario	560	tetrasyllaba in exitu hexa-
<i>sanctus</i>	122	metri
<i>scaevus</i>	284	<i>timuit sponsorem, ne solueret</i>
<i>scopulosus</i>	224	<i>transire</i>
<i>secretus</i>	540	transpositio litterarum 44, 412, 937
<i>sed per anaphoram repetitum</i>	138	, uerborum . . . 39, 831,
Seneca Tro. 45 sq.	3	908 sq.
significationes uerborum		, uersuum . . . 18, 232,
<i>diuersae</i>	617	570-8, 651, 684-6
<i>signum</i>	196	<i>trigintā</i>
<i>soliuagus</i>	71	<i>triquetra</i>
<i>solus</i> pro simplici non dicitur	570	<i>tortus in cornua</i>
<i>sorte et lege permutata</i>	958	<i>tum, tunc</i>
<i>sortem et noctem confusa</i>	222	<i>tumulus belli uitaeque</i>
Statius silu. II 2 109 sq.	42	<i>uagus mundus non est</i>
,, „ II 6 16	852	<i>ue interrogationem continuans</i>
<i>stellae</i>	401, 961	<i>uel</i> nec confusa
$\Sigma\tau\lambda\beta\omega\nu$	944	Vergilius buc. IV 24
<i>sub</i>	3, 187, 552, 623, 672, 680	,, Aen. VII 598
<i>sub arcu τὸν ὑπὸ τοῦ τόξου</i>	552	,, Aen. IX 67 sq.
<i>subscribere</i>	551, 681, 835	<i>uestigia et fastigia confusa</i>
<i>supinus</i>	872	<i>via et ratio</i>
<i>suus</i>	72, 646	Virginis facies duplex
<i>suus pro sui</i>	533	<i>viridis Phoebus</i>
<i>templum</i>	354, 668	<i>uisus</i>
<i>tempus uerbi commutatum</i>	256 sq.,	<i>Vnda pro Aquario</i>
	328	<i>Vrna pro Aquario</i>
<i>tepor ueris et autumni</i>	430	<i>ut pro ubi positum</i>
		<i>utraque aduerbiūm</i>

PA Manilius, Marcus
6500 Astronomicon
M4
1903
liber 2
cop. 2

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
